

MODÜLER ÜNİVERSİTE HAZIRLIK DERGİLERİ (GRUPLARA GÖRE DAĞILIM)

Sıra No	Dergi Adı	MF	TM	TS	MLMF	MLTD
01	YGS Türkçe 01	+	+	+	+	+
02	YGS Türkçe 02	+	+	+	+	+
03	YGS Türkçe 03	+	+	+	+	+
04	YGS Türkçe 04	+	+	+	+	+
05	YGS Tarih 01	-	+	+	-	+
06	YGS Tarih 02	-	+	+	-	+
07	YGS Tarih 03	-	+	+	-	+
08	YGS Coğrafya 01	-	+	+	-	+
09	YGS Coğrafya 02	-	+	+	-	+
10	YGS Coğrafya 03	-	+	+	-	+
11	YGS Coğrafya 04	-	+	+	-	+
12	YGS Felsefe 01	-	+	+	-	+
13	YGS Temel Matematik 01	+	+	+	+	+
14	YGS Temel Matematik 02	+	+	+	+	+
15	YGS Temel Matematik 03	+	+	+	+	+
16	YGS Temel Matematik 04	+	+	+	+	+
17	YGS Temel Matematik 05	+	+	+	+	+
18	YGS Kolay Geometri 01	-	-	+	+	+
19	YGS Kolay Geometri 02	-	-	+	+	+
20	YGS Kolay Geometri 03	-	-	+	+	+
21	YGS Fizik 01	+	-	-	+	-
22	YGS Fizik 02	+	-	-	+	-
23	YGS Fizik 03	+	-	-	+	-
24	YGS Fizik 04	+	-	-	+	-
25	YGS Fizik 05	+	-	-	+	-
26	YGS Kimya 01	+	-	-	+	-
27	YGS Kimya 02	+	-	-	+	-
28	YGS Meslek Biyoloji 01	-	-	-	+	-
29	YGS Meslek Biyoloji 02	-	-	-	+	-
30	YGS Meslek Biyoloji 03	-	-	-	+	-
31	LYS Dil ve Anlatım 01	-	+	+	-	-
32	LYS Dil ve Anlatım 02	-	+	+	-	-
33	LYS Edebiyat 01	-	+	+	-	-
34	LYS Edebiyat 02	-	+	+	-	-
35	LYS Edebiyat 03	-	+	+	-	-
36	LYS Tarih 01	-	-	+	-	-
37	LYS Tarih 02	-	-	+	-	-
38	LYS Tarih 03	-	-	+	-	-
39	LYS Çağdaş T. ve D. Trh. 01	-	-	+	-	-
40	LYS Çağdaş T. ve D. Trh. 02	-	-	+	-	-
41	LYS Coğrafya 1-2 01	-	+	+	-	-
42	LYS Coğrafya 1-2 02	-	+	+	-	-
43	LYS Psikoloji	-	-	+	-	-
44	LYS Sosyoloji	-	-	+	-	-
45	LYS Mantık	-	-	+	-	-
46	LYS Matematik 01	+	+	-	-	-
47	LYS Matematik 02	+	+	-	-	-
48	LYS Matematik 03	+	+	-	-	-
49	LYS Matematik 04	+	+	-	-	-
50	LYS Fizik 01	+	-	-	-	-
51	LYS Fizik 02	+	-	-	-	-
52	LYS Fizik 03	+	-	-	-	-
53	LYS Fizik 04	+	-	-	-	-
54	LYS Fizik 05	+	-	-	-	-
55	LYS Kimya 01	+	-	-	-	-
56	LYS Kimya 02	+	-	-	-	-
57	LYS Kimya 03	+	-	-	-	-
58	LYS Kimya 04	+	-	-	-	-
59	LYS Kimya 05	+	-	-	-	-
60	YGS-LYS Geometri 01	+	+	-	-	-
61	YGS-LYS Geometri 02	+	+	-	-	-
62	YGS-LYS Geometri 03	+	+	-	-	-
63	YGS-LYS Geometri 04	+	+	-	-	-
64	YGS-LYS Geometri 05	+	+	-	-	-
65	YGS-LYS Biyoloji 01	+	-	-	-	-
66	YGS-LYS Biyoloji 02	+	-	-	-	-
67	YGS-LYS Biyoloji 03	+	-	-	-	-
68	YGS-LYS Biyoloji 04	+	-	-	-	-
69	YGS-LYS Biyoloji 05	+	-	-	-	-
70	YGS-LYS Biyoloji 06	+	-	-	-	-

01

YGS FELSEFE

İçindekiler

Felsefeyle Tanışma	2
Bilgi Felsefesi	22
Varlık Felsefesi	46
Ahlak Felsefesi	62
Sanat Felsefesi	78
Din Felsefesi	92
Siyaset Felsefesi	102
Bilim Felsefesi	118

- “Felsefe yolda olmaktır.”
- Felsefi söylem ilk olarak Yunanistan’da başlar.
- Felsefenin temel konularını üç başlıkta toplayabiliriz.
- Felsefe farklı disiplinlerle ilişki içindedir.
- Felsefe – bilim ilişkisi
- Felsefe – din ilişkisi
- Felsefe – sanat ilişkisi
- Felsefe ne işe yarar?
- Hikmet bütün olup bitenlerin esasını bilmektir.
- Felsefi düşüncenin nitelikleri nelerdir?
- Felsefi düşünceyi anlamlı kılan tutarlılığıdır.
- Felsefi tavır hayata dair sorgulama yapmaktır.
- Dil, felsefenin evidir.

FELSEFE NEDİR?

1.1 Felsefe yolda olmaktır.

Felsefe, Yunanca "seviyorum, arıyorum, peşinden koşuyorum" anlamına gelen "philes" ile bilgi, bilgelik ve hikmet anlamlarına gelen "sophia" sözcüklerinin biraraya gelmesinden oluşmuş bir kavramdır. Dolayısıyla "philosophia" (felsefe) kavramı bilgelik sevgisi anlamına gelir. Buna göre felsefe (philosophia), bilginin peşinde olmak, bilgiyi aramak, bilgiyi ve bilgeliği sevmek demektir.

Felsefe, insanın bıkmadan, usanmadan ve hiç durmadan hikmeti arama serüvenidir.

Bilgiye ulaşmaya çalışan ve bilgiyi seven, yani bu uğraşmayı bir yaşama biçimine dönüştüren kişilere ise filozof denir.

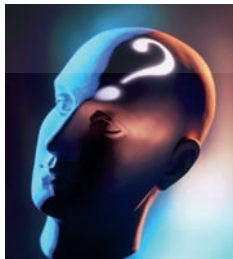
Bu kavramı ilk kullanan düşünür Pythagoras (Pisagor)'dur. Ona göre bilgelik Tanrı'ya özgüdür. İnsana düşünme ise bilgeliği / hikmeti sevmek ve durmaksızın aramaktır.

Bütün bunları yan yana getirdiğimizde görülecektir ki, felsefe dediğimiz düşünme biçimi bilgiye, bilgeliğe / hikmete ulaşma arzusuyla "sürekli yolda olmak" ve zihinsel eylemlilik halini devam ettirmektedir.

Felsefe eylemini ortaya çıkaran en önemli sebep insanın bitmek bilmeyen anlama ve bilme arzusudur. İnsan, etrafını çeviren evrende, karanlıkta kalan her soruya cevap bulmak ister. Felsefe bir bakıma, zihnini kurcalayan bu sorulardan kurtulup özgürleşmek için sürekli cevaplar arayan insanın, zihinsel olarak sükunet arayışıdır diyebiliriz.

Filozof aklını sürekli işgal eden bu sorulardan kurtulmak için sırtını akla yaslamaktadır. Çünkü felsefe insan aklının ürünüdür; insanın aklıyla ulaşabileceği son noktaya gidebilme uğraşısıdır. Nitekim felsefe, insanın aklıyla yorumlayabildiği her şey hakkında düşünce ileri sürebilir. Var olan her şeyi aklın süzgecinden geçirerek açıklığa kavuşturmayı çalışır.

Genel anlamda insanın merak etme, anlama ve öğrenme çabasının ürünü olan felsefenin ne olduğu konusunda değişik bakış açıları ortaya konmuştur.

Örneğin;

Socrates, felsefeyi "neleri bilmediğini bilmek"

Anselmus, "inanılanı anlamaya çalışmak"

Spinoza, "genelleştirilmiş bir matematik"

Condillac ise "duyumların bilgisi" olarak tanımlanmıştır.

Bu durum filozofların inceledikleri konu aynı olmasına rağmen, kendi düşünce yapıları, olaylara bakış açıları ve içinde yaşadıkları kültürlerin farklı olmasından dolayı farklı tanımlamalar ortaya koyduklarını göstermektedir. Dolayısıyla diyebiliriz ki felsefe herkesin kendi yolunda serüvenini devam ettirmesidir.

örnek soru

Masal bu ya, yoksul bir köylü kızı padişahın oğluyla evlenir. Evlendikleri gün, eşi sarayın kırk odası olduğunu söyler. Odaların anahtarlarını ona vererek "Otuz dokuz odayı aç; ama kırkinci odayı açma." der. Yeni gelin hemen ertesi gün, izin verilen odaların kapılarını açıp bakar; kiminde para, kiminde mücevher, kiminde yiyecekler vardır. Yani, bildik şeyler... Dayanamaz kırkinci odayı da açar. Filozoflar da bu gelin gibidir, tüm kapıları açmak isterler.

Parçadaki benzetmeye göre, filozofu kapıları açmaya iten aşağıdakilerden hangisi olamaz?

- A) Merak etme
- B) Bilinenle yetinmeme
- C) Sınırları zorlama
- D) Sorunları çözme
- E) Yeni öğrenmelere istekli olma

(ÖSS 2006)

çözüm

Parçada anlatılan öykü aracılığıyla felsefenin merak etme, bilinenle yetinmeme, sınırları zorlama ve yeni öğrenmelere istekli olma gibi özellikleri vurgulanmakta, sorunları çözme amacıyla yapılmadığı belirtilmektedir.

Cevap D

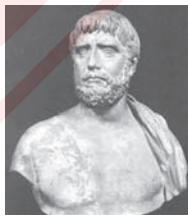
1.2 Felsefi söylem ilk olarak Yunanistan'da başlar.

Bugün anladığımız türde felsefi söylemin ve felsefe üretimlerinin ilk örnekleriyle İ.Ö 6. yüzyılda Yunanistan'ın önemli ticaret merkezlerinden biri olan İyonya'da karşılaşıyoruz.

Daha önceki dönemlerde farklı toplumlarda (Çin, Hint vb.) çeşitli düşünme biçimleriyle karşılaşırsak da felsefenin başlangıcı Antik Yunan'da geliştirilen söylemler olarak kabul edilmektedir. Gerçekte insan aynı sorulara var olduğu günden bu yana farklı biçimlerde de olsa cevap aramıştır. Ancak bunlar felsefeyle karıştırılmamalıdır. Felsefe öncesi düşüncelerin en önemli özelliği; dinsel içerikli ve sistemsiz olmalarıdır. Bu düşünceler birbirinden bağımsız metinler ya da bu metinlerin kopyalarıdır. Kendi içlerinde tutarlı olmakla birlikte akla değil, inanca dayalıdır.

Felsefe tarihinin ilk sırasına yerleştirdiğimiz isim, Milet düşünürlerinden biri olan Thales'tir. İlk dönem düşünürleri, dini bir gerekçe veya teknik bir fayda beklemeksizin, salt bilgiye ulaşma, anlama ve bilme amacıyla düşünce geliştirip, sorulara cevap bulma çabasındadırlar.

Felsefi söylemin ilk olarak liman kentlerinde doğmuş olmasının birçok nedeninden söz edilebilir. Coğrafi, ekonomik, politik, sosyal birçok farklı nedenin biraraya gelmesiyle felsefe etkinliği ortaya çıkmış ve sürekli gelişmiştir.

Bu bölgedeki ticaret kolonilerinde farklı türden kültürlerin karşılaşmasının, birbirini tanımalarının oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu karşılaşma sayesinde insanlar, farklı ve yeni bilgilerin varlığından haberdar olmuşlar ve bu sayede kendi-

leri gibi düşünmeyenlere, farklı görüşlere karşı hoşgörü ile bakabilme özelliğine sahip olmuşlardır.

Liman kentlerinde yoğun olan ticari faaliyetler sayesinde insanların yaşam seviyeleri, refahları artmış ve böylelikle zihinsel üretimlerine de daha geniş zaman ayırabilme imkanına sahip olmuşlardır.

Felsefede son durak yoktur. Felsefe hep ilerlemeyi gerektirir. "Felsefe yolda olmaktır" sözü onun bu özelliğini dile getirir. Filozof için sonuca ulaşmaktan çok ona ulaşmaya çabalamak esastır. O sebeplede filozof yolculuğu hiç bitmeyen bir yolcu gibidir.

örnek soru

Felsefe ilk kez Batı Anadolu'nun zengin liman kentlerinde ortaya çıkmıştır. Doğudan gelen kervan yollarının sonunda bulunan bu kentler, deniz ticaretinin de merkezini oluşturmaktaydı. Ticari ilişkilerde sadece mallar değiş tokuş edilmez, bu malların üretiminde kullanılan bilgi, görüş ve teknikler de öğrenilirdi. İşte bu alış-veriş Batı Anadolu'nun liman kentlerinde yaşayanların dünyayı tanıma dolayısıyla eski düşüncelerinden kuşku duyma ve bunların yerine yeni bilgi ve birikimlerine uygun bir düşünce sistemi oluşturma yönünde büyük bir atılım yapmasını sağlamıştır.

Bu parçada, felsefenin doğuşu aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- Çeşitli uygarlıkların bilgi birikiminden yararlandığı refah ortamının oluşmasını
- Ticaret yoluyla zenginleşen toplumlarda sanatçı ve düşünürlere yönetimde önemli görevler verilmesine
- Toplumda kültürel etkileşim yaşayanlar eğitime verilen öneminin de artmasına
- Üretim tekniklerinin gelişmesi sonucu ulaşım araçlarının çeşitlenmesine
- Ticaretin geliştirdiği girişimci kişiliğin yaşam tarzına da yansımaya

(ÖSS 1999-ıfz)

çözüm

Parçada ticari ilişkiler sayesinde bilgi görüş ve tekniklerin karşılıklı olarak öğrenildiği dile getirilmektedir. Bu ifade A seçeneğinde belirtilmiştir.

Cevap A

1.3 Felsefenin temel konularını üç başlıkta toplayabiliriz.

Felsefenin çok geniş bir araştırma alanı olduğunu ifade edebiliriz. İnsanın yaşamı boyunca zihnini meşgul eden tüm sorunlar felsefenin ilgi ve düşünme alanı içine girebilir. Bu konulara yaklaşımda felsefi bakışın, felsefi düşünme ve ifade tarzının sürdürülmesi önemlidir. Dolayısıyla felsefenin konuları da insan zihninin ulaşabildiği alanlardır. Felsefenin konuları, sorulan sorulara ve bu sorulara verilen cevaplara göre sınıflandırılabilir.

Felsefenin temel soruları şunlardır: Varlık nedir? Bilginin kaynağı ve değeri nedir? Güzel nedir? Din nedir? Bilim nedir? İyi nedir?

Bir sınıflama yapacak olursak felsefenin konularını temel olarak üç başlık altında toplamamız mümkündür. Bunlar; varlık, bilgi ve değer problemidir. Kısaca değinirsek;

Varlık Problemi

Felsefenin en eski düşünme alanlarından biridir. İlk Çağ'dan bu yana felsefe varlığı araştırmaktadır. Varlık Felsefesi (ontoloji), varlığın ne olduğunu, yapısını, ana maddesini, prensiplerini anlamak üzere ortaya konan düşünceler bütünüdür. Felsefenin varlığa yaklaşımı, temel bilgilere ulaşma amacını taşır. Bu nedenle varlığa tümel/bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşır. Diğer bir ifadeyle, felsefenin konusu varlığın sınırlı bir parçası değil, genel olarak varlığını kendisidir.

Bilgi Problemi

Felsefe bilginin ne olduğunu, kaynağını, nasıl elde edilebileceğini, imkanını, değerini sorgular. Bilgi Felsefesi (epistemoloji), insanın bilme sınırlarını, doğru bilginin mümkün olup olmadığını ve böyle bir bilgiye ulaşabilmenin imkanını araştırır.

Değer Problemi

İnsanın bu dünyada yerini ve anlamını ifade eden değerler bütünü vardır. Bu değerler insanın duruşunu ve çeşitli alanlara ilişkin yargılarını belirler. Kimi zaman doğrunun ve yanlışın ne olduğunu sor-

gularken, kimi zaman da iyinin ve kötünün, güzelin ve çirkinin ne olduğu, insanın hayata bakışını ve evrendeki yerini ifade edebilecek değerler sorunudur. Tüm bu değerler, felsefenin değişik başlıklar altında kendisine konu edildiği problem alanlarını teşkil eder.

örnek soru

Her bir akı karasından seçerek
Varlık dağlarını delip geçerek
Düzde ben bir insan olmaya geldim

Nimri Dede'ye ait bir şiirden alınan bu dizelerin her biri, sırasıyla felsefenin alt disiplinlerinden hangilerinin konusu olabilir?

- A) Epistemoloji - ontoloji - etik
- B) Etik - epistemoloji - estetik
- C) Ontoloji - estetik - etik
- D) Etik - epistemoloji - ontoloji
- E) Ontoloji - estetik - epistemoloji

(YGS 2012)

çözüm

Her bir akı karasından ayırmak; doğru ile yanlış bir-birinden ayırmak ve hakikati bulmak anlamına gelmektedir. Bu anlam bizi bilginin ne olduğunu, kaynağını sorgulayan ve doğru bilgiye ulaşma fikrini sornsallaştıran bilgi problemine yani epistemolojiye göndermektedir.

Varlık dağlarını geçmek ise varlığı konu edinen ontolojiye gönderme yaparken; düzde bir insan olma ifadesi insanın hayata bakışını ve eserdeki yerini ifade edebilecek değerler problemine yani etik disiplinine gönderme yapmaktadır.

Cevap A

1.4 Felsefe – bilim ilişkisi

Felsefe ile bilim arasında zorunlu bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Bunun temel nedeni ise, felsefenin varlıkla ilgili kapsayıcı çeşitli sorular sormasıdır. Bilim bu sorular arasında yanıtlanması mümkün olabilenleri, yaptığı araştırmalar çerçevesinde yanıtlaymaya çalışır.

Bilim, bir problem alanı olarak felsefenin konusuyken bilim felsefesi, bilimin değerini, imkanını sorgulayan bir felsefe alanıdır.

Başlangıçta filozof ve bilim adamı aynı kişidir. Özellikle felsefenin ilk dönemindeki filozoflara bakıldığında birçok bilimsel gelişmenin öncüleri olduğu görülecektir. Bu anlamda bilimsel gelişmeler felsefenin içinden ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

Daha sonraki dönemlerde bilimin gelişmesi felsefeden bağımsız bir alan haline gelmesine neden olmuştur. Bu ilerleyiş devam ettikçe bilim dallarının kendi içinde de farklı uzmanlık alanları ortaya çıkmıştır.

örnek soru

Epikuros, "Hastalanınca doktora gideriz; çünkü doktorlar bedensel hastalıklar konusunda bizden fazla şey bilirler. Ruhsal sorunlar yaşadığımızda da aynı nedenden ötürü filozoflara yönelmeli ve onları doktorları yargılamak kullandığımız ölçütlere benzer ölçütlerle değerlendirmeliyiz. Hastalığı iyileştirmedeği sürece tıp bilimi nasıl faydasızsa, ruhsal acılarımızı dindirmedeği sürece felsefe de o denli gereksizdir." der.

Epikuros'un bugün psikolojinin ilgi alanına giren ruhsal sorunların çözümünü felsefeden beklemesi, aşağıdakilerden hangisine bağlanabilir?

- A) Döneminde, bazı bilgi alanlarının henüz ayrışmamış olmasına
- B) Tıbbi, en gelişmiş ve insanlara en yararlı bilgi alanı olarak görmesine
- C) Felsefenin sistemli bir bilgi alanı olmasına
- D) Felsefenin evrensel bir bilgi alanı olmasına
- E) Felsefenin eleştirel bir bilgi alanı olmasına

(ÖSS 2006)

çözüm

Başlangıçta felsefe ve bilim içiçeydi. Filozof aynı zamanda bilim adamıydı. Felsefe ve bilimin alanları birbirinden ayrılmamıştı. Epikuros'un bugün psikolojinin alanına giren ruhsal sorunları felsefeden beklemesinin nedeni budur.

Cevap A

Şurası muhakkak ki, felsefe ve bilim bugün iki farklı alan olmakla beraber birbirleriyle sürekli ilişki içinde olan düşünce biçimleridir. Felsefenin ortaya koyduğu bilgiler, bilim tarafından kullanılıp nesnel bilgilerin ortaya konmasına yardımcı olabileceği gibi, felsefe de bilimin verilerinden yararlanarak sorularına cevap bulmaya uğraşır.

Felsefesiz bilim ve teknoloji olamayacağı gibi bilimsiz de felsefe olamaz.

Felsefenin ve bilimin birçok benzerliğinden ve farklılığından söz edilebilir.

Felsefe ile bilimin bazı ortak noktaları şunlardır :

- Her iki disiplin de varlığı konu edinir. Temel amaç varlığı anlamak, yorumlamak, varlık hakkında bilgi ortaya koymaktır. Bu yönüyle iki disiplin arasında konu benzerliği vardır.
- Felsefe de bilim de varlık hakkında hakikate ulaşmak isterler. Farklı yöntemlerle de olsa amaç doğrunun ne olduğunu ortaya koymaktır.
- Her iki disiplin de mantık ilkeleri çerçevesinde bilgi ortaya koyma çabası içindedir ve insan aklının derinlemesine düşünmesinin ürünleridir.
- Her ikisi de konularına yaklaşırken belli bir sistem dahilinde ve düzenli olarak düşünce üretirler. Gelişigüzel bir araştırma ve söylem ortaya koymazlar.

Felsefe ve bilim arasındaki önemli farklılıklar şunlardır:

- Felsefe olaylara tümel/ bütüncül bir bakışla yaklaşırken, bilim sınırları belirlenmiş alanlarda çalışmalar gerçekleştirir. Örneğin; felsefe, "Varlık nedir?" sorusunu yanıtlamaya uğraşırken, bilim, alanları kendi içinde bölerek varlığın yapısını, varlığın hareketini, varlığın değişimini anlamaya çalışır.
- Bilimin konuları bir araştırma yöntemine konu edilebilecek somut olgular olduğu halde, felsefe bunlara ek olarak soyut olgular üzerine de düşünce üretir.
- Bilimin amacı var olan durumu betimlemek, olduğu gibi ortaya koymaktır. Oysa felsefe, olması gerekene ilişkin normatif /kural koyan bir yaklaşım da sergiler.
- Felsefenin ortaya koyduğu düşünce filozofun öznel görüşlerini yansıtırken, bilim adamının ortaya koyduğu bilgi deneylenmiş, kanıtlanmış ve herkesçe doğru olarak kabul edilen bir bilgidir.

1.5 Felsefe – din ilişkisi

Felsefe de din de varlığı tanımlama ve ona anlam yükleme biçimidir. Her ikisi de evrene ve insana ait konularda ortak sorulara cevap verirler. Bu ortak amaca rağmen birbirlerinden farklılaştıkları çok önemli bir nokta vardır. Bu ise felsefenin anlam arayışını akla dayalı olarak ortaya koymaya çalışmasına karşılık dinin kalkış noktasının ilahi bilgi (vahiy) olmasıdır. Bu iki kaynağın farklılığı felsefeyi ve dini iki ayrı bilgi haline getirmiştir.

Felsefenin eleştirel karakteri, inanışlara karşı geliştirdiği sorgulayıcı tutum, felsefe ile din arasında yer yer bir çatışmanın oluşmasına neden olmuştur. Felsefe tamamen akla dayanırken, dinde esas olan vahyin bilgisine inanmaktır.

Gerçekte felsefenin dine karşıtlığı gibi bir şeyden söz etmek doğru değildir. Felsefe dini rasyonel bir bakışla irdeler. Din, bir olgu olarak felsefenin konusudur. Felsefe, Din Felsefesi alanında dinlere akıl

penceresinden bakarak, dine bir problem alanı olarak yaklaşır.

örnek soru

Felsefe ve dinin amacı evreni açıklamak ve bu konu da doğruları ortaya koymaktır. Ancak felsefe olguları ortaya çıkarma ve açıklamada akla dayalı, mantıklı, düşünmeyi temel alırken din kutsal kitap ve kaynaklara dayalı vahiyyle gelen bilgileri temel alır.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Felsefe ve dinin incelediği konular aynıdır.
- B) Felsefe ve dinin amacı inceledikleri konularda doğruyu ortaya çıkarmaktır.
- C) Felsefe ve dinin konuya yaklaşım tarzları birbirinden farklıdır.
- D) Felsefenin doğruları ve dinin doğruları eleştiriye açıktır.
- E) Felsefe sonuçlarını bilime, din ise dogmalara ve inanca dayandırır.

çözüm

Dinin doğruları kutsal kitap ve dogmalara dayandığından eleştirilere açık değildir, doğrudan kabul gerektir.

Cevap D

1.6 Felsefe – sanat ilişkisi

Sanat insanın, var olanı, düşündüklerini ve duygulanımlarını ifade edebilmek için kullandığı bir dildir. Herkesin kullanmadığı bir üst dil. Felsefe de günlük hayatın üzerinde bir dil alanını ifade eder.

Sanatçı var olana ve değerlere ilişkin yeni bir anlatım biçimi geliştirir. Sanatın amacı, tıpkı felsefenin olduğu gibi var olana farklı bir formda anlatım biçimi geliştirmektir. Bu yönüyle sanatçı ve filozof yaratıcı hayal güçlerini kullanarak üretimlerini gerçekleştirirler.

Sanatçının ortaya koyduğu ürün/sanat eseri kendi parmak izlerini taşıyacak kadar özgündür. Filozofun söylemi de aynı oranda kendi özelliklerini yansıtır.

Bu ortak yaklaşımlara rağmen vardıkları/varmak istedikleri sonuç birbirinden farklıdır. Filozof evren, insan, hayat, değerler hakkında doğru olanı/hakikati ararken, sanatçının ulaşmak istediği şey hoş a giden/güzel olandır.

örnek soru

Sanat bilgisi, varolana, daha çok yaratıcı hayal gücü, yaratıcı zeka ve duygularla yönelmenin sonucunda, öznedeki estetik haz duygusu meydana getiren bir bilgi türüdür.

Buna göre sanat bilgisi için aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Özne nesne etkileşimi sonucunda ortaya çıkar.
- B) Yaratıcı zekanın kavrayışıyla elde edilir.
- C) Özne nesne etkileşimi duygu başına dayanır.
- D) Haz uyandıran her bilgi sanatsaldır.
- E) İmgelem gücünün canlı kalmasını sağlar.

çözüm

Açıklamadan sanat bilgisinin özne-nesne etkileşiminin bir sonucu olduğunu, yaratıcı zeka gerektirdiği, özne-nesne etkileşiminin duygu başına dayandığı ve imgelem gücünün canlı kalmasını sağladığını öğreniyoruz. Öte yandan D seçeneğindeki haz uyandıran her bilgi sanatsaldır çıkarımına parçadan ulaşılıyordur.

Cevap D

Filozof ve sanatçının ulaşmak istediği değerler birbirinden farklıdır.

1.7 Felsefe ne işe yarar?

Felsefeye genel anlamda evreni, yaşantılarımızı anlamlı kılan uğraşdır diyebiliriz. O bütün önyarıgılardan sıyrılmış, eleştirel yapısıyla düşüncelerimizi zenginleştirmeyi sağlayan yeni ufuklar açar. Hayata dair dünya görüşümüzü özgürce kurma imkanımızın sınırlarını zorlar. Bu anlamda felsefe ciddi bir öneme sahiptir.

Bizim dünyaya bakışımızı özgür kılan bu düşünce kişisel olanın dışında farklı disiplinlere de ön ayak olur. Varlığa ilişkin sorular sorarak bilimlerin ilerlemesine, bilimlerin vardıkları sonuçların irdelenmesine, dinlerin, dogmaların akılla temellendirilmesine yardımcı olmuştur. Aslında lafı uzatmak mümkün ama amiyane bir yaklaşımla söylersek felsefenin elinin değmediği alan yoktur. Yani felsefe her şeyle her şey de felsefeyle ilişkilidir. Böyle olunca felsefenin gerekliliği ve yararlılığı belirginlik kazanır.

Geçmişten bugüne felsefenin işlevine gelince başlangıçta evrende olup biten her şeyi açıklama çabasında olan felsefe, bilimin git gide güçlenmesiyle kavramsal çözümlenmeler yapmaya başladı. Günümüzde ise felsefe, artık kapsamlı bir dünya görüşü ortaya koymaktan ziyade bilim, sanat, ahlak alanlarındaki kavramları açıklığa kavuşturmak gayretindedir.

örnek soru

İnsanoğlu sadece para kazanmak peşinde değildir. O, evrenin yapı ve düzenini, yaşamın değer ve amacını, madde ve ruh ilişkilerini, bilgilerimizin güvenilirlik derecesini, iyi, güzel ve doğrunun niteliklerini bilmek ister. Felsefe, işte bu isteği karşılama çabasıdır.

Parçaya göre, felsefenin işlevi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlama ve gerçeği görme ihtiyacını gidermek
- B) Yaşamda başarılı olmayı öğretmek
- C) Mutlu olmayı öğretmek
- D) Toplumsal yaşamı düzenlemek
- E) Okuma alışkanlığı kazandırmak

(ÖYS 1992)

çözüm

İnsanın yapısında 'merak' duygusu vardır. O hep bilmek ister. Felsefede insanoğlunun bu ihtiyacını karşılamaya yönelik bir faaliyettir.

Cevap A

1.8 **Hikmet, bütün olup bitenlerin esasını bilmektir.**

İnsanın dünyayı anlamlandırma çabası içerisinde sorduğu soruların eksiksiz ve kesin bir cevaba ulaşması, varlık, bilgi ve değer üzerinde tam ve bütün bir bilginin ortaya çıkması veya bir insanın böylesine kapsayıcı bir bilgiye sahip olabilecek ölçüde olgunluğa ermesi haline hikmet (bilgelik) denir. Böylesi bir bilgi; ulaşması, sahip olunması çok güç bir bilgidir.

Bunun için İlk Çağ düşüncesine göre her şeyi anlamak / bilmek Tanrı'ya mahsus olarak anlaşılmıştır. Bu düşünce o döneme göre mantıklıdır. Çünkü onlara göre bilgeliğe sahip olmak insan gücünü ve sınırlarını aşan bir şeydi. O zaman bilgelik denince bütün bilimler akla geliyordu. Ancak bir insanın sınırlı ömrü içinde bütün bilimlerin ilmine sahip olması mümkün değildir.

Felsefe ise tüm bilimlerin ele almış olduğu konuları ele aldığı için kapsayıcı bir disiplin olduğu için hikmetle bağlantısı anlaşılabilir. Ancak felsefe hikmet de olduğu gibi tüm ilimlerin bilgisine sahip olduğu iddiasını barındırmaz. Evet o tüm ilimlerin ilgilendiği konularla ilgilenir ancak o bu alanla ilgili

bilgiye temel anlamda ulaşabilme değil sadece arama iddiasındadır ve bu anlamda da o hikmete sahip değil hikmeti sevme ona hasret duyma, ona yönelme özelliğine sahip bir bilgidir.

örnek soru

Eski Yunanlıların dilinde felsefe (philosophia) sözcüğü "bilgelik sevgisi" anlamına gelmektedir. Eskiçağdaki anlamıyla bilgelik, yalnız bilmeyi değil erdemli ve mutlu yaşam sürmeyi de içermektedir. Dolayısıyla filozof, her şeyi bilen değil, bilgiyi ve bilgeliği seven, onu ele geçirmek için uğraşan kişidir.

Bu parçaya göre, felsefe ile bilgelik arasında nasıl bir ilişki vardır?

- A) Bilgelik felsefe yapabilmek için gereklidir.
- B) Felsefe bilgeliğe ulaşma çabasıdır.
- C) Felsefe bilgeliğe bir konum kazandırma çabasıdır.
- D) Bilgelik felsefenin gelişmesi için çaba harcamaktır.
- E) Bilgelik, felsefe sevgisidir.

(ÖYS 1996)

çözüm

"Filozof, her şeyi bilen değil, bilgiyi ve bilgeliği seven, onu ele geçirmek için uğraşan kişidir." ifadesi filozofun bilgeliğe ulaşma çabası içinde olduğunu vurguluyor. Bu bakımdan parça B seçeneği ile örtüşmektedir.

Cevap B

1.9 **Felsefi düşüncenin nitelikleri nelerdir?**

Felsefe, insan yaşamının anlamı, genel anlamda varlık, bilgi ve değerlerle ilgili sorulara kapsamlı yanıtlar verme çabasıdır. O, bu alanlara yönelik olan sorulara yanıt vermeye çalışırken, insanlığın ortak olarak ürettiği bilgi birikiminden yararlanmaya çalışır. Zira felsefe için yanıt vermektense daha önemli olan, soru sormaktır. Felsefeyi felsefe yapan bu olduğu gibi; önemli olan felsefe okumak ve felsefeyi bilmek değil, felsefi düşünebilmek, felsefi davranabilmek ve felsefe yapmaktır: Felsefe yapmak ise varlığı bir bütün olarak görmek, onun bilgisini bu bütünlük içinde kavramak, yaşam içerisinde ortaya çıkan sorunları ve olayları çok boyutlu olarak görmek ve açıklamaktır.

örnek soru

Kant'a göre felsefeden öğrenilecek tek şey vardır: Felsefe yapmak. Tarih boyunca her filozof, bizi tartışmaya açtığı sorunlara eğilmeye çağırmıştır. Felsefe yapmak işte bu çağrıya uymakla başlar. Filozofların önermelerini sorgulamak, eleştiriye yöneltir bireyi. Böylece aklın ışığında doğrular araştırılmış olur.

Bu parçaya göre, felsefe yapmak nedir?

- A) Çoğunluğun benimsediği görüşlere uyma eylemidir.
- B) Aklın ilkelerinden destek alarak düşünme çabasıdır.
- C) Bilimsel araştırmayı yaygınlaştırma çabasıdır.
- D) Filozofların görüşlerinin günlük yaşama uygulanmasıdır.
- E) Filozofların düşüncelerini yayma çabasıdır.

(ÖYS 1998)

çözüm

Filozoflar görüşlerini tartışmaya açık bir şekilde ortaya koyarak, bu görüşlerin sorgulanmasını, eleştirilmesini sağlamış olurlar. Bu şekilde, ortaya konan düşünceler aklın süzgecinden geçirilerek araştırılmış olur. Öyleyse felsefe yapmak, aklın ilkeleri ışığında düşünme çabasıdır.

Cevap B

Bu açıklamalardan yola çıkarak, felsefi düşünmenin başlıca özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Felsefe, bir soru sorma etkinliğidir.

Felsefe, varlığı anlamlandırma çabası ile sürekli sorgulama içerisinde olan bir etkinliktir. Burada önemli olan soru sorabilmeyi beceriyor olmaktır. Felsefe etrafta olup bitenlere şağır kalmama halidir bir anlamda. Onun içindir ki sürekli soru sorarak anlam arayışına girer.

Felsefe için soru sormak esas olduğundan bir bakıma soru sormak cevaplardan dahi önemlidir. Çünkü her sorduğumuz sorunun cevabını belki bulamayabiliriz ama cevabını bulamayacağız diye etraftaki sorunlara gözümüzü de kapatamayız.

örnek soru

Bazı filozoflara göre, felsefe bir soru sorma etkinliğidir. Felsefi sorulara sürekli değişik cevaplar verilebilir ya da tüm denemeler rağmen sorular cevapsız kalabilir. Bu nedenle felsefedeki sorulara eksiksiz, her durumda geçerli, başka türlü tasarlanamayan cevaplar bekleyenler her zaman hayal kırıklığına uğrayacaklardır.

Bu parçada felsefi soruların hangi özelliği sözü edilmektedir?

- A) Akıl ve mantık ilkelerine uygun olarak tasarlanması
- B) Deneysel bilimlerin çözemediği konularda ilgili olması
- C) Cevaplara ancak uzun uğraşlardan sonra ulaşılması
- D) Cevabın sorudan daha önemli olması
- E) Kesin cevap verilmesinin olanaksız olması

(ÖYS 1996)

çözüm

"Felsefi sorunlara sürekli değişik cevaplar verilebilir ya da tüm denemelere rağmen sorular cevapsız kalabilir." ifadesi felsefede kesin cevaplara ulaşmanın mümkün olmadığını vurguladığından doğru cevap E seçeneğidir.

Cevap E

Felsefe genel olanın bilgisidir.

Felsefe nihai ve yüksek şeyleri, genel olarak varlığı, bir bütün olarak evreni, insanın eylemlerini ve değerlerini kendisine konu edinir. Bunları yaparken bütüncül bir bakış açısı sergiler. Dar bir bakıştan sıyrılıp, tümel bir anlayışla bütün problem alanlarına yaklaşır.

örnek soru

Sofistler, düşünürlerin o zamana kadar üzerine durmadıkları kültür, ahlak ve siyasetle ilgili sorunları ele alıp tartışmış, bu konuları felsefeye kazandırmıştır. Bu, felsefenin gelişmesi açısından büyük bir katkıdır.

Bu parçada felsefi düşünmenin gelişmesinde aşağıdakilerden hangisinin öneminden sözü edilmektedir?

- A) Bir konuda, diğer filozofların da onaylayacağı görüşler oluşturmanın
- B) Bir felsefi soruna yeni bir cevap aramanın
- C) Felsefi sorunları birden fazla yöntemle incelemenin
- D) Felsefenin tartıştığı konular evreninin genişletmenin
- E) Bir felsefi konuyu tüm yönleriyle ele almanın

(ÖSS 1999)

çözüm

Felsefe var olan her şeyi konu edindiği için konu evreni geniş olmalıdır.

Cevap D

Felsefe akıl ve mantık ilkelerine dayanır.

Felsefe olayları, varlığı anlamak için akıl ve mantık ilkelerinden hareket ederek yolculuğunu sürdürür. Böylece felsefede çelişkili yargılara ve kendi aralarında tutarsız görüşlere yer verilmez.

Felsefe eleştirel düşünceye dayanır.

Felsefi düşünce, kendisine veri olarak sunulan her şeyi aklın eleştiri süzgecine tabi tutar. Felsefeci bu anlamda hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmez. Felsefi düşünceye sahip kişi her türlü duygu, alışkanlık, inanç ve ön yargıdan sıyrılarak olaylara dışarıdan bakar, onları irdeler ve eleştirir.

örnek soru

Filozof hem eserlerinde hem de yaşantısında önyargılardan uzak durmaya çalışan, içinde yaşadığı çevrenin inançlarını, tutkularını ve alışkanlıklarını sorgulayabilen kişidir.

Bu cümlede filozofun hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Mutlak bilgiye ulaşmaya çalışması
- B) Eleştirel olması
- C) Düşüncelerinin birbiriyle tutarlı olması
- D) Sezgilerinin güçlü olması
- E) Çevresini etkilemesi

(ÖSS 1996)

çözüm

Filozofun her türlü önyargıdan uzak durarak etrafında olup bitenleri sorgulayabilen bir kişi olması onun eleştirel düşünceye sahip olduğuna işaret etmektedir.

Cevap B

Felsefede bitmişlik yoktur.

Felsefe hiçbir konuda son sözü söylemez. Her söylenen şey o konuda açılmış yeni bir koridordur. Her filozof bu koridorda başka bir kapıya ulaşabilir. Dolayısıyla filozof sayısı kadar gerçeğe açılma ihtimali olan kapı vardır.

Felsefede genellikle problemler değişmez; değişen koşullara göre yeni problemler ortaya çıkabilir.

örnek soru

“Erdemli olmak nedir?” sorusuna Locke, “Tanrı, devlet ya da gelenek otoritelerinin birine, ikisine ya da hepsine uymaktır.”; Sokrat, “Bilgili olmaktır.” Protagoras ise “Kendini yönetmektir”, şeklinde cevap vermektedir.

Bu parçada sözü edilen durum, felsefenin hangi niteliğine bir örnektir?

- A) Soruları cevaplarken mantık ilkelerine bağlı kalmasına
- B) Her türlü bilgiyi irdelemesine
- C) Soruları cevaplamada, farklı bakış açılarının bulunmasına
- D) İkelere akıl yoluyla ulaşmasına
- E) Cevapladığı soruların değişik konularda olmasına.

(ÖSS 1995)

çözüm

Parçaya göre düşünceleri verilen üç filozof da “Erdemli olmak nedir?” sorusuna farklı yanıtlar vermiştir. Felsefede aynı soruya farklı filozofların farklı yanıtlar vermesi doğaldır. Çünkü felsefe farklı bakış açılarını içinde barındıran bir disiplindir.

Cevap C

Felsefe refleksif bir düşüncedir.

Felsefe yalnızca insan, doğa, değerler üzerine bir düşünme değil aynı zamanda sorgulama üzerine ya da sorgulamanın sonucu üzerine de düşünmek, sorgulama yapmaktır.

Düşüncenin kendi üzerine tekrar yönelmesi felsefi bir tavır olup bu duruma refleksif düşünme denir.

örnek soru

Felsefe, kendine dönük düşünmedir. Felsefe yapan zihin hiçbir zaman yalnızca bir nesne hakkında düşünmez. Herhangi bir nesneyi düşünürken, aynı zamanda hep o nesneye ilişkin kendi düşüncesi hakkında da düşünür. O zaman, felsefeye ikinci dereceden düşünce, düşünce hakkında düşünce denebilir.

Bu parçada felsefenin hangi özelliğinden söz edilmektedir?

- A) Cevaplarından çok sorularıyla varolduğundan
- B) Düşünme sürecinin her aşamasında yer aldığından
- C) Kendi etkinliği üzerinde yoğunlaşp kendi kendine sorguladığından
- D) Özgür düşünmenin yöntemi olduğundan
- E) Sorularını bilimsel verileri temel alarak oluşturduğundan

(ÖSS 2001)

çözüm

Parçayı dikkatle okuduğumuzda felsefeyle ilgili olarak, düşünce üzerine düşünce vurgusu yapıldığını görüyoruz. Felsefe, insanın bir nesneye ilişkin düşüncesi üzerine de düşünmedir. Dolayısıyla sözü edilen özellik C seçeneğinde verilmiştir.

Cevap C

Felsefe öznel bir düşüncedir.

Her felsefi görüş, belli bir filozofa ait olup kişisel bir karakter gösterir. Çünkü felsefe yaratıcılığa dayalı bir düşüncedir. Yaratıcılık ise filozofun kendisine göre şekilleneceğinden ortaya çıkan felsefi düşünceler filozofun kendine ait, özgün düşünceler olacak ve her filozofa göre farklılaşacaktır.

örnek soru

Bir felsefe tarihçisine göre,

- Epiküros'un acı yokluğunu en yüksek haz olarak belirlemesi, onun uzun yıllar damla hastalığının getirdiği acılarla boğuşmak zorunda kalmasıyla;
- Platon'un demokrasi karşıtı eğilimleri, hocası Sokrates'in Atina demokrasisi tarafından ölümüne mahkûm edilmesi karşısında duyduğu kızgınlıkla açıklanabilir.

Felsefe tarihçisinin bu yaklaşımının temelinde aşağıdaki görüşlerden hangisi vardır?

- A) Düşünür, çevresindeki olayların etkisinden arındıkça yetkinleşir.
- B) Aynı çağda yaşayan düşünürlerin görüşleri arasında paralellik vardır.
- C) Düşünürler ele alacakları konuları, yakın çevrelerinin yönlendirmesiyle seçerler.
- D) Bir düşünürün öğretisini açıklamak için, yaşadığı çağda egemen olan görüşleri bilmek gerekir.
- E) Bir düşünürün kişisel birikimleri ve yaşantıları onun düşünce sistemini etkiler.

(ÖSS 1999-ıpt)

çözüm

Parçada verilen ifadelerde filozofların belirli konulardaki eğilim ve görüşlerinin kaynağı olarak kişisel birikimleri ve yaşantıları olduğu vurgulanmaktadır.

Cevap E

Felsefe evrenseldir.

Felsefi düşünce, ortaya çıkan görüş ve açıklamalar bakımından öznel yani filozofa göre değişen bir çizgiye sahip iken ele aldığı konular bakımından evrensel bir niteliğe sahiptir.

Felsefe için genel - geçerlilik yoktur.

Felsefenin bulgularının bilimlerde olduğu gibi genel geçerliliği yoktur. Nedir bu genel geçerlilik? Genel geçerlilik ortaya konulan şeyin genelde yani diğer insanların nazarında da kabul görmesi, geçerli olması demektir. Bugün biliyoruz ki bir fizik ya da kimya teorisi genel geçerliliğe sahip yani diğer bilim adamlarınca da kabul edilebilirliği olan teorilerken bir felsefi düşünce diğer filozoflarca kabul gören, tüm filozofların ortaklaşa "Evet budur." dedikleri düşünceler değildir.

Felsefe insanın öğrenme açılığında doğmuştur.

İnsan dünyaya geldiği ilk andan itibaren bilinmezlikler içindedir. Bu bilinmezlikleri anlamlandırdıkça hem hayatı kolaylaşmakta hem de manen yani ruhsal anlamda doygunluğa, ulaşmaktadır. İnsanın düşünebilme yetisi onun bilme arzusunun temel kaynağıdır. Madem ki düşünebiliyor öyleyse merak edecek ve öğrenecektir.

Felsefe, filozofun içinde bulunduğu toplumdan bağımsız değildir.

Felsefe ve toplum ilişkisi karşılıklıdır. Nasıl ki filozofların ortaya koymuş oldukları düşünceler toplumsal hayatın seyrini değiştirme özelliğine sahiptir, toplumsal yaşam da filozof o toplumda yaşadığı için filozofun düşüncelerini şekillendirme özelliğine sahiptir.

Felsefe, içinde bulunduğu çağın koşullarından etkilenir.

örnek soru

“Felsefe akımlarından ‘Bireycilik’ 18. yüzyılda, ‘Toplumculuk’ ise 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bir felsefe akımının herhangi bir yüzyılda değil de belli bir yüzyılda ortaya çıkmasının nedenini o akımın belirlediği yüzyıldaki yaşam koşullarında aramalıdır.”

Bu parçaya dayanarak, bir çağın yaşam koşullarıyla felsefe akımları arasında nasıl bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir?

- A) Felsefe akımları, doğdukları çağın yaşam koşullarını yansıtır.
- B) Felsefe akımları, daha önceki çağların yaşam koşullarından etkilenmez.
- C) Her yeni yüzyılda, yeni bir felsefe akımı doğar.
- D) Toplumsal yaşam, önceki çağların felsefe akımlarından etkilenir.
- E) Toplumsal yaşam, çağın felsefe akımlarından etkilenir.

(ÖSS 1981)

çözüm

Parçada felsefe akımlarının belirli çağlarda ortaya çıkışının o çağın yaşam koşullarına bağlandığını görmekteyiz. Bu durum felsefe akımlarının doğdukları çağın yaşam koşullarını yansıttığını vurguladığından doğru cevap A seçeneğidir.

Cevap A

Felsefi düşünce uygun ortamlarda doğar.

“Acaba, niçin yoksul toplumlarda felsefe gelişmemiştir?” Bu soru çok ilginç ve açıklayıcı bir sorudur aslında. Yoksul, temel ihtiyaçlarını karşılamak noktasında sıkıntı çeken toplumlarda felsefi düşüncenin gelişmesi biraz lüks olurdu. Çünkü soğuktan korunma, açlığını giderme sıkıntısı yaşayan insanlar dünyaya niçin geldiklerini erdemli davranışın ölçütünün neler olabileceğini, sorgulamak yerine birincil ihtiyaçlarını karşılama derdinde olacaktır. Dolayısıyla felsefe ancak ekonomik anlamda kendisini belli bir düzeye ulaştırmış insanların daha rahat yapabileceği bir etkinliktir.

“Peki baskıcı toplumlarda niçin felsefe gelişmemiştir?” Bunun cevabı da açıktır. Felsefe eleştiri demektir, sorgulama demektir. Baskıcı toplumlarda ise eleştiriden ziyade kabuller söz konusudur. Böylesi toplumlar için ise felsefe yapmak çok uzak bir durumdur.

örnek soru

15. yüzyıl başlarında Floransa Cumhuriyetinin güç kaybettiği bir dönemde iktidara gelen Medici ailesi yüzyıllar süren parlak bir dönemi başlatmıştır. Mediciler, sanatçı, bilimadamı ve düşünürlere kanat germiş, onların rahat ve serbestçe çalışmasını sağlamışlardır. Mediciler olmasaydı, belki de Floransa’da Leonardo, Galilei, Machiavelli, Toricelli gibi birçok öncü kişi yetişmeyecekti.

Bu parçada, sözü edilen dönemdeki düşünsel gelişme aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- A) Akıl ilkelerine öncelik verilmesine
- B) Doğal ve toplumsal sorunların birlikte ele alınmasına
- C) Eski değer ve bulguların önemini yitirmesine
- D) Olguların çok yönlü ele alınmasına
- E) Özgür ve hoşgörülü bir çalışma ortamının sağlanmasına

(ÖSS 1997)

çözüm

Parçada Medici ailesinin sanatçı, bilimadamı ve düşünürlerin rahat ve serbestçe çalışmasını sağladıkları belirtilmiştir. Bu ifade düşünür, sanatçı ve bilim adamlarının çalışmaları için özgür ve hoşgörülü bir ortam oluşturulduğunun göstergesidir.

Cevap E

1.10 Felsefi düşünceyi anlamlı kılan tutarlılığıdır.

Filozofların oluşturdukları felsefi sistemlerin günümüze kadar önemini yitirmemesi ve varlığını sürdürmesinin en önemli sebebi hiç şüphe yok ki kendi içinde tutarlı olmasına bağlanabilir. Bununla birlikte hiçbir filozofun sistemi bir diğer filozofun felsefi sisteminden daha üstün, daha doğru ya da yanlış değildir. Çünkü felsefi sistemlerin sonuçlarını bilimlerde olduğu gibi deneyle olgusal olarak test edemeyiz. Örneğin Platon'un idea öğretisinin ya da Kant'ın bilgi anlayışının doğruluğu ya da yanlışlığı test edilemez ve bu sistemlerin doğruluğundan ya da yanlışlığından bahsedemeyiz. Zaten önemli olan bu felsefi sistemlerin doğru ya da yanlışlığı değil tutarlılıklarıdır.

Bu anlamda doğruluk ve tutarlılık kavramları birbirine karıştırılmaması gereken iki kavramdır.

Tutarlılık, düşüncelerin ortak ilkeleriyle birbirine bağlanması, bütünü oluşturan parçaların öğeleri arasında bağlantı ve uyumun olması durumuna denir.

Doğruluk ise bir düşüncenin gerçeklikle uyuşmasıdır. Örneğin "hava bulutludur." düşüncesi, havanın bulutlu olduğu gözleniyorsa yani düşünce ile var olan arasında uyuşma varsa doğrudur.

örnek soru

Felsefi bir sistemde ele alınan tüm konular değerlendirilirken mantık ilkeleri son derece etkili bir şekilde kullanılır; konu ve kavramların örülmesinde çelişkili hükümlere yer verilmez.

Burada bir felsefi sistemin hangi niteliği üzerinde durulmuştur?

- A) Konuları çağının koşullarına göre değerlendirmesi
- B) Olgulara dayanma zorunluluğunun olmaması
- C) Evrensel nitelikteki konuları ele alması
- D) Kendi içinde tutarlı bir bütün oluşturması
- E) Konulara yaklaşımının öznel olması

(ÖYS 1989)

çözüm

"Konu ve kavramların örülmesinde çelişkili hükümlere yer verilmez." ifadesi felsefenin tutarlı bir disiplin olduğu üzerine vurgu yapmaktadır. Zira çelişkilerden arınık olan aynı zamanda tutarlıdır.

Cevap D

Filozofların sistemlerinin tutarlılığından bahsedebiliirken doğruluk ya da yanlışlıklarından bahsedemeyiz.

1.11 Felsefi tavır hayata dair sorgulama yapmaktır.

Felsefi tavrın hayatı ve hayata dair her şeyi sorgulamayı eleştirmeyi ve görünenlerin ardındaki gerçeği aramayı gerektirdiği hatırlanacak olursa felsefenin hayattan kopuk olması düşünülemez. Bu anlamda felsefe hayatla içiçedir.

İnsan, hayatın anlamına dair soruları geçmişten bu güne sıklıkla sora gelmiştir; Ben neyin nesiyim? Kimim? gibi. Çünkü insan yaşamını sorgulayan tek varlıktır. İnsan öleceğini bilen ve bunun için de yaşamını sorgulayan tek bilinçli varlıktır. Bir gün yok olacaksın niçin varım? Evet, "İnsanın anlamı nedir?", "Yaşamın anlamı nedir?" Bu sorular tüm filozofların ilgisini çekmiş ve her biri buna farklı yanıtlar vermiştir.

Burada önemli olan felsefenin yaşamı anlamlandırma çabasıdır. Felsefe bizi varoluşumuzun nedenini, yaşamımızın anlamını bulmamız noktasında kuşatan bir yargıya sahiptir.

örnek soru

Felsefe, yaşam üzerine üretilen düşüncelerden oluşur.

Bu görüşe göre, "Dünyanın anlamı, yaşamın amacı nedir" sorusuna yanıt arayan bir kişiye felsefe nasıl yardımcı olur?

- A) Ünlü filozofların yaşamlarıyla ilgili bilgiler vererek
- B) Toplumsal yaşamı istenilen biçimde düzenleyerek
- C) Okuma ve çalışma becerisinin geliştirilmesi için ortam hazırlayarak
- D) Yaşamla ilgili çeşitli görüşleri sunup bunları inceleme olanağı sağlayarak
- E) Bilimsel araştırma tekniklerinin gelişmesine katkıda bulunarak

(ÖSS 1995)

çözüm

Madem felsefe yaşam üzerine üretilen düşüncelerden oluşur. Öyleyse yaşamın anlamını anlamak için yaşamla ilgili farklı düşünceler üretmek ve onları sorgulamak gerekir.

Cevap D

1.12 Dil, felsefenin evidir.

İnsan olmanın en önemli özelliği "dil" i kullanmasıdır. Zira dil düşüncenin temelini oluşturur. Bir bakıma dil olmadan düşünce yeşeremez, aktarılmaz, öyleyse bir düşünce sistemi olan felsefe ve dil yakından ilişkilidir.

İnsan iletişiminin en önemli vasıtası olan dil olmadan insan bilgi, teknik, sanat, felsefe gibi alanlarda üstün başarılar imza atamazdı. Dil insan zihninin bir aynasıdır diyen Leibniz sözcüklerin anlamlarının tam bir analizinin aklın nasıl işlediğini, her şeyden daha iyi göstereceğine işaret ederek dil ve insan zihni arasındaki ilişkiye dikkat çekerek ona göre bir milletin dilinin ve sözcüklerinin zengin olması o milletin fertlerini üstün, özgün ve yaratıcı düşünmeye yetenekli kılar.

örnek soru

Anlamli bir ifade, kendisinin zihindeki karşılığıyla ve onun ait olduğu dilin mantığıyla ilgilidir. Ait olduğu dilin mantığına yapısına ve zihnin yapısına uygun olanlar anlamlı, olmayanlar ise anlamsızdır. Öyleyse denilebilir ki; biz dünyayı dilimiz aracılığıyla anlamlı kılıyoruz. Sadece diğeri insanlarla ya da canlılarla ilişkimizde bir iletişim aracı olarak değil, tüm dünyayı algılamamız da sahip olduğumuz dilin mantığına göre gerçekleşiyor.

Parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlamsız ifadelerin doğruluğu - yanlışlığı söz konusu değildir.
- B) İfadelerin, dolayısıyla dünyanın anlamlandırılması dil aracılığıyla yapılır.
- C) Her anlamlı olan doğrudur.
- D) İlgili olduğu varlığa uygun ifadeler doğrudur.
- E) Dil, anlamlandırma sürecinde belirleyici değildir.

çözüm

Anlatılanlardan çıkarılabilecek olan dilin dünyayı anlamamızda en etkin role sahip olduğudur.

Cevap B

KAVRAMA TESTİ 1

1. Felsefe yapmak için, daha önceki felsefi sistemleri ve bu sistemleri ortaya koyan düşünürlerin görüşlerini analiz etmiş olmak gerekir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Felsefede yeni düşünceler geliştirmenin yolu öncükileri kavramaktır.
B) Bugünü ve geleceği anlayabilmek için geçmişe bakmak gerekir.
C) Günümüzün felsefeleri önceki sistemlerin eleştirisi üzerine kuruludur.
D) Yeni fikirler geçmişten bağımsız ele alınmalıdır.
E) Felsefe yığılarak ilerleyen bir etkinliktir.

2. Farabi'ye göre felsefe yapmak, insanın kendisini ve evrenin amacını anlamaya çalışmak demektir.

Buna göre, felsefenin tanımı aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Felsefe var olanın anlamını bilmektir.
B) Felsefe soyut varlıkları bilmektir.
C) Felsefe yöntemli düşünmektir.
D) Felsefe eleştirel düşünmektir.
E) Felsefe yaradani anlamaktır.

3. Philosophos sözcüğü Grekçe olup sevgi anlamına gelen "philos" ile bilgelik anlamına gelen "sophia" sözcüğünden meydana gelmiş bileşik bir kelimedir ve "bilgeligi seven kişi" anlamına gelir. Sokrates, öğrencisi Platon'un söylediğine göre, Sofistlerin kendilerine bilgin demelerine karşın, Sokrates kendisinin ancak bir bilgelik dostu, bilgeligi seven bir kişi olduğunu söylemiştir.

Felsefi düşüncenin temel özellikleri esas alındığında Sokrates'in bu davranışının en önemli nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Sokrates'in alçak gönüllü bir düşünür olması
B) Sokrates'in düşünmeyi çok seven bir insan olması
C) Varlığın özüne ancak onu severek ulaşabilmesi
D) Bilgiyi aramanın ve bilgece yaşamının önemli olması
E) Felsefi bilginin bilgi üstüne bir bilgi olması

4. Felsefe yapmak için bir gerekçe de, problem çözmemizde, çok seçenekli düşünebilmemizde ve daha geçerli kararlar vermemizde bize yardımcı olmasıdır. Öyle ki, felsefe, yanlış olanı kabullenmekten ve gereksiz olanla yetinmekten sakınmamızı sağlar.

Aşağıdakilerden hangisi, felsefe için burada anlatılmak istenilene ters düşer?

- A) Karşılaştığımız sorunlara alternatif çözümler üretmemize yardımcı olur.
B) Yaşantımızı düzene koyabilme becerisi kazandırır.
C) Davranış temelinden uzak, düşünsel bir etkinliktir.
D) Hatalı ve lüzumsuz olandan sakınmamızı sağlar.
E) Olumsuz olana karşı koyma gücü ve isteği kazandırır.

Felsefenin ürettiği düşünceler hayatımıza etki ederek bizi şekillendirir.

5. Felsefe tarihçileri felsefenin ilk kez Eski Yunanistan'da başlamasının nedeni olarak, Yunanlılar'ın felsefeyi, dine ya da pratik amaçlara yararlı bir çaba olarak değil, doğruyu salt doğru olduğu için arayıp bulmaya çalışan bir etkinlik olarak benimsemelerine bağlarlar.

Paragrafa göre felsefenin anlamı nedir?

- A) Felsefe düzenli ve sistemli bir bilgidir.
B) Felsefe kişisel ve öznel nitelikte bir bilgidir.
C) Felsefe, düşünme ve akıl yürütmelerle çalışan, salt teorik bir bilgidir.
D) Felsefe, olup bitenleri geniş bir açıdan ve derinliğine incelemidir.
E) Felsefe, evreni bir bütün olarak açıklayan bilgidir.

6. Yunan düşüncesi, bilim ve felsefeyi yaratan özelliği ile, sıradan bir tarihi araştırmanın konusu değildir. Avrupa medeniyetinin, bütün Batı kültür çevresinin kurucu düşüncelerinin, doğu kültürlerinin tesirlerinin bugüne kadar süregelen başlıca ilkelerinin kaynağı burası olduğu için, üzerinde önemle durulmaya değer olduğu söylenebilir.

Parçadan aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Bilim ve felsefenin kaynağı Eski Yunan'dır.
 B) Eski Yunan düşüncesi diğer kültürlerin etkisine açıktır.
 C) Antikçağ önemle incelenmesi gereken bir tarihi araştırma konusudur.
 D) Eski Yunan felsefesi demokrasinin sayesinde ilerlemiştir.
 E) Avrupa medeniyetinin şekillenmesinde önemli etkileri olmuştur.

7. İ.Ö. 6. yüzyılda Miletos'lu Thales, insan aklını binlerce yıldır kurcalayan "Evren nedir?" sorusuna ilk kez dinlerin dışında bir yanıt aramıştır. İşte bu felsefenin başlangıcıdır. Bu başlangıçta, aşağıdaki koşullar etkilidir:

- I. Liman kentlerinin kurulmasıyla zenginleşen bir toplum
 II. Demokrasinin yaygın bir yönetim biçimine dönüşmesi
 III. Dogmaların baskılarını kıran hoşgörülü laik anlayış
 IV. Doğayı doğadaki varlıklarla anlama çabası
 V. Bilme ve anlama merakı

Bu verilenlerden hangisi felsefenin ortaya çıkma koşullarından o topluma dönük gerekçeler olarak gösterilebilir?

- A) I. II. ve III.   B) I. III ve IV   C) I. III. ve V.
 D) II. III. ve V.   E) III. IV. ve V.

8. Felsefenin doğuşuna tarihsel açıdan bakıldığında felsefenin varlık sorunu ile başladığı söylenebilir. Nitekim Akdeniz kültür çevresinde felsefe dediğimiz anlayışa en çok yaklaşan ilk düşünür İzmir'in güneyindeki Milet kentinde yaşamış olan Thales'tir. Thales evrendeki her şeyin aslının yani ana varlığın ne olduğunu düşünmüş ve bu soruyu mitosların ve dinlerin açıklamalarından farklı bir biçimde "Ana varlık sudur." şeklinde yanıtlamıştır.

Paragrafa göre, felsefenin doğuşu nasıl gerçekleşmiştir?

- A) Bazı düşünürlerin felsefeye ilgi duymasıyla
 B) Bazı düşünürlerin mitolojik ve dini düşünceleri birleştirmesiyle
 C) Yunan toplumunun geleneksel değerlerinin evreni açıklamada yetersiz kalmasıyla
 D) Eski Yunanistan'da felsefe için uygun bir toplumsal ortam olmasıyla
 E) Bazı düşünürlerin varlığı, evreni geleneksel değerlerden farklı bir biçimde yorumlamasıyla

9. Aşağıdakilerden hangisi felsefenin konusuna girmektedir?

- A) Kanser hastalığının tedavi süreçlerinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili çalışma yapma
 B) Toplumun ekonomik yapısını açıklama
 C) En iyi devlet yönetim biçimi hakkında sorgulamada bulunma
 D) Depremin oluş nedenlerini araştırma
 E) İnsan davranışlarını neden - sonuç ilişkisi içinde inceleme

Felsefi düşüncenin ürünleri, insanı gelecek hakkında öngörü sahibi yapmaz.

KAVRAMA TESTİ 2

1. Psikoloji insan davranışlarını konu edinirken, felsefe insanın anlamını, özünü, insanı insan yapan değerlerin neler olduğunu konu edinir. Ahlâk bilimi belirli bir toplumun ahlâki yaşamını, insanların birbirleriyle ilişkilerini konu edinirken felsefe, ahlâkın anlamını, kaynağını, özünü ve tüm insanların uyması gereken ahlâk ilkesinin ne olabileceğini konu edinir.

Parçada aşağıdakilerden hangisinin üzerinde durulmuştur?

- A) Bilim ve felsefenin birbirinden bağımsız olduğunun
B) Bilim ve felsefenin konularının benzer olduğunun
C) Bilim ve felsefenin, konu ve yöntemlerinin farklı olduğunun
D) Bilim ve felsefe arasında yakın işbirliği olduğunun
E) Bilimin varlığın somut, felsefenin ise soyut yönlerini konu edindiğinin

Bilim ve felsefe varlığa yaklaşırken farklı yollar izlerler.

2. Felsefe, ortaya koyduğu sonuçları mantıksal çözümlmeye dayandırırken; bilim, sonuçlarını olgularla temellendirir. Felsefe "ideal olan"ı yani "olması gereken"i araştırırken; bilim, olanı olduğu gibi araştırır. Hiçbir değer yargısında bulunmaz.

Buna göre felsefe ve bilim için, aşağıdakilerden hangisi söylendiğinde doğru olur?

- A) Bilimin sonuçları genel - geçer olduğu halde felsefenin sonuçları genel geçer değildir.
B) Bilimin sonuçları deney ve gözlem yoluyla doğrulanabildiği halde, felsefenin önermeleri bu şekilde doğrulanamaz.
C) Bilim varlığı bütün olarak ele alırken, felsefe varlığı bölerek inceler.
D) Bilimin sonuçları içinde yaşanan toplumun izlerini taşıırken, felsefe toplumdan bağımsız olarak değerlendirmeler oluşturur.
E) Bilim ilerleme özelliğine sahip değilken, felsefe ilerleme özelliğine sahiptir.

3. Nasıl ki küçük bir çocuğa Tanrı, ruh, iman gibi kavramları anlatmak, onun bu bilmediği metafizik alanı sorgulamasını sağlamak mümkün değildir tıpkı bunun gibi ona doğruluk, hakikat, idea, töz, cevher gibi kavramları anlatmak, ondan bu kavramları ve sorunları anlamasını beklemek de mümkün değildir.

Parçaya göre aşağıdakilerden hangisi bu durumun sebebidir?

- A) Dinin konuları deneysel yöntemlerle açıklanabilir.
B) Din de felsefe de soyut sorunları ele alır.
C) Felsefeye ancak bilgelik sevgisi ile yapılabilir.
D) Dinin konuları anlaşılabilir.
E) Din ve felsefe birbirine zıt iki alandır.

Bu soruyu çözemediyse 1.5 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

4. Bugün nasıl ki Picasso'nun resimlerini incelediğimizde Picasso'nun kendine ait bir üslup geliştirdiğini fark ediyor ve resimlerinde kendi hayat felsefesini yansıttığını görüyorsak tıpkı bunun gibi Socrates'in yazılarını da okuduğumuzda söylemlerinin aynı oranda kendi özelliklerini, dünya görüşünü yansıttığını görürüz.

Buna göre sanat ve felsefe ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabılır?

- A) Sanat ve felsefenin varmak istedikleri nokta birbirinden farklıdır.
B) Sanatçı ve filozof hayal güçlerini kullanarak üretim gerçekleştirirler.
C) Sanatçı ve filozofun ortaya koyduğu ürünler kendi parmak izlerini taşır.
D) Her iki disiplinde yaratıcılığa dayanır.
E) Sanatçının amacı tıpkı filozofta olduğu gibi varlığı açıklamaktır.

5. Felsefenin en temel özelliği soru sormak, araştırmak ve düşündürmektir. Bu nedenle felsefe sürekli ve yeni baştan farklı bir biçimde ortaya konan problemlerle ilgilenir. Onun için kendiliğinden anlaşılır apaçık bilgiler yoktur, her şey problem niteliğindedir. Bu nedenle her şeyin anlamını bilmek, kavramak ister.

Buna göre felsefenin temel işlevi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsana disiplinli düşünme alışkanlığı kazandırma
B) Bilimlerin tek tek ortaya koyduğu sonuçları bütüncü bir yaklaşımla ele alma
C) İnsanın bilme, anlama ve gerçeği görme merakını giderme
D) Herkes için genel - geçer bilgiler ortaya koyma
E) Dünyayı ve insan yaşantısını anlamlandırmak için yasalar sunma

Bu soruyu çözemediyse 1.7 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

6. Felsefe, insan varoluşuna bir anlam kattığı için, onunla hayatımızı şekillendirebilme gücüne sahip olabiliriz. Felsefeyle yeni derinlikler hisseder, başka kulvarlarda çoşar, önümüze çıkan yeni sahillerin tadına varmaya çalışırız. İşte felsefenin çekiciliğinin bir kısmı, yaşamımıza yeni bir anlam ya da yön verme fırsatı sunmasından ileri gelir.

Parçaya göre, felsefe için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İnsanın hayata yeni bir bakış açısıyla yönelmesini sağlar.
B) Hayatımıza yaşanılabilir bir keyif kazandırır.
C) Hayatın derinliklerine nüfuz etme imkanı sağlar.
D) Yaşamımıza yeni anlamlar kazandırması onu çekici kılar.
E) İnsana toplum içinde saygınlık kazandırır.

7. Felsefe, kişide merak ve araştırma heyecanı uyandırarak daha derinlere yönelmesini sağlar. Felsefe sayesinde toplumlar, bilgi toplumu düzeyine ulaşır ve evrende olup bitenlerin farkında olur.

Burada felsefenin daha çok aşağıdaki hangi yönü vurgulanmaktadır?

- A) Önemi   B) Yöntemi   C) Tesirleri
D) Eleştirelliği   E) Göreceliği

8. Bir konuda ısrarlı düşünceler taşıyan kimseye o konudaki farklı ve çok yönlü düşünceler ortaya koyabilen bir kimsenin görüşleri hatırlatıldığında büyük ihtimalle bu görüş ve düşünceleri dikkate almayacaktır. Oysa ki ısrarlı düşünceler taşıyan bu kimse felsefenin imkanlarıyla düşünebilseydi, mutlaka karşısındaki görüşleri göz ardı etmeyecekti.

Parçada felsefeye ilişkin aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) İnsanlara eleştiri ve şüpheci düşünmeyi öğrettiği
B) Kamuoyu oluşturabilecek fikirler ileri sürdüğü
C) Hoşgörülü ve anlayışlı bakabilme özelliği kazandırdığı
D) İnsanın bilme ve öğrenme merakını giderdiği
E) Toplumla karşılıklı olarak etkileştiği

9. Felsefe insanın kendi kişisel etkinliğinin ne türden bir etkinlik olduğunun bilincine varmasına yarar. Biliçlenen kişi de hem özgür davranma, hem sorumluluk yüklenme gücünü kazanır. Bağlı olduğu sosyal grup-tan bağımsız davranabilecek duruma yükselir.

Parçada aşağıdakilerden hangisinin üzerinde durulmaktadır?

- A) Felsefenin yöntemi   B) Felsefenin amacı
C) Felsefenin konusu   D) Felsefenin kaynağı
E) Felsefenin işlevi

1. Çağımızın en büyük sorunu, insanların karşılaştıkları meslekleri ya olduğu gibi kabul etmeleri ya da irdelemeden, reddetmeleridir. Hızlı bir çağ içinde bulunduğumuzdandır ki insanlar sadece "an"ı yaşıyor, dünü ve yarını düşünmeden hakikati ve gerçeği aramadan karar verip harekete geçiyorlar. Eğer karşılaştığımız meselelere dair sorular sorabiliyor olsaydık hayatımızın hala merkezinde felsefe olabilirdi. Eğer sorduğumuz sorular hala aklımızı ve vicdanımızı kullanarak sorduğumuz sorular olsaydı orada hikmet de varlığını sürdürebilirdi. Dolayısıyla diyebiliriz ki hikmet sözünde ve eyleminde tutarlı, samimi, ahlaki ve adil olmayı da beraberinde getirir.

Parçada hikmet kavramının hangi özelliklerine değinilmemiştir?

- A) Akla dayalı sorular sorduğu
- B) Vicdanlı olmayı gerektirdiği
- C) Tutarlı eylemlerle kendini gösterdiği
- D) Ahlaklı ilişkilerin özelliği olduğu
- E) Felsefeyle özdeşleştiği

Bu soruyu çözemediyse 1.8 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

2. Felsefi bilgi ile donanmak isteyen kişilerin normal insanlardan bazı noktalarda temel farklılıkları olmalıdır. Gündelik hayatta çoğu insanın dünya görüşünü; içinde doğduğu aile, sosyal grup, dini inançlar ve egemen olan siyasal akımlar şekillendirmektedir. Felsefi dünya görüşüne sahip olmak isteyen kişideyse; alışılmışın dışına çıkabilme gücü, var olanın eleştirisini yapabilme, akıl ve mantığı ön plana çıkarabilme cesareti bulunmalıdır.

Parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi felsefi dünya görüşünün özelliklerinden biri değildir?

- A) Eleştirel olması
- B) Akla ve mantığa dayanması
- C) Var olan kültürel yapıdan beslenmesi
- D) Var olanla yetinmemesi
- E) Var olanı değiştirebilme gücüne sahip olabilmesi

3. Bir öğretmen, idol, kahraman ya da bir kitap tarafından ileri sürülen belli bir bakış açısına tutsak olma tehlikesine karşı, her an açık fikirli, çok seçenekli ve eleştirel olmayı sürdürmek gerekir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi anlatılanla çelişir?

- A) Eleştirel düşünce bizi dogmatik olmaktan korur.
- B) Felsefi düşüncede otoritelere bağlılık esastır.
- C) Felsefenin kendisi aslında bir eleştiri etkinliğidir.
- D) Açık fikirli bir insanın felsefe yapma gücü daha fazladır.
- E) Felsefe kalıplaşmış düşünceleri kırma başarısı sağlar.

4. Herakleitos'un "Yaşam, bir çocuğun dama taşlarını ileri geri sürerek oynadığı bir oyundur." fragmanındaki metafor, günümüzün kendini bilmeye, yaşamı anlamaya çalışan filozoflarının hala ilgisini çekmektedir.

Parçada, felsefenin aşağıdaki hangi özelliğinden söz edilmektedir?

- A) Toplumla karşılıklı etkileşim içinde olması
- B) Süreklilik taşıması
- C) Eleştirel nitelikte olması
- D) Meraktan kaynaklanması
- E) Gerçeğe ulaşmak istemesi

5. Yalnızca hazır yanıtlara ilgi duyan ve onlarla yetinen insanlar, gösterişli çağrılarını ya da kötü bir biçimde sunulmuş kanıtların altında kolayca ezilebilirler.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi burada anlatılanı destekler?

- A) Felsefede herkes kendi yanıtını aramalıdır.
- B) Hazır yanıtlar herkesin işini kolaylaştırır.
- C) Felsefe yalnızca uzmanların ilgisine açık bilgileri araştırır.
- D) İnsanlığın büyük ve gösterişli açıklamalara ihtiyacı vardır.
- E) Felsefe otoritelere duyulan güven üzerine kuruludur.

6. Felsefede tüm bilimlerin ortaya koyduğu sonuçlar, diğer verilerle birlikte bir araya getirilerek evrenin bir bütün halinde açıklanması şeklinde sunulur.

Bu parçada felsefi düşüncenin hangi özelliği üzerinde durulmaktadır?

- A) Birleştirici ve genel olma
- B) Bilimsel konuları tartışma
- C) Varlığı yorumlama
- D) Akla dayanma
- E) Sistemli ve tutarlı olma

7. Felsefeden beklenen, bir defada ortaya konan ve tüm zamanlar için geçerli bir bilgi elde etmektense, üzerinde uğraşılan konunun her defasında daha açık ve daha belirgin bir zeminde anlaşılmasına imkan sağlayan eleştirci, tutarlı ve yaratıcı bir araştırma zihniyeti ve alışkanlığı kazandırmaktır.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisinin üzerinde durulmaktadır?

- A) Felsefi bilginin öznel olduğu
- B) Felsefede önemli olanın yöntemli düşünme olduğu
- C) Felsefenin evrensel konular üzerinde durduğu
- D) Felsefenin bir bilim olmadığı
- E) Felsefeyle uğraşmanın bir bilgi birikimi gerektirdiği

8. Felsefede kavramların ele alınışında, yargıların elde edilmişinde her türlü zıtlıktan özenle kaçınılır ve yargılar arasında herhangi bir çelişkili duruma yer verilmez.

Paragrafta felsefi düşüncenin hangi özelliğinden söz edilmektedir?

- A) Elemanları arasında ilişki olma
- B) Kavramların anlamını tartışma
- C) Akla dayanma
- D) Tutarlı olma
- E) Eleştirci olma

9. Felsefe eğitimi kolaycılığa alıştırıcı değil, yaptığımız işleri kolaylaştıran bilgileri içerir. Felsefe sayesinde en zor patikalar bile kolayca geçilebilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Felsefe bireyin yaşamına yol gösteren bir kılavuzdur.
- B) Hayal gücünü geliştirmenin tek yolu başarılı bir felsefe eğitimidir.
- C) Eleştirel bir bakış açısına sahip olmak yeniliğe açık olmayı gerektirir.
- D) Felsefe sayesinde bilinemezler aydınlatılabilir.
- E) İnsanoğlu tüm meraklarını felsefe sayesinde giderir.

Bu soruyu çözemediyse 1.11 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

10. Dil bilimciler arasında en çok tartışılan konulardan birisi de insanların düşüncelerini sınırlayanın dil olup – olmadığıdır. Yani düşünceyi yaratan ve ileri götüren dil midir? Yoksa biz mi düşüncelerimize bağlı bir dil yapısı oluşturuyoruz? Genellikle bu iki sorunun cevabı dilin düşünceyi etkilediğidir. Dille düşünce arasında karşılıklı bir ilişki olduğu açıktır. Dilin gücüne karşı düşüncenin gücü kendini gösterir. Dile bağlı olarak da insan sonunda dile egemen olur ve dil üzerine etki yapar. Zaman zaman ise dil üzerine yapılan engellemeler yüzünden onun gelişmesi durabilir. Dil gelişmeyince düşüncenin gelişmesi de durur. Felsefede düşünmeye dayalı bir etkinlik olduğundan böyle ülkelerde onun gelişmesinden söz edilemez.

Buna göre aşağıdaki genellemelerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Düşünce ve dil arasında net bir ilişki yoktur.
- B) Felsefe özgür anlamda gelişir.
- C) Gelişmiş felsefi sistemlerin temelinde gelişmiş dil yatmaktadır.
- D) Dil gelişmeyince düşüncede gelişmez.
- E) Düşünce ve dil aynı şeydir.

- Bilgi özne ve nesne arasındaki etkileşim sürecinin bir ürünüdür.
- Gündelik bilgi, düzensiz bilgidir; sistemli ve bilimsel değildir.
- Dini bilgi ilahi kaynaklara dayanır.
- Sanat bilgisi akla değil, duygulara dayanır.
- Teknik bilimsel bilginin uygulama alanıdır.
- Bilimsel bilgi akıl ilkelerinin ürünüdür.
- Felsefi bilgi insanın merak duygusundan doğar.
- Felsefi ve bilimsel bilginin ortak noktaları vardır.
- Doğruluk ve gerçeklik birbirine karıştırılmamalıdır.
- Bu bilgi felsefesi ne ola ki?
- Doğru bilgiye ulaşmak mümkün değildir.
- Rasyonalizmde doğru bilginin ölçütü akıldır.
- Empirizm, bilginin biricik kaynağı olarak deneyi görür.
- Entüisyonizme göre doğru bilgiye sezgiyle ulaşılır.
- Kritisizm, hem rasyonalizmi hem de empirizmi eleştirir.
- Bilgiyi doğru kılan nedir?
- Pozitivizm bilginin kaynağı olarak olguları görür.
- Analitik felsefeye göre gerçeğe dil çözümlenmeleriyle ulaşılır.
- Pragmatizm'e göre gerçek, eylemlerin başarılı sonuçlarındadır.
- Fenomenoloji'ye öz teorisi de denmektedir.
- Bilgi hayatımızla iç içedir.

2.1 Bilgi özne ve nesne arasındaki etkileşim sürecinin ürünüdür.

Evrendeki her şey insanın bilgi nesnesidir.

Bilgi, suje (bilen / özne / insan / ben) ile obje (bilinen / nesne) arasında kurulan bir ilişkidir. Süjenin objeye yönelmesi ve onu kendi varlık alanına katmasıdır. Kendi dünyasında bilinir hale getirmesidir. Bir bakıma bilmek eylemi süjenin objeyi kendi dünyasında varlık haline dönüştürmesidir.

Özne (süje - insan) + Nesne (obje - varlık) = Bilgi	
↓	↓
Bilen (İnsan)	Bilinen (Varlık)
Düşünen (İnsan)	Düşünülen (Tanrı)
Algılayan (İnsan)	Algılanan (Doğa)

Nesne kişinin (öznenin bilmesine konu olandır. Özne ve nesne arasındaki ilişki sonucunda ortaya çıkan bilginin oluşum sürecinde, nesnenin var olması, bu süreçteki yegane görevidir. Ancak özne için durum, sadece var olmakla bitmez; özne bu etkileşim sürecin de var olmalıdır ancak özne aynı zamanda etkin, bilen, algılayan, algılamaya ve bilmeye açık ve aktif olmalıdır. Aksi halde nesne ve öznenin varlığı bilgiyi ortaya çıkarmada yeterli olmaz. Yani bir bilgi eyleminin olabilmesi için öznenin, bir bilgi konusuna bilinçli bir şekilde yönelmesi gerekir.

Bir şeyi "Biliyorum." dediğimiz zaman, iki kavram arasında ilişki kuruyoruz demektir. Buna göre bilgi, insan ile evren arasındaki ilişkilerin açıklanması çabasıdır.

örnek soru

- "Güzelliğin on par'etmez şu bendeki aşk olmasa." diyen Aşık Veysel ile
- "Varolmak algılanmış olmaktır." diyen Berkeley'nin

bu görüşlerinin ortak yönü aşağıdakilerden hangisinin vurgulanmasıdır?

- Soyut olanın önemsiz olduğu
- Somut olanın önemsiz olduğu
- Asıl olanın nesne olduğu
- Asıl olanın özne olduğu
- Değerlerin belirsiz olduğu

(ÖSS 2006)

çözüm

Bilgi, özne ile nesne arasındaki ilişkinin ürünüdür. Verilen iki durumda da varolmakta öznenin önemi vurgulanmaktadır.

Cevap : D

örnek soru

Gören öznenin kendisi de görülebilirlik alanındadır.

Bu cümleden çıkan sonuç aşağıdakilerden hangisidir?

- Öznenin de nesne olabileceği
- Ancak nesnenin nesne olabileceği
- Doğru bilginin olabileceği
- Gerçeğe ulaşılabilmesi
- Nesneden uzaklaşılabilmesi

(ÖSS 2005)

çözüm

Bilgi özne ile nesne arasında kurulan ilişkidir. Burada nesneden kasıt konudur. Dolayısıyla gören özne yani insan bilginin konusu olabilir.

Cevap : A

BİLGİ TÜRLERİ**2.2 Gündelik bilgi, düzensiz bilgidir; sistemli ve bilimsel değildir.**

Bu bilgi türü sağduyu bilgisi ya da empirik bilgi olarak da bilinmektedir.

Şimdi gündelik bilginin özelliklerini sıralayalım;

- Gündelik yaşamın akışı içerisinde insanların bireysel deneyimlerine bağlı olarak ortaya çıkan bir bilgi türüdür.
- Kişiye bağlıdır, yani özeldir. Bireyden bireye farklılaşabilir.
- Kavrayış yoluyla öğrenme sonucunda elde edilir yani temelinde bir sezgisel düşünüş yatmaktadır.
- Yaşam içerisinde ortaya çıkan tek tek durumlarla ilgilidir ve genelleştirilebilme özelliği taşımamaktadır.
- Mutlak ve kesin değildir.
- Kendi içinde sistemli ve tutarlı bir bilgi yapısı taşımaz.
- İnsanlar yaşamsal faaliyetlerini sürdürürlerken, farkına varmadan ve belirli bir yöntemle dayanmadan elde ederler.
- Nesilden nesile aktarılır.

Örneğin, yağmurun ıslattığını, ateşin yaktığını da bu yolla öğrenmişizdir. Fakat "Güneş nasıl ısıtır?, Yağmur hangi koşullarda yağar?" soruları bilim-

sel bilginin alanı içerisine giren sorulardır. Günlük yaşam deneyimlerine dayanarak, bu soruların tam ve kesin yanıtını veremeyiz.

örnek soru

Günlük hayatımızda bir olayı her birimiz farklı biçimde yorumlayabiliriz. Herkes kendi yorumunu çeşitli nedenlere dayandırmaya çalışsa da hiç kimse sözkonusu olayı bir sosyoloğun veya bir psikoloğun yansız tutumuyla ele alamaz.

Bu durum gündelik bilginin hangi özelliğine uygun bir örnektir?

- A) Öznel olma
- B) Yöntemsiz olma
- C) Eleştirel olma
- D) Genellikten yoksun olma
- E) Faydalı olma

çözüm

Parçada günlük hayatımızda edindiğimiz bilgilerde yansız bir tutum sergileyemeyeceğimiz vurgulanmaktadır. Bir bilgi edinilirken yansız yani tarafsız olunamıyorsa o bilgi elde edilirken öznel bir tavır sergilenmiş demektir.

Cevap A

2.3 Dini bilgi ilahi kaynaklara dayanır.

İnsanın var olana, inanışlarıyla, ilahi bildirimlere dayalı olarak yöneldiği bilgi türüdür. Bu bilgi türü, Allah'ın peygamberler aracılığıyla insanlara bildirdiği bilgi bütünüdür ifade eder. Kısaca;

- İlahi bir kaynağa(tanrıya-kutsala) dayanmaktadır.
- İman kavramına dayalı bir bilgidir.
- Kural koyucu (normatif) ve düzenleyici bir yapısı vardır. İyilik-kötülük, doğruluk-yanlışlıkla ilgili insan davranışlarına yön veren temel ölçüler ortaya koyar.
- Varlığı bir bütün olarak açıklar.
- Mutlak ve kesin (dogmatik) olduğundan asla eleştiri ve kuşku kabul etmez.

örnek soru

Bilenle bilinen arasındaki etkileşimin, bu iki unsurun dışında aşkın bir varlığa olan inançla belirlendiği bir bilgi türüdür. Evren yasalarının ötesinde bir yaklaşım olduğu için metafizik içerikli bilgiler olarak da kabul edilebilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu bilgi türünün bir özelliği değildir?

- A) Kendi içinde sistemlidir.
- B) Dogmatiktir.
- C) İnanç başına dayanır.
- D) Doğayı açıklama çabası içindedir.
- E) Olgulara dayalıdır.

çözüm

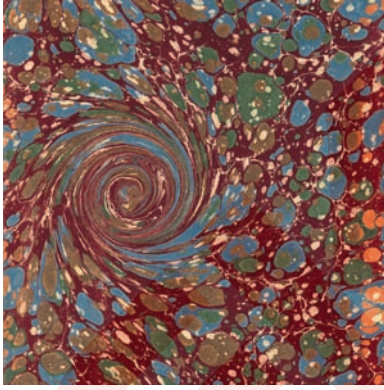
Dini bilgi ilahi kaynaklı ve vahye dayalı olduğundan E seçeneği dini bilginin özelliği değildir.

Cevap E

2.4 Sanat bilgisi akla değil, duygulara dayanır.

Sanat, insanın varlığı, duygulanımlarını farklı bir dil kullanarak, kendine özgü formlarda ifade etmesidir. Yani bir duygulanım ve varlık alanı kurgulamasıdır. Kısaca;

- Bireyin yaratıcı hayal gücüne dayalıdır.
- Öznel bir çabanın ürünüdür.
- Bireysel bir sezgiyi içerir.
- Sanat dallarının kendilerine özgü bir dili vardır. Bu dil, mantıksal ve akılcı olmanın ötesinde akıl dışı ve sıra dışıdır.
- Sanat, güzeli amaçlayan bir etkinliktir.
- Sanat dallarına sinema, tiyatro, resim gibi çabaları örnek olarak verebiliriz.

Ebru, Geleneksel Türk İslam Sanatı örneklerinden biridir.

örnek soru

Delacroix "Biz romantik olduktan sonra, dağlar güzelleşti." demiştir. Ona göre, romantik dönem ressamı dağları öyle güzel resmetmiştir ki insanlar onların eserlerindeki dağları görüp bunların güzelliklerini kavradıktan sonra, doğada dağlara başka bir gözle bakmışlardır.

Delacroix bu sözleriyle, sanatla ilgili aşağıdaki görüşlerden hangisini dile getirmiştir?

- A) Sanatta güzeli kavrayan kişi, aynı zamanda doğruyu da kavrar.
- B) Sanat, sanatçının doğadaki nesnelere taklit etmesiyle doğar.
- C) Bir yaratının sanat eseri sayılması, insana sağladığı yarara bağlıdır.
- D) Sanat, insanın, güzeli fark etmesini sağlar.
- E) Güzeli bir eserden duyulan haz, insanın hayal gücü ile anlama yetisi arasındaki uyuşmanın sonucudur.

(ÖYS 1998)

çözüm

Romantik dönem ressamının dağları resmetme şekilleri insanları çok etkilemiş, o zamana dek dağlarda fark etmedikleri güzellikleri görmelerini sağlamıştır. Öyleyse sanat, insanın dünyada var olan güzellikleri fark etmesini, sağlamıştır.

Cevap D

2.5 Teknik, bilimsel bilginin uygulama alanıdır.

Teknik kavramı, Yunanca 'yapabilme' anlamına gelen 'tekhne' teriminden türetilmiştir. Teknik, yaratma anlamında da kullanılır; öğrenme tekniği, düşünme tekniği, çalışma tekniği. vb. Kısaca;

- Doğada insan emeği harcanmadan varolan nesnelere, insan yaşamını kolaylaştırmak için kullanışlı araç ve gereklere dönüştürme işlemidir. Örneğin, doğada yaşayan ilkel insanın, doğada hazır halde bulunan taşı yontarak, bir savunma aracı olarak kullanıma hazır hale getirmesini sağlayan bilgi, teknik bilgiye örnek olarak verilebilir ve bu bilgi, çeşitli araçlar yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır.
- Teknik bilgi, insana yaşamda pratik yarar sağlar.

- İnsan, teknik bilgi üreterek, doğa üzerinde egemenlik kurmayı amaçlar. (Günümüzde teknik bilginin bu amacı, özellikle felsefeciler arasında tartışma yaratmaktadır.)
- Bilimin pratiğe uygulanması sonucunda doğmuştur. Bilimin amacı bilgi, tekniğin amacı ise üretimdir. Örneğin, cisimlerin ısıyla genişlediği kuramsal (teorik) bir bilgidir, bu kuramsal bilgiyi buhar makinasına uygulamak tekniktir.
- Teknik, savaşlarda olduğu gibi insanın aleyhine kullanılabilir.

örnek soru

Günümüz gelişmiş toplumlarında tamamen bilimsel bilginin bir uygulama alanı olan bu bilgi türünün amacı ürettiği araç gereçlerle doğayı insan lehine değiştirmek ve insanı daha iyi koşullarda yaşatmaktır.

Parçada vurgulanan bilgi türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Felsefi bilgi   B) Gündelik bilgi   C) Teknik bilgi
D) Sanat bilgisi   E) Dinsel bilgi

çözüm

Söz edilen özellikler teknik bilgiye ait özelliklerdir.

Cevap C

2.6 Bilimsel bilgi akıl ilkelerinin ürünüdür.

İnsanın aklını kullanarak, farklı alanlarda varlığın olgusal gerçekliğini meydana çıkarmak amacıyla, çeşitli yöntemlerin de yardımıyla ortaya koyduğu nesnel, tutarlı ve sistemli bilgiler bütünüdür. Kısa-
ca;

- Gözlem, deney ve ölçme bu bilgi türünün temel özelliğidir.
- Olgulara dayanır yani pozitiftir, sadece varolanı olduğu gibi ele alır.

örnek soru

- Bir toplumbilimci, değerleri veya insanlar arasındaki ilişkileri incelerken bireyleri belli bir biçimde davranmaya yöneltmez. Sadece, olanı olduğu gibi ele alır.
- Kepler Yasaları, gezegenlerin nasıl hareket etmesi gerektiğini değil, nasıl hareket ettiğini belirtir.

Bu iki durum, bilimsel bilginin hangi özelliğine örnektir?

- A) Evrensel olması
B) Var olan durumu betimlemesi
C) Mantık ilkelerine dayanması
D) Birikimli olarak ilerlemesi
E) Olayların denetim altına alınmasına olanak vermesi

(ÖSS 2000)

çözüm

Sözü edilen iki durum bilimsel bilginin var olan durumu betimlemesi özelliğini örnekler.

Cevap B

- Değişebilir bir kesinlik taşır. Bilimsel bilgiler, araştırmalar sonucunda elde edilen yeni bilgiler ışığında değişebilir. Örneğin, Kepler'in astronomi ile ilgili birincil kanunu Newton tarafından düzeltilmiştir. Dolayısıyla bilim dinamikdir ve kendini yeni bilgiler ışığında yenileyebilme özelliğine sahiptir.
- Bilim, birikimli olarak ilerler. Bugün herhangi bir bilim, örneğin, astronomi bilimi iki yüz yıl öncesine göre, dünyamızı daha iyi ifade etmekte ve içinde bulunduğumuz galaksi sistemini daha iyi açıklamaktadır.

- Sonuçları itibariyle nesnel (objektif) dir. Değer yargılarından bağımsız olarak hareket eder.
- Belirli bir zaman-mekân içerisinde yer alan ve gözlemlenebilir olan olgular arasındaki neden-sonuç ilişkilerini araştırır.
- Bilimin en önemli özelliklerinden birisi de, olaylar ve olgular arasındaki ilişkileri, nesnel bir temelde betimleyerek, insana önceden öngöründe (tahminde) bulunabilme imkanı verebilmesidir. Örneğin, "içinde bulunduğumuz yüzyılda uzay sondaları asteroidlere yaklaşarak onları inceleyecekler. Bazı uzay sondaları da Dünya'ya kaya örnekleri getirerek insanlı uzay uçuşları için yapılacak hazırlıklara katkıda bulunacak. Değerli mineral ve metaller içerdiklerinden, asteroidler gelecekte önemli doğal kaynaklar olacak. Belki de astronomlar bunlardan bazılarını Dünya'ya getirecek ve asteroid madenciliği başlayacak." Bakalım bilimin bu öngörüsü gerçekleşecek mi?
- Varlığı bölerek ele alır. Örneğin, fizik varlığın hareketini, kimya varlığın element boyutunu, biyoloji varlığın canlılık özelliğini, sosyoloji varlığın toplumsal boyutunu, tarih varlığın (toplumların) geçmişini, psikoloji varlığın (insanın) davranışlarını konu alır. Unutmayalım ki her bilimin kendine özgü konusu ve bu konusuna uygun düşen bir yöntemi vardır.
- Bilimsel bilgilerin geçerliliği ve doğruluğu gözlem, deney ve ölçme yoluyla saptanabilir. Yani bilimsel araştırmaların sonuçları nesnel olarak sınılanabilir.

örnek soru

Başlangıçta, bilimsel bilgilerin her biri onu üreten tarafından bir bilimsel sav olarak ortaya atılmıştır. Bilimsel savlar henüz bilimsel bilgi adayı aşamasında olan önermelerdir. Bu önermeler, doğruluğu araştırmalarla gösterildiği ölçüde bilimsel gerçek niteliği kazanır. Bilimsel savlar itirazlara hedef olmaya devam ediyor, ancak gene de bilim adamlarınca ciddiye alınıyorsa, onların doğruluğunu araştırma süreci devam eder ve bazen bu süreç yüzyıllarca sürebilir.

Bir bilimsel savın, bu parçada sözü edilen süreçten geçerek bilimsel gerçek haline gelmesi için temel koşul aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bugüne kadar var olan bilgilerle tutarlı olması
- B) Ele aldığı olgunun sınanma yöntemini de önermesi.
- C) Gelecekte ortaya çıkabilecek olaylarla ilgili öngöründe bulunması
- D) Nesnel olarak sınanabilir nitelikte olması
- E) Birtakım varsayımlara dayalı olması

(ÖSS 1999-ıpt)

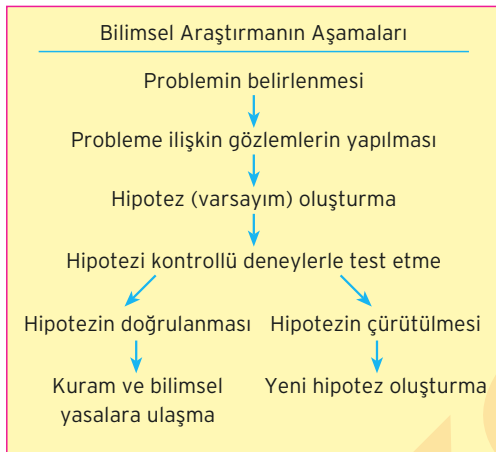
çözüm

Bilimsel savlar, doğruluğu henüz ispatlanmamış önermeler şeklindedir. Parçada, bilimsel bir savın, ancak yapılan araştırmalarla doğru olduğu ispat edilirse bilimsel gerçek olarak kabul edilebileceği belirtiliyor. Bir önermenin araştırılması, önerme konusunun nesnel olarak gözlenebilmesi ve denenebilmesi demektir.

Cevap : D

- Bilimsel bilgi, pratiğe yansır ve teknolojiye dönüşebilir. Hatta günümüzde psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi gibi sosyal bilimlerin araştırma sonuçları, toplum ve insan mühendisliğine dönüşmeye başlamıştır.
- Modern Felsefe, bilimleri üç başlık altında toplamaktadır:
  - Formel Bilimler: Matematik ve mantık.
  - Doğa Bilimleri: Fizik, kimya, biyoloji vb.
  - Sosyal Bilimler (İnsani ya da Tinsel Bilimler): Tarih, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, ekonomi, hukuk vb.

- Bilimsel araştırma yönteminin kuralları ve aşamaları bellidir. Bilim adamları, bu kurallara ve aşamalara uygun bir biçimde araştırma yaparlar. Bu kurallar ve aşamalar evrenseldir:

- Bilimsel bilgi, süreç içinde birikerek ilerlemektedir. Örneğin, bugün astronomi alanında bir ortaokul öğrencisi, Kepler ve Kopernik'ten daha fazla bilgiye sahiptir. Bu durum, bilim alanında zamanla daha fazla bilgi üretildiğini ve günümüzde insanların bu bilgilere daha çabuk ulaştığını göstermektedir.

örnek soru

Bilimde gelişme bilimadamları arasındaki işbirliğinin bir sonucu olarak gerçekleşir ve adeta bir bayrak yarışına benzer. Bir bilimadamı başka bir bilimadamının elde ettiği sonuçları eleştirip düzeltebileceği gibi, onlara dayanarak yeni bilgilere de ulaşır. Bu nedenle, örneğin tıp, fizik, psikoloji alanındaki bilgiler bundan elli yıl öncesine göre daha ileridedir.

Bu parçada, bilimsel bilginin hangi özelliğinden söz edilmektedir?

- A) Mantık ilkelerine uygun olduğundan
B) Kuramsal temele dayandığından
C) Sistemli ve düzenli olduğundan
D) Nesnel olarak doğrulandığından
E) Birikimli olarak ilerlediğinden

(ÖSS 1996)

çözüm

Parçada bilimsel bilginin gelişimi anlatılırken, bilim adamları topluluğunun birbirlerinin ortaya koyduğu çalışmalardan faydalandığı vurgulanmaktadır. Bu durum E seçeneğinde ifade edilen bilimsel bilginin birikimli olarak ilerlemesini örnekler.

Cevap E

örnek soru

- Thales (M.Ö.7 yüzyılda) bir yere sürtülen kehrbarın hafif cisimleri çektiğini gözlemiştir.
- Gilbert (1544 - 1603), kehrbarın gösterdiği bu özelliğin cam, reçine, kükürt gibi maddelerde de bulunduğunu fark etmiştir.
- Guericke (1602 - 1686), kükürtten yapılmış bir küre yardımıyla ilk elektrik üreticini bulmuştur.

Buna göre, Thales'in çalışmalarının elektrik üreticinin bulunmasına temel oluşturması bilimle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine bir örnektir?

- A) Gözlenen olayların yansız bir biçimde betimlenmesi gerektiğine
B) Olgu ve olayların değişik özellikleriyle ortaya konması gerektiğine
C) Gelişmelerin, önceki bilgi birikimine dayalı olduğuna
D) Bilgiye ulaşmada, kullanılan yöntemin önemli bir payı bulunduğuna
E) Bir olayın birden çok nedeni olabileceğine

(ÖYS 1993)

çözüm

Parçadaki verileri inceleyelim: Thales'in kehrbar hakkındaki bilgisi üzerine Gilbert bazı yeni bilgiler eklemiş, Guericke bu bilgileri kullanarak oluşturduğu kükürtten yapılmış bir küre yardımıyla elektriği üretmiştir. Bu durum bilimsel gelişmelerin önceki bilgi birikimine dayalı olduğunu gösterir.

Cevap : C

Bilim adamı çalışmalarına başlarken, kendisinden önceki çalışmaları incelemeli, onlardaki eksiklikleri görebilmelidir.

2.7 Felsefi bilgi insanın merak duygusundan doğar.

Felsefe bilginin özelliklerini sıralayacak olursak;

- Nasıl ki sanat bir yaratıcı düşünmenin ürünü ise felsefe de yaratıcı düşünmenin ürünüdür.
- Felsefi bilgi, normatif ve ideal olanı içerir. Bilim, olanı olduğu gibi inceleyip yalnızca olgularla ilgilenmesine karşılık felsefe, olanı ele almanın dışında insan yaşamını düzenlemeye yönelik değerleri, anlamları, amaçları ve idealleri de konu olarak ele alır. Örneğin, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi bireysel algılamalara açık kavramların, herkes için geçerli evrensel tanımına ulaşmaya çalışma felsefenin alanına girer.
- Filozofun bireysel algılamalarına dayandığı için öznel ve sübjektiftir. Her filozofun felsefesi kendi yaşamını yansıtır. Bu bağlamda felsefi öğretiler, sanat yapıtlarıyla benzer. Birçok etken özellikle psikolojik ve sosyal etkenler (ekonomik ve siyasi yapı, kültürel değerler, doğal ve sosyal felaketler, din, dil gibi sayısız etken) filozofun düşüncelerine yön verir, etkiler.
- Eleştirel bir bilgidir. Filozof, sorunlara yaklaşımda sorgulayan, irdeleyen bir tutum takınır.

örnek soru

Felsefi bilgi bir tavır olarak kuşkucu ve sorgulayıcıdır. Her filozof, kendisinden önce gelen bütün insani bilgi ve deneyi sorgulamak ve özümlemekle işe başlamıştır. Thales Yunan mitolojik geleneğini, Sofistler Yunan doğa filozoflarını, Sokrates Sofistleri sorgulamıştır ve bu böyle günümüzde kadar devam etmiştir.

Bu parçada temel olarak felsefenin hangi özelliği anlatılmaktadır?

- A) Nesnel olması
- B) Evrensel olması
- C) Eleştirel olması
- D) Bilimlerin doğuşuna kaynaklık etmesi
- E) Akıl ve mantık ilkelerine uygun olması

(ÖYS 1995)

çözüm

Felsefi bilgi, olanla yetinmeyen, sürekli eleştiren ve sorgulayan bir tavır içinde olduğundan her filozof kendinden önceki filozofları ve onların ulaştıkları sonuçları eleştirerek kendi doğrularını oluşturmaya çalışır.

Cevap : C

- Felsefi bilgi kesinlik içermez. Felsefede tek kesin olan şey "hiçbir şey hakkında kesin bir yargının verilemeyeceğidir." Bu özelliği felsefeyi bir din olmaktan çıkarıp, tabu olan her şeyin tartışılmasını ve insan aklının süzgecinden geçirilmesini gerektirmektedir.

- Felsefi bilgi, yığılma özelliği taşır ve ilerlemesi söz konusu değildir. Modern felsefenin Hint felsefesinden daha ileride olduğunu söylemek için herkes tarafından onaylanmış evrensel ve nesnel bir ölçüt yoktur. Çünkü, her felsefi sistem, bireyseldir yeni bir inşa eylemidir; önceki felsefi sistemlerden ayrı bir yol çizer.
- Özellikle varlığın ilk nedenlerine ve yaşamın temel ilkelerine yönelik düşünsel araştırmaları içerir. Bunlar daha çok metafizik problemlerdir: " Varlık var mıdır yok mudur, varlığın ana maddesi nedir, yaşamın anlamı nedir, tanrı var mıdır yok mudur, ölümden sonra bir hayat var mıdır?" gibi sorular bu gruba girer.
- Felsefe, farklı konuları ve yöntemleri içeren öznel bir çabanın ürünü olduğu için, nesnel verilere dayanarak önceden tahminde bulunma özelliği yoktur. Fakat felsefe, gelecekle ilgili iyimser ya da kötümser ütopyalara içerir. (Bkz. Siyaset Felsefesi)
- Felsefede bütün filozofların ortak olarak kullandıkları standart bir araştırma ve düşünme yönteminden söz edilemez. Her filozof kendi felsefe binasını kurar ve kendi rengini taşıyan, kendi çizgisini geliştirir. Buna dayanarak felsefede bir 'kendilik' kavramından söz edilebilir.
- Felsefenin konuları üzerinde gözlem ve deney yapılamadığından, bu konulara ait olan bilgilerin doğruluğu gözlem ve deney aracılığı ile test edilemezler yani nesnel olarak doğrulanamazlar. Örneğin, "Yaşam saçmadır ya da felsefe öl-

mesini bilmektir." diyen bir felsefi görüşün, deneysel olarak denetlenmesi ve doğrulanması olanaksızdır.

- Felsefi bilgi, pratiğe yani teknolojiye dönüştürülemez. Ancak 'felsefe bilimin ve bilim de teknolojinin yolunu açar' diyebiliriz.
- Felsefi bilgi, zamana bağlı olarak yığılarak biriktirmektedir. Bu nedenle üniversitede felsefe

öğrenimi yapan bir öğrencinin bilgileri, kendisinden önce yaşayan düşünürlerden daha fazladır. Bu durum felsefenin başlangıcından bu yana, birçok felsefi görüşün ileri sürüldüğünü göstermektedir.

- En önemli özelliklerinden birisi de varlığı bir bütün olarak ele almasıdır.

2.8 Felsefi ve bilimsel bilginin ortak noktaları vardır.

Felsefi ve bilimsel bilginin tek tek özelliklerini açıkladıktan sonra fark ettiğimiz şey bu iki bilgi türünün, birbirine benzer özelliklere sahip olduğudur.

Şimdi bu ortak özellikleri sıralayalım.

- Bilim ve felsefe, sadece gelişmiş toplumlara özgü bir olgu değildir, insanlığın ortak çabaları sonucunda ulaşılan, evrensel ve kolektif ürünlendir.
- Bilim ve felsefe, kendi içlerinde sistemli ve tutarlıdır. Bu iki bilgi alanında üretilmiş olan bilgiler, belirli bir düzen içinde yapılaşmış ve çelişkilerden arındırılmıştır.
- Bilim ve felsefe, akıl ve mantık ilkeleri çerçevesinde hareket ederler. Bunlar doğru düşünmenin ilkeleri olarak bilinen fakat günümüzde çok değerli mantık savunucuları tarafından şiddetle eleştirilen, özdeşlik, çelişmezlik, üçüncü halin olanaksızlığı ve yeter-sebebe ilkeleridir.
- Her ikisi de gerçeği ve doğruyu bulmayı amaçlarlar.
- Bilim ve felsefe hem kendilerine hem de diğer bilgi alanlarının ürettiği bilgilere karşı, eleştireci ve kuşkucu bir tavır sergilerler.
- Hem felsefe hem bilim insanın, gerçeği bilme ve anlama arzusunun bir sonucudur.
- Bilim ve felsefe, tekil olana değil tümel olanın bilgisine ulaşmayı hedeflerler. Bilim, doğada meydana gelen tek tek olaylardan yola çıkarak birtakım genellemelere ulaşmaya çalışır. Örneğin, bilimadamı taşın, suyun, kalemin yani tek tek cisimlerin yere düştüğünü gördükten sonra bütün cisimlerin dünya koşulları içerisinde ge-

nel bir çekim yasasına tabi olduğunu düşünmeye başlar. Felsefe de ise 'bütün insanlar erdemlidir' önermesi bütün insanları kapsamaktadır.

örnek soru

İnsanların düşünce ve görüşlerini serbestçe ifade etmesi, doğrularının ve gerçeklerin ortaya çıkmasına ve kavranmasına katkıda bulunur. Bir düşünürün dediği gibi, düşüncelerin savunulmasından gerçekler doğar.

Aşağıdaki yargılardan hangisi bu görüşü destekler?

- A) Devletin ekonomik alana müdahalesinin azaldığı, bireylerin özgürce ekonomik girişimde bulunduğu dönemlerde toplumsal refah yükselmiştir.
- B) Bilim ve felsefedeki başlıca ilerlemeler, düşünce ve inanç özgürlüğünün olduğu dönemlerde ve ülkelerde gerçekleşmiştir.
- C) Bireyin yeteneklerini özgürce geliştirdiği eğitim ortamlarında, dünyada iz bırakan sanatçılar yetişmiştir.
- D) Bireylerin yurttaş olarak haklarının korunduğu toplumlarda oluşan güven ortamı, insanların daha üretken olmasını sağlamıştır.
- E) Çeşitli düşünce ve görüşlerin bir arada yaşaması, ilk önce, değişik kültürlerle iletişim olanağı bulan toplumlarda görülmüştür.

(ÖSS 2000)

çözüm

Bilim de felsefe de gerçeği ve doğruları arama amaçlıdır. Gerçek ve doğrular ise düşünce ve görüşlerin özgürce ifade edildiği yerlerde ortaya çıktığından felsefe ve bilim böyle ortamlarda gelişir.

Cevap B

2.9 Doğruluk ve gerçeklik birbirine karıştırılmamalıdır.

Doğruluk (Hakikat):

Bir bilginin doğruluğu/hakikati bilginin ait olduğu varlıkla tam olarak örtüşmesidir. Varlığa ilişkin bilginin, o varlıkla her yönden uyumlu olmasıdır. Doğruluk kimi zaman olgusal olarak kimi zaman da mantıksal olarak ifade edilebilir.

Örneğin "yapraklar yeşil renklidir." önermesi dulusal olarak doğrulanabilen olgusal doğrulardandır. "Bütün insanlar akıllıdır./ Ahmet de insandır./ Ahmet de akıllıdır." Türündeki önermelerin doğrulanması ise ancak akıl yürütmelerle ortaya konabilir. Bu tür mantıksal doğrulamalar deney ve gözlemlerle gerçekleştirilemez.

Gerçeklik:

İnsan zihninden bağımsız olarak varlık alanına sahip olmaktır. Bazı varlık tasarımları sadece insan zihninde oluşturulmuştur ve bunların gerçekliğinden söz edilemez. Gerçekliğinden söz ettiğimiz "şey" lerin varlığı insan zihnine bağlı değildir.

örnek soru

Dünyada olup bitenlerin doğru veya yanlış olması söz konusu değildir. Doğruluk düşüncelerin, yargıların, önermelerin bir özelliğidir. Doğruluğun ölçütü de bir tasarımın ele aldığı nesneye ne derece uygun olduğudur. Yani bir bilgi ele aldığı gerçeği olduğu gibi yansıtıyorsa doğru, yansıtıyorsa yanlıştır.

Bu görüşe göre, doğru nedir?

- A) Düşüncenin gerçekle uyuşmasıdır.
- B) Yaşamda gerçekle uyuşmasıdır.
- C) Zihindeki tasarımlar arasındaki tutarlılıktır.
- D) Akıl kavramlarıyla kanıtlanmış önermelerdir.
- E) Gözlem ve deneye dayalı açıklamalarıdır.

(ÖYS 1997)

çözüm

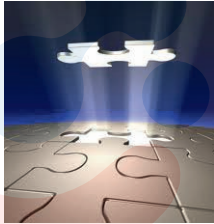
"Bilginin ele aldığı gerçeği olduğu gibi yansıtması" ifadesi düşüncenin gerçekle uyuşmasına gönderme yapmaktadır.

Cevap A

2.10 Bilgiyi doğru kılan nedir?

Bir bilginin niçin doğru olduğunu, onu doğru kılan ölçütlerin neler olduğu felsefe tarihi için önemli bir soru alanıdır. Bu soru alanında felsefe tarihine batiğimizde 4 kavramla karşılaşırız. Uygunluk, tutarlılık, tümel uzlaşım, apaçıklık ve yarar.

Bu kavramlar doğru bilginin ölçütü anlamamızda bize yol göstereceğinden şimdi bu kavramları açıklayalım.

Uygunluk; düşünce ile nesne arasındaki uygunluktur. Bu da bize doğruyu (hakikati) verir.

Tutarlılık; ortaya konan bilginin daha önce ortaya konulmuş doğru bilgilerle çelişmemesidir.

Tümel uzlaşım; bahsi geçen bilgi hakkında genelin onayının olmasıdır.

Apaçıklık; bilginin kuşku duyulmayacak nitelikte olmasıdır.

Yarar ise bilginin uygulanabilirliği ile alakalı olup, bilginin problemleri çözebilme derecesidir.

örnek soru

Arabamın motoru çalışmıyor. Tamirciye gösterip "Kabüratörde ne var?" diye sorduğumda, "Hiç," diyor. Bunun bir önerme olduğunu kabul edersek, bu önerme doğru olabilir mi? Elbette doğru olabilir. Ama bir önerme doğruysa gerçekliğin de onun söylediği gibi olması gerekir. Doğruluğun tanımı bu. Öyleyse kabüratörde bir hiç olması gerekir.

Bu parçaya göre doğru önermede bulunması gereken özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İfadesinin kısa ve basit olması
- B) Yanlış yoruma kapalı olması
- C) Akla uygun olması
- D) Gerçeğe uygun olması
- E) Duruma göre değişebilmesi

(ÖSS 2005)

çözüm

Bir bilginin gerçekle uyuşmasına, gerçeğe uygun olmasına doğruluk denir. Parçada da buna vurgu yapıldığından doğru cevap D seçeneğidir.

Cevap D

2.11 Bu bilgi felsefesi ne ola ki?

İlk Çağ'da başlangıçta varlık olgusu üzerine düşünce üreten felsefe, daha sonraları bilgiyi de sorgulamaya başlamıştır.

Bilginin sorgulanması amacıyla ortaya çıkan ve felsefenin bir dalı olan bilgi felsefesi/epistemoloji/bilgi kuramı, belli bir bilgi türünü değil, genel bir kavram olarak bilginin kendisini ele alır. Özne ve nesne bağlamında gelişen bir ilişki/bağ olarak bilginin kendisini sorgular. Bilgi felsefesi bilginin kaynağını, özünü, ilkelerini ve yapısını araştırır.

"Bilgi, nesnesini doğru olarak yansıtır mı?" "Bildirimizi söylediğimiz varlığı gerçekten bilebilir miyiz?" "Bilgimiz doğru ve kesin bir bilgi midir?" "Eğer bilgimiz doğru bir bilgi ise, bu doğruluğun ölçütü nedir?" "Bilgi nasıl meydana geliyor?" "Bilgiyi meydana getiren etkenler nelerdir?" "Bilgilerimiz doğrudan doğruya akıldan mı geliyor yoksa nesnelere olan deneyimlerimizin mi bir ürünüdür?" gibi sorulardır. Bu soruları çoğaltmak mümkündür.

Bilgi kuramı/epistemoloji en genel anlamıyla bilginin neliğini, nasıl meydana geldiğini, bilgiyi oluşturan temel unsurların neler olduğunu, bilginin imkânlılığını ve ölçütünü sorgulayan felsefi alandır.

İlk Çağ'daki Sofist filozoflardan itibaren, Sokrates, Platon, Aristoteles, Yeni Çağ'da John Locke, David Hume ve İ. Kant gibi önemli filozoflar bilgi kuramı bağlamında düşünceler üretmişlerdir.

örnek soru

Bizim varlık düzenimiz nesnelere kendine uydurur, her şeyi kendine göre değiştirir. Aslında dünyanın ne olduğunu bilemez oluruz, çünkü her şey bize duyularımızla bozulmuş, aslından ayrılmış olarak gelir. Pergel, gönye, cetvel bozuk oldu mu onlara göre yapılan bütün yapılar da ister istemez kusurlu, sakat olur. Duyularımız kesin olmadığı için onların ortaya koyduğu hiçbir şey de kesin değildir. Peki ama bu ayrılıklar karşısında doğruluk hükmünü kim verecek?

Bu parçada, "bilgi kuramı" ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Bilginin doğruluk değerine
- B) Duyu bilgisinin eleştirisine
- C) Bilginin göreceli oluşuna
- D) Bilginin kaynağına
- E) Bilginin uygulanabilirliğine

(ÖSS 2008)

çözüm

Parçada bilginin uygulanabilirliğine yani günlük hayatta pratik bir anlam taşımaya ya da sorunlarımıza pratik çözümler üretmesine dair bir bilgi yoktur.

Cevap E

DOĞRU BİLGİYE ULAŞILABİLİR Mİ?

Bilgi felsefesinin en temel soruları doğru bilginin imkanı, kaynağı ve sınırları ile ilgili sorulardır. Bu bağlamda "İnsan mutlak bilgiye ulaşabilir mi?", "Doğru bilginin ölçütü nelerdir?", "Neyi bilebiliriz?", " Mutlak bilginin kaynağı nedir?" gibi sorular bilgi felsefesinin cevap aradığı sorulardandır.

Bilgi felsefesi doğru bilginin imkânlı olup olmadı-

ğını, herkes için aynı doğruluk değeri taşıyan/genel-geçer bir bilginin olup olamayacağını sorgular. Bu soruya verilebilecek iki temel cevap, felsefe tarihinde ortaya çıkan iki temel görüşü ifade etmektedir: Doğru bilginin olabirliğini reddeden görüş (septisizm) ve böyle bir bilginin olabileceğini ifade eden görüş (dogmatizm).

2.12 Doğru bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

İnsanın doğru bilgiye ulaşamayacağını, yani doğru bilginin imkansız olduğunu savunan görüştür. Bu görüşü savunan filozoflara kuşkucular denir. Bu yaklaşımı İlk Çağ'da Elealılar, Sofistler ve Septikler savunmuşlardır.

Elealılar, İtalya'nın Elea kentinde yaşayan bir grup düşünürdür. Elea felsefesinin kurucusu Parmenides'tir. Onun öğretisini Zenon geliştirmiştir. Zenon'un amacı değişme, hareket ve çokluğun görüldüğü duyular dünyasına ilişkin düşüncelerimizin (bilgilerimizin) mantık bakımından çözülemez, çelişkilerle yüklü olduğunu göstermektir.

Elealılar'dan itibaren, insanın varlığı bilemeyeceği fikrine doğru bir gidiş olduğunu görüyoruz. Bu fikir, sofistler ve daha sonra da septikler tarafından geliştirilmiştir.

Sofist düşünürler gezgin öğretmenler olarak kentten kente dolaşırken, her yörede ayrı değerlerin, düşüncelerin geçerli olduğunu görmüşler, buna göre de değerlerin ve hakikatlerin genel geçer olamayacağı görüşüne varmışlardır.

Sofist düşünürlere göre insan bilgisi insanın duyu organlarıyla yaptığı algılamalara dayanır ve bu algılamalar da insanın içinde bulunduğu şartlara göre değişir. Dolayısıyla insan doğru bilgiye ulaşamaz, doğru bilgi imkansızdır.

Sofistlerin en ünlü temsilcisi **Protagoras**'tır. Sofizmin temel düşüncesini şöyle özetlemiştir. "**İnsan var olan ve olmayan her şeyin ölçüsüdür.** Örneğin, rüzgar üşüyen biri için kötü, tarlasına yağış bekleyen insan için iyidir." Böyle bir yargı, bilginin insandan insana değiştiğini, bilginin öznel olduğunu ifade etmektedir.

Bir başka sofist düşünür olan **Gorgias** da şüpheciliği biraz daha ileri götürerek mutlak varlıktan söz edilemeyeceğini şu sözlerle dile getirir. "**Hiçbir şey var değildir. Var olsaydı bile bilinemezdi. Bilinseydi bile başkasına aktarılamazdı.**"

İlk Çağ'da şüpheciliği (septisizm), Sofist filozoflara göre daha sistemli olarak savunan ve ifade eden filozoflar **Pyrrhon** ve **Timon** olmuştur. Bu yüzden şüpheciliği Pyrrhonizm olarak tanımlayan felsefe tarihçileri de vardır.

Pyrrhon'a göre, nesnelere hakkında gerçeği hiçbir zaman bilemeyeceğimiz için yargıda bulunmaktan kaçınmak gerekir. Bizim elde ettiğimiz, gerçeğin değil, bize görünenin bilgisidir. Duyular ve akıl bile mutlak bilgiler verebilmekten uzaktır.

Timon'a göre de, eşyanın gerçek bilgisine ulaşmak mümkün değildir. Ona göre, ancak bize görünenin bilgisini edinebiliriz ki bu da sanılardan öteye geçemez.

İlerleyen dönemde Akademi şüphecileri olarak da bilinen **Arkesilaos** ve **Karneades**, ise bilginin doğruluğunu ya da yanlışlığını ortaya koyabilecek bir ölçütün olamayacağını iddia etmişlerdir.

örnek soru

Sofistler, düşünürlerin o zamana kadar üzerinde durmadıkları kültür, ahlak ve siyasetle ilgili sorunları ele alıp tartışmış, bu konuları felsefeye kazandırmışlardır. Bu, felsefenin gelişmesi açısından büyük bir katkıdır.

Bu parçada felsefi düşünmenin gelişmesinde aşağıdakilerden hangisinin öneminden söz edilmektedir?

- A) Bir konuda, diğer filozofların da onaylayacağı görüşler oluşturmanın
- B) Bir felsefi soruna yeni bir cevap aramanın
- C) Felsefi sorunları birden fazla yöntemle incelemenin
- D) Felsefenin tartıştığı konular evrenini genişletmenin
- E) Bir felsefi konuyu tüm yönleriyle ele almanın

(ÖSS 1999)

çözüm

Parçada sofistlerin farklı konularda düşünce ürettikleri vurgulanmaktadır. Bu durumda felsefe evreninin genişlemesine neden olmuştur.

Cevap D

“Doğru bilgiye ulaşmak mümkündür.” diyenler

Şüphecilerin aksine felsefe tarihinde çoğunluğu oluşturan düşünürler, doğru bilgiye ulaşabilmenin mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Doğru bilgiye ulaşılabilirliğini ifade eden bu genel görüş **Dogmatizm** adını alır. Doğru bilginin mümkün ol-

duğunu ifade eden bu düşünürler, doğru bilginin kaynağı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşler ve farklı filozoflar mutlak bilginin imkanı konusunda akıl, deney, sezgi, analitik düşünme vb. vurgulara yer vermişlerdir.

2.13 Rasyonalizmde doğru bilginin ölçütü akıldır.

Rasyonalizme göre, doğru/genel-geçer bilgiye ulaşabilmenin yolu akıldan geçer. Ancak akılı kullanarak, herkes için aynı doğruluk değeri taşıyan bilgilere ulaşabilmemiz mümkün olabilir. Rasyonalist filozoflar, doğuştan gelen aklın, mutlak bilgiye ulaştırabilecek bir yeti olduğu konusunda hem fikirdirler.

İlk Çağ'ın en önemli düşünürlerinden biri olan ve rasyonalist görüşler taşıyan **Sokrates**'e göre, tüm bilgiler doğuştan getirilir. Ruhta saklı duran bu bilgiler akıl yoluyla açığa çıkar ve insanların bu bilgiyi hatırlayabilmeleri için onlara yardımcı olmak gerekir. Sokrates bu amaçla insanlarla karşılıklı konuşmak suretiyle saklı duran bilgiyi hatırlamalarına yardımcı olur. O insanlarla yaptığı konuşmalarda, hiçbir şey bilmediğini söyleyenlere aslında ne kadar çok şey bildiklerini hatırlatırken (maiotik), çok şey bildiğini iddia edenlerin de gerçekte hiçbir şey bilmediklerini ispatlamış olurdu.

örnek soru

Sokrates, konuşmalarında, kendisinin hiçbir şey bilmediği gerekçesiyle, karşısındaki kişiye sorular yönelir. Bu sorular ve onlara aldığı cevaplarla, önce, o kişinin ortaya koyduğu düşüncenin üstünlüğünü, temelsizliğini gösterir. Sorularına devam ederek, konuştuğu kişinin doğru düşünceye ulaşmasına yardımcı olur. Kendi deyişiyle “ruhta uyku halinde bulunan düşünceleri doğurtmaya” uğraşır.

Sokrates'in bu yaklaşımının temelinde aşağıdaki görüşlerden hangisi vardır?

- A) Bilgiye, o konuda uzman kişilerin görüşleri alınarak ulaşılır.
- B) Bilgi, karşıt görüşlerin uzlaştırılmasıyla oluşur.
- C) Saklı olan doğrular, insanın sorgulama yoluyla düşündürülmesi sonucu ortaya çıkarılabilir.
- D) Apaçık olmayan gerçeklere erdemli kişiler gibi, erdemsiz kişiler de ulaşılabilir.
- E) Doğrular, duyularımızın ve aklımızın kavrayabilme gücüyle sınırlıdır.

(ÖSS 1999)

çözüm

Parçada Sokrates'in ruhta uyku halinde bulunan yani saklı olan düşünceleri çeşitli sorgulamalar yoluyla doğurtmaya, ortaya çıkarmaya çalıştığı anlatılmaktadır.

Cevap C

Sokrates'in öğrencisi olan **Platon** ise rasyonalizmi sistematik bir çerçeveye oturtmuştur. Platon'a göre iki dünya vardır: İdealar dünyası ve cisimler dünyası. Platon var olan her şeyin özünün idea olduğunu belirtir. İdea; birdir, bölünmez, varlığı kendisindedir, duyularla kavranamaz. Cisimler aleminde var olan her şeyin aslı idealar aleminde dir. Dolayısıyla idealar alemi gerçekliğin dünyasıdır.

Gerçek bilgi, ideaların bilgisidir ve bu bilgiye akıl-la ulaşılabilir.

İnsan ruhu bu dünyadan önce idealar dünyasında yaşamıştır ve ideaların bilgisine sahiptir. Bu dünyaya geldikten sonra var olanlara bakarak ideaların bilgisine ulaşılabilir, hatırlayabilir. Tek tek ağaçları gören insan "ağaç ideası"nın bilgisini hatırlamış olur. Dolayısıyla Platon'a göre bilmek hatırlamaktır.

Platon'un öğrencisi **Aristoteles** ise tek evren fikrini ortaya koyar. Ona göre, gerçek bilgi tek tek varlıkların bilgisidir. Gerçeğin bilgisi tekil olanın bilgisidir. Bu bilgiye ulaşmanın yolu öncelikle tümel önermeler elde etmektir. Bu tümel önermelerden tekil olanın bilgisine ulaşılabilir. Yani Aristoteles doğru bilgiye ulaşmanın yolunu tümdengelim olarak belirler. Burada süreci işleten güç de akıldır.

İlk İslam filozoflarından biri olan **Farabi** de Aristoteles'in etkisiyle rasyonalist görüşler taşımaktadır.

Ünlü bir matematikçi ve filozof olan **Descartes** rasyonalizmin önemli temsilcilerinden biridir. Descartes başlangıçta tüm bilgilerinden şüphe eder. Ancak şüphe etmekle kalmaz ve kanıtlama çabasını sürdürür. Dolayısıyla Descartes'in şüphesi septiklerin şüphesi gibi değildir. Onun şüphesi doğru bilgiye ulaşmada bir araç olarak kullanılabilir.

lecek "**metodik şüphe**" dir. İnsan rasyonel düşünme tarzıyla açık-seçik bilgiye ulaşabilir.

Septikler için şüphe etmek bir amaç iken Descartes'in şüphesi doğru bilgiye ulaşmada bir araçtır.

Rasyonalizmin en önemli temsilcilerinden biri de **Hegel**'dir. Hegel'e göre, doğru bilgiye ulaşmak için akıl tek başına yeterli bir yetidir. İnsan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymadan sadece düşünme yoluyla gerçeğin bilgisine ulaşabilir. Hegel bu düşünme tarzını diyalektik olarak tanımlar. Bu düşünme biçimine göre her yargı, çelişkiyle birlikte düşünülüp bir senteze ulaşılmalıdır.

2.14 Empirizm, bilginin birçok kaynağı olarak deneyi görür.

Empirizme göre, sahip olduğumuz tüm bilgiler sonradan elde edilmiştir. Bilgilerimizin tümü, deneye dayalı olarak elde ettiğimiz bilgilerdir.

Ünlü İngiliz aydınlanmacısı **John Locke**'a göre, insan zihni başlangıçta boş bir levha (tabula rasa) gibidir. Bütün fikirler deneye bağlı olarak sonradan elde edilir. İnsan iç algıyla kendi varlık dünyasının bilgisine ulaşırken, dış algı sayesinde çevresinde var olanların bilgisine ulaşır. Duyu organlarının verdiği fikirler bilgiye dönüşür.

Bir diğer empirist **David Hume** ise, tüm bilgilerimizin izlenimlere ve bunlara bağlı olarak fikirlere dayandığını söyler. İzlenimler bize dış dünyanın bilgisini verirler. Bunlar duyu organlarına dayalı verilerdir. Fikirler/ideler ise izlenimlere dayalı olarak ortaya çıkarlar. Bunlar şiddetini kaybetmiş algılardır. Hume'a göre, dış dünyaya ilişkin bilgilerimiz nedensellik ilkesine bağlı olarak ortaya çıkar.

Deney yoluyla ulaşılan bilgilerin doğruluğundan şüphe edilemez.

örnek soru

Bir düşünür, duyuları küçümseyen salt akılcı görüşe karşı, duyuların ağızından şöyle söylemektedir: "Zavallı akıl, beni çürütme için dayandığın kanıtları yine benden alıyorsun."

Düşünürün bu sözle anlatmak istediği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsan, duyularından gelen bilgiyi edilgen biçimde almaz; onları şüphenin ve aklın süzgecinden geçi-
rerek yorumlar.
- B) Duyulardan gelen bilginin doğru olup olmadığı, yi-
ne duyulardan gelen başka bilgilerin kullanılmasıyla anlaşılır.
- C) Duyular, duyu organlarına yani bedenimize bağlı
olduğu için sınırlıdır; akıl ise maddesel olmadığı
için sınırsızdır.
- D) Duyular bize olayların gerçek nedenlerini söyleye-
mez; olayların özü ancak akılla kavranabilir.
- E) Doğadaki her şey, duyularla algılanması olanaksız
olan ve hiçbir zaman değişmeyen bir ilk maddeden
oluşturmuştur.

(ÖSS 1999)

çözüm

Düşünür bu sözle aklın tüm kanıtlarını duyulardan elde ettiğini belirtmektedir.

Cevap B

David Hume

2.15 **Kritisizm hem rasyonalizmi hem de empirizmi eleştirir.**

Kant'ın kurucusu olduğu bu görüş, aklın imkanını ve sınırlarını belirleme çabasıdır. Kant'a göre bütün bilgilerimiz, deneyle başlar; ancak deneyle birlikte akıl da işlevsel olarak kullanılmalıdır. Deneyden gelen bilgi, bilginin ham maddesi durumdadır. Bu ham madde zihinde işlenerek bilgiye dönüştürülür. Zihinde doğuştan itibaren var olan kategoriler(kalıplar) sayesinde deneyden gelen bilgi işlenerek bir forma sokulur.

Kant bu görüşleriyle empirizmle (deneycilik), rasyonalizmin (akılcılık) bir sentezini yapmıştır diyebiliriz. Deneyden gelen bilginin akıl ile başka bir forma sokulması böyle anlaşılabilir. Ancak Kant'a göre, bizim ulaşabileceğimiz bilgi numen (gerçek varlık) in bilgisi değil, fenomenlerin (görünüşlerin) bilgisidir. Çünkü numen (gerçek varlık)'in bilgisi insan zihninin sınırlarını aşar. Bunun için insan, zihninin sınırları dahilinde çözüm üretebileceği, anlamlandırabileceği meseleler üzerine yoğunlaşmalıdır. Bu alan ise de numenin değil fenomenlerin alanıdır ve insan, fenomenleri akıl ve deneyi

birlikte kullanarak çözümler.

Kant'a göre akıl bütün insanlarda aynı yapıdadır. Akıl bir yöntem olarak eleştiriciliği her bilginin karşısında işlevsel olarak kullanabilmelidir.

örnek soru

Kant, bilme sürecinde aklın ve deneyin katkılarını ortaya koyabilmek için aklı "mahkemeye çıkarır." Amacı, aklın sınırlarını, neleri bileceğini ve bilemeyeceğini belirlemektir. Ancak, burada sorgulayan da sorgulanan da akıldır.

Bu parçada Kant'ın hangi düşüncesi söz konusu edilmektedir?

- A) Anlama yetisinin sonsuzluğu
- B) Metafiziğin savaş alanı
- C) Aklın kendi kendini eleştirmesi
- D) Fenomenlerin bilgisinin eleştirilmesi
- E) Nesnelliğin yanıltıcılığı

(1997 ÖYS)

çözüm

Paragraf içerisinde geçen "aklı mahkemeye çıkarır." ifadesi ile Kant akli sorgulamayı, eleştirmek gereği üzerinde durmuştur. Bu sorgulamayı ise akılla gerçekleştirdiğini son cümlede belirttiğinden doğru cevap C seçeneğidir.

Cevap: C

İnsanların elde ettikleri bilgiler ne dogmatiklerin dedikleri gibi kesin ne de septiklerin ileri sürdükleri gibi doğruluktan uzaktır. Çünkü insan elde ettiği bilgileri aklının sınırları dahilinde ortaya koyar. Dolayısıyla aklının sınırlarını aşan yani onun edinemediği bilgiler de vardır.

Kant'a göre bilginin meydana gelebilmesi için deney kadar zihne de ihtiyaç vardır.

2.16 **Entüisyonizme göre doğru bilgiye sezgiyle ulaşılır.**

SEZGİ**ZEKA**

Felsefe tarihinde, sezgiyi öne çıkaran bir bakışla bilgiye yaklaşan iki önemli filozof **Gazali** ve **H. Bergson**'dur.

Gazali aklın yanı sıra "kalp gözü"nü gerçekçe ulaşmada etkin olduğunu ifade eder. Ona göre nefisini kötülüklerden arındıran insanların kalp gözü de açılacaktır.

Bergson'a göre ise zekâ tek başına mutlak bilgiye ulaşmada yeterli değildir. Zekâ, varlığın özünün bilgisine ulaşamaz. Zekâ gerçeği bölerek anlama eğilimindedir. Oysa gerçeğin özü bu bölünmede anlamını yitirir. Bunun için sezgi kullanılmalıdır. Sezgi insanlarda var olan içsel bir görüdür.

örnek soru

Gazâliye göre duyular da akıl da yanıltıcıdır; onlara dayanarak mutlak gerçeğe ulaşmak olanaksızdır. Mutlak gerçeği apaçık biçimde kavramanın yolu gönülden geçer. Duyuların ve aklın bize veremeyeceği bu bilgiye ancak gönül gözüyle ulaşabiliriz.

Gazâli'nin bu düşüncesine dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Gerçek ideasından pay alanlar dışında, hiçbir şey doğru değildir.
- B) Gerçek, gözlem ve deneyler yoluyla kavranabilir.
- C) Gerçek, ancak mistik bir görüşle sezilebilir.
- D) Gerçeğe insanın özüne ait olan öğelerle ulaşamaz.
- E) Gerçek, anlama yetisinin kategorileri aracılığıyla kavranır.

(ÖYS 1998)

çözüm

Gazâli, mutlak gerçeğe duyular ve akıl yoluyla ulaşmanın imkansızlığını belirtiyor. Mutlak gerçeğe ulaşmanın yolu gönülden geçtiğine göre gerçeğe sezgilerle ulaşılır.

Cevap: C

2.17 Pozitivizm bilginin kaynağı olarak olguları görür.

Pozitivizm kavram olarak somut, olgusal, deneylenebilir/gözlemlenebilir olanların bilgisine ulaşabilmeyi ifade eder. Dolayısıyla pozitivist bakış metafizik karşıtı bir söylemi ihtiva eder.

Felsefede pozitivizmin en önemli temsilcisi ise **Auguste Comte**'dur. Comte'a göre, felsefe her türlü metafizik, soyut kavramdan ve düşünüş şeklinden ayıklanmalıdır. Ona göre, insan sadece deney ve

gözlemin konusu olabilen, somut olguları bilebilir. Bunun dışındaki her türlü bilgi spekülattır. Pozitif bilgi dediğimiz bu bilgi insanlık tarihinde yaşanan üçüncü ve en ileri dönemin ürünüdür. İnsanlık pozitif dönemden önce teolojik ve metafizik dönemler yaşayarak bu döneme ulaşmıştır. Bu dönemde felsefe tıpkı bilimin konuları gibi nesnelleştirilebilecek konular üzerinde konuşmalıdır.

İnsan ancak duyularla elde edilen olguların bilgisine ulaşabilir.

örnek soru

Auguste Comte'e göre, felsefe aşağıdakilerden hangisini yapmalıdır?

- A) Öncelikle metafizik tartışmaları çözüme ulaştırmalıdır.
- B) Dinin üstünlüğünü göstererek tartışmaları önlemelidir.
- C) Yalnız ahlâk felsefesi yapmalı ve ahlâk bütünlüğünü sağlamalıdır.
- D) Metafizik yapmadan tarih felsefesi yapmalıdır.
- E) Metafiziği bırakmalı ve bilimsel sonuçlardan hareket etmelidir.

(1976)

çözüm

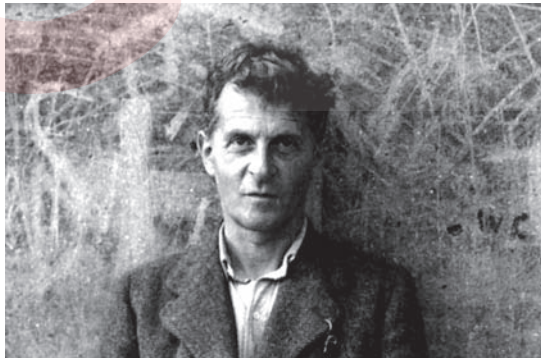
Pozitivizm'e göre bilginin kaynağı olgulara dayanmaktadır. Olgulara dayanmayan yargılar ise insanı metafizik alana kaydırır. Bu gerekçeyle bir pozitivist olan Comte felsefenin metafizikten arındırılması gerektiğini savunur.

Cevap E

2.18 Analitik felsefeye (mantıkçı ampirizme) göre gerçeğe dil çözümlemeleriyle ulaşılır.

En önemli temsilcisi **Ludvig Wittgenstein**'dir. Bu yaklaşıma göre, gerçeğe ancak mantıksal dil çözümlemeleriyle ulaşılabilir. Felsefenin konusu, dil ile ifade edilen önermeler ve kavramlar olmalıdır. Felsefe dil bilimsel bir etkinliktir.

İnsan düşüncelerini önermelerle ifade eder. Gerçek bilgiye ulaşmak ancak önermeler üzerinde mantık çalışmaları yapmak ve dilin yapısını anlamakla mümkün olabilir. Dilin kullanılışı ve işlevselliği de sembolik mantık çalışmalarıyla araştırılabilir.

örnek soru

Bilimsel yargıların doğruluğu genel bir nitelik taşır. Bu yüzden felsefe yalnızca bilimsel kavram ve yöntemlerin analizi ile ilgilenmeli, matematiktekine benzer bir sembolleştirme ile bilimsel yargıları en doğru biçimde ifade etmeye çalışmalıdır.

Bu paragrafta dile getirilen görüş hangi felsefi akıma aittir?

- A) Mantıkçı Ampirizm
- B) Rasyonalizm
- C) Yeni Gerçekçilik (Neo Realizm)
- D) Fenomenizm
- E) Görgül Eleştiricilik

(ÖYS 1988)

çözüm

Sembolik mantığı ön plana çıkaran düşünce akımı mantıkçı ampirizmdir.

Cevap A

2.19 Pragmatizm'e göre gerçek, eylemlerin başarılı sonuçlarındadır.

Pragmatizme göre, gerçek bilginin tek ölçüsü yararlıdır. Bu görüşün en önemli temsilcileri **William James** ve **John Dewey**'dir.

James'e göre, doğru bilgi yarar sağlar, yarar sağlayan bilgi de doğrudur. Metafizik bilgi de insanda güven ve huzur duygusu sağlıyorsa doğru olarak kabul edilebilir. Bilginin ölçütü işe yarar durumda olmasıdır.

Dewey'e göre, pratik yarar taşıyan ve insanın amaçlarına ulaşmasını kolaylaştıran bilgiler, doğru bilgilerdir. Dolayısıyla bilgi bu anlamıyla bir araç olarak kabul edilir. Dewey'in görüşleri özellikle eğitimde uygulanmıştır ve yeni eğitim anlayışlarının gelişmesine neden olmuştur.

Doğrular hayatta işimize yarayan, fayda veren şeylerden oluşur.

örnek soru

Kaf Dağı'nın ardında Zümrüdüanka kuşu var mı yok mu? Var dediğimizde de yok dediğimizde de fark etmiyorsa bunu bilmenin benim için önemi yoktur. Bununla birlikte, "Kaf Dağı var, onun ardında da Zümrüdüanka kuşu var." diyorsam ve bu bilgiler benim işime yarıyorsa bunlar doğrudur.

Bunları söyleyen kişinin görüşü, bilgi kuramıyla ilgili aşağıdaki yaklaşımlardan hangisine uymaktadır?

- A) Kuşkuculuk B) Pragmatizm
C) Empirizm D) Sezgicilik
E) Fenomenolojizm

(ÖSS 2006)

çözüm

Verilen parçada bilginin ölçütü olarak yararı görmekteyiz. Bu görüş felsefede pragmatizm adını alır.

Cevap B

2.20 Fenomenoloji'ye öz teorisi de denmektedir.

Edmund Husserl'in kurucusu olduğu bu görüşe göre, bilgiye ancak fenomenolojik çözümleme ile ulaşılabilir. Fenomen, varlığın bilinç tarafından doğrudan kavranabilen özüdür. Bu öze, zihnimizin birtakım alışkanlıklarından ve duysal verilerden soyutlanarak ulaşmamız mümkündür. Paranteze

alma yöntemiyle varlığı, kendi özüne ait olmayan niteliklerinden soyutlayarak anlayabiliriz. İdeal, tarihsel ve metafizik algılayışlardan sıyrılarak varlığa yöneldiğimizde özün bilgisine ulaşabiliriz. Bu durum, bir çeşit metafizik yönelimdir.

2.21 Bilgi hayatımızla iç içedir.

Aristoteles der ki "İnsan doğası gereği bilmek ister. Evet insan doğası gereği, doğduğu ilk andan itibaren bilmek ister, çünkü bilmek karşı karşıya olduğumuz durumları çözümlemeniz ve olası problemlere karşı nasıl bir tavır almanız gerektiği konusunda sizin yegane yoldaşınızdır.

Bilgi sayesinde hayatı ve nesnelere anlamlı kılar ve günlük hayatımızı kargaşadan, müphemlikten

kurtarırız. Bu yüzden insan ilk çağdan beri bilgi üretmektedir ve bilgi adeta hayatının bir parçası olmuştur. Örneğin bugün bilimin ve teknolojinin olmadığı bir sanayi, teknik, sanat, bilim düşünülmez.

örnek soru

Başkalarının dertlerini inceleyip kendi dertlerini bilmeyen bilgilerle, çalgılarını akort etmesini bilip de yaşayışlarını akort etmeyi bilmeyen müzikçilerle, adaletten söz etmeyi öğrenip adaletli davranmayanlarla alay edermiş Kral Dionysius.

Bu parçada Kral Dianysius'un alay ettiği belirtilen kişilerin ortak özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bildiklerinin yetersizliği
B) Olaylara farklı açılardan bakmaları
C) Bildiklerini yaşama uyarlamamaları
D) Öznel olmaları
E) Olduklarından farklı görünmeleri

(ÖSS 2007/Sos-1)

çözüm

Parçadaki kişilerin ortak özelliği sahip oldukları teorik bilgi uygulama aşamasında kullanamamalarıdır.

Cevap C

KAVRAMA TESTİ 1

(2.1 - 2.6)

1. Bilginin birbiriyle ilişkili iki ögesi vardır: Bunlar, bilen özne ile bilinen, bilinmesi istenilen şey olan nesnedir. Bilgilerimiz bu ikisi arasında kurulan bağa dayanır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Nesne ile özne arasında bir bağ kurulmadan bilgi ortaya çıkmaz.
B) Nesnenin bilinmeyen özellikleri onu özneye karşı dirençli kılar.
C) Nesnenin kendi kendini anlaması mümkün değildir.
D) Özne kendine dönüp kendini bir nesne olarak inceleyebilir.
E) Öznenin nesneye yönelmesi, nesnede bir değişim yaratmaz.

2. İnsan düşündüğü zaman, bir şeyi düşünür; algıladığı zaman, bir şeyi algılar; düşlediğinde, bir şeyi düşlemiş olur. İşte insanın düşündüğü, algıladığı, düşlediği bu şeye düşüncenin, algının, hayal gücünün yöneltimsel nesnesi adı verilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi yönelimsel bir nesne değildir?

- A) Sınıfa yeni gelen öğretmen B) Okuduğum roman
C) Gördüğüm rüya D) Hayalimdeki iş
E) Fizik gerçekliğim

3. Bazı düşünürler özneyi bağımsız, "Kendi halinde bir varlık" olarak kabul ederlerken nesneyi öznenen bağımsız, "Kendi halinde bir varlık" olarak görmezler. Aksine, nesnenin varlığını özneye bağlarlar.

Bu düşünceye göre, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Nesne, özneye bağımlıdır.
B) Nesnenin kendine ait bir bilgisi yoktur.
C) Özne, kendi başına vardır.
D) Özne ile nesne birbirlerini karşılıklı olarak etkiler.
E) Bilme etkinliği özneye bağlıdır.

4. İnsanlar yaşayıp giderken, günlük olaylar içinde farkında olmadan ve hiçbir bilimsel temele dayanmayan bazı bilgiler edinirler. Örneğin her gün güneş doğar, rüzgar üsütür, ateş yakar gibi bilgiler bu tür bilgilerdir.

Parçada anlatılan bilgi türü, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gündelik bilgi B) Bilimsel bilgi
C) Dini bilgi D) Felsefi bilgi
E) Teknik bilgi

5. Gözleri içe dönük, solgun, bir insan gördüğümüzde hemen bir derdi olduğunu düşünerek ona yardım etmenin yollarını ararız. Çünkü deneyimlerimiz mutsuz ve huzursuz insanların ruh halleri ve genel davranışlarının bu şekilde olduğunu öğretmiştir. Böylece olabilecek diğer nedenleri hemen saf dışı bırakırız.

Parçada anlatılan durum için, aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Gündelik bilgi deneyimler sonucu oluşur.
B) Deneyim ve gözlem en geçerli bilgi edinme aracıdır.
C) İnsan birçok bilgi, sezgi ve duygular sonucu oluşur.
D) Olaylar arasında neden - sonuç bağı kurulması zorunludur.
E) Olayları değerlendirirken, ortaya atılan her yargı doğru olmayabilir.

Bu soruyu çözemediyse 2.2 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

6. Dinler toplumsal yaşamın kurallarını ortaya koyar. İnsan ilişkilerinin belli bir düzen içinde hem birbirleri hem de Tanrı ile nasıl olacağını ifade eder. Nasıl ibadet edileceğinin, ahlaklı, erdemli olmanın koşullarını açıklarlar.

Burada dinsel bilginin hangi özelliği vurgulanmıştır?

- A) Evrensel olması
B) Normatif olması
C) Nesnel olması
D) Kişiyi iç dünyasında rahatlatması
E) Dinlerin çeşitlilik göstermesi

7. Sanat bilgisi, varolana, daha çok yaratıcı hayal gücü, yaratıcı zeka ve duygularla yönelmenin sonucunda, öznedede estetik haz duygusu meydana getiren bir bilgi türüdür.

Buna göre sanat bilgisi için aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Özne nesne etkileşimi sonucunda ortaya çıkar.
B) Yaratıcı zekanın kavrayışıyla elde edilir.
C) Özne nesne etkileşimi duygu başına dayanır.
D) Haz uyandıran her bilgi sanatsaldır.
E) İmgelem gücünün canlı kalmasını sağlar.

8. İnsanın doğaya egemen olma gücünün simgesi teknik bilgidir. Bu anlamda teknik bilgi için, doğaya egemen olmanın araçlarının nasıl oluşturuldukları ve nasıl kullanıldıklarının bilgisini insanlara sunan bilgidir, diyebiliriz.

Bu düşünceye göre, teknik bilgi için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Teknik bilgi, insanın egemenlik mücadelesinde önemli bir öğedir.
B) Doğaya egemen olma insanoğlunun temel arzudur.
C) İnsanoğlu ancak 21. yy'ın başlarında doğaya egemen olmaya başlamıştır.
D) Teknik bilgi insanın doğaya egemen olmasını engellemiştir.
E) Bilimsel bilgi, teknik bilginin sonucunda ortaya çıkan bir oluştur.

9. İnsan karşılaştığı engelleri aşmak için, teorik bilgiden teknik bilgiyi üreten varlıktır. İnsanlar ürettiği teknik bilgi aracılığıyla alet yaparak, günlük işlerinde kullanmış ve sorunlara pratik çözümler üretmişlerdir.

Paragrafa göre, teknik bilginin insan yaşamındaki işlevi hangisidir?

- A) Hayal gücünü geliştirme
B) Doğadaki nedensel bağları keşfetme
C) Gündelik yaşamı kolaylaştırma
D) Akıl gücünü geliştirme
E) Kuramsal üretim yapmayı kolaylaştırma

10. I. Birikerek ilerler.
II. Suje-obje ilişkisi inanç bağıyla kurulur.
III. İmgelem ve yaratıcı zekaya dayanır.
IV. Var olanı olduğu gibi ele alır.

Verilen özelliklerden hangileri bilimsel bilgiye aittir?

- A) Yalnız II
B) I ve IV
C) II ve III
D) I, II, IV
E) II, III ve IV

Bilimsel bilgi gözlem ve deneye, akla dayalı bir bilgi türüdür.

11. Bilim, olgusal bir zeminden hareket eden, konusuna uygun yöntemlerle sürekli ilerleyen ve alanına yeni boyutlar kazandıran bir çalışma disiplindir. Fakat, yapılan bütün bu yenilikler, kendisinden önceki çalışmalara dayanır.

Burada bilimsel bilginin aşağıdaki hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Akıl ve mantık ilkelerine dayanması
B) Birikimli olarak ilerlemesi
C) Gerçekliği ön yargısız kavraması
D) Bilgilere kuşkuyla yaklaşması
E) Genel-geçer yöntemler kullanması

12. Hiçbir toplum, bilimsel bilgiyi tekeline alamaz. Aksine, bilimsel bilgi, çok değişik din, dil, kültür ve soslara sahip toplumların ortak katkılarıyla gelişir ve ilerler.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu anlatılanlarla çelişir?

- A) Bilimsel çalışmalarda ön yargıya yer yoktur.
B) Bilim tüm insanlığın gereksinmelerini karşılamayı hedefler.
C) Bilimsel bilgi içinde yeşerdiği topluma mal edilir.
D) Bilimsel bilgiler olabildiğince bütün toplumları kuşatır.
E) Bilimsel çalışmaların temelinde olgular dünyası yer alır.

KAVRAMA TESTİ 2

(2.7 - 2.12)

1. Felsefe, genel kabul gören, değişmez doğruluk değeri taşıyan bilgiler üretme iddiasında olmadığı gibi, böyle bir uğraşın içinde de değildir.

Burada felsefe bilgisine ilişkin olarak, aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaya çalışılmıştır?

- A) Sorgulamaya açık olduğu
- B) Görece geçerlilik taşıdığı
- C) Olguları temel aldığı
- D) Sınırlarının çok geniş olduğu
- E) Bilimlere kılavuzluk ettiği.

2. I. Yığılımsallık
II. Yöntemlilik
III. Seçicilik
IV. Tümelik
V. Sistemlilik

Bu özelliklerden hangisi yalnızca felsefe bilgisine aittir?

- A) I ve IV
- B) II ve V
- C) IV ve V
- D) I, II ve IV
- E) II, III ve V

3. Bir Fransız işçi Spinoza ahlakına uygun iş görmesine rağmen, Spinoza'nın adını da sistemini de bilmiyor; yine, bir İtalyan mimarın Dekartçı geometri düşünüşüne göre düzenlemelerde bulunmakla birlikte, Descartes'la ve sistemiyle ilgili bilgileri bölük pörçük olabilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Felsefeye dayalı yaklaşımlar için doğrudan felsefe bilmeye gerek yoktur.
- B) Felsefe yapabilmek için düşünürleri bilmek gerekir.
- C) Filozofun düşüncesini taşıyan izler, kendi toplumunda heyecan yaratır.
- D) Felsefe bilgisi her insanda doğuştan vardır.
- E) Felsefe, günlük hayatı kolaylaştırmak için yapılır.

4. Bilimler sınırları belirlenmiş bir varlık alanlarına sahiptir. Örneğin fizik sadece maddenin hareket özellikleriyle ilgilenir. Oysa felsefe, varolanı bir bütün halinde kavrama çabasından, kuşku ve bunun sonucu olan sorgulama sürecinden doğmuştur.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bilim ve felsefe için ortak olamaz?

- A) Ön yargıdan uzak olma
- B) Merak ve hayrete dayanma
- C) Bilgiye belli bir yöntemle ulaşma
- D) Tutarlı düşünceler ortaya koyma
- E) Her daim şüpheyle düşünebilme

Bu soruyu çözemediyse 2.8 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

5. Gerçeklik, bir varlığın, insan bilincinden bağımsız olarak, kendi başına ve dış dünyada, bir zaman ve mekan içinde varolabilmesidir. Doğruluk ise insan bilinciyle ilişkilidir ve bilincin bu varolanlar hakkında ileri sürdüğü iddialar olarak kabul edilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bir gerçeklik örneğidir?

- A) Fikir
- B) Yargı
- C) İfade
- D) Dil
- E) Eleştiri

6. "Bugün 30 Ağustos Zafer Bayramı" yargısı eğer takvimsel olarak doğrulanıyorsa doğrudur.

"Masanın üzerindeki vazo çömlekten yapılmıştır." yargısı ile masanın üzerindeki nesne arasında herhangi bir ilişki yoksa yargı yanlıştır.

Verilen örneklerde doğrunun ölçütü olarak, aşağıdakilerden hangisi temel alınmıştır?

- A) Deneylenebilir bir olaya ilişkin olması
- B) Zihnden bağımsız olarak var olması
- C) Çağın ihtiyaçlarını karşılıyor olması
- D) Yargının nesnesine uygun olması
- E) Tüm insanlar için genel - geçer olması

7. Eğer bir birey Tanrı'nın varlığına olan inancı sayesinde deney dünyasını daha başarılı, daha güvenli bir şekilde inşa ediyorsa onun bu teorisi doğrudur.

Buna göre, doğru bilginin ölçütü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Psikolojik olarak işe yaraması
- B) Akla ve mantığa uygun olması
- C) Sezgi yoluyla kavranabilmesi
- D) Kendi içinde tutarlı olması
- E) Gözlenebilir bir olaya dayanması

8. Bilgi felsefesi, bilginin yapısı, kaynağı, sınırları ve değeri ile ilgilenen bir felsefe dalıdır. Özellikle, bilgi hakkındaki kuramlarla, düşüncenin doğasını ve içeriğini açıklamak ve güvenilir bilgi elde etme süreçlerini betimlemek için yapılan sistematik çabaları ele alır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi, bilgi felsefesinin ilgilendiği bir yargı değildir?

- A) Bilmek anımsamak demektir.
- B) Kesin bir bilgidен söz edilemez.
- C) İnsan her türlü bilginin ölçüsüdür.
- D) Sadece hiçbir şey bilmediğim doğrudur.
- E) Haddini bilmek en büyük erdemdir.

9. "Bir tek şey bildiğini, onun da hiçbir şey bilmemek olduğunu söyleyen Sokrates'e karşı Karneades daha da ileri giderek "Hiçbir şey bilmediğimi de kesin olarak bilemem." demiştir.

Buna göre Karneades, aşağıdaki yargılardan hangisini destekler?

- A) Her türlü bilginin kaynağı olgulardır.
- B) İnsan aklıyla her şeyi bilebilir.
- C) Nesnel gerçekliği zihnin algıladığı biçimiyle bilemeyiz.
- D) Duyular ve deney yoluyla kazanılan bilgilerin doğruluğundan şüphe edilemez.
- E) Hiçbir şey hakkında herhangi bir yargıda bulunulamaz.

10. Sofist filozofların en önemli temsilcisi olan Protogoras'a göre evrendeki her şey sürekli değişmektedir. Bir nesne, her an diğer nesnelere göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle hiçbir nesne için "Bu şudur." denemez. Ancak bir nesne için değişen bağıntıları içinde ne olmakta olduğunu söyleyebiliriz. Duyumlarda duyumlayana bağlıdır. Duyumlayan da durmadan değişmektedir. Dolayısıyla, duyumlara ve onların getirdiği bilgiye de güvenilemez. Bu durumda, süreklilik gösterecek bir doğa bilgisi mümkün değildir.

Buna göre Protogoras'ın bilgi anlayışıyla ilgili, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Hiçbir şey var değildir, olsa bile bilinemez, bilense bile başkalarına aktarılamaz.
- B) Bir insan bir bilgiyi doğru buluyorsa, o bilgi o insan için ve o insana göre doğrudur.
- C) Akıl yoluyla elde edilen bilgi, zaman ve mekana göre değişmediğinden doğru bilgidir.
- D) İnsan zihninde duyum ve deneyden gelmeyen hiçbir şey olamaz.
- E) İnsan akli deney ve gözlemlerle, dış dünyaya ilişkin verilerle birleşerek doğru bilgiye ulaşır.

11. Bizler genellikle duyularımıza güveniriz; ama onların bizi yanılttığı zamanlar vardır. Örneğin; düz bir çubuk bir bölümüyle suya batırıldığı zaman eğri görünür; eğer biraz önce çok tatlı bir şey yemişseniz, bir elma size pekala acı gelebilir; belirli bir açıdan bakıldığında, yuvarlak madenipara oval görünebilir, aynı elbise loş ışıkta koyu kırmızı, ayışığında ise pembe algılanabilir ya da sıcak hava yolun hareket ediyor gibi görünmesine yol açabilir. İşte bunlar ve benzeri duyu yanılsamaları dış dünyanın gerçekten de tamamına görüldüğü gibi olmadığını gösterir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Mutlak genel - geçer bilgiler elde etmenin yolu duyularımızdır.
- B) Duyularımızla dış dünyanın hiçbir şeyini bilemeyeceğimiz iddiası doğru değildir.
- C) Dış dünyayı algılamada duyularımız her zaman bütünüyle güvenilir olamayabilir.
- D) Dış dünyayı tanımamızda ve bilgi edinmemizde duyularımızın önemi büyüktür.
- E) Duyularımız bize dış dünyanın bilgisini sağlamada yardımcı olurlar.

KAVRAMA TESTİ 3

(2.13 - 2.21)

1. Farabi'nin bilgi felsefesinin temelinde, kaynağı Tanrı'ya dayanan "hep etkin akıl" vardır. Bu akıl Platon'un idealar dünyası gibi "öz"lerin yeridir. İnsan zihni felsefe, sanat ve bilim ile ilgilenince, hep etkin akılla birleşerek yetkinleşir. Böylece Farabi'de doğuştan bilme yetileriyle donanmış olarak geldiğimizi benimseyerek Aristoteles gibi düşünür.

Buna göre Farabi doğru bilginin ölçütü olarak, aşağıdaki yaklaşımlardan hangisini savunmaktadır?

- A) Pragmatizm
B) Rasyonalizm
C) Pozitivizm
D) Entüsyonizm
E) Emprizm

2. Platon gibi akılcı öğretiyi savunan düşünürler, mutlak ve kesin olan bilgiye ulaşmakta kararlıdır. İnsan zihni için açık, seçik ve kesin olduğunu öne sürdükleri bilgileri idea'lardan elde ettiğimizi söylerler. Zihin bu ideaları bilme gücüne sahip olmakla beraber, onları yaratmaz ya da tecrübe yoluyla öğrenmez.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi, akılcı düşünürleri destekler nitelikte bir bilgidir?

- A) İki nokta bir doğru belirler.
B) Dünya kendi eksenini etrafını 1 tam günde döner.
C) Hayvanlar koşullanma yoluyla bazı bilgiler öğrenebilir.
D) Isıtılan su 100 derecede kaynar.
E) Yeni doğan bebekler günde nerdeyse 18 saat uyurlar.

3. İnsan doğduğunda zihni, üzerinde duyuusal verilerin kendi şekillerini oydukları düz bir balmumu tableti (tabula rasa) gibidir. Yaşam ilerledikçe, daha çok izlenim kopya edilir. Duyumların birleştirilmesinden ve karşılaştırılmasından, karmaşık fikirler üretilir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi J.Locke'un bu düşüncesini destekler?

- A) Bilgilerimiz akla dayalıdır.
B) Güvenilir bilgi için, deneyimden uzaklaşmak gerekir.
C) Doğuştan getirilen bir bilgi yoktur.
D) Bilginin bir kaynaktan geldiğini düşünmek doğru olamaz.
E) Bilmek, önceki hayatın tecrübelerini anımsamaktır.

4. Empirist bir düşünür için bilginin anlamlı olabilmesi için, herkes tarafından doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olma ölçütüne sahip olması gerekir.

Buna göre aşağıdaki bilgilerden hangisi bu niteliğe sahip değildir?

- A) Dünya güneş sisteminin merkezindedir.
B) Ocağın üzerindeki su bir süre sonra kaynar.
C) Öfkelenen insanlarda şiddete dönük tepkiler görülür.
D) Atmaca bir kuş değildir.
E) Sağduyu geliştirilebilir bir yetenektir.

Empirizme göre bilginin yegane kaynağı deneydir ve deneye tabi tutulamayan şeyler hakkında bilgi edinemeyiz.

5. Kant'a göre bilginin meydana gelmesi için hem dış dünyadan gelen malzemeye hem de aklın bu malzeme üzerine kendi damgasını vurmasına onları düzenlemesine, biçimlendirmesine ihtiyaç vardır. Bu nedenle dış dünya olmasaydı bilginin ham maddesi olmayacaktı. Ancak durumun böyle olması bilgilerimizin tümüyle deneyden geldiği anlamına da gelmez.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Bilgi akla, düşünceye dayalı olduğundan doğru bilgi ancak bu kaynaktan elde edilebilir.
B) Gerçek bilgiye ancak sezgiyle hareket edilerek varılabilir.
C) Dünyayı algılamada duyumlar ve akıl birlikte rol oynar.
D) Doğru bilgi, deney ve gözlemlerle elde edilen ve detaylandırılabilir bilgidir.
E) İnsan zihninde doğuştan doğru bilgiler mevcuttur.

Kant, kurduğu kriticist yaklaşımla empirizm ve rasyonalizmin sentezini yapmıştır.

6. Hayatın karmaşık yapısını kavramamız, engin bir tecrübe ve işlenmiş bir zeka gerektirir. Bu ise insanın derinlerinde bir yerdedir. Tecrübe ve zeka sayesinde akıl ve duyu verisiyle kazanamayacağımız kadar çok güvenilir bilgi elde ederiz. Tecrübe ve zeka bir araya geldiğinde sezinleyip söyleyemeyeceğimiz hakikat neredeyse yok gibidir.

Parçada aşağıdaki felsefi akımlarından hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Olguculuk   B) Sezgicilik   C) Akılcılık
D) Faydacılık   E) Deneycilik

Bu soruyu çözemediyseniz 2.16 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

7. Bilginin sınırları hakkında tezler ortaya konulurken, pozitivist düşünürler, insan zihninin nesnel dünyanın ötesinde yer alan bütün bilgilerin karşısında yer aldıklarını ileri sürmüşlerdir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu yaklaşımın bir sonucudur?

- A) Bilimsel verilerin dışında kalan bilgiler değersiz görülmelidir.
B) Metafizik kavramlar bilginin sınırı içinde incelenmelidir.
C) Duyusal olanın ötesindeki gerçeklik kavranabilmelidir.
D) Tümel bir felsefe yapabilmenin olanakları ortaya çıkarılabilir.
E) Felsefenin araştırma alanı genişletilmelidir.

8. Analitik felsefeye göre olgular sembolik bir dil yardımıyla mantığın ve matematiğin dili kullanılarak analiz edilmelidirler. Dış dünyanın bilgisi salt olgusal düzeyde bir bilgi olarak bırakılmamalı ve mantık dilinin denetleme koşullarından geçirilerek ortaya konulmalıdır.

Buna göre dile dayalı bir mantıksal çözümlemeyi önemseyen analitik felsefe aşağıdaki hangi felsefi yaklaşımın bir uzantısı sonucu ortaya çıkmıştır?

- A) Fenomenolojizm   B) Pragmatizm
C) Pozitivizm   D) Kritisizm
E) Sensüalizm

9. Pragmatistlere göre bir şey faydalı olduğu için değerlidir ve doğrudur. Onlara göre yararlı olan deneyle kanıtlanabilir. Örneğin, akciğer kanseri için bulunacak bir ilacın denenmesiyle ortaya çıkacak olumlu sonuç, onun doğru ilaç olduğunu gösterir. Dolayısıyla bilimsel doğruların pratik alandaki yararları, onların doğru olduğunu göstermektedir.

Parçadan hareketle aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşılır?

- A) Yararlı olan şey doğru olandır.
B) Doğru bilginin farklı ölçütleri vardır.
C) Yararlı olan konusunda ortak görüşler yoktur.
D) Her doğru faydalı olan değildir.
E) Doğru bilgiye ulaştıracak mutlak ölçüt yoktur.

10. Pozitivizm sadece duysal verilere dayanarak yanılığa düşmüştür. Oysa insanlar nesne ve varlıkların özlerini kavrarlar. Bu özlerin kavranması ise insan zihninin nesnelere yüklediği özelliklerin nesnenin kendisinden arındırılması ile geriye kalan kısmın bilinçle kavranmasıdır.

Buna göre dile getirilen düşünceyi önemseyen felsefi yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Pozitivizm   B) Empirizm
C) Analitik Felsefe   D) Fenomenoloji
E) Pragmatizm

Bu soruyu çözemediyseniz 2.20 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

11. Yaşadığımız dünya ve evren sürekli bir değişim içinde olduğundan insan bilgileri de sürekli değişmektedir. Çünkü yaşamını devam ettirmek isteyen insan yaşadığı evren hakkında bilgi edinmek zorundadır.

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangisi paragraftaki düşünceyi destekler?

- A) Bilgi durağan bir yapıya sahiptir.
B) Bilgi ve yaşam içiçedir.
C) İnsan sürekli değişir.
D) Evreni anlamak mümkün değildir.
E) Evrendeki değişimi herkes anlayamaz.

03 VARLIK FELSEFESİ

- Varlıkla ilgili her şey varlık felsefesinin konusudur.
- Metafizik ve ontoloji birbirinden farklı mıdır?
- Felsefe ve bilimin varlığa bakışları farklıdır.
- Varlık diye bir şey gerçekten var mıdır?
- Var olanın niceliği nedir?
- Varlık, canlı bir oluştur.
- Gerçek varlık idealardır.
- Gerçek varlık insan zihninden bağımsız bir maddedir.
- Varlık yaratılmış ruh ve maddeden oluşur.
- Varlık kendisini fenomenlerde gösterir.
- Günümüz dünyasında farklı varlık anlayışları vardır.
- Bir varlık olarak insanı değerlendirelim.

3.1 Varlıkla ilgili her şey varlık felsefesinin konusudur.

Varlık kavramı “var olan şey”, “bir şeyin özü”, “algılanmış olmak”, “var olma eylemi” gibi çeşitli anlamlarda kullanılmakla birlikte genel anlamda var olan her şeyin ortak adıdır. Bu anlamlardan yola çıkarak insan bilincine bağlı ve insan bilincinden bağımsız olarak iki ayrı varlık anlayışından bahsedebiliriz.

Birinci anlayışa göre varlık dediğimiz şey insan bilincinden bağımsız, yani insanın onu düşünüp düşünmemesinden bağımsız olarak var olan varlıklardır. İnsan onları kendi zihninde düşünme dahi bu varlıklar varlıklarını devam ettirirler. Örneğin; İstanbul Üniversitesi merkez binası, Düden şelalesi, kırmızı bir otomobil, sardunya ağacı vb. Bu varlıklar insan zihninden bağımsız olup “gerçek varlıklar” olarak adlandırılırlar.

İkinci yaklaşıma göre ise varlıklar insan zihninde bulunan, insan zihninde tasarlanmış olup gerçekte karşılığı olmayan varlıklardır. Bu varlıklar da “düşünsel varlıklar” olarak adlandırılırlar. Rakamlar, π sayısı, deniz kızı, gibi tasarımlar düşünsel (ideal) varlıklardır.

Gerçek varlık

Varlık felsefesi varlığın ana maddesini, ilk nedenini, özünü ve varoluş ilkelerini kendisine konu edindir. Varlık daha İlk Çağ'dan itibaren felsefenin konusu içinde yer almıştır. Burada düşünme konusu edilen, tek tek nesnelere olmayıp bir bütün olarak ele alınan varlıktır.

Bilim Varlık felsefesi düşünsel varlıkların da gerçek varlıkların da bağlı olduğu “genel varlık” alanını konu edindir.

örnek soru

Varlık felsefesinin konusu varlıktır. Varlık, anlamca, dış dünyada bulunan ve duylara konu olan bir gerçekliğe işaret edebileceği gibi, zihinde bulunan ve düşünceye konu olan bir gerçekliğe de işaret edebilir. Örneğin, oturduğumuz ev, bahçedeki ağaç bilgisini duylarla elde ettiğimiz varlıklarken; sayılar, kavramlar bilgisine düşünceyle ulaştığımız varlıklardır.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi üzerinde durulmuştur?

- A) Varlığın olup olmadığı
- B) Varlığın ana maddesinin ne olduğu
- C) Varlığın hangi aşamalardan geçtiği
- D) Varlığın mutlak mı yoksa göreceli mi olduğu
- E) Varlığın kapsamının ne olduğu

çözüm

Parçada varlık felsefesinin konusu olan varlığın neye tekabül ettiği, neleri varlık olarak kabul edeceğimiz vurgulandığından doğru cevap “varlığın kapsamının ne olduğu” ifadesi ile E seçeneğidir.

Cevap E

Düşünsel varlık

3.2 Metafizik ve ontoloji birbirinden farklı mıdır?

Varlıkla ilgili soruyu soran ve varlığı açıklamak isteyen felsefeye metafizik ya da ontoloji adı verilir.

Metafizik varlığa ilişkin olarak, görünür olanların arkasında yatan gerçeklikleri sorgular. Ruh nedir?, Ölüm ötesi yaşam var mıdır? İçinde yaşadığımız

evren kendiliğinden mi oluşmuştur yoksa bir yaratıcısı var mıdır? gibi sorular metafiziğin varlıkla ilgili sorularıdır.

Ontoloji ise İlk Çağ'dan beri varlık olarak varlıkla uğraşan felsefe olarak algılanmaktadır. Yani ontoloji metafiziğin aksine sadece varolanı incelemek-

te fizik ötesini kendisine konu edinmekte fizik ötesini kendisine konu edinmemektedir. Bu anlamda metafizik ontolojiye göre daha kapsayıcıdır. Ancak ikisinin de çakıştığı nokta şudur ki ontoloji de metafizik de varlıkla ilgili soru soran, varlığın özünü anlamlandırmaya çalışan iki disiplindir.

Doğa bilimleri ve beşeri bilimler ontolojiyi kabul ederken metafiziği reddetmektedirler. Çünkü doğa bilimleri görünenin arkasında gözünmeyen bir gerçeklik olduğu fikrini kabul etmemekte sadece görünenle ilgilenmektedirler.

Şimdi tarih sahnesinde metafiziğe filozofların nasıl yaklaştıklarına bir bakalım.

Aristoteles metafiziği varlığın ilk nedenleri üzerine bir düşünme olarak tanımlamıştır. Ancak evrenin varlığı, tanrı problemi gibi konularla ilgilenen metafizik özellikle Yeni Çağ'dan itibaren boş ve yarar-sız bir uğraş olarak nitelendirilmiştir.

Kant ve pozitivist filozoflarda ise metafizik karşıtı bir söylemle karşılaşırız. Metafizik soruların asla cevaplanamayacağını ifade eden Kant, bu soru-

ları küçük metafizik alanlara bölerek bir kenara koyuyor.

18. yy.'da olumsuz anlam kazanan metafizik 13. yy.'da yeniden felsefe sahnesinde kendisine bir yer buluyor. Fichte, W. Sehellng, G.W.F. Hegel gibi Alman filozoflar kendi metafizik sistemlerini kuruyorlar.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi metafizik bilginin özelliklerinden değildir?

- A) Bilimin sunduğu bilgilerin sınırı içinde kalması
- B) Soyut kavramlara dayanması
- C) Evreni bir bütün halinde ele alan açıklamalara dayanması
- D) Mantık ilkelerine dayanması
- E) Çözülmemiş sorunlarla ilgili olması

(ÖYS 1996)

çözüm

Metafizik görünenin arkasındaki özü de araştıran bir disiplin olduğundan bilimlerle uygunluk göstermez.

Cevap: A

3.3 Felsefe ve bilimin varlığa bakışları birbirinden farklıdır.

Varlık hem bilimin hem de felsefenin ortak konusudur. Ancak bu iki disiplinin varlığa yaklaşımları birbirinden farklıdır.

Bilimin her alanında varlığın farklı yönleri inceleme konusu yapılmıştır. Örneğin, fizik varlığın hareketiyle ilgilenirken, kimya varlığın değişimiyle, biyoloji varlığın yapısıyla ilgilenir. Ancak bilimlerin hiçbiri felsefenin yaptığı gibi incelediği varlığın gerçekten var olup olmadığıyla ilgilenmez. Felsefenin aksine varlığı var olarak kabul edip, deneyin, gözlemin ve diğer araştırma tekniklerinin konusu haline getirerek mutlak bilgiye ulaşmaya gayret eder.

Son zamanlarda bilimin hızlı ilerleyişi kimi varlıkların - nötrino, kuvark vb.- kuramsal olarak kabulüne yol açmıştır. Bilime göre, varlığın görünen tarafının dışında kalan özellikleri dikkate değer değildir.

Felsefe ise bilimden farklı olarak, gözlenebilen, al-

gılarımıza konu edilebilen varlıkların dışında bir varlık olup olmadığını, varlığın gerçekte var olup, var olmadığını da sorgular. Duyusal olarak ulaşamayıp düşünme yoluyla ulaşabileceğimiz bazı sorular sorarak varlığın özüne ilişkin incelemeler yapar.

örnek soru

Bilim varlığı incelerken belirli yönlerden ve ayrı ayrı ele alır. Örneğin biyoloji, canlı organizmaların "varlığı"nı; jeoloji yeryüzünün "varlığı"nı, astronomi yıldızların "varlığı"nı inceler. Buna karşılık felsefe varlığı şu ya da bu varlık olarak değil bir bütün olarak ele alır.

Buna göre felsefe ve bilimin varlığa yaklaşımları ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Felsefe ve bilimin varlığa yaklaşımları birbirinden farklıdır.
- B) Felsefe olmadan bilimler varlığa yaklaşımlarını belirleyemezler.
- C) Bilim ve felsefe varlığı uzun zamandır inceleme nesnesi yapmıştır.
- D) Varlık, felsefe ve bilim için bilinemezler ağıdır.
- E) Bilim ve felsefe için varlığın ilk unsuru düşüncedir.

çözüm

Parçada bilimin varlığı parçalayarak incelemesinin aksine felsefenin varlığı bütüncül şekilde ele alması vurgulanmıştır. Buna göre bu her iki disiplinin varlığa yaklaşımları birbirinden farklıdır.

Cevap A

Bilim "Varlık var mıdır?" gibi sorularla uğraşmaz, varlığı problem olarak ele almaz. Çünkü o, evreni ve onun içindeki varlıkları var olarak kabul eder.

Bilimin varlığa yaklaşımı indirgemeci felsefenin yaklaşımı ise bütüncül açıdandır.

3.4 Varlık diye bir şey gerçekten var mıdır?

İnsan yaşamı boyunca varlığın kendisini sorgular.

Varlık diye sözünü ettiğimiz şey gerçekten mutlak anlamda bir varlığa işaret eder mi? Diğer bir deyişle insan zihninden bağımsız bir varlık var mıdır? Yoksa varlık, insan zihninin ürettiği bir olgudan/bir tasavvurdan mı ibarettir?

Bu sorular felsefe dünyasında uzun tartışmalara neden olan sorulardır. Bu sorulara verilen yanıtları başlıca iki kısımda toplamak mümkündür; insan zihninden bağımsız bir varlığın olamayacağını iddia eden nihilizm(hiççilik) ve insan zihninden bağımsız gerçek/mutlak bir varlıktan söz edilebileceğini ortaya koyan realizm (gerçekçilik).

Nihilizm (Hiççilik)

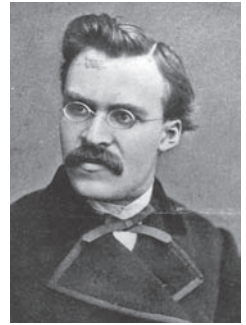
Nihilizm kavramının kendisinden türediği "nihil" sözcüğü hiçlik, yokluk anlamına gelmektedir. Nihilizm, felsefi bir tutum olarak her türlü değer ifadesine karşı olmak gibi bir düşünceyi savunur.

Varlık felsefesi bağlamında ise nihilizm, insan zihninden bağımsız bir varlığın gerçekliğine karşı çıkar.

Nihilizm denince ilk akla gelen filozof F.W.Nietzsche'dir. O, tüm toplumsal kuralları ve değerleri inkar eder. Ona göre evrende nesnel bir düzen yoktur ve onu arama çabasına giren insanın mücadelesi de boşunadır.

Nihilist düşüncüsü ilk olarak dilendiren filozoflardan biri Sofist Gorgias'tır. Gorgias'a göre "Hiçbir şey yoktur, olsaydı da bilinemezdi, bilinseydi de başkasına aktarılamazdı." Bu yaklaşım tarzı varlığın nesnel gerçekliğini reddeden bir anlayışın ifadesidir.

Ontolojik anlamda "Varlık yoktur." diye cevap veren nihilizm değer alanında da herhangi bir kuralı, ahlaki ilkeyi kabul etmez.

Uzakdoğu düşüncelerinde de benzeri yaklaşımların varlığından söz edilebilir. Bunlardan biri de Lao Tse'nin öncüsü olduğu Taoizm'dir. Bu görüşe göre, Tao, mutlak cisimsizlik ve mükemmellik olarak tüm varolanların kendisinden çıktığı özdür. Varlıklar ancak görünüş olarak anlam ifade eder.

Realizm (Gerçekçilik)

Realist düşünürler genel olarak insan zihninden bağımsız bir varlığın olabileceği konusunda hem fikirdirler. Varlığı kabul etmekle birlikte düşünürler arasında farklı varlık tasavvurları da ortaya çıkmıştır. Varlığın neliği hususunda değişik düşünceler ileri sürmüşlerdir. Felsefe tarihinde varlık felsefesi alanında hakim görüş realizmdir. Felsefecilerin büyük bir çoğunluğu nitelik olarak farklı da olsa mutlak varlık hususunda olumlu yanıtlar vermişlerdir.

örnek soru

Varlıklar, sizin onlar karşısında duruşunuza göre gösteriyorlar kendilerini. Önümdeki bir demet gül, ona bir botanik uzmanı olarak yaklaştığımda, kendini botanik biliminin kavramlarıyla sunar. Bir teorik fizikçi olarak atomlardan, fotonlardan, kuarklardan oluşan bir madde olarak verir kendini. Öte yandan, bir ressam ya da bir şairsem ne denli farklı "yüzleriyle" sunacaktır kendini.

Bu parçadan aşağıdaki yargıların hangisine ulaşılabılır?

- A) Her varlık kendini diğer varlıklardan farklı gösterir.
- B) Doğru bilgi, varlığı yansıtan bilgidir.
- C) Bilimler, varlığın özünü anlamamızı kolaylaştırır.
- D) Varlığın algılanışı, algılayana bağlıdır.
- E) Kişisel tutumlar varlığın özünü değiştirir.

(ÖSS 2004)

çözüm

Paragrafta aynı varlığa bakan bir fizikçinin, bir ressamın ve bir şairin varlığı farklı bir yönüyle algıladığı vurgulanıyor. Dolayısıyla bu parçadan ulaşılabileceğimiz sonuç varlığın algılanışı, algılayana bağlıdır yargısıdır.

Cevap: D

3.5 Var olanın niceliği nedir?

Niceliksel anlamda varlık bir midir, yoksa çok mudur? sorusuna cevap veren farklı görüşler vardır. Bunlar; monizm (tekçilik), düalizm (ikicilik) ve plüralizm (çokculuk) dir.

Monizm; evreni tek bir "ilke"ye dayandırarak açıklamaya çalışan öğretilere verilen addır. İster cevher (öz) açısından ister kanunlar ve ilkeler, isterse ahlaki ve estetik değerler bütünü yönünden olsun bütün varlığı tek bir ilkeye bağlayan bütün felsefi sistemlere bu ad verilir.

Monizm genelde tek bir varlığın, "bir" tür varlığın olduğunu öngören; yalnızca tek bir şeyin bulunduğunu, "çok" un ise bu "tek" in görünüşleri ya da "bir" i yanlış kavrayışımızdan doğan bir yanılsama olduğu ileri süren felsefeleri tanımlamak için kullanılmıştır.

Monizm; idealizm ve maddecilik yandaşlarının düalizme karşı öne sürdükleri bir yanıttır. Onlara göre gerçeklik ya tin ya da madde olan tek bir tözden oluşmaktadır.

Töz; var olmak için kendisinden başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan özdür. Öz ise bir şeyi o yapandır. Öz ile toz birbirine karıştırılmamalıdır. Örneğin şekerin özü $C_6H_{12}O_6$ dir. Şeker var olmak için karbona, hidrojene ve oksijene ihtiyaç duyar ancak şeker bunların dışında başka bir şeydir. Töz ise var olmak için kendinden başka bir şeye ihtiyaç duymaz ve var olan her şeyin özünde bulunur.

Düalizm; varlığın özünde birbirine indirgenemeyen bir değil iki cevher bulunduğunu savunan öğretidir. Bu öğretinin önde gelen savunucusu R. Des-

cart'a göre düalizm bir bakıma materyalizm ile idealizm arasında bir uzlaşma çabasıdır. O, varlığın ne tek bir ruha ne de tek bir maddeye indirgenemeyeceğini dile getirerek varlığı madde ve ruh olmak üzere iki cevher şeklinde açıklar.

Descartes varlığı düalist bir bakış açısıyla açıklayan filozofların başında gelir.

Plüralizm; evrenin, birbirlerine indirgenemeyen bir çok varlıktan meydana geldiğini ileri süren öğretidir. Bu anlayışa göre evrenin yaratılması ve varoluş sürecinin işleminde ne tek bir belirleyici ne de iki belirleyici vardır. Bu süreçte belirleyici olan unsurlar ikiden fazladır. Bu anlayışın önde gelenlerinden Empedokles'in varlığın temel ögesinin ne olduğu sorusuna dört temel unsurla (su, ateş, hava ve toprak) cevap vermesi onun çoğulcu anlayışına örnek gösterilmektedir.

örnek soru

Ben sevdiğim ve hayran olduğum O'yum
Sevdiğimde benden başkası değildir.
Biz bir bedende iki ruhuz
Sen beni görünce O'nu görüyorsun
Tıpkı O'nu görünce beni de gördüğün gibi

Hallac-ı Mansur bu dizeleriyle aşağıdaki düşüncelerden hangisini dile getirmektedir?

- A) Tanrı'ya varmanın yolu akıl değil gönüldür.
- B) İnsan ve Tanrı özdeşdir.
- C) Mutluluk, gönülde aşkı duyarak yaşamaktır.
- D) Bütün varlıklar içinde yalnızca insan, Tanrının özünü sezebilir.
- E) İnsan nefsinin yok ettikçe Tanrı'nın varlığının bilincine ulaşır.

(ÖYS 1994)

çözüm

Hallac-ı Mansur beni O'nda görebilir O'nu ben de görebilirsin diyerek Tanrı ile kendisini bir, özdeş kılmıştır. Bu bakımdan monist bir çizgi sergilemiştir.

Cevap B

Var Olanın Niteliği Nedir?

"Varlık var mıdır?" sorusuna "Evet, vardır." şeklinde cevap veren realist bakış açısı, insan zihninden bağımsız olarak var olduğu kabul edilen varlık anlayışını öne sürünce "Varlık varsa eğer ne türden

bir varlıktır?" sorusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu soruya realist filozoflar arasında değişik açıklamalar dile getirilmiştir. Şimdi bu yaklaşımları inceleyelim.

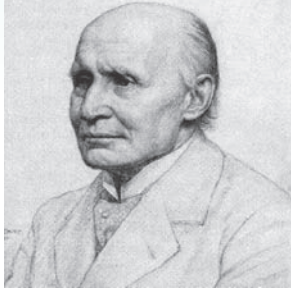
3.6 Varlık canlı bir oluştur.

Bu görüşe göre, varlık sürekli bir değişim, gelişim içindedir. Var oluş bir süreç olarak devam eder. Bu görüşün en önemli temsilcileri İlk Çağ'dan Herakleitos ile çağdaş düşünürlerden biri olan Whitehead ve H.Bergson'dur.

Herakleitos'a göre, evrende sürekli bir mücadele ve değişim vardır. Var olan her şeyin ana maddesi ateştir. Ateş sürekli olarak değişir ve yakarak varlığını sürdürür. Bu değişim başıboş, düzensiz bir değişim olmayıp Tanrısal Akla yani Logos'a göre gerçekleşen bir süreçtir.

Herakleitos'a göre evrendeki değişim nedeniyle "aynı ırmakta iki kez yikanılmaz."

Whitehead de durağan varlık anlayışına karşı çıkar. Ona göre de evren sürekli bir değişimin ve oluşun mekanıdır. Bu oluş her şeyin birbiriyle vazgeçilmez ilişkilerinin olduğu bir süreçtir. Çünkü hiçbir şey tek başına var olamaz. Varolan her şey varlığını kendisinin tam zıddı olan şeyle çatışmasıyla ortaya koyar. Dolayısıyla varlık karşıtların birliğiyle tekamül eder.

Whitehead'e göre evren, mekanik bir varlık değil, canlı bir oluştur.

H. Bergson'a göre de, dünya sürekli bir değişim içindedir ve bu değişim ona göre, bir yaşam atılımıdır. Yaşam atılımı ise evrendeki yaratıcı süreçtir.

örnek soru

Herakleitos'a göre;

- Gölge ve ışık, kötülük ve iyilik birbirinden ayrılmaz;
- Her an bir şeyin ölümü ya da doğumu evreni var eder ve güçlü kılar.
- Tanrı gün ve gecedir, kış ve yazdır, savaş ve barıştır, verimlilik ve kıtlıktır.

Herakleitos, bu örneklerle hangi kavramı açıklamaktadır?

- A) Evrensel dönüşüm
- B) Paradigma
- C) Karşıtların birliği
- D) Kaos
- E) Töz

(ÖYS 1997)

çözüm

Soruda verilen örneklerde birbirinin zıddı olan şeylerin sentezinden bahsedilmektedir.

Cevap C

3.7 Gerçek varlık idea temeline dayanır.

Bu görüş varlığın temel niteliğinin ancak düşünsel düzeyde ifade edilebileceğini ileri sürer. Yani varlığın maddi bir yapısı yoktur. Ancak ruhsal veya zihinsel bir yapısı vardır. Bu görüşün önde gelen temsilcileri arasında Platon, Aristo, Hegel gibi isimler yer alır.

Platon temelde iki dünyanın var olduğunu ileri sürer; idealar dünyası ve cisimler dünyası. Ona göre, gerçekten var olanlar idealardır, içinde yaşadığımız dünyada var olan cisimler ise ancak görünüşleridir. Dünyada şu diye gösterdiğimiz ağaç, masa, heykel vb. her şey bir yansımadan ibarettir. Cisimler dünyası gerçekten var olmayıp ideaların /mutlak gerçeğin görünüşleri/yansımalarıdır.

Aristo ise gerçekten var olanın töz olduğunu ifade eder. Tözler değişimin temel merkezleridir. Aristo, Platon'dan farklı olarak ideaların ayrı bir dünyada değil de varlıkla birlikte olduğunu ve varlığın özünü oluşturduğunu söyler. Ona göre varlığın dört nedeni vardır; maddi, formel, fail (hareket ettirici) ve gail (amaca yönelik) neden. Bu nedenler ise iki ana nedene indirgenebilir; madde ve form.

Hegel de gerçek varlığı Geist (mutlak ruh-akıl) olarak ifade eder. Mutlak varlığın bilgi ya da düşünce süreciyle doğal süreci kapsayan gelişme çizgisi,

Hegel'e göre diyalektik yoluyla gerçekleşir. Diyalektik, hem düşünmenin hem de bütün varlığın gelişme biçimidir. Düşünme de varlık da hep karşıtların içinden geçerek, karşıtları uzlaştırarak gelişirler (tez, antitez, sentez).

İdealizm; düşünülen şeyi, dış dünyadaki varlıkları özneye, idea'ye, yani öznenin bilincine indirger.

Farabi ise varlıkla ilgili görüşlerinde Aristoteles'den etkilenmiş ve İslam'ın temel kurallarına bağlı kalmıştır. Ona göre, bütün varlıkların temelinde "asıl varlık", "zorunlu varlık" olan "Vacibül-Vücut" vardır. Bütün varlıklar varlıklarını bu "saf iyilik" ve "akıl" olan tanrı'dan alırlar. Tanrı kendi başına vardır. O, varlığını hiçbir şeyden almamıştır, öncesi ve sonrası yoktur. "Saf ve mutlak akıl" (ilk akıl) yani Tanrı, dereceli olarak varlık tabakalarını yaratmıştır.

örnek soru

Felsefi görüşlerinde otobüsü bir düşünceden ibaret sayanlar, otobüsün altında ezilmemek için hızla karşı kaldırıma koşarken onun düşünceden ibaret olmadığını çok iyi anlarlar.

Bu cümlede eleştirilen görüş aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilginin tek kaynağı duyumdur, duyumlardan geçmeyen bilgi düşüncede var olamaz.
- B) Bilinebilir olan yalnızca olgulardır.
- C) Varlıkları yaratan düşüncedir, düşüncenin dışında nesnel bir dünya yoktur.
- D) Bilgi ancak gözlem yoluyla elde edilebilir.
- E) Bilgi, gözlem ve düşünmenin belli bir birikimi sonunda birden bire gerçekleşir.

(ÖYS 1989)

çözüm

Parçada eleştirilen görüş, varlığın sadece düşüncede var olduğu, düşüncenin dışında nesnel bir değerinin olmadığı görüşüdür.

Cevap C

3.8 Gerçek varlık insan zihninden bağımsız bir maddedir.

Bu görüşe göre, varlığın niteliği maddedir. Materyalizm olarak da anılan bu yaklaşıma göre, var olan her şey maddeden ortaya çıkmıştır. İlk Çağ'da Demokritos bu yaklaşımın öncülerinden olarak kabul edilir. Marx, Hobbes ve La Mettrie gibi düşünürlerin varlık anlayışı bu yaklaşımı temsil eder.

Demokritos'a göre, varlıklar sonsuz sayıda ve daha fazla parçaya bölünemeyen atomlardan meydana gelmişlerdir. Aynı türden atomlar bir araya gelerek varlığı oluştururlar. Ayrıldıklarında varlık yok olur. Atomlar ise ezeli ve ebedidirler.

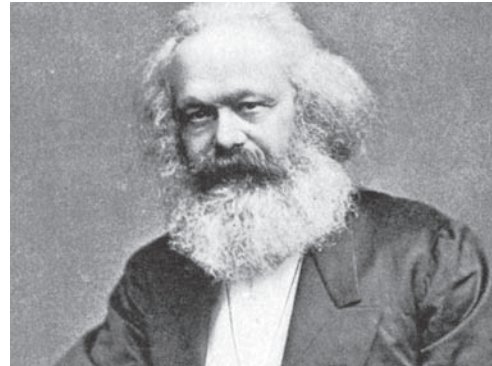
Thomas Hobbes'a göre varlık cisimlerden oluşmuştur.

Hobbes cisimleri;

- Doğal cisimler
- Yapay (suni) cisimler
- Toplumsal cisimler

olarak sınıflandırır.

Felsefe bu cisimlerin tümünü konu almalıdır. Ruh ise insan beyninin bir işlevidir.

Marx'ın ortaya attığı diyalektik maddeci görüşe göre, canlı maddede ortaya çıkan fiziko-kimyasal ve biyolojik süreçler yeterince yüksek bir evrim düzeyine ulaştığı zaman, o bir kez daha yeni bir nitelik kazanır. Madde, Marx'a göre, şimdi bilinç kazanmıştır; maddede artık zihinsel yaşam başlamıştır.

La Mettrie'ye göre, evrendeki tüm varlıklar maddeden ya da maddenin değişiminden / hareketinden ibarettir. Ruh da maddenin bir parçasıdır.

örnek soru

Holbach'a göre hareket, maddenin temel niteliğidir. Ancak madde hareketsiz bir şey olarak kabul edildiği için doğa ve varlık konusundaki açıklamalarda Tanrı, ruh gibi madde dışı tözlere yönelinmektedir. Yani doğal nedenler bulunamayınca maddedeki hareket, fizik dışı nedenlerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu, bilgisizliğimizin bir sonucudur. Oysa doğal olayların doğal nedenleri vardır. Örneğin, düşünme, bir molekül hareketidir. Düşünmeyi ortaya koyan hareketleri, anlaşılmaz bulabiliriz. Ama soyut bir töz kabul etmekle de düşünmeyi açıklayamayız.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşabiliriz?

- A) Varlığı anlamak için, varlığın özünü bilmek gerekir.
- B) Var olan her şey düşüncenin ürünüdür.
- C) Gerçekten var olan canlı olan hareket halindeki maddedir.
- D) Varlık, karşıtların uzlaşması sonucu oluşan bir bütündür.
- E) Evrende durağan (statik) bir yapı hakimdir.

çözüm

Varlığın temelinde soyut bir tözün olamayacağını belirten Holbach varlığı hareketli bir maddeye indirger.

Cevap C

örnek soru

Demokritos'a göre varlığın temelinde boşluk ve atomlar vardır. Gördüğümüz tüm nesnelere atomlardan oluşur. Atomlar baştan beri hareket etmeleri için gerekli kuvveti dışarıdan almaz, kendi güçlerinden alırlar. Kiminin hareketi hızlı, kimisinin ki yavaştır; bu da onların ağırlıkları ile ilgilidir. Boşlukta çeşitli hızlarda hareket eden atomlar çarpışarak birleşirler ve nesnelere meydana getirirler. Evrende var gibi hisedilen amaçlılık ve düzenliliğin sebebi bu atomların irili ufaklı, ağır ve hafif olmalarıdır.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Evreni amaçlar koyarak yöneten evrensel bir akıl vardır.
- B) Evrendeki oluş zorunlu ve mekaniktir.
- C) Evrende rastlantıya dayalı nesnelere ve olaylar vardır.
- D) Evren için ilk hareket gereklidir.
- E) Evrendeki oluş zorunlu değil, amaçlıdır.

çözüm

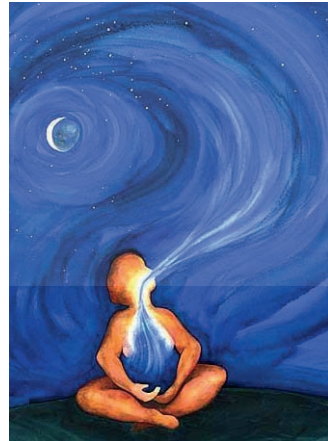
Parçada varlıkların temelindeki atomların zorunlu bir şekilde hareket ederek nesnelere meydana getirdiği dile getirilmektedir.

Cevap B

3.9 Varlık, yaratılmış ruh ve maddeden oluşur.

Düalizm (ikicilik) olarak ifade edilen bu görüşe göre, varlık bir yönüyle düşünce / idea / ruh bir yönüyle de maddedir. Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi Descartes'tir.

Descartes'e göre, yaratılmamış ruh olarak Tanrı gerçek tözdür. Töz (cevher) var olmak için başka bir varlığa ihtiyaç duymayan varlıktır. Diğer iki töz ise ruh ve maddedir. Söz konusu iki tözden, ruhun temel niteliği düşünme, maddenin temel niteliği ise yer kaplamadır. Maddi dünyayı meydana getiren bu iki töz, ruh ve madde, değişen ve sonlu tözlerdir. Zira bunlar var olmak için Tanrı'ya muhtaçtırlar. Ruh ve madde birbirinden özce ayrı olan varlıklardır.

3.10 Varlık kendisini fenomenlerde gösterir.

Fenomenolojinin kurucusu ve en önemli temsilcisi olan E. Husseri, varlığın fenomeninden ibaret olduğunu ifade eder.

Fenomen, dolaysız kavranabilen özdür. İnsan bilinci bu öze fenomenolojik yöntemi kullanarak ulaşabilir. Fenomenolojik yöntemden kasıt varlığı anlamlandırırken insanoğlunun varlığa yüklediği tüm öznel değerleri yok saymaktır. Çünkü insanın varlığa yüklediği bu öznel değerler varlığın kendisine ait değildir. Bu yöntem kullanılarak varlığın özünü meydana getirmeyen somut özellikler paranteze alınmak suretiyle ayıklanınca, insanın varlık üzerindeki bireysel düşünceleride ortadan kaldırılmış olur. Bu ise onun özüne varılması anlamına gelir.

örnek soru

Husserl'e göre insan varlığa yaklaşırken bir yığın değer, dizgesi kullanır. Bu durum ise varlığı anlamasını imkansız kılar. Bunun için fenomenleri insanların onlara yüklediği değerlerden kurtararak incelemek gerekir. Böylece nesnenin özüne ulaşabiliriz.

Parçaya varlığın özüne ulaşmayı engelleyen şey aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nesnenin özü
B) Olgular
C) Maddenin kendisi
D) Fenomenler
E) Tüm görüş ve ön yargılar

çözüm

Husserl'e göre nesnenin özüne ulaşabilmek için öze ait olmayan özellikleri bir kenara koymak gerekir. Bu özellikler ise insanların öznel görüşlerine dayanır.

Cevap E

Husserl'e göre, önemli olan bilinç ve bilinç tarafından doğrudan tecrübe edilen özlere dir.

3.11 Günümüz dünyasında farklı varlık anlayışları vardır.

İnsan "Evren nedir?" sorusuyla kainat kitabını kavramaya çalışır.

Varlık felsefesinin konusu olan varlık, ilk Çağ'dan beri filozofların ilgisini çekmiş ve günümüze kadar farklı filozofların görüşleriyle felsefe sahnesinde rol oynamıştır. Her dönem kendi içinde farklı özellikleri barındırdığından farklı dönemlerde farklı varlık anlayışları belirginlik kazanır. Günümüzde de birbirinden farklı varlık anlayışları karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan yeni ontoloji, pragmatizm ve varoluşçuluk 20. yüzyılın önde gelen varlık felsefesi akımlarını oluşturmaktadır. Şimdi sırasıyla bu varlık anlayışlarını ve bu anlayışların savunucularını inceleyelim.

Yeni ontoloji

Ontolojiyi deneysel temellere dayandırmaya ve bilimsel bilgilerle uyumunu sağlamaya çalışan yeni ontoloji anlayışına göre varlık, en son şeydir. Onun arkasında bir şey arama çabası boşunadır.

Nicolai Hartmann'ın öncülüğünü yaptığı yeni ontoloji genel hatlarıyla ontoloji ve epistemoloji arasında bir bağ kurmaktadır. Varlığı bilginin öncesine koyan ve bilgi teorisinin öncel bir ontolojiye dayanması gerektiğini öne süren bir anlayıştır.

N. Hartmann'a göre tüm felsefi problemler ontolojik nitelikteki problemlerdir.

"Ontolojide Yeni Yollar" kitabında ontolojinin bilgi kuramına değil, bilgi kuramının ontolojiye dayandığını; bir nesnenin düşüncesinin ya da bilgisinin olabilmesi için nesnenin varlığının zorunlu olduğunu savunan N. Hartmann, realist bir metafiziği amaçlayarak 19. yy. idealizmini ve monizmi eleştirmiştir.

Görünenin arkasında ne olduğu metafizik bir problemdir.

örnek soru

Nesnenin bilgisinin söz konusu olabilmesi için önce nesnenin var olması gerekir. Örneğin ağacın ne olduğundan, türlerinden, yararlarından söz edebilmek için öncelikle "ağaç" denilen bir şey var olmalıdır.

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisini destekler?

- A) Bilgi kuramı ontolojiye dayanır.
- B) Varlığın varlığı, onun bilgisine bağlıdır.
- C) Bilgi, bilinçteki bir şeyin bilgisidir.
- D) Bilgi, varlığın bilgisiyse nesnedir.
- E) Kesin bilgi, deney verilerine dayanan bilgidir.

(YGS 2011)

çözüm

Bir nesne hakkında bilgi üretibilmemiz onun varoluşuna bağlı ise varoluşla ilgilenen ontoloji bilgi kavramından önce bir öneme sahip olur.

Cevap A

Pragmatizm

Fayda sağlayan bilgiyi doğru kabul eden temel öğretiye pragmatizm adı verilir. Bu anlayışın en önemli temsilcileri Bilgi Felsefesi ünitesinde de belirttiğimiz üzere W. James ve J. Dewey'dir.

W. James'a göre "Bir düşünce yararlıdır, çünkü doğrudur." ya da "Bir düşünce doğrudur, çünkü yararlıdır." diyebiliriz; çünkü bu iki cümle aynı anlamı taşır.

Pragmatik düşünme biçimi, hangi araçlarla olursa olsun, amaca ulaşma yöntemidir. Pragmatiklere göre hakikatin herkes tarafından kabul edilecek, nesnel bir ölçütü olmadığı için "başarı" her türlü eylemin biricik ölçüsüdür. Yani pragmatizmde önemli soru şudur: Bu benim işine yarıyor mu? Cevap "evet" ise, bu şey hakikat; "hayır" ise bu şey yanlış ve kötüdür.

Pragmatik yatak

W. James'a göre pragmatik düşünce anlayışı başka türlü son verilemeyecek olan metafizik tartışmaların yatıştırılması metodudur. Metafiziğin "Dünya tek midir, çok mudur?" "Madde midir, ruh mudur?" gibi sorularının doğuracağı tartışmaların sonu gelmez. Bunların doğru olmaları da olmamaları da mümkündür. Öyleyse tartışma yersizdir. Dünya madde olsa ne olacak, ruh olsa ne olacak? Biri ya da ötekinin olması bize bir fayda sağlamıyorsa bizim için önemli değilse o zaman bizim için anlamı yoktur.

J. Dewey'e göre düşünce ve bilgi, çevreye uymayı, doğadan yararlanmayı ve mutlu olmayı sağlayan bir araçtır.

Egzistansiyalizm (varoluşçuluk)

Egzistansiyalizm; insan tecrübesini ve bu tecrübenin / deneyimin tekilliğini, biricikliğini insan doğasını anlamının temeli olarak gören bir felsefe akımıdır. Bu anlayışın en önemli temsilcileri Soren Kierkegaard, F.W. Nietzsche, J. P. Sartre'dir.

S. Kierkegaard'a göre insan yaptığı seçimlerle var olur. Dolayısıyla insan yaşadıkça kendi benliğini oluşturur.

Varoluşçuluğu belirleyen en önemli özelliklerinden biri de varoluşun özden önce geldiğine dair düşüncedir. Geleneksel felsefede ise öz önce, varoluş sonra gelir.

Bütün varoluşçular insanın özgürlüğünü ön plana çıkararak özgürlüğün insanlara ağır bir sorumluluk verdiğini iddia ederler.

Bu durumu J. P. Sartre "İnsan özgür olmaya mahkumdur." sözüyle perçinler. Özgürlük aynı zamanda sorumluluk getirir. Çünkü insan karar vermek, seçmek zorundadır ve her birey yaptığı bu seçimlerle özünü oluşturur.

Kierkegaard'a göre insan öncelikle kendisini anlamalıdır. Çünkü kendini anlamayan insan kendi özüne uygun olmayan bir amaç belirlemiştir.

Bütün varoluşçular insanı göz ardı eden, onu sistemin bir parçası olarak gören felsefi akımlara tepki gösterirler.

Varoluşçu filozofların ortak düşünsel özelliği bireyi, bireysel yaşam ve bireyin kendi yaşamı üzerindeki egemenliğini her şeyden üstün tutmalarınıdır.

3.12 Bir varlık olarak insanı değerlendirelim.

19. yüzyılın ikinci yarısında felsefe; insana, insanın varlığı ile ilgili soru ve sorunlara, insanın dünyadaki yerine, insanın öteki canlılarla kendisi arasındaki farklılığın ne olduğunu sorgulamaya tekrar yönelmiştir. Genel anlamda bu soruları sorup bu sorulara cevap arayan felsefe dalına "felsefi antropoloji" denmektedir ve Türkiye'de en önemli öncülüğünü Prof. Dr. Takiyettin Mengüşoğlu yapmaktadır.

İnsan, canlılar dünyası içinde olağanüstü, tamamen özel bir varlıktır. Bu durum onun kendi doğasını sorgulayan kendini tartışma konusu yapan, kendi üzerine yönelen bir varlık olması ile kendini ortaya koyar. Çünkü birey var olana anlam yükleyen bir varlıktır. Kendi de bir varlık olduğu için kendisi yani insan için de bizzat sorgulamalar geliştirmekte ve anlamlar yüklemektedir. Bu anlamda felsefe tarihi bir bakıma bireyi anlamının tarihidir denebilir.

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri de onun değer üreten bir varlık olmasıdır. Antoinette France, "Bay Bergeret'in köpeği yenilemeyen göğün mavisine hiçbir zaman bakmazdı." ifadesi ile insanın diğer canlılardan farklı olarak duygulara, ruha sahip olan ve değer üreten (sanat, ahlak, din vb.) bir varlık olduğunu vurgulamaktadır.

Bu anlamda tüm bunlardan şu sonucu çıkarabiliriz. İnsan anlama çabası ile çalışan, konuşan, bilen, değer üreten, seven ve inanan bir varlıktır ve bularıyla diğer varlıklardan ayrılır.

örnek soru

İnsan, yalnızca bir organizma olmaktan öte, zihne ve buna bağlı olarak da bilince sahip bir varlıktır. İnsan kimi gereksinimlerini bilincinden bağımsız bir şekilde, başka birçok canlının yaşam işlevleri gibi içgüdüleriyle sağlayabilir. Yine de, onun en belirgin özelliklerinden biri, eylemlerinin büyük bir bölümünü bilekerek ve iştençle yapıyor olmasıdır. İnsanın bilinçli eylemleriyle, iç güdüsel olarak yapabileceklerinden pek çoğunu ve çok daha etkili olanlarını gerçekleştirir. Bu yolla, doğayı yaşamı açısından daha uygun koşullara doğru değiştirir.

Bu parçaya göre insanı diğer canlılardan ayıran özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eylemlerinin, daha çok düşünsel süreçlere dayalı olması
- B) Diğer canlılar üzerinde üstünlük kurması
- C) Çevre koşullarına uyum sağlaması
- D) Diğer canlılarla bir arada yaşayabilmesi
- E) İç güdülerinin diğer canlılardan daha güçlü olması

(ÖSS 2001)

çözüm

Paragrafta insanın bilinçli bir varlık olması hasebiyle diğer canlılardan ayrıldığı vurgulanmaktadır. Bu vurgu insan eylemlerinin daha çok düşünsel olduğu yargısına tutarlılık gösterdiğinden doğru cevap A seçeneğidir.

Cevap: A

KAVRAMA TESTİ 1

1. Gerek fiziksel, gerek zihinsel (ruhsal) varlık türünden olsun, varlığın en genel ve temel karakteristiklerini soruşturan incelemeye "varlık felsefesi" adı verilir. Adının da gösterdiği gibi varlık felsefesi esas olarak varlığı konu edinir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi varlık felsefesinin ilgilendiği sorulardan biri değildir?

- A) Evrende bir düzen var mıdır?
- B) Ben var mıyım?
- C) Varlık değişken midir, durağan mıdır?
- D) İnsanın bu dünyadaki yeri nedir?
- E) Eylemlerimizde sorumlu olduğumuz kaynak nedir?

2. Teolojik yaklaşıma göre evrenin kendisi ve evrendeki varlıklar mümkün varlıklardır. Varolmaları kadar varolmamaları da mümkündür. Mümkün varlıkların varlığı kendilerinden kaynaklanmaz. Zorunlu varlık olan Tanrı'dan kaynaklanır.

Yukarıda teolojik yaklaşımla ilgili anlatılanlar, aşağıdaki sorunlardan hangisine açıklama niteliğindedir?

- A) Varlığın yapısı ve özelliği nasıldır?
- B) Varlığın ana maddesi nedir?
- C) Evren sonsuz mudur, sınırlı mıdır?
- D) Varlık bir ve değişmez midir? Sürekli değişir mi?
- E) Varlık var mıdır?

3. Metafizik, varlığın ilk sebeplerini araştırma konusu edinen disiplindir. Metafizik bilgiler kendi içinde sistemli ve tutarlıdır.

Buna göre, metafizik bilgilerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Gözlem ve deneyle kanıtlanabilir.
- B) Akıl ve mantık ilkelerine dayanır.
- C) Çelişkilere yer vermez.
- D) Kesinlik taşımaz.
- E) Varlık hakkında genel bilgi verir.

4. Her bilim konusuna giren varlıkları inceler. Örneğin kimya, maddenin yapısı ve özelliklerini, fizik evrendeki yasalılığı, biyoloji canlı türlerini inceler. Ancak hiçbir bilim "Varlık var mıdır? Varlık nedir? Varlık değişir mi yoksa hep aynı mı kalır?" gibi sorular sormaz. Bu tür soruları felsefe sorar.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kimya bilimi maddenin yapısı ve niteliklerini konu edinir.
- B) Fizik bilimi evrendeki yasalılığı araştırır.
- C) Felsefe "Varlık var mıdır? Varlık nedir?" gibi sorulara cevap arar.
- D) Bilim ve felsefenin varlığa yaklaşımı farklıdır.
- E) Bilim de felsefe de varlığı konu edinir.

5. Varlığın ne olduğu konusunda hepimizin ortak bir noktada buluşabileceğine inanmak boşuna bir hayaldir. Çünkü varlık ve bilgisi insanlara göre değişir. Kişiden kişiye değişen bu şeylerin gerçekten varolduğuna inanmak ise insanın kendini aldatmasından başka bir şey değildir.

Bu düşünce varlık felsefesindeki hangi görüşle ilgilidir?

- A) İnsan zihninden bağımsız bir gerçek olduğunu savunma
- B) Varlığı madde olarak kabul etme
- C) Varlığın değişimden ibaret olduğunu ileri sürme
- D) Varlığın olmadığını kabul etme
- E) Varlığın ilk unsurunun düşünce olduğunu öne sürme

6. Spinoza, Descartes'ın iki töz anlayışına karşı çıkar. Beden ve ruhu, Aristoteles gibi aynı gerçekliğin iki ayrı görüntüsü olarak kabul eder.

Spinoza'nın yaklaşımına varlık felsefesinde ne ad verilir?

- A) Dualizm
- B) İdealizm
- C) Materyalizm
- D) Monizm
- E) Nihilizm

Bu soruyu çözemediyse 3.2 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

7. Zenon, Parmenides'teki doğmamış, değişmez, bölünmez "Bir olan" düşüncesini destekler. Nesnelerdeki çokluk ve hareket kavramına karşı çıkar. Onun hareketin gerçekliğine karşı ileri sürmüş olduğu kanıtlar arasında en bilineni Akhilleus (Aşil) ile kaplumbağa arasındaki yarış kanıtıdır. Bu kanıtta göre yarışa kaplumbağa önde başlarsa, Akhilleus, kaplumbağaya hiçbir zaman yetişmeyecektir; çünkü başlangıçtaki kaplumbağa ile kendi arasındaki mesafeyi koşmak için geçen zaman içinde kaplumbağa, az da olsa, biraz ilerlemiş olacaktır. Akhilleus'un birde bu aralığı koşması gerekecektir; ama bu arada kaplumbağa, pek az da olsa, yine biraz ilerlemiştir; bu böyle sonsuzluğa kadar gider.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Var olanı hareket ve çokluk diye ele aldığımızda birtakım çelişmelere düşeriz.
- B) Varlık duran, değişmeyen bir birliktir.
- C) Var olan ancak bir ve hareketsizdir.
- D) Varlık hiç bitmeyen bir değişme içindedir.
- E) Evrende hareket yoktur; ancak bize varmış gibi görünür.

Zenon varlığı bir oluş olarak açıklayan yaklaşıma karşı çıkar.

8. Whitehead varlığın ne olduğunu anlamak için doğaya yönelmek gerektiğini düşünür. Ona göre evrende mekanik bir düzenin olduğu görüşü yanlıştır. Doğada her varlık var olmak için başka bir varlığa muhtaçtır. İnsan da doğanın bir parçasıdır.

Buna göre Whitehead'ın varlık hakkındaki görüşü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Varlık düşüncedir.
- B) Varlık maddedir.
- C) Varlık oluştur.
- D) Varlık fenomendir.
- E) Varlık hem madde hem düşüncedir.

9. Herakleitos'a göre çok hareketli ve değişken olmasına karşın değişmeyen tek şey ateştir. Yani her şey değişir, evrende durağanlık yoktur. Kalıcı şeyler varmış kanısına kapılmamızın nedeni değişimin belli bir ilke ve düzene göre olmasıdır. Bu ilke ve düzen akıl (logos) dır. Evren, bir yandan sürüp giden bir hareketlilik, bir yandan da zıtların sonsuz savaşımıdır. Her şey bir yanma süresinin aşamasıdır. Değişmeden varlığını sürdürüyormuş gibi görünen şeyler, aslında savaş yasasının gecici bir süre için uzlaştırdığı zıtlıklardır.

Buna göre, Herakleitos'un varlık anlayışıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Var olan her şey düşüncenin ürünüdür ve kendisiyle özdeşdir.
- B) Evren sürekli akan bir süreç olup başlangıcı ve sonu olmayan bir değişimdir.
- C) Her türlü gerçekliğin sadece nesnel değil, ruhsal gerçekliğin de özünü madde oluşturur.
- D) Nesnel dünyadaki varlıklar ancak ve ancak düşünce gücüyle algılanabilir.
- E) Tüm varlıklar maddenin mekaniksel yer değiştirmesiyle oluşmuş olup doğanın bir parçasıdır.

10. Farabi'ye göre yokluktan hiçbir iz taşımayan "bir" ve "gerçek" olan ilk varlık Tanrı'dır. Ondan önce daha üstün varlık yoktur. Tanrı var olmak için başkasına ihtiyaç duymaz. Tanrı'nın maddesi ve biçimi bulunmaz. Ondaki her şey "bir" olduğundan varlığının tanımını yapılamaz.

Bu parçaya dayanılarak Farabi'nin varlıkla ilgili görüşünün aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?

- A) Varlık maddedir.
- B) Varlık düşüncedir.
- C) Varlık hem madde hem düşüncedir.
- D) Varlık oluştur.
- E) Varlık fenomendir.

Bu soruyu çözemediyse 3.7 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

KAVRAMA TESTİ 2

1. Aristoteles hocası Platon gibi varlığın ilk ve önemli ögesinin idea olduğu görüşündedir. Ancak her şeyden önce bir doğa bilgini olduğundan, doğayı olduğu gibi, duyu organlarının sağladığı biçimde bilmek ve tanımak ister. Bu özelliği, onu, dostu ve hocası Platon'a karşı çıkmaya yöneltmiştir. Bu konuda kendisi şöyle der: "Dostluk ve hakikat gibi iki iyi arasında tercih yapmak gerekirse ben hakikati tercih ederim."

Bu parçaya dayanarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Platon ve Aristoteles'in varlık hakkındaki görüşleri birebir örtüşür.
- B) Platon da, Aristoteles de idealist filozof olsalar da görüşleri arasında birtakım farklılıklar vardır.
- C) Platon ve Aristoteles varlığın oluş olduğunu savunurlar.
- D) Aristoteles görüşlerini ortaya koyarken Platon'u dikkate almamıştır.
- E) Platon'un varlık hakkındaki görüşlerinin Aristoteles üzerinde hiçbir etkisi olmamıştır.
2. Hobbes varlıkların, maddenin şekil almasıyla oluşan cisimler olduğunu düşünür. Tüm evrenin mekanik hareket yasaları tarafından yönetildiğini söyler. Dünyada var olan her şeyin, birbirlerine çarpan bilardo toplarının meydana getirdiği sonuçlara benzer bir şekilde oluştuğunu savunur. Görünmeyen, elle tutulmayan şeylerin varlığından şüphe eder. Bu anlamda Tanrı'nın, ruhun, meleklerin varlığının bilinemeyeceğini kabul eder.

Buna göre, Hobbes'un varlık anlayışıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Var olan her şeyin kendi zıttına yöneldiğini ileri sürer.
- B) Varlığın durağan bir yapıda olduğunu düşünür.
- C) Her varlığın değişmeyen bir özünün olduğunu savunur.
- D) Evrendeki oluşun zorunlu; değil amaçlı olduğunu ileri sürer.
- E) Evrenin bir makine gibi işlediği görüşünü savunur.

3. Mekanik materyalizm, nesnelere, kendi başlarına değişmez özellikleri olan varlıklar olarak görür. Evrenin değişmeyen bu parçalardan meydana geldiğini öne sürer.

Diyalektik materyalizm, nesnelere karşılıklı ilişkileri ve çelişkileri içinde ele alır. Bu kurama göre her şey oluşur, değişir ve yok olur. Değişmiyor gibi görüldüğü zaman bile her şey kendi içinde belli bir değişim ve dönüşüm halindedir.

Parçayı aşağıdakilerden hangisi özetler?

- A) Mekanik materyalizm evrende değişimin olmadığını savunurken, diyalektik materyalizm evrende her an değişme olduğunu savunur.
- B) Mekanik materyalizm, evrenin değişmez özellikleri olan nesnelere meydana geldiğini savunur.
- C) Diyalektik materyalizm, evrende değişimin kaçınılmaz olduğunu savunur.
- D) Mekanik materyalizmle diyalektik materyalizm arasında belirgin farklılıklar yoktur.
- E) Mekanik materyalizm, nesnelere karşılıklı ilişkileri ve çelişkileri içinde ele alır.

4. Demokritos'a göre varlığın temelinde boşluk ve atomlar vardır. Gördüğümüz tüm nesnelere atomlardan oluşur. Atomlar baştan beri hareket etmeleri için gerekli kuvveti dışarıdan almaz, kendi güçlerinden alırlar. Kiminin hareketi hızlı, kimisinin ki yavaştır; bu da onların ağırlıkları ile ilgilidir. Boşlukta çeşitli hızlarda hareket eden atomlar çarpışarak birleşirler ve nesnelere meydana getirirler. Evrende var gibi hissedilen amaçlılık ve düzenliliğin sebebi bu atomların irili ufaklı, ağır ve hafif olmalarıdır.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Evreni amaçlar koyarak yöneten evrensel bir akıl vardır.
- B) Evrendeki oluş zorunlu ve mekaniktir.
- C) Evrende rastlantıya dayalı nesnelere ve olaylar vardır.
- D) Evren için hareket gereklidir.
- E) Evrendeki oluş zorunlu değil, amaçlıdır.

5. Descartes'a göre yaratılmamış ruh olarak Tanrı gerçek tezdir. Diğer iki tez ise ruh ve maddedir. Söz konusu iki tezden, ruhun temel niteliği düşünme, madde- nin temel niteliği ise yer kaplamadır. Maddi dün- yayı meydana getiren bu iki tez, ruh ve madde, deği- Ően ve sonlu tözlerdir. Ruh ve madde birbirinden ön- ce ayrı olan varlıklardır.

Bu düşünceleriyle Descartes varlığı hangi akımla temsil eden görüşün öncülüğünü yapmaktadır?

- A) Varlığı tamamen olanak kabul eden görüş
B) Dualist
C) Materyalist
D) İdealist görüş
E) Varlığı oluş olanak kabul eden görüş

Descartes varlığı sadece madde ya da sadece ruha indirgeyen görüşe kar- şı hem madde hem ruh anlayışını savunur.

6. Husserl'e göre asıl varlık fenomendir. Fenomen ise bilincin kavradığı kadarıyla, bilinç için ve bilince gö- re varlıktır. Bilincimiz kendi algı aktlarıyla yönelmiş olduğu nesneyi anlayabilir, onu somut özelliklerin- den ayıklayarak "öz"ünü kavrayabilir ve bu özü be- timleyerek ortaya koyabilir. Bu nedenle gerçekliğin bilincimizden bağımsız bir kendiliğindenliği yoktur.

Buna göre Husserl'in varlık anlayışıyla ilgili aşağıda- ki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Asıl varlıkların, duyularla algılanan ve rastlantıya bağılı oluşan varlıklar olduğunu ileri sürer.
B) Evrendeki oluşumun mekanik ve zorunlu değil, bir amaca bağılı olarak gerçekleştiğini düşünür.
C) Hiçbir şeyin kendisiyle özdeş kalamayacağını dü- Őünerek her şeyin değiştiğini iddia eder.
D) Varlığın temelinde birbirinden indirgenemeyen töz- lerin olduğunu kabul eder.
E) Gerçekliğin yalnızca yönelinen, bilincine varılan ve görülen şey olduğunu savunur.

7. Varlık arkasında bulunan şey, değişmeyen objeler ya- ni "öz"lerdir. Örneğin "kitap"tan bahsettiğimizde kastettiğimiz duyularımızla algıladığımız bir tek "ki- tap" değildir. Düşünsel olarak kavranılan kitap özü- dür.

Buna görüşe dayanarak aşağıdaki yargılardan hangi- sine ulaşılabilir?

- A) Asıl gerçeklik maddedir.
B) Gerçek olan değişmeyen bir unsur değil, değiş- menin kendisidir.
C) Madde, düşüncesiz, öncesiz ve sonrasızdır.
D) Var oluş bir öz bilinciyle kavranabilir.
E) Varlık düşüncenin maddedeki yansımasıdır.

8. S. Kierkegaard, varoluş insanın somut ve öznel yaşa- mıdır der.

J. P. Sartre'a göre ise önceden belirlenmiş bir öze sa- hip değildir, o kendini gerçekleştirdiği ölçüde özünü oluşturur.

Bu iki düşünce görüşleriyle hangi akımın fikirlerini dile getirirler?

- A) Pragmatizm
B) Materyalizm
C) Dualizm
D) Egzistansiyalizm
E) Pluralizm

9. Felsefe tarihi, insanı anlamanın tarihidir bir bakıma. Ama zamanla, insana ilişkin dolaylı yaklaşımlar da yeterli olmamış ve filozoflar, düşünürler doğrudan doğruya, açık ve seçik olarak insanı kendilerine konu edinmişlerdir. İşte felsefi insan bilim böyle bir isteme- nin sonucunda, felsefenin önemli bir dalı olarak orta- ya çıkmıştır.

Ernst Cassirer'in bu sözleriyle betimlemesini yaptığı düşünce felsefenin hangi dalıdır?

- A) Varlık felsefesi
B) Siyaset felsefesi
C) Sanat felsefesi
D) Felsefi antropoloji
E) Din felsefesi

04 AHLAK FELSEFESİ

- Ahlak felsefesini temel kavramlarıyla tanıyalım.
- Ahlaki yargıları diğer yargılardan ayıralım.
- Erdemin kapısı yaşama açılır.
- Ne kadar özgürüz?
- Ahlaki eylem hangi amaca yöneliktir?
- Evrensel ahlaki ilkeler var mıdır?
- Anadolu bilgelerinin ahlaki yorumlamalarına bir göz atalım.
- Etiğin uygulama alanları

4.1 Ahlak felsefesini temel kavramlarıyla tanıyalım.

İnsan sadece bilen bir varlık değil, aynı zamanda eylemde bulunan bir varlıktır. İnsan eylemleri ise meydana geliş, yöneldikleri erek ve değerler bakımından felsefi soruları içermektedir. Bu bakımdan ahlak felsefesi felsefenin alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira ahlak felsefesinin konusu temel olarak, insanın hayat içinde gerçekleştirdiği eylemler ve bu eylemlerin dayandığı ilkelerdir. Ahlak, kavram olarak Yunanca'da ethike, etos (töre) olarak ifade edilir.

Delişin bizim tarafta olmaması sevindirici

Ahlak felsefesinin tartışmalarının merkezinde, düşünen bir varlık olarak insanın, toplum yaşamı içinde gerçekleştirdiği davranış ilkeleri ve bu bağlamda ortaya çıkan problemler vardır. Bu noktada ahlak felsefesi insan davranışlarını "iyi" ve "kötü" kavramları eşliğinde bir değerlendirmeye tabi tutar.

Genel insan davranışları üzerine ifade edilen değerler sistemi **ahlak** olarak tanımlanırken, bu değerlerin felsefi düzlemde tartışılması **etik** olarak tanımlanır. Ahlak felsefesi (etik) felsefenin bir alt dalı olarak uzun süredir düşünürlerin zihinlerini meşgul etmektedir ve ahlak felsefesi, herkes için geçerli olabilecek değerler üzerinde derinlemesine düşünceler gerçekleştirir.

Ahlaki yargılar, her toplumda varlığını sürdürüp, insanların davranışlarının iyi ya da kötü olarak sınıflandırılmasına neden olmaktadır. Bu yargılar kimi zaman sözlü kimi zaman da yazılı olarak ifade edilirler. Bir toplumun varlığını devam ettirmesi ve iç bütünlüğün korunması anlamında büyük öneme sahiptirler. Dolayısıyla bu kavramlar önemli bir problem alanı olarak felsefenin içinde yer alırlar.

İlk Çağ'daki sistematik filozoflardan itibaren ahlaki problemler farklı kavramlar eşliğinde tartışılmaktadır. Bu kavramları tanımlamak aynı zamanda davranışların temel ilkelerini belirleyebilmek anlamında da yol göstericidir.

Şimdi ahlak felsefesinin (etik) başlıca kavramları olan iyi, kötü, ahlaki eylem, ahlak yasası, ahlaki karar, vicdan, sorumluluk, özgürlük, erdem, görev, mutluluk vb. kavramları açıklayalım.

İyi; genel olarak topluma ve insan olma değerlerine faydalı olandır, yapılması beklenen davranışlardır.

Kötü; yapılması istenmeyen, değersiz ve faydasız olandır.

Özgürlük; kişinin iradesini kullanarak seçim yapabileceği durumdur. Bir eylemin ahlaki olabilmesi, onun özgürce yapılmasına bağlıdır.

Erdem; ahlaki bakımdan sürekli olarak iyi ve değerli olan davranışlardır. Örneğin; cesaret, bilgelik, adalet vb.

Ahlaki sorumluluk; ahlaki davranışta bulunan kişinin eylemlerinin sonuçlarını üstlenebilmesidir.

Vicdan; insana neyin iyi neyin kötü olduğunu söyleyen ayırt edici güçtür.

Ödev; yerine getirmeyi kendi isteğimizle üstlendiğimiz, sorumluluğunu üzerimize aldığımız bir buyruktur.

örnek soru

Vicdan, insanın kendi davranışlarının ahlakça değerli olup olmadığına karar vermesine yardımcı olan bir hakemdir. Bu yeti sayesinde insan, yapıp ettiklerinin toplumda var olan değerlere uygunluğu açısından yargıya varır.

Bu görüşe göre, vicdan aşağıdakilerden hangisi konusunda yargıya varılmasına yardımcı olur?

- A) Doğal veya doğaüstü olay
- B) Güzel veya çirkin nesne
- C) Doğru veya yanlış bilgi
- D) İyi veya kötü eylem
- E) Basit veya karmaşık görüş

(ÖSS 1999-ıpt)

çözüm

Parçada vicdanın, insanın eylemlerinin toplumsal değerlere uygun olup olmadığına karar vermesine yardımcı olduğu vurgulanmıştır. Öyleyse vicdan iyi ve kötü davranışlar hakkında bir yargıya varmamıza yardımcı olmaktadır.

Cevap D

Ahlak yasası; kişinin eylemlerinin sınırlarını çizen, eylemlerine yön veren, bir bakıma kişinin nasıl davranacağını belirleyen kurallar sistemidir.

Ahlaki karar; kişinin bilerek ve isteyerek, hür iradesi ile ahlak yasasına uygun karar almasıdır. Burada kişinin başkalarının zorlaması altında olmaması önemlidir.

Ahlaki eylem; ahlaki değerlere uygun düşen eylemlerdir. Bu eylem de ahlaki kararda olduğu gibi hür irade ve bilinçle yapılmalıdır.

Tüm bu kavramları bir örnekle açıklayacak olursak eğer

Örneğin, derse geç kalan bir öğrencinin öğretmene gerekçesini belirtirken doğruyu söylemesi *iyi olanı*, yalan söylemesi *kötü olanı*, yalan söylememek ya da yalan söylemek arasından birini seçmesi *özgürlüğü*, yalan söylemeyi doğruyu söylemeye yönelmesi *erdem*i, seçtiği davranışın sonucuna katlanması *sorumluluğu*, içinden gelen sese uyarak yalan söylememesi *vicdan*ı, yalan söylememesi *ahlak yasasını*, yalan söylememeliyim demesi *ahlaki kararı*, yalan söylemiyorum demesi ise *ahlaki eylemi* yansıtır.

örnek soru

Paris'te genç bir adam her gün aynı fırından bayat ekmek alır. Bayat ekmek taze ekmeğin yarı fiyatına satılmaktadır. Fırıncı, müşterisinin hoşuna gideceğini düşündüğünden bir gün ekmeği, içine tereyağı sürerek verir. Ertesi gün genç adam öfkeyle fırına gelir. "Niçin böyle bir şey yaptın? Günlerce uğraştığım proje yağlı ekmek yüzünden mahvoldu. Ben bayat ekmeği çizimin hatalı yerlerini silmekte kullanıyordum." der.

Bu parça "ahlaki eylem" le ilgili aşağıdaki yargılardan hangisini destekler niteliktedir?

- A) İyiliği ve kötülüğü belirleyen, eylemdir.
- B) Erdemli olmak ahlaki karara bağlıdır.
- C) Ahlaki karar ahlaki eylemden önce gelir.
- D) Doğru davranmak, erdemli olmak anlamına gelmez.
- E) Niyetin iyi olması eylemin iyi olmasını sağlar.

(YGS 2010)

çözüm

Bireye yarar sağlayan davranış iyi, sağlamayan davranış ise kötüdür. Ancak yararlı olan insana göre değişir. Yarar göreceli bir kavram olduğundan siz iyi niyetle dahi bir başkasının yararına bir şey yaptığınızı düşünseniz aslında o anda o kişinin yararına olmayan bir şey yapmış ve kötü bir davranışta bulunmuş olabilirsiniz. Dolayısıyla iyi niyet eylemin iyi olması için geçerli ölçüt olamaz.

Cevap E

4.2 Ahlakî yargıları diğer yargılardan ayıralım.

Yargı, bir olgu yada kavramlara dair bir iddiayı dile getiren ifadelere verilen addır. Yargıları olgu ve değerler alanına ait olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Olgu alanına ait yargılar bizim dışımızda bir gerçekliğe sahip, kişiden kişiye değişmeyen, nesnel yargılardır. Değer yargıları ise gerçekliği değil, değerlendirmeyi içeren yargılar olduğundan öznel dir. Yani kişiden kişiye değişir.

Estetik, din ve ahlak değer alanı içinde yer alırken bilim ve bilgiye dair önermeler algı alanına dahil olurlar.

- Estetik yargılar "güzel", "çirkin"
- Dini yargılar "sevap", "günah"
- Ahlaki yargılar "iyi", "kötü"
- Bilgiye dair yargılar "doğru", "yanlış"

kavramlarıyla değerlendirilir.

örnek soru

Bir düşünürün göre, ahlâki değerler doğru ya da yanlış, bireylerin kanılarından bağımsız olarak belirlenir. Örneğin "Öldürmek kötüdür." yargısı, tıpkı "Üçgenin iç açılarının toplamı 180° dir." yargısı gibi, doğruluğu insanların duygu ve eğilimlerine göre değişmeyen bir yargıdır.

Bu düşünür, ahlak değerlerinde hangi özelliğin bulunduğunu öne sürmektedir?

- Erdemli yaşamın bir aracı olma
- Tanımlanamaz nitelikte olma
- Zamanla değişme
- Nesnel olma
- İnsanlar arasındaki ilişkileri yönlendirme

(ÖSS 1999)

çözüm

Parçada ahlâki değerlerin doğruluğu geometrik önermelerin doğruluğuna benzetilmiştir. Ahlâki değerler tıpkı geometri önermeleri gibi kişisel yargı ve değerlendirmelerden bağımsız olarak doğru veya yanlıştır. Yani neseldir.

Cevap D

Karın yağması, suyun 100°C'de kaynaması birer olgudur ve bunlar kişiden kişiye değişmezler, neseldirler. Buna karşın karın yağması durumuna ilişkin kişisel değerlendirmelerde değer alanı devreye girer. Karın yağması tatil ümidiyle bekleyen çocuklar için iyi, yakacağı olmayan yoksul kişiler için kötüdür. Dolayısıyla değerlendirmeyi içeren yargılar kişiden kişiye değişen, öznel bir yapıya sahiptir.

4.3 Erdemin kapısı yaşama açılır.

Erdem insanın seçme özgürlüğünü iyi, faydalı, değerli olanı seçerek kullanması yararsız olanı reddetmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla erdem temelinde bir seçim yapma durumu vardır. Hayat ise sürekli yol ayrımlarında karar vermek zorunda olduğumuz bir eylemler alanıdır. Dolayısıyla; insan, her yol ayrımında doğru ile yanlış birbirinden ayırıp doğru olana, iyi olana yönelmeye çalışır. Ancak bu çok da kolay değildir. Çünkü her seçim bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Kararını vermiş, seçimini yapmış ve eylemde bulunmuş kişi her şeye rağmen kararını iyi yönde veriyorsa erdemli kişi olabilir.

Kişi her yol ayrımında "Ne yapmalıyım?" sorusunu kendine sorar ve içindeki ses hiçbir zaman ona "Yanlış olanı yap." demez. İçimizdeki ses bize her zaman "Doğru olanı yap." der.

Peki öyleyse insanlar niçin yanlış olanı yaparlar? Niçin erdemli olmaktan kaçarlar, ya da erdemli, faziletli olamazlar? Çünkü erdemli olmak sorumluluk sahibi olmaktır. Kişi sorumluluktan kaçtığı için, daha kolay olanı tercih eder ve "Ne yapalım benim bunu yapmaya gücüm yoktu." der. Bu ise kişinin hayat içerisinde kendini aciz görmeyi kabul etmesidir. İnsan yaşam içindeki en önemli niteliklere sahip varlıktır ve o, hayatla mücadelesinde güçlü,

kuvvetli, çevik olmalıdır. Onu diğer varlıklardan ayıran yönü aklını kullanarak hayat mücadelesinde galip gelebilme yetisidir. Erdemli insan yaşam akışı içinde pişmanlıkları olmayan, eylemlerini niçin yaptığını bilen, sorumluluklarını üstlenmiş ve iç huzuru yakalamış insandır. Dolayısıyla mutludur. Erdemli bir hayatı tercih etmemiş insan ise hayata her zaman yenik düşecek insandır.

örnek soru

Erdemli insan, yalnızca erdemli olma özelliklerini taşıyıp bunun bilincinde olan insan değildir; eylemleriyile de sahip olduğu erdemleri yansıtabilmelidir. Çağımızda, erdemler üzerine konuşulup, erdemli olmaya ait bilgiler üretilmesine karşın, insanların eylemleri ve sözleri birbirini tutmamaktadır. Erdemli insan, bilgisi ile yaptığı, düşüncesi ile eylemi arasında boşluk olmayan insandır.

Bu parçada erdemlin hangi yönü vurgulanmaktadır?

- A) Gözlemlenebilmesinin çok zor olduğu
- B) Eylem alanına da taşınması gerektiği
- C) Ancak bilgili kimselerin sahip olabileceği
- D) Sonucunun kişiye bir başarı olarak dönmesi gerektiği
- E) Mutluluk verdiği ölçüde değerli sayılacağı

(ÖSS 2001)

çözüm

Parçada erdemlin sadece teorik bir şey olmadığı aynı zamanda kişinin erdemlin bilgisine sahip olmakla birlikte eylemleriyile onu hayata taşıması gerektiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla erdemlin eylem alanına taşınması gerektiğine işaret edilmektedir.

Cevap B

4.4 Ne kadar özgürüz?

İnsanın eylemde bulunurken özgür olup olmadığı, özgür olabildiğini kabul ettiğimizde hangi şartlarda ve ne oranda özgür olabileceği sorusu ahlak felsefesinin cevap aradığı önemli sorulardan biridir. Bu sorulara verilen cevaplara geçmeden önce özgürlük kavramını biraz açıklayalım.

Öz - gür - lük: Öz kelimesinden türeyen özgürlük kişinin kendisinin, şahsiyetinin gür olması, güçlü olması durumudur. Dolayısıyla ancak kişiliği sağlam, kişi (birey) olmayı becerebilmiş kişinin öz/gürlüğünden bahsedebiliriz. Bir bakıma öz/gürlük kişinin hayat içerisinde özne olmayı da becerebilmesidir. Ahlak felsefesi için ise öz/gürlük, seçebilme halidir.

Bu iki düşünceyi sentezlediğimizde karşımıza şu tanımlama çıkar. Öz/gürlük kişinin seçim seçim yapabilme halidir ancak öz/gür kişi seçim yapabilir.

Bunun için ise kişi kendini / özünü inşa etmelidir. Biz kendisini / özünü inşa edememiş insanların öz/gürlüğünden bahsedemeyiz. Böyle baktığımızda bugün öz/gürlüğün kişinin kendi elinde olduğu fikrini de kabul etmiş oluruz.

Peki biz ne kadar özümüzü gürleştirebiliriz, bu tamamıyla bizim elimizde midir? Yoksa bizim özümüzü gürleştirmemize mani olan şeyler var mıdır? Dolayısıyla ne kadar öz / gür olabiliriz?

Bu sorulara felsefe tarihinde birçok farklı cevap verilmiştir. Bununla birlikte bu cevapların oluşturduğu temel görüşleri determinizm, indeterminizm, otodeterminizm, liberteryanizm ve fatalizm başlıklarında toplayabiliriz. Şimdi bu yaklaşımları ve savunucularını inceleyelim.

Determinist (Belirlenimci) Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre ahlâki eylemde bulunurken insan özgür değildir. Bu yaklaşımı savunanların da birçok kanıt ileri sürdüğünü görüyoruz:

- **Psikolojik Kanıt:** İnsan, bilinç altında davranışlarını etkileyen etkenlerin farkında değildir. Dolayısıyla bilinç altındaki birtakım tabular onun davranışlarını etkiler ve özgür olmasını engeller.
- **Sosyolojik Kanıt:** Birey davranışta bulunurken, içinde yaşadığı toplumun kurallarını göz önünde bulundurmaya zorundadır. Bu ise kişinin özgürce hareket etmesini engeller.
- **Ahlâki Kanıt:** Ahlâki kurallar insanın kararlarını etkiler ve bu kurallar özgürlük alanımızı sınırlar.
- **Hukuki Kanıt:** Hukuki kurallar eylemlerimizi etkiler. Bu durumda özgür karar veremeyiz.

örnek soru

Stoacı görüşe göre, insan dünya sahnesinde yalnızca bir oyuncudur. Oynayacağı rolü seçemez, oyuna müdahale edemez. Her insanın bu sahne içinde ne yapacağını evrensel akıl belirler. Kişinin kontrol edebileceği tek şey vardır: kendi tavırları ve tutkuları. İnsan kendisine ne rol verilmişse onunla yetinmeli, sahip olamayacağı şeyler için açlık ve kıskançlık duymamalıdır.

Stoacıların bu görüşünün dayandığı temel varsayım aşağıdakilerden hangisidir?

- İnsanlar, davranışlarını başkalarına örnek olacak biçimde düzenlemelidirler.
- Olayları önceden kestirebilirsek onları yönlendirebiliriz.
- İnsanın, kendine bırakılmış küçük bir alan dışında, karşı konulamaz bir yazgısı vardır.
- Erdem, özgür iradenin ahlakça iyi olana yönelmesidir.
- Duyuların bize sağladığı bilgiler ile aklın sağladığı bilgiler sürekli çatışır.

çözüm

Parçaya göre, kişi, yaşamında kendine düşen rolü seçemez ve olup bitenlere karşı koyamaz. Sadece kendi tavırları ve tutkularıyla ilgili küçük bir yaşam alanına müdahale edebilir. Yani kendisi için önceden belirlenmiş olan şeyleri, yazgısını yaşar.

Cevap C

İndeterminist (Belirlenmezci) Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre ahlâki eylemde bulunurken insan özgürdür. Bunun birçok kanıtı vardır:

- **Psikolojik Kanıt:** İnsan eylemde bulunurken, özgür olduğunu ve bu davranışı herhangi bir etki altında olmadan yaptığını hissederek.
- **Sosyolojik Kanıt:** Bütün kurallar ve karşılıklı anlaşmalar, insanın özgür bir varlık olduğu varsayımına dayanır.
- **Ahlâki Kanıt:** İnsanın davranışlarını belirleyen ahlâki kuralların dayanağı insanın karar verme özgürlüğüdür. Ancak özgür insana emir verilir.
- **Hukuki Kanıt:** Ceza hukuku, insanın yaptığı bir davranışın sorumluluğunu taşıdığı ilkesinden hareket eder. Ancak özgür insan sorumlu tutulur.

örnek soru

Bir kişi, bir eylemin kendini haksız duruma düşüreceğini bile bile o eylemi yapıyorsa, bu kişi bilinçli olarak haksızdır. Öte yandan haksızlık alışkanlık haline geldiğinde, haksızlıktan kaçınmanın kişinin elinde olmadığı da bir gerçektir. Fakat yine de kişi alışkanlıklarından sorumludur; çünkü o, alışkanlıklarının gerçek yaratıcısıdır. Her ne kadar eylemin yinelenmesi alışkanlığa neden olsa da eylemin dayanağı özgürlüktür.

Bu parçada savunulan görüşün temelindeki düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Alışkanlıklar yaşamı kolaylaştırır.
- B) Toplum bireylere sorumluluklarını hatırlatmalıdır.
- C) Haksız eylemleri yapanlar cezalandırılmalıdır.
- D) Sınırsız özgürlük olumsuzlukların nedenidir.
- E) İnsan, ahlâkla ilgili eylemlerinde özgürdür.

(ÖSS 2003)

çözüm

Parçada kişinin alışkanlıklarından sorumlu olduğu vurgulanmaktadır. Kişi alışkanlıklarının yaratıcısıdır. Dolayısıyla eylemlerinde özgürdür.

Cevap E

Otodeterminizm (Ahlaksal Özerklik)

Determinizm ve indeterminizme göre daha uzlaş-tırmacı bir yaklaşım olan otodeterminizme göre, mutlak özgürlük ya da mutlak belirlenimlik söz konusu değildir. Yani davranışı belirleyen birtakım etkenlerin olduğu kabul edilmelidir ancak kişi özgürlüğü kişisel olarak elde edebilir. Kişi kendi değerlerini oluşturabilme gücüne, olanağına sahiptir.

Liberteryанизm

Bu yaklaşıma göre insan eylemleri birtakım kurallar çerçevesinde ortaya çıkmadığından tam anlamıyla açıklanamaz. Bundan dolayı insan kendi eylemlerinden kendi sorumludur ve özgürdür.

Fatalizm

Bu anlayışa göre insan özgür değildir. Çünkü her şeyden önce doğaüstü bir güç tarafından belirlenmiş bir yazgımız vardır. Biz ve bu yazgıyı yaşarız ve bu yazgıyı değiştiremeyiz. Bu yazgının varlığı insanın özgürlüğünü yok eder. Dolayısıyla sorumluluk ve ahlaktan bahsedemeyiz.

4.5 Ahlaki eylem hangi amaca yönelik gerçekleşir?

Ahlaki eylemin amacı nedir? İnsan niçin ahlaki eylemde bulunur? Ahlaki eylem sonucunda kişinin kazancı nedir? Bu sorular ahlak felsefesinin temel problemlerindendir ve bu sorulara birçok cevap verilmekle birlikte genel olarak bunları mutluluk, ahlak, haz, ahlakı, ödev, ahlakı gibi başlıklarda toplamak mümkündür. Bu konuda filozofların kendilerine has düşünceleri vardır. Şimdi bunlara kısaca değinelim.

Socrates'e göre insan eylemlerinin en son hedefi mutluluktur. Mutluluğa ulaşmak ahlaki eylemle mümkündür. Ahlaki eylem ise bilgiden doğar. Ona göre kimse bilerek kötülük yapmaz. Bilge kişi erdemli davranışta bulunur,

erdemli davranan kişi ise mutlu olur.

Platon'a göre en yüksek iyi idealar aleminde yer alan iyilik idea'sidir. Mutlu olmak isteyen insan yüzünü idealar alemindeki iyilik ideasına çevirmelidir. Bu dünya yanıltıcı olduğundan bu dünyaya bağlı olmak kişiyi tam anlamıyla mutlu olmaktan uzaklaştırır. Tam anlamıyla mutlu olamayan insan ise tatminsizlikten ötürü acı duyar. Bu yüzden mutluluğun peşinden koşan insan idealar dünyasına yönelmelidir.

Aristoteles'e göre sürekli ve kalıcı mutluluk için en önemli öge akıldır.

Aristippos'a göre haz, insan eylemlerinin tek hedefidir. Ahlakın amacı mutluluktur. Mutluluk ise en çok hazzı ulaştırır.

Aristippos mutluluğun ölçüsü olarak hazzı temel aldığından Socrates, Platon, Aristoteles, Ferabi gibi düşünürlerden ayrılır. Çünkü bu filozoflar mutluluğun ölçütü olarak akli ve bilgeliği temel almışlardır.

Epiküros'a göre de en yüksek iyi "haz" dır. Ona göre hazlar bedensel ve manevi hazlar olarak ikiye ayrılır. Bedensel hazlar sürekli doyurulmak ister ancak bir türlü tam anlamıyla doymaz. Asıl mutluluk manevi (entellektüel) hazlara ulaştığımızda elde ettiğimizdir. Bunun için insan ölçülü yaşamayı kendine düstur edinmeli, mümkün olduğu kadar acıdan kaçıp (bedensel hazları tam anlamıyla tatmin edememenin verdiği acı) sürekli olduğu olan hazlara ulaşmalıdır.

Aristippos ve Epiküros'un öncülüğünü yaptığı haz ahlakına **Hedonizm** denir.

İ. Kant'a göre ahlaki eylemin amacı mutluluk değil, ahlak yasasına uygun davranmak olmalıdır. Çünkü mutluluk, subjektif yani öznelidir. Kant mutluluk ahlakına karşı ödev ahlakını sunar. Ona göre ahlakın temeli iyi niyet ya da iyiyi istemektir. İyi niyetle yapılan hareketler bir görev bir ödev olarak yapılırsa ahlaki davranış olurlar. Ödev ise herkes için aynıdır, yani evrenseldir. Ödev, başka hiçbir amaçla yönelik olmayıp, amacı kendisinde bulunan bir yapıya sahiptir.

İyi niyette başarı amaç değildir. Ahlaklılık için insanın sonuçta başarmasına bile iyi niyetle hareket etmiş olması yeterlidir.

J. S. Mill ve **J. Bentham**'a göre, insanın mutluluğu o eylemin sağladığı yarara bağlıdır. Mutluluk davranışın yarara dönük olmasına bağlı iken bu yararın bireysel olabileceği düşünülemez. Mutluluk ancak toplum içinde, toplumsal yarar çerçevesinde gerçekleşebilir. Sonuç olarak ahlaki eylemin amacı

herkesin yararını gözetmektir. Çünkü herkesin yararına olan kişinin de yararınadır.

örnek soru

Faydacı ahlak anlayışına göre, en çok sayıda insana en büyük ölçüde mutluluk sağlayan eylem, ahlaki bakımdan doğru eylemdir. Dolayısıyla bir eylemi doğru veya yanlış olarak değerlendirmek için öncelikle o eylemin, ilgili kişilerin tümüne sağladığı hazlara ve getirdiği acılara bakmak gerekir.

Bu parçaya göre, faydacı ahlak anlayışı bir eylemin ahlaki bakımdan doğru olup olmadığını değerlendirirken aşağıdakilerin hangisini ölçüt alır?

- A) Eylemin sonuçlarını
- B) Eylemde bulunan kişilerin niteliklerini
- C) Eylemin hangi koşullarda gerçekleştirildiğini
- D) Toplumun eylemde bulunan kişiye karşı tutumunu
- E) Eylemin hangi amaçla yapıldığını

(ÖSS 2000)

çözüm

Faydacı ahlak anlayışına göre ahlak bize yararlı olanı aramayı öğretmeli ve hazları elde etmeye yaramalıdır. Bu nedenle faydacı ahlak sonuçlara önem vermekte ve bir eylemin iyi ya da kötü olmasını, onun vereceği sonuçlara bağlamaktadır.

Cevap A

4.6 Evrensel ahlak yasası var mıdır?

A. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Reddedenler

Haz Ahlakı (Hedonizm): Kurucusu Aristippos'a göre haz veren şey iyi, vermeyen kötüdür. Haz kendi başına bir amaçtır ve insan sadece kendi yaşadığı hazzı bilebilir. Başkalarının hazzını, geçmişteki ve gelecekteki hazları bilemez. Bu nedenle, herkes için geçerli evrensel ahlak yasasından söz edilemez.

Bu akımın diğer bir önemli savunucusu Epiküros'dur.

Fayda Ahlakı: Bireye yarar sağlayan davranış iyi, sağlamayan kötüdür ve yararlı olan, insana göre değişir. Yarar, göreceli bir kavram olduğundan herkes için geçerli bir ahlak yasası yoktur. Bu düşünceyi savunanların önemli temsilcileri arasında özellikle Bentham ve Mill yer almaktadır.

Bencilik (Egoizm): Bu kavram kendine düşkünlük ve kendi çıkarını düşünmek olarak tanımlanır. Felsefi anlamı ise, insanın yalnız kendisine uygun olanı iynin ölçütü saymasıdır. En önemli temsilcisi M.Stirner'dir. Ona göre, bütün ahlaksal değerler, birtakım soyutlamalar hayaller ve saplantılardan ibarettir. İyinin de kötünün de tek başına bir anlamı yoktur.

Anarşizm: Toplumsal düzeni ve ortak toplumsal değerleri reddederek kişisel iradeyi egemen kılmak isteyen bir felsefe akımıdır. En önemli düşü-

nürleri arasında Proudhon, Bakunin yer almaktadır.

Nihilizm (Hiççilik): Bu görüşü savunanların başında F. Nietzsche gelmektedir. O ahlâki değerleri tümenden reddeder. "Üstün İnsan" kavramını öne sürer ve bunu insanlığın amacı olarak görür. Ona göre, insan doğasına yaraşan, güçlü, korkusuz ve acımasız olmaktır. "Güç en yüce erdem, güçsüzlük ise tek kusurdur. Nietzsche, iyi olmak değil güçlü olmak gerekir." yaklaşımıyla ahlak felsefesine yeni bir boyut kazandırmıştır.

Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk): Bu düşüncenin en önemli savunucusu J.P.Sartre'dir. O, insanın kendi varoluşunu ancak özgürce davranarak kişinin kendisinin gerçekleştirebileceğini savunur. Ancak bu özgürlük sınırsız olmayıp, sorumluluk ile belirlenmiştir. Özgürlük kişiye göre değiştiğinden evrensel ahlak yasası yoktur.

örnek soru

Ahlaki yaşamımızda, sezgisel anlayış en yüksek kavrayışlar için zorunludur. Sadece kurallara mekanik bir biçimde uyma ya da kalıplara öykünme bizi uzağa götürmez. Yaşama sanatı, eski rollerin bir provası değildir.

Bu görüşü benimseyen bir kişinin aşağıdakilerden hangisini reddetmesi beklenir?

- Etik yaşamın varlığını
- Sezgisel kavrayışların önemini
- Yaşama sanatının varlığını
- Kuralların zamanla değiştiğini
- Evrensel ahlak yasasının varlığını

(ÖSS 2004)

çözüm

Parçada geçen "sadece kurallara mekanik olarak uyma ve kalıpları takip etme bizi ilerletmez." ifadesi, kurallara körü körüne bağlı kalmayı yanlış olarak ifade ettiğinden bu düşünceye göre evrensel ahlaki ilkeler, kurallar da gereksizdir.

Cevap E

B. Evrensel Ahlâk Yasasının Varlığını Kabul Edenler

a) Evrensel Ahlâk Yasasını Öznel Bir Temele Dayandıranlar:

Bu düşünceyi savunanlara göre, evrensel ahlak yasası varlığını insandan, onun öznel dünyasından alır. Bu yaklaşımın en önemli savunucuları ise; utilitarizmi savunan J.Bentham ve J.S.Mill ile sezgiciliği savunan H. Bergson'dur. Şimdi bu yaklaşımları ve savunucularını inceleyelim.

J. Bentham- J. Stuart Mill (Utilitarizm-Faydacılık):

J. Bentham

Bentham'a göre insan, doğası gereği hazza yaklaşır, acıdan uzaklaşmak ister. O halde yararlı olan haz ve rendir. Burada geçici haz değil, sürekli haz söz konusudur. Sonunda ulaşılan ilke "her eylemde olabildiğince çok insanın, olabildiğince çok yararı göz önüne alınmalıdır." olur. Mill'e göre ise, iyiyi kötüden ayırt eden fayda yani yarar anlayışıdır. Herkes kendi yararı ile başkalarının yararı arasında uyum kurmalıdır. "O halde yalnız tek insan için değil herkes için yararlı (iyi) olanın gerçekleştirilmesi gerekir."

J. S. Mill

H. Bergson (Sezgicilik): Ona göre, insan iyi ve kötüyü ancak sezgi ile kavrayabilir. Ulaştığı ilke: "Kendi sezgine uy ki hem kendin için hem de başkası için iyi olanı yapmış olarsın." dır. Bir başka deyimle; insan, sezgisine dayanarak hareket ederse iyi olanı yapmış olur, dolayısıyla herkes için iyi olan gerçekleştirilmiş olur.

b) Evrensel Ahlak Yasasını Nesnel Bir Temele Dayandıranlar:

Bunlara göre evrensel ahlak yasası, varlığını insanın dışındaki bir temelden alır. Şimdi bu yaklaşımı savunan düşünürlerin düşüncelerine değinelim.

Platon:

Platon, her konuda olduğu gibi ahlak görüşünde de ideaları temel almaktadır. Ona göre, "İyi ideasına" uygun olan davranış iyi, uygun olmayan davranış ise kötüdür. Öyle ise, iyi ideasının bilgisine ulaşan biri, ahlak yasasına da ulaşmış demektir. Ancak bu yasa insanın dışındadır. Bu yasa neyin yapılabileceğini insanın iradesini aşarak belirler.

Farabi:

Ona göre insan, Tanrı tarafından peygamberler aracılığıyla gönderilen bilgiye uygun davranışlarda bulunmalıdır. Bu bilgiye (kutsal kitaba-Kur'an'a) uygun olan davranış iyi, uygun olmayan davranış ise kötüdür. Ancak iyinin bilgisine "Etkin Akıl"a varılarak ulaşılır. Etkin akıl, tanrının peygamberlerine vahiy yoluyla gönderdiği akıldır. Kısacası "Etkin Akıl"ın belirlediği evrensel ahlak yasasına uymak iyi, uymamak ise kötüdür.

B. Spinoza:

Düşünürüne göre, evren ve tanrı aynıdır. Bu nedenle, insan düzenli evren olan kozmosun doğasına -tanrıya- kendini bırakmalıdır. Kosmoz (Tanrı) ise mutlak olarak özgürdür. İnsan kozmos'un bilgisine ulaşarak, ona uygun davranışta bulunmalıdır. Kosmos'un bilgisine, insan ancak tutkularını, kibirliliğini yenip, alçak gönüllü olduğu zaman ulaşabilir. Bu bilgiyi elde eden insan, hem çok güçlü hem de erdemlidir.

İ. Kant:

Kant'a göre, pratik akıl (vicdan) hem evrensel ahlâk yasasını belirler, hem de insanı ona uymaya zorlar. "Öyle hareket et ki, senin hareketlerin, aynı zamanda başka insanların hareketleri için ilke veya yasa olsun" ilkesi onun vardığı temel noktadır. Bu yasaya uygun hareket etmek, insan için ödevdir ve eylemlerimiz ahlak yasasına uygun olmalıdır. İyi, bu evrensel yasaya uygun olandır (ödev ahlâkı).

4.7 Anadolu bilgelerinin ahlaki yorumlamalarına bir göz atalım.

Şimdiye kadar ahlak felsefesi ile ilgili sorulara bütünlüklü kaynaklarda verilen cevapları işledik. Ahlak felsefesi ve ahlaka dair sorgulamalara bir de bizim yaşadığımız topraklarda yani, insanlık tarihinin düşüncelerini bir imbikten süzer gibi yeşerten Anadolu'da, yetişen bilgelerin düşüncelerine yer verelim. İlk farkettiğimiz şey ise bu bilge kişilerin her türlü millettten insana tek bir gözle bakmak gerektiğini vurguladıkları ve insanlık onurunu önceliklecekleri olacaktır. Anadolu bilgelerine göre tek gerçeklik Tanrı'dır.

Dolayısıyla her şeyin varlık sebebi olan Tanrı iyi bilinmelidir. İnsan Tanrı'ya sevgi ve aşkla bağlıdır. Bu yüzden O'nu daha iyi tanımak ister, tanıdıkça da daha çok sevgi duyar ve aşkla bağlanır. Dolayısıyla bu bilgelere göre eylemlerin temelinde sevgi ve aşk vardır. Bu aynı zamanda evrensel bir ahlak yasası durumundadır. "Yaratılanı sev yarıdandan ötürü." ifadesi bu ilkeye en temel örneği oluşturur.

Tanrı'nın evrenle olan ilişkisini anlamaya çalışan Anadolu bilgeleri, Tanrı'ya ve yaratılmışlara sevgi ve aşk duyar.

Hoca Ahmet Yesevi, Mevlana Celalettin Rumi, Hacı Bektaşî Veli ve Yunus Emre gibi Anadolu bilgelerinin ortak düşüncesi her şeyin ilahi aşkın tecellisi olduğudur. Madem ki her şey aşkla vücut bulmuştur öyleyse insanın voralanı anlaması, idrak etmesi de aşkla mümkün olacaktır. Tanrı ve varlık onlara göre aynı şeydir. Yani yaratılanların kendine has bir vücudu yoktur. Vücut tektir ve bu vücut Tanrı'ya aittir. Öyleyse her şeyin özünde Tanrı vardır. İnsan her şeyin özünde Tanrı olduğuna göre varlıklara yaklaşırken hem sevgi ile yaklaşmalı hem de eline, diline sahip olmalıdır. İşte ahlak da burada devreye girmektedir. İnsanın Tanrı'ya duyduğu aşk onun emir ve yasaklarına uymayı gerektirir. Böylece insan kendisine uygun olmayan davranışları terkederek ilahi yaradılışa yönelir ve ahlakın temelini inşa eder.

Bütün dinlere göre "İnsanı Tanrı yaratmıştır, Bu nedenle nasıl davranılacağını da Tanrı belirler." ve Tanrı peygamberler aracılığıyla ahlak yasasını bildirmiştir. Demek ki yaratıcının hoşnutluğunu doğuran eylem iyi, hoşnutsuzluğunu doğuran eylem ise kötüdür.

4.8 Etiğin uygulama alanları

Son günlerde felsefenin bir alt dalı olan etik daha fazla önem kazanmıştır. Günlük hayatımızda teknolojinin ve bilimin gelişmesiyle birlikte bir çok teknolojik aletle hem hal olduğumuzdan sadece bu aletleri kullanmakla kalmayıp bu aletleri kullanıyor olmanın getirdiği davranış kalıplarını da sergiliyoruz ya da sahip olduğumuz bazı alışkanlıkları terk ediyoruz. Bu durum eylemlerimizi, insani ilişkilerimizi hızla değiştiriyor ve bu hızlı değişim de elbette problemler alanlar oluşturuyor. Bu problemlerin çözümü noktasında uygulamalı etikle karşı karşıya kalıyoruz.

Peki nedir uygulamalı etik? Uygulamalı etik; teorik olarak kabul edilen ahlaki ilke ve kuralların pratik problemlere uygulanması esasına dayanan bir alandır.

Şimdi birkaç uygulamalı etik alanından bahsedelim.

Meslek etiği; bir mesleği icra ederken karşılaşılan etik sorunları giderecek ya da azaltacak bazı

normlar geliştirmeye çalışan uygulamalı etik alanıdır. Örneğin, bir öğretmenin kendi sınıfı içerisindeki öğrencilerinden aynı zamanda kızı olan Ayşe ile diğerlerinden daha fazla ilgili olması meslek etiğine aykırıdır. Çünkü öğretmen tüm öğrencilerine eşit mesafede durmayı bilmelidir.

örnek soru

İnsan hakları beyannamesindeki haklardan birinci insanın yaşama hakkının kendisine ait olduğudur. Öyleyse bir kadının istenmeyen bir gebelik neticesinde gebeliğini sonlandırmaya karar vermesi ve bunu yapması hangi ilkeyi yok saydığını örneklendirir?

- A) Eşitlik, adalet
- B) Özerklik ve birey sorumluluğu
- C) İnsan onuru ve insan hakları
- D) Mahremiyet ve sır
- E) Gelecek kuşakları koruma

çözüm

Parçada insan hakları beyannamesinden alınan bir hak örneklenmiştir. Dolayısıyla insan haklarına bir vurgu yapılmaktadır. Gebe bir kadının karnındaki canlı bir insandır ve onun da yaşama hakkı kendine aittir.

Cevap C

Biyoetik (Tıp Etiği):

Sağlık personelleri, doktorlar hastaları hakkında kimi kararları vermek zorunda kaldıklarında bunları gelişigüzel yapamazlar. Bu kararları verirken bir takım değerlerden hareket etmelidirler. Örneğin beyin ölümü gerçekleşmiş fakat makineye bağlı yaşayan bir hastanın hayatının sonlandırılması (ötenazi) bir doktorun gelişigüzel karar verebileceği bir şey değildir. Zira burada söz konusu olan bir nesne değil, insandır.

Çevre etiği; havanın, suyun kirlenmesi, atmosferin dengesinin bozulması, küresel ısınma, çölleşme gibi problemleri konu edinen etik alanıdır.

İçinde yaşadığımız evren sadece insana has değildir. İnsan dışında birçok varlık bu evrende nefes alıp vermektedir. Öyleyse bu evreni sadece bizim içinmiş gibi kullanmak, doğru bir davranış olmaz. Diyelim ki sadece insanlar için var olmuş olsun yine de bizden sonra gelecek insanların nefes alıp vereceği topraklar üzerinde sadece bize aitmiş gi-

bi tasarrufta bulunmak ahlaki olmayacaktır.

Ancak günümüzde doğal kaynaklar hiç bitmeyecek, yok olmayacakmışcasına israf edilmektedir. Çevre etiği bu duruma karşı ahlaki değerleri uygulamaya geçirmeyi hedeflemektedir.

Siyaset etiği: Siyaset yöneten ve yönetilenlerin olduğu bir ilişki yumağıdır. Bu ilişkilerde ister devlet içinde ister devletler arasında ya da kurumlar arasında uyulması gereken ilkeler vardır. Siyaset etiği de bu ilkelerin uygulanmasına yönelik çalışmalar yapan uygulamalı etik alanıdır.

Enformasyon etiği: Enformasyon bilgi edinme, haber alma, haber verme gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Günümüzde haberleşmenin ne denli geliştiği ve insanlar üzerindeki hakimiyeti düşünülecek olursa bu alanda yapılacak olası bir çarpıtmanın, yanlış bilgilendirmenin ne kadar büyük ahlaki sıkıntılar yaratacağı anlaşılabilir. Bu yüzden kitle iletişim araçları ile yayılan enformasyonla ilgili ortaya çıkan sorunlu durumlar hakkında daha sistemli düşünme biçimlerini öneren enformasyon etiği günümüzde önem kazanmaktadır.

"Son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yenmeyen birşey olduğunu anlayacak."

Kızılderi Atasözü

KAVRAMA TESTİ 1

(4.1 - 4.4)

1. Biyoloji doğadaki canlıları bilimsel ölçütlerle inceleyip neden-sonuç ilişkisi temelindeki bilgilere ulaşır. Yine psikoloji insan ve hayvan davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Her ikisi de inceleme konularını iyi-kötü olarak ayırmazlar. Ama ahlak felsefesi insan ilişkilerini ve davranışlarını "iyi, kötü" olarak değerlendirmektedir.

Buna göre, ahlak felsefesinin diğer bilimlerden temel farkı nedir?

- A) Sonuçlarının değer yargısı taşıması
- B) İnsanın davranışlarını inceliyor olması
- C) Bilimsel yöntemlerle bilgi edinmesi
- D) Davranışları olduğu gibi incelemesi
- E) Varlığını objektifliğe dayandırması

2. Ahlak felsefesi, insanın yapıp etmelerini, özel bir problem alanı olarak ele alır. Bu alanı yöneten ilkeleri inceler. Ahlaklılığın ne olduğu üzerinde durur, özünü ve temellerini araştırır. İnsanın yapıp etmelerinde özgür olup olmadığını sorgular. Ahlak felsefesi bunların yanında, ahlaki eylem ile ahlaka karşı eylemin ayrımı için ölçütler koyar. İyi, mutluluk, erdem, özgürlük gibi kavramları irdeler. Neyin yapılması gerektiğini, hangi eylemin iyi olduğunu, neyin yaşama anlam kazandırdığını gösterir.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi üzerinde durulmamıştır?

- A) Ahlak felsefesi, ahlaki yöneten ilkeleri inceler.
- B) Ahlak felsefesi, yaşama neyin anlam kazandırdığını gösterir.
- C) Ahlak felsefesi, doğuştan her insanın ahlaklı olduğunu savunur.
- D) Ahlak felsefesi, ahlaki eylem ile ahlaka karşı eylemin ayrımı için ölçütler koyar.
- E) Ahlak felsefesi, insanın yapıp etmelerinde özgür olup olmadığını sorgular.

3. Bir toplumda ahlaki olan o toplumun geçmişten günümüze getirdiği ve uygulandığında değerli olarak görülen eylemlerdir. Bir eylemin ahlaki olabilmesi için başkalarını da ilgilendiriyor olması gerekir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi ahlâkı ilgilendiren bir eylem alanıdır?

- A) Bir insanın terlemek için koşması
- B) Çocuğun büyüme için süt içmesi
- C) Sınavın sürdüğü bir salonda gözetmenin ısıklık çalması
- D) Öğretmenin ders arasında açlık ihtiyacını gidermesi
- E) Burnuna karabiber tozu kaçan bir kişinin hapşurması

4. • Üstlendiğimiz davranışların sonuçlarına katlanabilmemizdir.
• Ahlaki eylemleri yerine getirirken uymakla yükümlü olduğumuz kurallardır.
• Ahlaki açıdan yapılması uygun görülmeyen davranışlardır.
• Kişinin ahlaki açıdan davranışlarının iyiye yönelmesidir.

Aşağıdakilerden hangisi, verilen açıklamalarla eşleştirildiğinde dışarıda kalır?

- A) Sorumluluk
- B) Ahlak Yasası
- C) Kötü
- D) Vicdan
- E) Erdem

5. **Aşağıdakilerden hangisi ahlak felsefesinin temel sorularından biri değildir?**

- A) Toplumca belirlenen ve kabul edilen davranışlar gerçekten iyi midir?
- B) Ahlaki eylemin amacı nedir?
- C) Bireylerin hukuk sisteminden talep ettiği haklar nelerdir?
- D) İnsan ahlaki eylemde bulunurken özgür müdür?
- E) Mutlu olmanın ölçütü nelerdir?

Bu soruyu çözemediyse 4.1 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

6. Aşağıdaki ifadelerden hangisi değer yargısı içermez?

- A) Mutlu olmak isteyen birey, ölçülü yaşmalıdır.
- B) Yalan söylemek, kötü bir davranıştır.
- C) Güzel, belli bir düzen ve oran içinde bulunandır.
- D) İyi insan, Tanrı'nın buyruklarını gözetir.
- E) Güneş, her sabah doğudan doğar.

7. Ahlaki yargılar, formel bilimlerdeki gibi insanların duygu ve eğilimlerine göre değişmeyen doğrular ortaya koyabilmelidir.

Bu şekilde düşünen bir filozof için, aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Evrensel ahlak yasasına ulaşılabilir.
- B) Ahlakı şekillendiren toplumdaki yaygın kültürel öğelerdir.
- C) Ahlakı seçimler bireylerin tercihine göre şekillenir.
- D) Ahlakı yargılar matematiksel yargılar gibi incelenemez.
- E) Evrensel ahlak yasasına ulaşmak imkansızdır.

Ahlakı yargıların formel bilimlerdeki yargılara benzemesi nesnel bir niteliğe sahip olduklarını gösterir.

8. İyi, kötü nedir bu kavramlar? Bu kavramlar kim için var? Kime göre, nasıl içerikleri dolduruluyor? Bugün benim için iyi olan ilelebet iyi olarak kalabilir mi? Bugün kötü olarak nitelendirilen bir olay yarın iyi olmaz mı? Elbetteki bu soruların cevapları oldukça zordur. Ancak bilinen bir durum vardır ki o da; bir olay, duruma göre iyi yahut kötü, bir topluma göre iyi, başka bir topluma göre kötü ya da aynı toplumda zaman içinde iyi-kötü olarak değerlendirilebilir.

Parçaya temel olan yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsan topluluğu her dönemde aynı hızda gelişir.
- B) Değişim her şey için geçerli bir durumdur.
- C) Toplumsal bilgilerin doğruluğu deneysel olarak ispatlanabilir.
- D) Ahlaklı davranışı belirleyen ölçüt kişinin kendisidir.
- E) Ahlaklı davranışlar akıl yetisi ile kazanılır.

9. Sokrates'e göre her türlü kötülük, bilgisizlikten kaynaklanır. İnsan, iyinin bilgisini elde ettiğinde yanlış bir davranışta bulunmaz. Bilgili insan, erdemli davranışlarda bulunur, erdemli insan, mutlu olur.

Sokrates'in bu görüşünün temelinde yer alan düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsana haz veren şeyler iyidir.
- B) Erdem ve bilgi özdeştir.
- C) Toplumun menfaatlerine uygun olan şeyler iyidir.
- D) İyi olan, doğaya uygun olandır.
- E) İyilik, göreceli bir kavramdır.

10. Stoacılar göre, insan, dünya sahnesinde bir oyuncudur ve kaderi olan rolünü oynamaya mahkumdur. Bu bakımdan, dünyanın gidişini değiştiremeyeceğinden, yapması gereken, bu gidişi gönüllüce benimsemek olmalıdır. İnsan ancak böyle yaparsa mutlu olur.

Burada stoa felsefesinin aşağıdaki hangi ilkesine işaret edilmiştir?

- A) Bilginin kaynağı duyu verileridir.
- B) Evren değişen ama düzenli bir bütündür.
- C) Tanrı, belli bir düzenle kendini gösteren evrensel akıl ve doğanın birlikteliğidir.
- D) İnsan özgür olmadığından, mutlu olmak için doğaya uygun yaşmalıdır.
- E) Dünya maddi bir düzendir ve bu düzeni ateş ayakta tutar.

**11. • İnsan bir eylemde bulunurken, kendisini, dışarıdan bir gözlemci gibi gözlese, eylemini isteyerek yaptığını görecektir.
• Yasalar, insanın yaptıklarından sorumlu olduğu ilkesinden hareket eder.**

Buna göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) İnsan yaratılışı gereği ahlâklıdır.
- B) Mutluluk, toplumda yürürlükte olan yasalara uymakla mümkündür.
- C) Değerler, öznel değil neseldir.
- D) İnsan eylemlerinde özgürdür.
- E) Akıl sayesinde, insan, doğruyu yanlıştan ayrarabilir.

KAVRAMA TESTİ 2

(4.4 - 4.8)

1. Hapishanede özgürlüklerinden yoksun kalmak istemeyen bir kişi cinayet işlemeyecektir. Yine dinince insan öldürmek yasaklanmışsa kişi bu davranıştan uzak duracaktır. Eşini bir katilin bıçak darbesi sonucunda kaybeden kişi başkasına aynı acıyı yaşatmak istemeyeceği için muhtemelen katil olmayacaktır.

Burada vurgulanan ahlaki davranış aşağıdaki düşüncelerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Ahlaki davranışlar her toplum için geçerlidir.
B) Değer yargısındaki birliktelik farklı ahlaki davranışları ortaya çıkarır.
C) Ahlaklı davranışlar doğuştan hazırdır.
D) Ahlaki davranışların ölçütü farklı toplumlarda değişkenlik gösterir.
E) Aynı ahlaki davranış, farklı sebeplerden kaynaklanıyor olabilir.

2. Ahlaki davranış, konusunda fikir ileri süren pek çok felsefi akım vardır. Bunlardan biri olan faydacı ahlak anlayışında davranışın ahlaklı sayılabilmesi için, o davranışın davranışı yapan kişi yada temsil ettiği gruba mutluluk getirmesi esastır. Yani bir davranışı ahlaklı olarak değerlendirmek için o davranışın sonuçlarının ilgili kişi ya da kişilere getirdiği sonuçları açısından mutluluk, üzüntü temelinde değerlendirmek gerekir.

Buna göre faydacı ahlak anlayışının temelinde ölçüt olarak aşağıdakilerden hangisi vardır?

- A) Kişinin davranış anındaki ruhsal durumu
B) Toplumsal düzenin davranışlardaki belirleyiciliği
C) Davranışların bireyler üzerindeki sonuçları
D) Davranışta bulunan kişinin yetiştirilme tarzı
E) Davranışın gerçekleştirilme sebebi

3. Bu ahlaki yaklaşımda merkezde insanın kendisi vardır. Birey davranışlarında ölçüt olarak sadece kendi istek ve çıkarlarını görmektedir.

Açıklaması yapılmış olan ahlaki yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hümanizm B) Faydacılık C) Akılcılık
D) Bencillik E) Duyumculuk

4. Bentham ahlaki eyleme dair düşüncelerini şu cümle ile özetlemiştir; "Öyle hareket etki, bu eylemle olabildiği kadar büyük bir mutluluğu, olabildiği kadar küçük bir acıyla olabildiği kadar çok sayıda insan için sağlayabilisin."

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisi Bentham'ın ahlak anlayışı ile çelişir?

- A) Mutluluk acıdan uzaklaşıp, hazzı yaşamaktır.
B) Toplumsal mutluluk bireysel mutluluğun güvencesidir.
C) Bireysel hazzın çokluğu toplumsal hazzın ön koşuludur.
D) Komşumuzun mutsuzluğu bizi de olumsuz yönde etkileyecektir.
E) Ahlaklı olan bireysel davranışlardaki hazzın bir çok insanı da kapsamasıdır.

Bentham'a göre ahlak bize, yararlı olanı aramayı öğretmeli ve hazları elde etmeye yaramalıdır.

5. Ahlaklı davranışları incelediğimizde temelde çağın ve yaşanan toplumun düşünce yapısından beslendiğini görmekteyiz. Ne zaman ki yaşanan toplumun düşünce yapısı farklılaşır o zaman "ahlak"ın ölçütleri de değişir. Bunun için ebedi bir ahlak kuralının varlığından söz etmek olanak dışıdır.

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Davranışlarımızın ahlaklı olup olmadığı evrensel ölçütlerle değil, yaşanan zamanın özellikleriyle ilgilidir.
B) Ahlaklı davranışın temelinde insanın özgür seçimleri vardır.
C) Ahlaklı davranışların ölçütleri bugünkü doğruluklarını yanında muhafaza edecektir.
D) İnsan yaşamında ahlaklı davranış mutluluğa yönelmiş olmandır.
E) Her çağda ahlaklı davranışların temel kriterleri evrensel olarak var olmuştur.

6. J.P. Sartre göre insan ne iyi ne de kötü olarak doğar. Doğduğunda iyi - kötü, ahlaklı - ahlaksız, bilgili ya da bilgisiz değildir. İnsan bu sıfatları ilerleyen yıllarda kendi rızası ile edinir. Nasıl davranmak istiyorsa öyle davranır. İnsan kendini özgür iradesi ve seçimleri sonucunda şekillendirir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) İnsanın yapıp etmeleri toplumsallıkla ilgilidir.
 B) Yaşama yön veren ilahi güçler vardır.
 C) İnsan özgür olduğundan, başka insanların özgürlüklerini engelleyebilir.
 D) İnsan, davranışlarına bilinçli ve istemli bir şekilde yön verir.
 E) İnsanoğlu insan olmasından dolayı özgür ve eşittir.
7. Platon, bir eylemin "iyi" ya da "kötü" olduğunu, iyi ideasına uygun olup olmadığına bağlıyor. Yani bir eylem, iyi ideasına uygunsa "iyi", uygun değilse "kötü" oluyor. Bu yüzden, her insanın, idealar dünyasına yönelmesi ve eylemlerini iyi ideasına uydurması gerektiğini savunuyor.

Platon'un bu düşüncesini aşağıdakilerden hangisi özetler?

- A) "İyilik" ve "kötülük" görecelidir.
 B) Evrensel ahlak yasası yoktur.
 C) Bireysel menfaate hizmet eden şeyler iyidir.
 D) İnsan eylemleri doğal ve sosyal çevre tarafından sınırlandırılmıştır.
 E) Evrensel ahlak yasası vardır.
8. Sartre'a göre insan seçimlerinde özgür bir varlıktır. Eylemlerinden dolayı bir başkasına değil; doğrudan kendisine sorumludur. Dolayısıyla özünü belirleyen ölçütlerde ona aittir.

Bu yaklaşıma göre aşağıdakilerden hangisine ulaşmaz?

- A) Var oluş özden önce gelir.
 B) İnsan, kendini ifade edebilen bir varlıktır.
 C) İnsan, eylemlerinde özgürdür.
 D) İnsan yazısına bağımlı bir varlıktır.
 E) Ahlaki yorumlar kişiden kişiye değişebilir.

9. Mevlana kişisel zevkler peşinde koşmanın insanı Tanrı'dan uzaklaştıracağını ifade eder. İnsanın huzuru bulabilmesinin yolunu bu kişisel çıkarlardan uzaklaşmasına ve kendisini "aşk" ile Tanrı'ya adanmasına bağlamıştır. Yine Yunus Emre'de "benlik" kavramını ileri sürmüştür. Kişi benlik sayesinde dünyevi ihtiyaçlarını karşılayıp, yaşamını idame ettirebilmektedir. Ancak bu benlik insanı çıkarıcı ve bireysel hırslara mağlup olan bir varlığa dönüştürürken Tanrı'dan da uzaklaştırır. Bu durumu engellemenin yegane yolu ise sevgiden geçmektedir.

Buna göre, Yunus Emre ve Mevlana'nın ahlak anlayışlarının temelinde hangi düşünce yatmaktadır?

- A) İnsanın kendisini Tanrı'ya adanması gerektiği
 B) Mutluluğun insanın üzerinde saklı olduğu
 C) Herkes için geçerli ahlak kurallarının var olduğu
 D) Erdemin tüm insanlarca kabul gördüğü
 E) Sevginin, özgür iradeyi güçlendireceği

Bu soruyu çözemediyse 4.7 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

10. Kırgız yaylalarında çadırlarda yaşayan insanlar için bir erkek çocuğunun ergenlik döneminde ata binmesi, cirit atması, koyunu kesip derisini yüzmesi erişkinliğe geçebilmesi için yapmakla yükümlü olduğu ödevler arasında gösterilebilir. Oysa ki Kırgızistan'ın büyük kentlerindeki eğitimli ailelerin erkek çocuklarından bu geleneği yerine getirme talebi yok denecek kadar azdır.

Parçadaki örnek, ahlaki uygulamalar açısından aşağıdakilerden hangisine aykırıdır?

- A) Toplumun ahlaki kültürel özelliklerine göre şekillenir.
 B) Ahlaki kabüller toplumun her yerinde aynı şekilde uygulanır.
 C) Ahlaki örüntüler toplumdan topluma ve aynı toplum içinde zamanla değişir.
 D) Ahlak kuralları yaptırım gücü taşır.
 E) Toplumun ahlaki değerleri uygulama biçimi farklılık gösterir.

- Estetik ve sanat felsefesi felsefenin iki farklı alt dalıdır.
- Sanat ve felsefe ilişkisini kavramlarla inceleyelim.
- Sanat eseri nasıl oluşuyor?
- Güzellik, hemen her filozofta farklı bir biçimde tanımlanmıştır.
- Sanat eseri, somut olan estetik bir nesnedir.
- Sanatsal faaliyete etki eden bir çok faktör vardır.
- Ortak estetik yargılara ulaşmak mümkün müdür?

5.1 Estetik ve sanat felsefesi, felsefenin iki farklı alt dalıdır.

Yunanca "aisthesis" (duyum, algılamak) kelimesinden gelen estetik, felsefi bir disiplin olarak Alman düşünür A.G. Baumgarten'in "Aesthetica" adlı eseriyle ifade edilmiştir. Ancak estetiğin tartışma alanı içinde yer alan kavramlar, İlk Çağ'dan bu yana birçok filozofun üzerinde düşündüğü kavramlar arasında yer alır.

Bazı filozoflar tarafından güzelin bilimi olarak tanımlanan estetik, bununla yetinmeyip sanatın ne olduğunu da araştıran bir disiplin haline gelmiştir.

Estetik, zaman zaman sanat felsefesi ile özdeş olarak düşünülür. Ancak estetiğin konusu sanat felsefesinin konusuna oranla daha geniştir. Öte yandan sanat felsefesinin kavram ve sorunları, estetiğin de düşünme alanı içinde yer almaktadır.

Sanat felsefesi, sadece sanattaki güzel ile ilgilenirken estetik sanat - doğa ayrımı yapmadan bütün alanlardaki "güzel" ile ilgilenir.

Sanat felsefesi estetikten farklı olarak sadece sanat eserleri bağlamında ortaya çıkan kavramları ve problemleri konu edinen bir felsefe dalıdır.

Sanat felsefesi için güneşin doğuşu ve batışı, insanda hoş duygular uyandıran bir manzara gibi durumlar konu olamaz. Onun için güzel, sadece insan eli ile üretilmiş olan sanat eseri bazında değerlendirilmelidir.

Sanat felsefesi sadece Velázquez'in Las Meninas tablosunu inceleme nesnesi edinirken estetik hem bu tabloyu hem de bir doğa manzarasını inceleme nesnesi edinebilir.

örnek soru

Estetik, güzel üzerine düşünme çabasıdır Refik Fersan'ın bir saz semaisi, Mikelanj'ın bir heykeli güzel olduğu, bizde hoş ve soylu duygular uyandırdığı gibi bir atın yürüyüşü veya bir kentin sokakları da güzel olabilir ve bizde benzeri duygular uyandırabilir. Estetik, güzeli bütün alanlarda sanat felsefesi ise yalnızca sanat yapıtları çerçevesi içinde sorgular. Başka bir deyle, sanat felsefesi, estetiğin kavram ve problemlerini sınırlı bir alanda inceler.

Bu parçaya dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Güzellik sanat ile sınırı değildir; başka alanlarda söz konusudur.
- B) Estetik, doğadaki veya çevremizdeki bir olayın güzel olup olmadığını sorgulayabilir.
- C) Sanat felsefesinde ele alınan bazı kavramlar estetiğin kapsamına da girer.
- D) Güzel, hem estetiğin hem de sanat felsefesinin konusu olabilir.
- E) Sanat yapıtı doğadaki güzelin, sanatçının yorumuyla yansıtılmasıdır.

(ÖSS 1999)

çözüm

Sanat felsefesi ile estetik ayrımını net bir şekilde kavratmaya yönelik bu soruda sanat yapıtına dair herhangi bir bilgi bulunmadığından doğru cevabın dikkatlice bir okuma yapıldığında E olduğu görülecektir.

Cevap E

5.2 Sanat ve felsefe ilişkisini kavramlarla inceleyelim.

Sanat, en genel anlamıyla, sanatçının serbest bir şekilde, yani belirli kurallara bağlı kalmaksızın, anlatmak istediği şeyi "biçim verme yöntemiyle" gerçekleştirme çabasıdır. Sanat da felsefe gibi varlığı ve onun görüşlerini ele aldığı için bu iki disiplin bir noktada buluşurlar. Ancak ele aldıkları nesnelere, konularda benzerlik olmasına rağmen bu iki disiplin arasında benzer ve farklı yönler de bulunmaktadır.

Salvador Dalí'in resimleri felsefe ve sanatın iç içe olduğu resimlerdir.

Bu iki disiplin arasındaki en önemli fark felsefenin düşünceye dayalı ve zihne hitap eden bir bilgi olmasına karşın sanatın duygu ve duyarlılığımıza hitap eden bir faaliyet alanı olmasıdır.

Buna karşın ortak yanlarına değinecek olursak;

- Her iki disiplin de ortaya koydukları ürünleri bir yaratıcılıkla meydana getirirler.
- Felsefe de sanat da doğayı ve insan varlığını konu edinir.
- Her iki disiplinin de doğrulanabilme özelliği yoktur. Yani ortaya konulan ürünlerin ya da önermelerin laboratuvar şartlarında sınanması mümkün değildir.
- Her iki disiplinin de ortaya koymuş olduğu ürünler insanda bir haz duygusu oluşturabilir.

Nitekim iyi kurulmuş bir felsefi sistem merak ettiğimiz alanları aydınlığa kavuşturduğundan bizde estetik bir haz oluşturabildiği gibi iyi resmedilmiş bir tablo da estetik bir haz uyandırabilir.

"Şimdi sanat ve felsefe ilişkisinden doğmuş olan sanat felsefesini daha iyi kavramak adına sanat felsefesinin kavramlarını açıklayalım.

Hoş: İnsanın duygularını tatmin eden güzellik, iyilik ve uyumluluktur.

Yüce: Saygı ve hayranlık uyandıran, ulaşılması zor olan şeydir.

Güzellik: Varlığın onu algılayan kişi tarafından hoş, iyi olarak değerlendirilmesidir.

Estetik nesne: sanata konu olan nesne, varlıktır.

Estetik özne: Sanatla ilgilenen, sanattan anlayan kişidir.

Estetik tavır: Sanatla uğraşan, ondan anlayan estetik öznenin estetik nesne karşısında gösterdiği tepkidir.

Estetik yargı: Estetik öznenin, estetik nesne (sanat eseri) hakkında "Bu güzeldir.", "Bu çirkindir." yönünde bir yargı ortaya koymasidir.

Sanat eseri: Sanatçının oluşturduğu, yaratıcılık ve ustalık sonucu ortaya çıkan üstün eserdir. (Şiir, resim, heykel vb.)

Taklit: Sanatçının bir şeyi benzetme yoluyla eserine aktarmasıdır.

örnek soru

İnsan olarak yaşantılarımız ve iç dünyamız bilinmeyenlerle, keşfedilmemişliklerle doludur. Sanat, insanın iç dünyasını keşfetmeye, adlandırmaya çalışır. Sanat yapıtında okura, seyirciye, dinleyiciye sunulan, onun için yeni olan bir yorumdur. Bir şiir, bir resim, bir senfoni insan için hep yeni bir keşif, yeni bir adlandırmadır. Gerçekten de bir sanat yapıtıyla ilk kez karşılaştığında insanı şaşırtan budur.

Bu parçada, bir sanat yapıtı karşısında duyulan şaşkınlık aşağıdakilerden hangisine bağlanmaktadır?

- Dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla yansıtmasına
- İnsanın anlayamadıkları karşısında duyduğu korkuyu gidermesine
- İnsanı, önceden farkına varamadığıyla karşı karşıya getirmesine
- İnsana hoş duygular yaşatmasına
- Başka sanat yapıtlarında ele alınmamış bir konuyu işlemesine

(ÖSS 2002)

çözüm

Parçaya göre sanat, insanın iç dünyasını keşfetmeye, adlandırmaya çalışır. Buna göre sanat, insanı önceden farkına varamadıklarıyla karşı karşıya getirir.

Cevap C

5.3 Sanat eseri nasıl oluşuyor?

Sanat felsefesinin en temel sorunu "Sanat nedir?" sorusudur. Sanat felsefesi bu soruya sanat eserleri üzerinden bir yanıt arar. Sanat eseri; sanatçıların, insanların meydana getirdiği, ürettiği ve estetik değer taşıyan ürünler, nesnelerdir. Bu ürünlerin ele alınışının, değerlendirilmesinin tek ölçüsü estetik değerlerdir.

Sanat eserlerinde ulaşılması hedeflenen temel amaç "güzellik"tir. Sanatçı her türlü üretimiyle "güzel" olanı yaşatmaya uğraşır.

Sanat üretimlerinin nasıl gerçekleştiğini, sanatçının nasıl bir etkinlik gerçekleştirdiğini ifade etmeye yönelik olarak üç farklı açıklama vardır:

- taklit olarak sanat anlayışı
- yaratma olarak sanat anlayışı
- oyun olarak sanat anlayışı

Şimdi bu kuramları ve savunucularını inceleyelim.

Taklit kuramı

Bu anlayışa göre sanat, var olanların, doğadaki nesnelere en uygun bir tarzda yansıtılması etkinliğidir. Dolayısıyla sanat eserlerinin, sanatçının başarısı, konu edindiği şeyin aslını benzettiği ölçüdedir. Sanatçı, iyi taklit (mimesis) ettiği ölçüde başarılıdır.

Platon ve Aristoteles, "yansıtma kuramı" olarak da tanımlanan bu anlayışın en önemli temsilcileri arasında yer alırlar. Bu bakışa göre, bir heykel, aslına ne kadar benziyorsa o kadar başarılıdır.

Taklit kuramına göre doğa mükemmel olduğu için aynen taklit edilmeli, yansıtılmalıdır.

Yaratma kuramı

İtalyan estetikçi **B. Croce**'nin en önemli savunucusu ve temsilcisi olduğu bu anlayışa göre sanat, sanatçının hayalgücünün, yaratıcı düşünmesinin bir ürünüdür.

Hayal gücü, zekâyı aşan bir yeti olarak, herkeste farklı güçte ve niteliktedir. Sanatçı bu hayalgücünün kendisine açtığı geniş dünyada var olanları farklı bir tasavvura dönüştürür. Yeni bir varlık dünyası hayal ederek bu dünyayı sanat eserlerine dönüştürür. Doğadan aldığı verileri yansıtır ve yeni bir forma sokarak üretimler gerçekleştirir. Sanat, sanatçının özgür yaratımlarının ifadesidir.

Oyun kuramı

Alman düşünür ve şair Schiller'e göre sanatçı, sanat eserini meydana getirirken, tıpkı bir çocuğun oyun oynarken başka bir şeyi düşünmediği gibi, özgürce bu eseri yaratmayı düşünür. Sanat ve oyun, insanların fayda peşinde koşmadan, hayatın baskılarından, kurallarından uzaklaşarak gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. Oyun da, sanat da bir özgürleşme alanıdır.

örnek soru

Bizleri sanata yönelten güçlü dürtülerden biri de gündelik hayatın acı verici kabalığından, sıkıcı monotonluğundan ve sürekli değişen kişisel istekler zincirinden kaçma gereksinimidir.

Bu cümlede sözü edilen gereksinim, sanatta özellikle hangi yolla giderilebilir?

- Belirli bir üslubu sürdürme
- Alanını sınırlama
- Kurmaca dünya oluşturma
- Kalıcı yapıtlar verme
- Kullanacağı tekniği belirleme

(ÖSS 2004)

çözüm

Schiller'in oyun kuramına atıfta bulunan bu soruda insanın bu dünyadaki monotonluktan kurtulmak için sanata yaklaştığı ve sanatsal faaliyet içerisinde başka bir dünya oluşturma gayreti vurgulanmaktadır.

Cevap: C

5.4 *Güzellik, hemen her filozofta farklı bir biçimde tanımlanmıştır.*

Estetiğin temel kavramlarının başında "güzellik" kavramı yer alır. Ahlâkın temel kavramları iyi-kötü, bilginin doğru-yanlış, estetiğin ise güzel-çirkin kavramlarıdır.

Taş oymacılığı geleneksel Türk sanatlarındandır.

Güzel, estetik açılarından değerli olan anlamındadır. Bir nesneye güzel demek, onun estetik değerler barındırdığını ifade etmek demektir.

Platon'a göre güzel, güzellik ideasının yansımasıdır. Dolayısıyla asıl güzellik ideadır. Doğadaki güzellikler mutlak olmayıp, zamanla değişen, değerini yitiren güzelliklerdir.

Aristoteles ise, güzele nesnel bir ölçüt belirlemek amacındadır. Ona göre güzel, bir bütünün parçaları arasındaki oran, uyumluluk ve düzendir. Matematiksel oranlarla güzelliğin nesnel olarak ayırdına varılabilir.

Hegel'e göre ise güzellik, Geist'in (mutlak ruh, Tanrı) duyularla kavranabilen görünüşleridir. Schopenhauer da benzer şekilde güzelliğin mutlak varlığın, doğadaki varlıklarda kendisini göstermesi, yansıtması olduğunu vurgular.

Genel olarak güzellik, hem doğada hem de sanat eserinde vardır. İster doğada isterse sanat eserinde olsun insanlarda estetik haz uyandıran nesnelere güzel denmektedir. Her insanın her güzelliği beklenen biçimde görmesi ve kavraması mümkün olmadığından sanat eğitimi, gerek doğada gerekse sanat eserindeki güzelliklerin görünüp kavranmasını kolaylaştırır.

Filozoflar güzeli tanımlarken farklı açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu tanımlamalarında da gerçek, faydalı, iyi, hoş, yetkin, latif, yüce gibi bazı niteliklerden bahsetmişlerdir. Ancak güzellik bu kavramlarla sıklıkla karıştırılıyor. Günlük hayatta karşılaştığımız bazı olaylarda "Çok iyi olmuş." "Çok doğru olmuş." "Çok güzel olmuş.", "Çok hoş olmuş." gibi ifadeleri bazen aynı anlamda kullandığımız gibi.

Karagöz ile Hacivat kültürümüze ait bir gölge oyunudur.

Biz şimdi bu kavramlar ile "güzel" arasındaki benzerlikler ve farkların neler olduğunu inceleyelim.

Güzellik ve Doğruluk: Bir insanın kendine göre güzeli algılaması, bu yargıların subjektif (öznel) olduğunu gösterir. Doğruluk ise, bilimsel mantıksal konulara yönelik olup (nesnel) objektif bir özelliktir. Örneğin, cisimlerin yer çekimine bağlı olarak düşmesi bilimsel bir doğrudur. Bu durum herkes için aynıdır. Oysa düşen cisim herkes tarafından güzel olarak algılanmayabilir.

Güzellik ve İyilik: İki kavram arasındaki farkı Kant şöyle açıklamıştır: Güzele karşı duyulan hoşlanma, görmeye, seyretmeye dayanırken, iyiye karşı duyulan hoşlanma, anlamaya, kavramaya dayanır. Yani güzellik algılanır, iyilik ise kavranır. Örneğin doğru söylemenin iyi olduğu kavranır. Oysa bir tablonun güzel olduğunu algılarız.

Güzellik ve Yücelik: Güzel sınırlı bir objeyi gerektirir. Yüce ise sınırsızlıktan sonsuzluktan gelir, saygı uyandırır. Kant'ın bu yaklaşımı ile güzel ve yüce kavramları arasındaki farklılık belirtilmiştir. Örneğin, çok yüksek bir dağ yüce olarak belirtmemize rağmen her zaman güzel olduğunu söyleyemeyiz.

Güzellik ve Fayda: Kant'a kadar ki düşünürler güzel ve faydalı kavramlarını aynı anlamda kullanmışlardır. Onlara göre güzel olan faydalı, faydalı olan da güzeldir. Oysa Kant güzel ve iyiyi birbirinden ayırmıştır.

Kant'a göre bir yerde gördüğümüz güzel bir çocuğun size hiçbir faydası olmadığı gibi hastalandığımızda içtiğimiz ilaçların da bize faydası olmasına rağmen güzel olmadığını biliriz.

Güzellik ve Hoşluk: Şüphesiz güzel olan şeyler aynı zamanda hoş olabilirler. Ancak her hoş olan şeyin güzel olduğunu söylemek yanıltıcı olur. Örneğin; üniversite sınavını kazanmak hoş bir şeydir. Zira bu durum bizim psikolojik güdülerimizin doyuma ulaşmasını sağladığından hoş duygular uyandırır. Ancak bu durum güzel (estetik) değildir. Kant bu durumu şöyle açıklar: hoş olan şeyler kişiden kişiye değişebilirler ancak güzel olan, kişisel değerlendirmelerden bağımsız, nesnel olarak güzel olduğu için güzeldir.

Güzellik kavramı, hoş, iyi, yüce, faydalı ve doğruluk kavramlarından farklı bir şeye göndermede bulunur ve bu kavramlarla karıştırılmamalıdır.

örnek soru

Kimi sanatçılar dünyayı, ona ilişkin her türlü bayat alginı; pembe ten, sarı veya kırmızı elmalara ilişkin her türlü önyargının dışında, yepyeni görmemizi isterler. Basmakalıp düşüncelerden kurtulmak kolay değildir elbette; ama bu kalıplardan kurtulan sanatçılar, genellikle en ilginç yapıtları veriyorlar. Bize, doğadaki varlıkların hiç düşünmediğimiz, yepyeni güzelliklerini görmeyi öğretenler de onlardır. Eğer onları izleyip onlardan bir şeyler öğrenirsek, pencereden dışarı bakmak bile heyecan verici bir serüvene dönüşecektir.

Bu parçaya göre, sözü edilen sanatçılar bize aşağıdakilerden hangisini kazandırmaktadır?

- A) Heyecanları denetleme yetisi
- B) Değerleri karşılaştırma yetisi
- C) Renkleri doğadaki gibi algılama gücü
- D) Farklı güzellik anlayışlarını kabul etme eğilimi
- E) Doğadaki güzellikleri resme yansıtma isteği

(ÖSS 2003)

çözüm

Paragrafta farklı bakış açılarına sahip sanatçıların, izleyiciyi de basmakalıp anlayışlardan uzaklaştırdığı vurgulanıyor.

Cevap D

5.5 Sanat eseri somut olan estetik bir nesnedir.

Sanat eseri, sanatçının herhangi bir sanat alanında (resim, tiyatro, heykel, müzik...) çeşitli araçlar kullanarak meydana getirdiği ürünlerdir.

Bir sanat eseri şu üç temel öğeden oluşur.

- Sanatçı (estetik özne)
- Sanat eseri (estetik nesne)
- Alımlayıcı (estetik nesneyi algılayan)

Sanat eseri insanların yaptığı diğer eserlerden farklıdır. Onun kendine özgü nitelikleri vardır. Şimdi bu özelliklere değinelim.

- Sanatçı, sanat eserini ortaya koyarken kendi benliğini içine katarak, güzelliği yakalama amacı taşır. Dolayısıyla sanat eseri sanatçının kişisel özelliklerine dayandığından öznel bir değerlendirmedir. Burada anlatılmak istenen öznellik ise sanatçının bu işi duygusuz yapamayacağıdır.
- Her sanat eseri, onu oluşturan sanatçının parmak izlerini taşır, onun dünyasında anlam taşıyan ifadeleri üzerinde barındırır. Bu anlamıyla sanat eseri varlık olarak tek ve biriciktir. Örneğin Mona Lisa tablosu bir sanat eseri olarak tek ve biriciktir. Mona Lisa bir sanat eseri olarak kabul edilir ancak Mona Lisa'nın taklitleri bir sanat eseri olarak kabul edilmez.
- Sanat eseri her yönüyle, sanatçının bir defaya mahsus olmak üzere meydana getirdiği ürünlerdir. Diğerlerine benzemez.
- Sanat eserleri, herhangi bir fayda gözetmeden, salt estetik değerler korunarak, güzellik duygusu uyandırmak amacıyla ortaya konurlar. Günlük hayatta kullanılmak üzere üretilen şeyler sanat eseri niteliği taşımazlar.
- Her sanat eseri, varlığın farklı bir dilde yorumlanmasıdır. Sanatçının kendi kavrayış, düşüncü ve duygulanımlarının özgün bir formda ifade edilmesidir.
- Sanat eseri kalıcıdır. Yani sanat eseri insan üzerinde bıraktığı etki ile insan hayatına etki edebilecek, onu şekillendirebilecek bir niteliğe sahip olduğundan kalıcı bir etkiye sahiptir.

- Sanat eseri evrenseldir. Sanat eserinin evrensel olması ise ona sahip olan ya da onu kullanan herkesin malı olması demektir.

Osman Hamdi Bey'in 'Kaplumbağa Terbiyecisi' Tablosu

Bir sanat eserini güzel kılan içsel ve dışsal birtakım nitelikler bulunmaktadır.

İçsel Nitelikler	Dışsal Nitelikler
Öze uygunluk	Orantı
Yetkinlik	Simetri
Canlılık	Uyum (harmoni)

Yetkinlik, tam olmak anlamındadır. Örneğin bir atın kuyruksuz düşünülmesi mümkün olmadığı için, hörgüçlü düşünülmesi de mümkün değildir. Böyle bir durum yetkinliğe aykırıdır.

Sanat eserinin güzel olması onun temsil ettiği düşünceye uygun olmasına, temsil ettiği şeyin tamamını yansıtmaya ve canlı, anlatım gücü yüksek olmasına bağlı olduğu gibi unsurlarının orantılı bir biçimde birleştirilerek kendi arasında bir uyum ve simetri içermesine de bağlıdır.

Sanat dalları, plastik sanatlar (görsel sanatlar), ritmik sanatlar (işitsel ve görsel sanatlar) ve fonetik sanatlar (işitsel sanatlar) olmak üzere üçe ayrılırlar.

örnek soru

Giorgione'nin *Fırtına* adlı tablosuna baktığımızda kompozisyonun sanatsal açıdan bir hayli basit olmasına karşın figürlerin özel bir dikkatle çizildiğini ve resmin, her yere nüfuz etmiş ışık ve hava sayesinde kaynaşıp bir bütün oluşturduğunu görüyoruz. Figürlerden bu küçük tablonun çoğunu kaplayan manzaraya bakıyoruz, sonra tekrar figürlere dönüyoruz. Giorgione, kendisinden önce gelenler gibi önce nesnelere ve kişileri çizip sonra onları bir mekâna yerleştirmiyor; doğayı, toprağı, ağaçları, ışığı, havayı, bulutları ve kentleriyle insanları bir bütün olarak düşünüyor.

Bu parçada anlatılanlara göre Giorgione'nin eserini oluştururken güzelliğın hangi niteliğini öne çıkardığı söylenebilir?

- A) Yetkin olmak   B) Orantılı olmak
C) Aslına uygunluk   D) Uyumlu bütünlük
E) Simetrik olmak

(YGS 2012)

çözüm

Parçada bir sanat eserini güzel kılan dışsal niteliklerden uyum (harmoni) vurgulanmaktadır. Yani unsurların orantılı bir biçimde birleştirilerek kendi arasında uyum ve bütünlük oluşturmasına dikkat çekilmiştir. Bu sebeple doğru cevap D seçeneğidir.

Cevap D

Dolmabahçe Sarayı

5.6 Sanatsal faaliyete etki eden birçok faktör vardır.

Genel olarak sosyal bilimlerdeki düşünceye göre her insan, içinde bulunduğu toplumdan ve yaşadığı çağdan etkilenir. İçinde bulunduğumuz, havasını soluduğumuz, toplumsal yaşam, bizi ve bizim düşüncelerimizi, hayata bakışımızı etkiler. Sanatçı da bir insandır ve yaşadığı çağ, konuştuğu dil, bulunduğu coğrafya, inançları vb. şeyler onu mutlaka etkiler. Sanatçı üzerinde etkili olan bu faktörleri sanatçının eserinde de görmek mümkündür.

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren sanat ürünleri çok yönlü kaynaklardan beslenerek ortaya konmuştur.

Sanat eserine etki eden bir başka unsur da sanatçının psikolojisidir. Sanat eserleri bir bakıma birebir sanatçının yaşantılarını, duygularını yansıtmaları da derinlemesine ve bilimsel yapılan bir incelemeyle bizi sanatçının ruh dünyasına götürebilirler.

Ayrıca sanat eserine estetik değer yükleyen ve onu estetik değer olarak algılayan alıcının o anki

psikolojik durumu da sanat eserinin estetik değerinin belirlenmesinde önem teşkil etmektedir.

"Lüküs Hayat" müzikali

Sanatı ve sanatsal faaliyeti etkileyen, sanat üzerine yön veren bir başka şey ise eserin ortaya çıktığı dönemdeki sanat görüşüdür. Bir anlamda sanat eserini değerlendirirken sanat tarihinden bağımsız hareket etmemek gerekir.

Genel olarak özetleyecek olursak, sanatsal faaliyet;

- Sanatçının içinde bulunduğu zamandan, dönemden
- Sanatçının psikolojik durumundan
- Alımlayıcısının psikolojik özelliklerinden
- Sanatçının yaşadığı toplumun özelliklerinden
- Sanatın kronolojik düzen içindeki gelişiminden etkilenmektedir.

C. Monet

örnek soru

Sanat eserleri diğer nesnelere gibi vardır. Resimler bir şapka veya palto gibi duvarda asılı dururlar. Sözcüğü Van Gogh'un bir çiftçinin ayakkabılarını gösteren resmi bir sergiden diğerine taşınıp durur, aynı Zonguldak'tan gönderilen kömür veya Karadeniz ormanlarından gönderilen tomrukların taşınması gibi. Cemal Süreya'nın şiirleri, bir öğrencinin sırt çantasında diğer eşyalarıyla bir arada bulunabilir. Beethoven'in eserleri kitaptevelerinde raflara tıpkı kırtasiye malzemeleri gibi yerleştirilir. Yine de bir şeyi sanat eseri olarak görüp diğer nesnelere ayrı tutuyorsak o, estetik ile ilgili görüşlerimize uygun demektir.

Bu parçaya göre sanat eseri diğer nesnelere hangi açıdan ayırt edilebilir?

- A) Evrensel nitelik taşımasıyla
- B) Yaratıcısının düşüncesini içermesiyle
- C) Alımlayıcısının değerlendirme biçimiyle
- D) Doğayı aynen yansıtmalarıyla
- E) Estetik kaygılarla oluşturulmasıyla

(YGS 2011)

çözüm

Parça, sanat eseri ve diğer nesnelere birbirine benzer gibi gözükse de insanların sanat eserine farklı bir değer gösterdiklerini vurgulamakta ve bunu estetik değerlendirmelerimize bağlamaktadır. Bu durum sanat eserinin değerini alımlayıcısının değerlendirme biçiminden aldığını göstermektedir.

Cevap C

5.7 Ortak estetik yargılara ulaşmak mümkün müdür?

Estetiğin en önemli tartışmalarından biri de herkesin aynı güzellik ölçütüne sahip olup olamayacağıdır.

Bir sanat eseri değerlendirilirken ortak estetik yargılara sahip olamayacağımız üzerine düşünülmektedir.

Bu konuda iki farklı görüş bulunmaktadır:

Ortak estetik yargıların varlığını reddedenler ve

Ortak estetik yargıların varlığını kabul edenler.

Şimdi bu görüşleri öğrenelim.

Ortak estetik yargıların varlığını reddeden görüş

Bu görüşü savunanların başında ünlü estetikçi Croce yer almaktadır. Croce'ye göre estetik yargılar, tarihe gönderme yapılarak tanımlanır. Çünkü her yargı tarihidir. Yani bir resmi ya da bir şiiri ele alırken onu yazan kişinin içinde yaşadığı toplumdaki tarihi dönüşümleri göz ardı etmek mümkün değildir. Bu anlamda sanat eseri, o eseri yapan sanatçının geçmişinden, özel hayatından izler taşımaktadır. Öyle ise nasıl ortak estetik yargılardan bahsedebiliriz?

Pablo Picasso

Sanatçı eserini ortaya koyarken hem kendi hayatından alıntılar yapacak hem de kendi özgünlüğünü kullanacaksa ortak estetik yargıların olması mümkün değildir.

Croce'ye göre sanat eseri, sanatçının hayal gücüne ve sezgilerinin bir sonucudur. Bir bakıma sanatsal etkinlik sanatçının ruhunda gelişir. Bu ise estetik yargılarda çeşitlilik karşışmamıza sebep olur.

Ortak estetik yargıların var olduğunu savunan görüş

Bu görüşün en büyük temsilcisi Kant'tır. Ona göre biz sanat eserini herhangi bir çıkar elde etme güdüsünden uzak durarak seyrederiz. Çünkü güzel, her çeşit yarardan uzak bir haz alma konusunu oluşturur.

Bu durum gerçek estetik yargıların her türlü duygusallıktan arınıp düşünsel düzeye çıktığının gös-

tergesidir. Böyle bir durumda estetik yargılar kişisellikten çıkıp zorunlu olarak genel geçer hale gelirler.

Kant'a göre insan bir obje hakkında "Bu güzeldir." dediğinde diğer insanlarda aynı yargıya sahip olmalıdır. Ona göre bu beğeni duygusu da "ortak estetik duygular"dan kaynaklanıyordur.

örnek soru

Ege'deki bir koyu, tasarladığı otele uygun olduğu için güzel bulan bir mimar ya da incelemek istediği canlıları barındırdığı için beğenen bir biyolog estetik bir tavır içinde değildir. Aynı koyu, yalnızca, kıyıya vuran dalgaların izlerinden, yamaçtaki ormanın suya yansımalarından etkilenerek beğenen bir kişinin bu tavır estetiklidir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi estetik tavrın belirleyici bir özelliğidir?

- A) Kişinin bir nesneyi kendi ölçütlerine dayanarak beğenmesi
- B) Kişinin hoşuna giden bir nesnenin çoğunluk tarafından da beğeniliyor olması
- C) Kişinin, ilgi duyduğu nesneye çıkar gözetmeyen bir beğeni ile yönelmesi
- D) Kişinin beğenisinin nesnenin bütününe değil, belirli özelliklerine yönelik olması
- E) Kişinin bir nesne ile ilgili beğenisini başkalarıyla paylaşmak istemesi

(ÖSS 1999-İPZ)

çözüm

Bir mimar ya da bir biyolog koya yaklaşırken bir çıkar güderek yaklaşmaktadırlar. Oysa estetik tavır hiçbir çıkar güdüsü olmadan sadece beğeni duygusuyla ortaya konulan tavidir.

Cevap C

KAVRAMA TESTİ 1

(5.1 - 5.4)

1. Arkadaşımla bir tabloyu analiz ederken bana onun sadece bir renk cümbüşünden ibaret olduğunu söylediğinde şaşırılmışım. Oysa ben ona baktığımda çok farklı bir dünya bulmuştum.

Sözü edilen sanatsal yargının hangi özelliğidir?

- A) Evrensel olması
- B) Yaratıcı olması
- C) Herkeste ortak olması
- D) Özgün olması
- E) Kişiye göre değişmesi

Sanatsal yargılar öznel içerikli olduğundan kesinlik taşımazlar.

2. Bir sanat tarihçisinin güzel bir saray ile ilgili olarak onun ne zaman, kimin tarafından, hangi üslupla, hangi malzeme kullanılarak, hangi plana göre yapılmış olduğuna ilişkin bilgi edinici tavrı, estetik bir tavır değildir. Çünkü burada onun amacı esas olarak o saray ile ilgili bilgi elde etmek veya var olan bilgisini artırmaktır, yoksa onunla ilgili algısal deneyini zenginleştirmek değildir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi estetik tavrın bir özelliğidir?

- A) Toplumsal gerçekliği yansıtması
- B) Bilimsel bir temele dayanması
- C) Bireye fayda sağlaması
- D) Bilgi alıcı veya bilgi verici olmaması
- E) Öznel bir tutum taşımaması

Bu soruyu çözemediyse 5.2 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

3. "Estetik suje" aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanat eseri
- B) Güzellik
- C) Sanatçı
- D) Model alınan nesne
- E) Kullanılan malzeme

4. Croce sanatçının doğayı kendi yaratıcılığıyla güzel hale getirdiğini, doğada bulunmayan mükemmelliği eserinde ifade edebileceğini savunur. Ona göre sanatçı, önce doğadan bazı izlenimleri alır, bunları kendisine göre bir senteze tabi tutar ve belli bir ifadeye ulaşır. Bu ifade onun ruhunda meydana gelen estetik bir yaşantıdır. Bu yaşantı sanatçının o anda ruhunda oluşan ve bir başka zamanda aynı biçimde oluşmayacak olan estetik algıdır.

Burada vurgulanmak istenen temel düşünce, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçı doğanın yansıması olan yapıtlar ortaya koyar.
- B) Sanat yapıtları her dönemde farklı özellikler gösterir.
- C) Sanat yapıtında doğayı taklit etmek önemlidir.
- D) Sanat yapıtı, yinelenemez, kendine özgü ve biriktir.
- E) Sanatçı var olan yapıtlarına yansır.

5. Sanatçı içinde yaşadığı evreni boya, sözcük, mermer, ses, çamur gibi değişik araç ve materyaller kullanarak yansıtmaya çalışır. Bunu yaparken kendi duygu, düşünce ve hayal gücünü kullanır. Yani sanatçı doğaya bakıp taklit yoluyla var olan gerçekliği değil, olmasını dilediği gerçekliği, içine kendisinden pek çok şey ilave ederek ortaya koyar.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Sanat eseri kendisini ortaya koyan sanatçının hayal gücünü yansıtır.
- B) Sanatçı için objeyi olduğu gibi yansıtmak önemlidir.
- C) Sanat özgün ve tek olanın ortaya konmasıdır.
- D) Sanatta sanatçının duyguları ve yaratıcılığı etkindir.
- E) Sanatçı eserleriyle iç dünyasını dış dünyaya yansıtır.

6. Mükemmellik gerçekte var olmayan; ama ideal olan bir şeydir. Sanatın amacı, ideal ve mükemmel olanıdır. Mükemmelliği sanatçı, hayal gücünü kullanarak oluşturur.

Aşağıdaki yargılardan hangisi parçadaki düşünceye uygun düşer?

- A) Mükemmellik dış dünyada değil insan zihnindedir.
B) Doğada güzel olan sanatta da güzeldir.
C) Sanat, geneli ve özü yansıtır.
D) Sanat, doğayı başarı ile ifade edebilmektir.
E) Doğa, sanat için mükemmel bir örnektir.

Bu paragrafın yansıttığı düşünce yaratma kuramıyla paralellik göstermektedir.

7. Platon'un mimesis (yansıma) kuramına göre, gerçek dünya idealar dünyasıdır. İçinde yaşadığımız dünya ise gerçek dünyanın bir yansımasıdır. Sanatçı, işte bu ikinci derecedeki dünyada bulunan nesnelere taklit ederek eserini oluşturur.

Buna göre, sanatın ortaya çıkışıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Sanat, sanatçının doğal varlıkları taklit etmesinin sonucu olarak ortaya çıkar.
B) Sanat, sanatkarın toplumla ilişkisi sonucu olarak doğar.
C) Sanat, sanatkarın yaratıcı hayal gücünün eseridir.
D) Sanat, sanatçının bir oyunu olarak ortaya çıkar.
E) Sanat, sanatçının hayal gücüyle mükemmel yaratma iradesinin sonucudur.

8. • Platon'a göre güzellik, kişiden kişiye ve çağdan çağa değişmeyen nesnel ve mükemmel bir özür.
• Kant'a göre güzellik, kendi içinde bir amacı olmayan, tek amacı kendi mükemmelliğinden oluşan bir ilkedir. Bu nedenle güzellik, herkesin hoşuna gider ve herkese haz verir.

Güzellik hakkında yukarıda açıklanan görüşlerin ortak yönü, aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilebilir?

- A) Güzellik, insana haz veren nesnelere özgü bir niteliktir.
B) Güzellik, tek tek nesnelere özünde vardır.
C) Güzellik, öznel değerlendirmelere bağlı bir niteliktir.
D) Güzellik, mükemmelliğin kaynağıdır.
E) Güzellik, evrensel değer taşıyan bir ilkedir.

9. Eğer elimizde güzelliğin kendisinin bir kavramı olsaydı ve ona bakarak nesnelere güzel olup olmadıklarına karar verseydik, o zaman "Şu roman güzeldir." sözü bir bilgi olabilirdi. Ancak böyle bir kavramımız yok. Güzellik söz konusu olduğunda duygular ve duygular işe karışır. Oysa bilgide, akıl söz konusudur.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabılır?

- A) Müzik, resim, heykel gibi sanat dallarında doğruluk ve yanlışlıktan söz edilebilir.
B) Güzel zihni, soyut ve kavramlarla ifade edilen değerdir.
C) Sanat eseri gerçekliği yansıtır.
D) Güzel ile doğrunun birbiriyle hiçbir ilişkisi yoktur.
E) Doğadaki güzel ile sanattaki güzel arasında bir fark yoktur.

Güzel değer alanına ait bir kavram iken doğru bilgi alanına ait bir kavramdır.

KAVRAMA TESTİ 2

(5.4 - 5.7)

1. Hegel'e göre güzellik, mutlak ruhun (tinin) nesnelere görünüşe ulaşmasıdır.

Buna göre, Hegel'in güzel anlayışı hangi felsefe terimiyle nitelenebilir?

- A) Maddi güzel
B) Doğal güzel
C) Tarihi güzel
D) İdeal güzel
E) Evrensel güzel

2. Şiddet filmlerinin insanlar, özellikle çocuklar üzerinde son derece olumsuz etkiler bıraktığını ve bundan dolayı bu tür filmlerin çevrilmemesi veya gösterilmemesi gerektiğini söyleyen birine, bir yönetmen "Önemli olan şiddetin ahlaki sonucu değil, estetik görünümüdür." cevabını vermiştir.

Buna göre, yönetmenin aşağıda verilen görüşlerden hangisini savunduğu söylenebilir?

- A) Sanatçı, eserini yaratırken ahlaki değerleri göz etmek zorunda değildir.
B) Sanat ile yaşam arasında sıkı bir bağ vardır.
C) Sanatçı doğanın yansıması olan ürünler ortaya koyar.
D) Sanatın oluşumunda sanatçının ahlaki değerleri önemlidir.
E) Sanatçı içinde yaşadığı kültüre göre sanatını gerçekleştirir.

3. Aristoteles'e göre güzel; ahenkli bütünlük içinde karşımıza çıkan varlıklardır.

Bu görüşe dayanarak "güzellik"le ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Kişiden kişiye değişmeyen estetik bir değerdir.
B) Belli bir oranı ve uyumu içeren bir düzendir.
C) Hakikatin var oluş çeşitlerinden biridir.
D) Mutluluk veren bir ifadedir.
E) Gerçeğin ışığıdır.

4. Bir bisiklet ya da bir fizik kitabı sanat eseridir. Nitekim sanat sözcüğünün geniş anlamda kullanılması doğan sakıncayı önlemek için günlük dilde yarar amacı taşıyan nesnelere üretilmesine zanaat, hoş giden biçimler yaratma etkinliğine de güzel sanatlar denmiştir.

Buna göre, bu eseri güzel sanatlar eseri yapan nitelik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsana maddi ve manevi bir fayda sağlaması
B) Seri üretimine dayalı olması
C) İnsanlara duygusal hazlar vermesi
D) Makine kullanılmasıyla basit aletlerle yapılması
E) Değişik malzemelerle ifade edilmesi

5. Sanat eserlerinin doğal nesnelere farklı bir yapısı vardır. Örneğin, doğal olaylar sonunda ortaya çıkan şelaleler, ormanlar, göller vs. "güzel" diye nitelendirilseler de bunlar, bir sanat eseri sayılamazlar. Bununla birlikte bir şelalenin sesini andıran müzik parçası ya da bir manzara resmi sanat eseri sayılır.

Parçada sanat eserinin aşağıdaki hangi özelliği vurgulanmıştır?

- A) İnsanlara yüce duygular yaşatması
B) Her türlü yorumu açık olması
C) İnsana haz vermesi
D) Farklı izlenimler ortaya çıkarması
E) Doğal nesnelere taklit etmesi

6. "İstiklâl Marşı yeniden yazılsın." diyenlere karşı M. Akif Ersoy "Onu ben bile bir daha yazamam" demiştir. Yahya Kemal Beyatlı, bir beyitin bir mısrası için on iki yıl uğraştığını söylemiştir.

Bu durum sanat eserinin hangi özelliği ile ilgilidir?

- A) Psikolojik bir olay sonucu ortaya konulduğu
B) Tek ve zor bir yaratma sonucu ortaya konulduğu
C) Doğayı taklit ettiği
D) Mükemmel olanı ortaya koyduğu
E) Toplumun etkisiyle ortaya çıktığı

Bu soruyu çözemediyse 5.5 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

7. Aynı objeyi tuvale aktaran ressam, duygularını, hayal güçlerini, coşkularını resme kattıklarında, farklı resimler ortaya çıkmaktadır.

Bu parçada, sanatın hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Öngörüye dayanması
B) Varlığı yorumlaması
C) Genellemelere varması
D) Farklı teknikler kullanması
E) Öznel olması
8. Nicolai Hartmann'a göre tasvir edilen şey tasvir edildiği varlığı aşar. Sanat eserinin bu aşkın olan yanı bir ifadesinin ve anlamının olmasıdır. Sanat eseri bir yanıyla real, diğer yanıyla ideal bir varlıktır. Örneğin bir portre real bir varlık olarak tuval diye adlandırılmış keten bez ve onun üzerine vurulan boyalardan oluşur. Ancak o portrenin bir de anlamı vardır ki o, estetik süjenin algıladığı anlamdır.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Sanattaki güzel, doğadaki güzelin yansımasıdır.
B) Sanat eseri, herkes tarafından farklı şekillerde algılanır.
C) Sanat eseri doğadaki karşılığında fazla olan bir şeydir.
D) Sanatçı, eserlerinde benzer temaları işler.
E) Sanat doğanın olduğu bir taklit edilmesidir.
9. Bir sanatçıya göre resim, ne renk cümbüşü olacak kadar abartılı ne de soluk figürler içerecek kadar durgun olmalıdır. Sanatçı kullandığı enstürmanlar arasında bir denge kurmalı ve bunu imge dünyasıyla zenginleştirmelidir.

Buna göre, sanatçı bir sanat eserinde aşağıdakilerden hangisinin önemini vurgulamaktadır?

- A) Hoşlanma duygusu oluşturmanın
B) Doğruluğundan söz edilebilmenin
C) Saygı ve hayranlık uyandırmasının
D) Hem biçim hem de içerik açısından farklılık göstermesinin
E) Orantılı ve hayal gücünün sınırları içinde olmasının

10. Bütün bir sene canhıraş hazırlandığım LYS günü gelip çatmıştı ve sınavım istediğim gibi geçmemişti. Anne ve babam moralimi düzeltmek için İstanbul'un boğaz manzarasını en iyi seyredebileceğimiz bir yere götürmüşlerdi beni ama nafiye boğaz bana hiç o güne kadar kötü gözükmemişti.

Buna göre sanat eserini ya da güzeli değerli kılan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçının psikolojik özellikleri
B) Alımlayıcının ruh hali
C) Sanat eserinin kendisi
D) Estetik süjenin içinde yaşadığı toplumsal ortam
E) O dönemin sanat anlayışı

11. "Renkler ve zevkler üstünde tartışılmaz." yargısı ile aşağıdakilerden hangisi ifade edilmek istenmiştir?

- A) Estetik değerler ortak duygulara dayandığından genel geçerdir.
B) Estetik yargılarımız nesnel niteliktedirler.
C) Estetik yargılar, öznel olmaları nedeniyle genel - geçer olamazlar.
D) Estetik yargılar bütün insanlar için evrensel nitelik taşırlar.
E) Estetik yargılar herkes için geçerli, zorunlu yasalardır.

12. Dinlediği müziği güzel bulan bir insan, aynı müziği dinleyen herkesin de aynı fikirde olmasını bekler. Çünkü bu duygu, yani güzeli hissetme duygusu güzeli hissettirme duygusunu da beraberinde getirir. Ancak herkesin güzellik anlayışı farklı olduğundan bu duygu çoğu zaman tatmin edilemeyecektir.

Burada vurgulanan temel düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanat eserinin eşi ve benzerinin yapılamayacağı
B) Ortak estetik yargıların olamayacağı
C) Sanatla doğanın olduğu gibi taklit edildiği
D) Sanat eserinde sanatçının duyguları ve yaratıcılığının etkin bir şekilde hissedildiği
E) Farklı dönemlerde yaşayan insanların güzellik anlayışlarının farklı olduğu

06 DİN FELSEFESİ

- Din felsefesi "Din nedir?" sorusunu cevaplama çabasıdır.
- Teoloji ile din felsefesi birbirinden farklı disiplinlerdir.
- Tüm dinler için ortak kavramlar var mıdır?
- Din felsefesinin konusu çeşitli sorularla ifade bulur.
- Tanrı gerçekten var mıdır?

6.1 Din felsefesi "Din Nedir?" sorusunu cevaplama çabasıdır.

Din, ahlak, sanat ve bilim gibi sosyal bir kurumdur. Dinin tarihi ise sanat ve bilime göre daha eskiye dayanmaktadır. Çünkü din, en ilkel toplumlardan günümüze gelinceye kadar değişik biçimlerde de olsa varlığını sürdürmüştür.

Bu bakımdan din, İlk Çağ'dan itibaren felsefenin alanına girmiştir denebilir. Din aynı zamanda ahlaki bir kurum olarak insanı manevi anlamda da kuşatan ve koyduğu kurallarla insan hayatına müdahale eden bir disiplin olduğundan insanla ve hayatla bu kadar iç içe olan bir disiplinle felsefenin ilgilenmesi kaçınılmaz olmuştur.

hakkında nesnel yorumlar yapmanın zor olduğu da unutulmamalıdır.

- Felsefenin dine bakışı oldukça kapsamlı olmalıdır. Açıklamalarını yaparken tek taraflı olmadan karşıt görüşlere yer vermelidir.

Dinin işlevi; kişinin iç dünyasını, ait olduğu toplumu ve dış dünya ile ilişkilerini düzene sokmaktır.

Bütün bu anlatılanlara bağlı olarak **din felsefesi** dinin özünü, anlamını, kavramlarını ve temel ilkelerini anlamaya çalışan felsefe dalıdır.

Felsefenin dine yaklaşımında, dinin bütün yönleriyle kapsamlı bir biçimde tartışılmasını sağlama amacı vardır. Bu amacı gerçekleştirirken felsefenin bazı şeylere dikkat etmesi gerekmektedir.

Bunları maddeler halinde sıralayacak olursak;

- Din felsefesi, dine rasyonel açıdan bakmak durumundadır. Yani dinin temel kabullerini aklın yardımıyla irdelemelidir.
- Din felsefesi, eleştirel ve sorgulayıcı bir tutuma sahip olmalıdır. Ancak burada amaç herhangi bir dini zayıflatmak ya da güçlendirmek değil felsefi düşünüşün karakteristik özelliğini korumaktadır.
- Felsefenin dine bakışı tutarlı olmak zorundadır. Örneğin "Tanrı var mıdır?" sorusuna başta "Vardır." deyip sonra agnostik bir tavır takınmak çelişkilidir, yani tutarsızlıktır.
- Felsefe dine yaklaşırken objektif olmalıdır. Yani taraf tutmadan dinin temel iddialarına cevap aramalıdır. Ancak bir dine mensup olarak din

örnek soru

Bilimde dinde insan yaşamının kolaylaşmasına yönelik çabalarda bulunmuşlardır. Din; insan ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini, insan-Tanrı arasındaki ilişkiyi normatif bir biçimde açıklamış ve yüzyıllarca aynı noktada durmuştur. Bilim ise dün yaşama dair A dediğine bugün B diyebilmiş ve bunu kanıtları ile ortaya koyduğu için sürekli değişime uğramış, gelişmiştir.

Parçada din ve bilim özellikle hangi noktada karşılaştırılmıştır?

- Konuları bakımından
- Eleştiri ve değişim konularındaki tutumları açısından
- Bilgiye ulaşmadaki yöntem konusundan
- Evrenin oluşumuna dair ifadeleri açısından
- Tarafsız olma açısından

çözüm

Din insan yaşamını koymuş olduğu kurallarla şekillendirir ancak koymuş olduğu kurallar ne eleştirilebilir ne de değişebilir niteliktedir. Dolayısıyla dogmatik ve durağan yapısıyla bilimle farklılık göstermektedir.

Cevap B

6.2 Teoloji ile Din Felsefesi birbirinden farklı disiplinlerdir.

Teoloji (İlahiyat - Tanrı Bilim); Tanrının varlığı, özellikleri, insanın onun karşısındaki durumu gibi konuları ele alan bilgi dalıdır ve her dinin kendi yapısına göre teolojisi vardır.

Din felsefesi ise dinin temel iddiaları üzerinde akla dayanarak genel, bütünlendirici, nesnel ve tutarlı biçimde düşündürmektedir.

Şimdi bu iki disiplinin birbirinden farklı yönlerini inceleyelim.

- ▶ Teoloji de din felsefesi de dini ve Tanrı'yı konu alır. Ancak teoloji açıklamalarını inancı temel alarak ortaya koyarken din felsefesi tüm açıklamalarını rasyonel ve sorgulayıcı bir zihinle aklın ışığında gerçekleştirilir.
- ▶ Din felsefesi özgür düşünmeyi, nesnel ve sorgulayıcı olmayı önemserken teoloji inancın verilerine sıkı sıkıya bağlıdır ve bunların dışına çıkmaz. Bir anlamda teoloji dogmatiktir.
- ▶ Din felsefesi açıklamalarını yaparken herhangi bir dini yayma ya da insanları daha inançlı / inançsız yapmaya da çalışmaz. Bu bakımdan da tüm dinlere eşit uzaklıktadır. Oysa teoloji belli bir dinin kurallarını kabul eder ve yaymaya çalışır.

- ▶ Her dinin kendi teolojisi vardır ve genel olarak o dinin konu ve problemlerini yine o dine bağlı kalarak ele almaktadır. Oysa din felsefesi teolojiye oranla daha kapsayıcı bir bakışla bir dine ait kavramları ve problemleri değil genel olarak dinin kavramlarını, temel iddialarını, insan yaşamındaki yerini ele alır.
- ▶ Teoloji insan yaşamını düzenleyerek kurallar koymayı amaçlar. Bu bakımdan normatiftir. Din felsefesi ise normatif değildir.

örnek soru

Teoloji inanca ilişkin konuların doğruluğunu ya da yanlışlığını, tartışmadan olduğu gibi açıklar. Oysa din felsefesi kendi araştırma, sorgulama alanına giren konulara rasyonel, sorgulayıcı bir tarzda yaklaşır.

Bu parçada teoloji ile din felsefesi arasındaki hangi farktan sözedilmektedir?

- A) Eleştirel tutum
- B) Tutarlılık
- C) Birikimli ilerleme
- D) Nesnellik
- E) Kural koymayı amaçlama

çözüm

Parçada din felsefesinin eleştirel bir niteliğe sahip iken teolojinin alanı olduğu gibi kabul etme yeni dogmatik, eleştiriden uzak olma tavrı takındığı vurgulanmaktadır. Bu bakımdan iki disiplinin eleştirel tutum açısından farklılık gösterdiği söylenebilir.

Cevap A

6.3 Tüm dinler için ortak kavramlar var mıdır?

Din olgusunun temel kavramları, din felsefesinin de başlıca kavramlarıdır. Bunlardan en önemlileri; Tanrı, peygamber, vahiy, iman, ibadet, kutsal vb. kavramlardır.

Tanrı: İslam, Hristiyanlık, Yahudilik gibi tek tanrılı dinlerde, evrenin yaratıcısı ve yöneticisidir. İnsanı ve tüm evreni yoktan var etmiştir. Bunun dışında farklı dini tasavvurlarda Tanrı algısının da değiştiği görülmektedir.

Peygamber: Tanrı'nın emir ve yasalarını insanlara iletmek ve onlara örnek olmak üzere, Tanrı tarafından seçilmiş kişidir.

Vahiy: Tanrı'nın emirlerini çeşitli yollarla peygambere ve dolayısıyla insanlara ilemesidir. Örneğin; İslamiyet'te Allah Hz. Cebrail aracılığıyla Hz. Muhammed'e (S.A.V.) Kur'an ayetlerini bildirmiştir.

İbadet: Tanrı'nın emri gereği yapılan saygı gösteri

rişi ve tapınma etkinlikleridir. Oruç ve namaz gibi kutsal, din açısından saygıya layık, değerli ve anlamlı olundırı.

Yüce: Evreni ve insanı aşan, en üst noktada bulunan varlık için kullanılan özelliktir.

Kutsal: Din açısından saygıdeğer kabul edilen varlıklardır. Örneğın Tanrı'nın gönderdiği kitaplar kutsal olarak kabul edilirler.

İman: Dini anlamda Tanrı'nın varoluşuna duyulan bağlanma ve güven duygusudur.

İnanç: Bir düşünceye gönülden bağılı olma anlamına gelen inanç dini anlamda Tanrı'ya ve onun dininin öğretilerine inanma durumudur.

Tevhid: Tanrı'nın birliğine inanmak, birliğini tasdik etmek ve O'na eş koşmamaktır.

Fitrat: Yaradılıştan gelen, dış etkileri bozulmayan yapıdır.

Dini Tecrübe: Dini emir ve yasaklara bağılı olarak kişilerin edindikleri tecrübelerdir.

İbadet; müslüman, musevî ve hıristiyanlarda farklı şekiller alır.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi din olgusunun temel kavramlarından değildir?

- A) Vahiy
- B) İbadet
- C) Tanrı
- D) Peygamber
- E) Güzel

çözüm

Vahiy, ibadet, Tanrı ve peygamber kavramları din olgusuna ve dolayısıyla din felsefesine ait kavramlar iken güzel kavramı sanata dair bir kavram olduğundan din felsefesinin değil sanat felsefesinin incelediği temel bir kavramdır.

Cevap E

6.4 Din felsefesinin konusu çeşitli sorularla ifade bulur.

Çeşitli düşünürler Tanrı, evren, insan, inanç, yaratma, ahiret vb. konular üzerinde yoğunlaşma gereği duymuş ve bu konular üzerindeki görüşlerini ortaya koymuşlardır. Filozofların dinin temel konuları üzerine bu şekilde yoğunlaşmalarında dinin insan hayatı üzerindeki önemli etkisi baskın olmuştur. Bunun üzerine dini inceleme gereği duyan filozoflar din hakkında belli problemler öne sürmüşlerdir. Bunlardan bazıları şunlardır;

Tanrı'nın varlığı problemi

Dinler bir yaratıcıya, bir Tanrı'ya dayanır. Dolayısıyla dine yaklaşan düşünürler öncelikle Tanrı kavramını incelemeye başlamıştır. Tanrı'nın varlığının kanıtlanması din felsefesinin en önemli problemlerinden biridir. Zira bir dini temellendire-

bilmemiz için Tanrı'nın varlığını netleştirmemiz gerekir.

Buna bağılı olarak Tanrı var mıdır? Tanrı'nın varlığı kanıtlanabilir mi? şeklindeki sorular bu problemin diğer sorularıdır.

Evrenin yaratılış problemi

Bu problem içerisinde "Evren yaratılmış mıdır?" "Tanrı ile evren arasındaki ilişki nedir?" "Tanrı, evrenin işleyişine müdahale eder mi?" gibi sorulara yanıt aranmaktadır.

Vahyin imkan problemi

Temel sorunlardan biri de "vahyin imkanı problemi"dir. Bu problem içerisinde "Tanrı, emirlerini insanlara nasıl ulaştırmaktadır?, Tanrı peygamber

ilişkisi nasıldır?" türünde sorulara karşılık verilmesi çabası vardır.

Ruhun ölümsüzlüğü problemi

Yine "ölümden sonraki hayat problemi"de çokça tartışılan sorular arasında yer alır. "Ruh ölümsüz müdür?, Ölümünden sonra hayat var mıdır?" gibi sorular, bu konuyla ilgili olarak tartışılmaktadır.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi din felsefesinin cevap aradığı sorulardan biri **değildir**?

- A) Doğru bilginin ölçüsü nedir?
- B) Tanrı var mıdır?
- C) Vahiy mümkün müdür?
- D) Din felsefesi hangi soruları sorar?
- E) Tanrı aşkın mıdır, içkin midir?

çözüm

A seçeneğinde verili olan "Doğru bilginin ölçütü nedir?" sorusu din felsefesinin değil, bilgi felsefesinin sorduğu ve cevap aradığı bir sorudur.

Cevap A

6.5 Tanrı gerçekten var mıdır?

Felsefe tarihinde Tanrı'nın var olup olmadığıyla ilgili üç temel yaklaşımla karşılaşırız. Bunlar;

- ▶ Tanrı'nın var olduğunu kabul ederek bu düşünceyi ispatlamaya çalışanlar
- ▶ Tanrı'nın var olduğunu reddederek bu düşünceyi kanıtlamaya çalışanlar
- ▶ Tanrı'nın varlığı ya da yokluğunun bilinemeyeceğini öne sürenler

Şimdi bu düşünceleri savunanları ve düşüncelerini inceleyelim.

Tanrı'nın varlığını kabul eden görüşler

Tanrı'nın varlığının kesinliğini kabul eden bu görüşü savunanlar üç grupta toplanır: Teizm, deizm ve panteizm

Teizm (Tanrıcilik); evreni yaratan ve yönetenin Tanrı olduğunu kabul eden görüştür. Bu düşünceye göre Tanrı hem evrenin üstünde, hem de içindedir. O, yarattığı her şeyi yönetme gücüne sahiptir. Teizm göre tanrı, ezeli ve ebedidir. Evrende olup biteni her şeyi bilinçli olarak bilen, bir ilişki içindedir. Ancak kendisi zaman ve mekan dünyası ile sü-

rekli ilişki içinde olmasına rağmen, kendisi zaman ve mekanın ötesinde sınırsızdır. O bilen, gören, kudret sahibi, yaratıcı, mutlak anlamda özgürdür.

Teizmin başlıca savunucuları olan Anselmus ve Descartes'dir.

Teistlerin Tanrı'nın varlığına ilişkin ortaya koydukları kanıtlar şöyle özetlenebilir.

Ontolojik Kanıt: St. Anselmus'a göre, insan zihninde mükemmellik ve sonsuzluk gibi düşünceler vardır. Bunları mükemmel olmayan insan, meydana getirmiş olamaz o halde, bu sıfatların ait olduğu, mükemmel ve sonsuz olan tanrı vardır. Varolanların ilk nedeni mutlak varlık Tanrı'dır. Tanrı zorunlu olarak var düşünülmalıdır.

Kozmolojik Kanıt: Bu kanıtlamalar tek tür değildir. Bu kanıtlamaların temelinde, kozmos (evren) olduğu için kozmolojik kanıt olarak adlandırılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

– **Hudûs Kanıtı:** Bir yaratılmış olarak evren varsa doğal olarak yaratıcısı da olacaktır. Bu yaratıcı da ancak Tanrı'dır.

– **Ahlâki Kanıt:** Kant'ın öne sürdüğü bir kanıttır. Ahlaklılık ile mutluluğun birleşmesi en yüksek iyi olmuştur. İnsanlar böyle bir iyinin oluşmasını gerçekleştiremezler. Bu durum ancak evreni yaratan Tanrı'nın varlığı ile mümkündür.

– **Evrendeki Düzen Kanıtı:** Evrenin her bir parçasında, doğanın her yerinde bir düzen göze çarpmaktadır. Evrenin en küçük parçasında bile gözlemlenen bu mükemmellik, düzen, uyum, oran, amaçlılık, bunun ancak bir planlayıcısı tarafından yaratılmış olabileceğinin göstergesidir. Bu mükemmelliği yaratabilecek olan ancak mükemmel bir yaratıcıdır.

Deizm; Tanrı'yı sadece bir ilk neden olarak ileri süren ona başka hiçbir nitelik ve güç tanımayan akılcı din öğretisidir. Bu anlayışı savunanlara göre evren kurulmuş bir saat gibidir. Tanrı evreni kendi bilgisine göre yaratmış ve tıpkı bir saat gibi kurarak bırakmış bir daha da müdahale etmemiştir. Evren de tıpkı kurulu saat gibi tıkır tıkır işlemektedir ve bir müdahale ediciye de ihtiyacı yoktur. Tanrı evreni yaratıp bıraktıktan sonra evrenle, insanla ve insan hayatıyla ilgilenmez o kendi köşesine çekilmiştir.

Peki Tanrı olaylara müdahale etmediğine göre insan evreni ne ile açıklayacaktır. Elbette ki akıl ve bilimle. Buna göre diyebiliriz ki deizm Tanrı'yı evrenden dışlarken akla ve bilime sarsılmaz bir güven duymaktadır. Bu anlayışın başlıca savunucuları J.Locke, Newton, Voltaire, J.J. Rousseau'dur.

Panteizm (Tümtanrıcılık)'e göre; doğa ile Tanrı aynı şeydir, özdeştir, iç içedir. Her şey Tanrı'nın birer parçasıdır. Gerçek olan Tanrı'dır. Her şey ondan türemiştir. Panteizmin en önemli savunucusu Spinoza'ya göre "Yaratıcı doğa ile yaratan doğa aynıdır." Ona göre, cevher kendi kendine var olandır.

Tanrı'nın varlığını reddedenler

Tanrı varlığını reddeden görüşe ateizm denir. Ateizm İlk Çağ'dan bu yana varlığını sürdüren bir görüştür. Le Mattrie, Nietzsche ve Sartre Tanrı'nın varlığını reddeden düşünürlerden birkaçıdır.

Bu düşünceye sahip olanların kendi görüşlerini ispatlamak üzere kullandıkları bazı kanıtlar vardır. Bunlar arasında en bilinenleri: Kötülük kanıtı, sosyolojik kanıt, psikolojik ve ahlâki kanıtlardır.

Tanrı'nın varlığının veya yokluğunun bilinemeyeceğini söyleyenler

Tanrı'nın varlığının veya yokluğunun bilinemeyeceğini önen süren yaklaşım Agnostisizm (bilinemezlik) olarak adlandırılır. Bu yaklaşım Tanrı'nın varlığıyla ilgili şüpheli bir tutum sergiler. Agnostikler, Tanrı var ya da yok diye bir yargı belirtmezler. Yalnızca bunun hakkında bir bilgi sahibi olmayacağımızı ifade ederler. Bilinemezliğin ilk örneğini İlk Çağ filozoflarından Protagoras'ta görüyoruz.

örnek soru

Varlığı akılla bilinebilen, aşkın bir Tanrı olduğunu kabul etmekle beraber bu Tanrı'nın evrene ve içindekilere karışmadığını öne süren yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Deizm
- B) Teizm
- C) Ateizm
- D) Panteizm
- E) Agnostisizm

çözüm

Tanrı'yı sadece bir ilk neden olarak gören bu akılcı din öğretisine din felsefesinde verilen isim deizm'dir.

Cevap A

KAVRAMA TESTİ 1

1. Dinler, ahlâk ve ibadetle ilgili birçok yargıda bulunurlar. Dine mensup olanlar bu yargıları sorgulamadan kabul eder ve bu emirler doğrultusunda hayatını düzenler.

Burada, dinin aşağıdaki hangi özelliğine değinilmiştir?

- A) Mensuplarına, ölümün verdiği çaresizlik duygusuna karşı güven vermesi
- B) Eleştiriye kapalı olması
- C) İnsanın, ölümden sonraki hayatla ilgili sorularını cevaplaması
- D) İnanma ihtiyacını karşılaması
- E) Evrensel olması

2. Din felsefesi dinin dayandığı ilkelerin özünü ve anlamını, eleştirel, tutarlı, sistemli, akılcı bir tarzda temellendirmeyi amaçlayan felsefe disiplindir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi din felsefesinin bir özelliği değildir?

- A) Mantık ilkelerine bağlı olma
- B) Dine dışarıdan bir gözlemci gibi yaklaşma
- C) Açıklamalarında tutarlı olma
- D) Dinin ilkelerine bağlı kalma
- E) Sistemleştirilmiş bilgiler biçiminde ifade edilme

3. Aşağıdaki sorulardan hangisi din felsefesinin konularından birisidir?

- A) Vahiy niteliği taşıyan bilgilerin içeriği nelerdir?
- B) Ruh ölümden sonra var mıdır?
- C) Bilgiye akılla mı yoksa deneyle mi erişilir?
- D) İdeal bir toplumsal düzen var mıdır?
- E) İyiliğin ölçütleri evrensel midir?

4. Teoloji, Tanrı'nın varlığını, niteliklerini, evrenle, yaratılmış varlıklarla ilişkilerini ve dini inançları açıklamaya çalışır. Bu açıklamalarında Tanrı'nın gönderdiği kutsal kitaplara, Peygamberlerin bildirdiklerine ve din ulularının yorumlarına dayanır.

Din felsefesi de dinin ilkelerini sorgular ancak bunu yaparken kişilerin daha dindar olmasına çalışmadığı gibi, inançlarını sarsmaya da kalkışmaz.

Bu paragrafa dayanarak, aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Teoloji ve din felsefesinin dine yaklaşımı aynıdır.
- B) Teoloji dinin temel ilkelerini sorgularken din felsefesi ayrıntılarda derinleşir.
- C) Teoloji, dini, yine dinin içinde kalarak sorgularken din felsefesi dışarıdan dolayısıyla nesnel bir bakışla sorgular.
- D) Teoloji, dinin ilkelerini sorgularken yansız olma-ya çalışır, din felsefesi ise dinin temel ilkelerini güçlendirme amacı taşır.
- E) Din felsefesi dinleri sorgularken teoloji bütün dinleri sorgular.

5. Teoloji ait olduğu dinin argümanları çerçevesinde Tanrı'nın varlığını kanıtlamaya çalışır. Teolog hangi dinin mensubuysa - Hristiyanlık, İslamiyet ve Yahudilik- o dinin evrene ilişkin açıklamalarını, bilgilerini inanç temelinde doğrulamaya çalışır. Bu doğrulamayı yaparken diğer mensubu olmadığı dinlerin bilgilerini yanlışlamaya da çalışabilir.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisi Teoloji için söylenebilir?

- A) Tüm dinleri ortak akıl çerçevesinde inceler.
- B) Dini duygulardan bağımsız objektif olarak değerlendirir
- C) Dinlerin karşılaştırmasını yaparak en iyiye yönelir.
- D) İnanılan dinin söylemlerini doğrulamaya çalışır.
- E) Dinleri akıl ve mantık kuralları çerçevesinde temellendirir.

Din felsefesi; tanrı, peygamber, vahiy, iman, ibadet, kutsal gibi kavramları ele alır.

6. Din felsefesi genel olarak dini veya dinleri kendine konu edinir. Buna karşılık teoloji (Tanrı bilimi) belli bir dini ve bu dine ait konu ve problemleri inceler. Teoloji bir dinin; inanç ve uygulamalarını doğru olarak kabul edip, bu unsurların akıl ilkelerince açıklanmasını, temellendirilip, savunulmasını kendisine ilke edinir. Din felsefesinin ise; inceleme alanına aldığı konularına daha akademik, tarafsız ve entelektüel bir yaklaşımda bulunduğunu görürüz.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Teolojinin tüm dinleri neden incelediği
- B) Din felsefesinin konusunun ne olduğu
- C) Teolojinin ve din felsefesinin birbirlerinden hangi noktalarda ayrıldığı
- D) Din felsefesinin konusuna nasıl yaklaştığı
- E) Teolojinin dini rasyonelleştirme çabası içinde olduğu

7. İnsanoğlu hep bir şeylere inanmış, inançlarının gereği olarak da ibadet etmiştir. Eski zamanlarda doğa olaylarından korkmuş ve onların kötülüklerinden korunmak için onları kutsallaştırmıştır. Daha sonra da onları Tanrı ilan edip onlara tapmıştır. Tanrıları rahat ettirdiklerinde kendilerinin de rahat edeceklerini düşünmüş ve onlara çeşitli hediyeler sunmuş, onların yaşamaları için görkemli yapılar yapmışlardır.

Parçaya göre aşağıdakilerden hangisi insanların Tanrı'ya inanmalarının bir gerekçesi olarak düşünülebilir?

- A) Tanrı'nın evreni yaratması gerçeği
- B) İnsanın Tanrı inancında kendini bulması
- C) İnsanın akıyla mutlak doğruya ulaşabileceği
- D) İnsanın doğa karşısında çaresiz olması
- E) Dünyadaki düzenin Tanrı tarafından inşaa edilmesi

8. İnsan tüm davranışlarıyla yapıp etmeleriyle bir bütündür ve bunlar da içinde yaşadığı toplum değerlerinin bir yansımasıdır. Düşünen ve aktaran bir varlık olarak insan ancak felsefeleştirilmiş bir dine sahip olduğunda özgürlük ve sorumluluğun bilincine tam olarak varacak ve gerçek mutluluğu yaşayacaktır. Doğaüstü güçlerden, metafizik kurmalardan uzaklaşan insan, felsefeleştirilmiş din sayesinde bilime sarılarak nesnel gerçeklik alanında yürüyüşünü sürdürecektir. Her türlü ön yargıdan ve baskıdan kurtulan, artık hiçbir şeyden korkmayan insan, böylece özgürlüğün yoluna düşecek ve yaptığı her şeyin sorumluluğunu üstlenebilecek bir güce ulaşacaktır.

Paragraf aşağıdaki hangi sorunun cevabı olarak yazılmış olabilir?

- A) Tüm dinlerin baskıcı olduğu doğru mudur?
- B) İnsan Tanrı'ya akılla mı ulaşır?
- C) Toplumsal yaşamı sadece dini öğretiler mi belirler?
- D) Mutluluk dini kuralların uygulanmasından mı geçer?
- E) Dinin özgürleşip eleştirel bir yapıya bürünmesi mümkün müdür?

9. Descartes'a göre doğada var olan hiçbir şeyde mükemmellik bulunmamasına rağmen insanda mükemmellik fikri vardır. İnsan, mükemmellik fikrini dış dünyadan gözlemleyerek elde etmediğine ve kendisi de mükemmel olmadığına göre, bu fikre nereden ulaştı? Bu fikir ancak kendisi de mükemmel olan bir varlık tarafından insana verilmiş olmalı ki bu mükemmel varlık Tanrı'dır.

Buna göre, Descartes Tanrı'nın varlığı fikrine nasıl ulaşmıştır?

- A) Doğanın varlığından yola çıkarak
- B) Aklın yanılmazlığını ispat ederek
- C) Evrenin mükemmel bir düzeni olduğu düşüncesine dayanarak
- D) Her varlığın bir var eden gerektirdiği düşüncesinden hareket ederek
- E) İnsan ruhunda bulunan ve yaşam deneyimleriyle elde edilmeyen "mükemmel varlık" fikrinden yola çıkarak

Bu soruyu çözemediyseniz 6.3 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

KAVRAMA TESTİ 2

1. Bu anlayışa göre tanrının varlığı veya yokluğu bilenebilir değildir. Tanrı'yı reddetmez. Ama onunla ilgili bilgiye kesin olarak sahip olunamayacağını savunur. Bu akımın düşünceleri sadece Tanrının varlığından değil aynı zamanda onun yokluğundanda şüphe duyarlar.

Sözü edilen akım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Panteizm
- B) Ateizm
- C) Deizm
- D) Agnostisizm
- E) Teizm

2. Antik çağ filozoflarından Xenofanes, toplumların tanrıları insan biçiminde tasarlamalarını eleştirir ve şöyle der: "Atların, arslanların elleri olup resim yapabilselerdi, atlar tanrıları at gibi, arslanlar arslan gibi çizerlerdi. Bir tek Tanrı vardır. Bu Tanrı yaradan olmayıp evrenle bir ve eşittir."

Xenofanes'in bu açıklamaları din konusunda aşağıdaki hangi yaklaşıma mensup olduğunu göstermektedir?

- A) Teizm
- B) Panteizm
- C) Deizm
- D) Ateizm
- E) Agnostisizm

3. Aquinalı Thomas'a göre, içinde yaşadığımız evrende her şey bir başka şeyle mümkündür. Tüm bu var olan nesnelere mümkün kılana geri gittiğimizde, hiçbir şeyin var olmadığı bir zamandan söz edebiliriz. İşte orada var olmak zorunda olan bir varlık vardır. O, Tanrı'dır.

Aquinalı Thomas'ın Tanrı'nın varlığına getirdiği kanıt aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ontolojik kanıt
- B) Ahlâki gerekçeler kanıtı
- C) Kötülük kanıtı
- D) Kozmolojik kanıt
- E) Dualizm

4. Kleanthes, evreni olgunluğa doğru gittikçe yükselen bir basamaklanma diye anlar. Ancak bu yetkinliğe doğru gidiş sonsuz değildir. Bu da en yüksek bir varlığın (Tanrı) bulunduğunu gösteren bir kanıttır.

Buna göre, Kleanthes'in Tanrı'nın varlığı ile ilgili getirdiği delille ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Evrende mutlak bir yetkinlik olmaması, Tanrı'nın yetkinliği konusunda tereddüt oluşturur.
- B) Evrenin mükemmel işleyen bir düzeninin olması bu düzenin kurucusu (Tanrı) olduğunun delilidir.
- C) Evren ve Tanrı'yı ayrı ayrı düşünmek mümkün değildir.
- D) Evrendeki kademeli yetkinlik, en yetkin bir varlığın (Tanrı) olduğunu ispat eder.
- E) Evrendeki sonsuza uzanan kademeli yetkinlik Tanrı'nın varlığının kanıtıdır.

Bu soruyu çözemediyse 6.5 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

5. Kimi insanların önüne, usta bir heykeltıraş tarafından yapılmış bir heykel koysanız ve "Bu kendiğilinden oldu." deseniz, size kahkahayla güler. Halbuki bu heykeltıraşın eserinden çok daha mükemmel olan evrendeki harikuladeliçler gözümüzün önünde, "Mükemmel işleyen bir düzenek olarak karşımızda duran evren Tanrı'nın eseridir." deseniz buna da itiraz eder.

Burada Tanrı'nın varlığı aşağıdakilerden hangisine dayandırılmıştır?

- A) En yetkin ve mükemmel varlık düşüncesine
- B) İyilik ve kötülüklerin karşılığının görülebilmesi için Tanrı'nın varlığına ihtiyaç duyulmasına
- C) İçgörü ve sezgi ile varlığının apaçık bilenebilmesine
- D) Bir inanca bağlı olmanın insana verdiği huzura
- E) Belli bir düzene sahip olan evrenin bir var ediciyi zorunlu kılmasına

6. Tanrının varlığını bilebilir miyiz? Gerçekten Tanrı var mıdır yok mudur? Tanrı vardır veya yoktur. Bunun cevabı basittir; inananlar için vardır inanmayanlar için yoktur. Burada önemli olan Tanrı inancının insan yaşamındaki etkilerine bakmak olmalıdır. Tanrı inancı insanları birbirlerine yaklaştırıp toplumsal düzenin işleyişini kolaylaştırıyorsa toplum ve birey için yararlıdır yok aksi durumu ortaya çıkarıyorsa (ayrışma - çatışma) zararlıdır.

Paragrafa göre Tanrı'nın varlığı ile ilgili aşağıdaki görüşlerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Tanrı'nın varlığı mutlaklıdır.
B) Tanrı'ya akıl ile ulaşılabilir.
C) Tanrı inancı evrenseldir, değişmez.
D) İnsanlar inançları ile var olurlar.
E) Tanrı'nın varlığının bilgisi görecelidir.

Tanrı'nın varlığını bize sağladığı faydaya dayandırdığımızda, herkese göre faydalı olan farklı olduğundan Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu da bilinemez bir hal alır.

7. **Teizm** : Tanrı evreni yaratmıştır ve yönetmektedir o herşeye gücü yeten, her şeyi yaratan ve yarattıklarını yöneten bir varlıktır.

Deizm : Tanrı akılla anlaşılabilir ve aşkın bir varlıktır o evreni kendi bilgisine göre ve iradesine uygun yaratmıştır. Ancak bu yaratmadan sonra evrene müdahale etmemiştir.

Panteizm : Tanrı ve evren aynı tek bir varlıktır.

Bu üç görüşün dayandığı ortak kanı hangisidir?

- A) Tanrı evrenin yaratıcısıdır.
B) Tanrı tektir.
C) Tanrının varlığı ya da yokluğu bilinemez.
D) Tanrı vardır.
E) Tanrı yoktur.

8. I. Ben, en yüce derecede yetkin varlık olan Tanrı fikrini zihnimde taşıyorum.
II. Mükemmellik niteliklerinin birinden mahrum olan bir varlık, en yüce yetkin varlık olamaz. Öyleyse,
III. Tanrı'nın yani en yüce derecede olgunluğa sahip varlığın, mükemmellik niteliklerinden mahrum olduğunu düşünmek çelişki ortaya çıkarır.

R. Descartes'in görüşünden aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılabilir?

- A) Tanrı evreni iyilik temelinde yaratmıştır.
B) Tanrı'nın bilgisine sezgiyle ulaşılabilir.
C) Tanrı, mükemmel nitelikler taşıyan bir varlıktır.
D) Tanrı'nın varlığı görecelidir.
E) En yüce varlık insandır.

Bu soruyu çözemediyse 6.5 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

9. a. Teizm
b. Ateizm
c. Agnostisizm
I. Tek bir Tanrı'nın varlığına imandır. Tanrı kendi kendine var olan her şeyi yaratan en yüce ve kadir olanıdır.
II. Bu anlayışa göre Tanrı hakkındaki gerçek, bilinmez ve bilinemez.
III. Tanrının varlığını, reddeden düşünce akımıdır.
Yukarıda bazı kavramlar ve açıklamalar verilmiştir.

Bunların doğru olarak eşlenmiş biçimi aşağıdaki seçeneklerden hangisidir?

- A) a – II, b – III, c – I
B) a – I, b – II, c – III
C) a – III, b – II, c – I
D) a – II, b – I, c – III
E) a – I, b – III, c – II

- Siyaset felsefesi ve siyaset bilimi farklı disiplinlerdir.
- Siyaset felsefesi belli kavramlarla yapılır.
- Siyaset felsefesi temel soruları nelerdir?
  - Devlet nasıl ortaya çıkmıştır?
  - Herkesin mutlu olabileceği bir toplum olabilir mi?
  - Ütopyalar, gerçekte yaşanma ihtimali olmayan tasarımlardır.
  - Siyaset felsefesi açısından birey – devlet ilişkisi çok önemlidir.

7.1 Siyaset felsefesi ve siyaset bilimi farklı disiplinlerdir.

Devlet işlerini düzenleme ve yürütme anlamına gelen siyaset kavramı günümüzde ülke, devlet ve toplum yönetimiyle ilgili bütün etkinlikleri kapsar. Bu anlamda siyaset kavramı birden fazla disiplinin ilgisini çekmiş ve araştırma nesnesi haline gelmiştir. Bunlardan birincisi ise **siyaset felsefesidir**.

Siyaset felsefesi, siyasetin ne anlama geldiğini, devletin ve devlet şekillerinin, bir toplumda iktidarın ve egemenliğin ne olduğunu, iktidarın kaynağını, birey ve toplum ilişkilerini araştıran düşünsel bir etkinliktir. Bu düşünsel etkinliğin temel hedefi toplumsal düzenin nasıl olması gerektiğine yönelik çalışmalar yapmak ve bunun uygulanmasını sağlamaktır. Filozoflar da yazdıkları eserlerle siyaseti felsefenin konusu haline getirmişlerdir.

Günümüzde ise siyaset felsefesi siyasi iktidarı, bu iktidarın gücünü, oluşumunu, kaynağını ve iktidar ile birey arasındaki ilişkiyi ele alan ve bunların daha ideal duruma gelip gelemeyeceğini sorgulayan bir disiplindir.

Siyaset kavramıyla ilgilenen bir diğer disiplin ise **siyaset bilimidir**. Siyaset bilimi, devleti, iktidarı, siyaset kurumları, siyaset rejimleri siyasal yapıların toplum ve uluslar arası ilişkileri nasıl etkilediğini inceler.

Yukarıdaki açıklamaları dikkatlice okuduğumuzda bu her iki disiplinin de siyaset ile ilgili benzer konulara yöneldiklerini görüyoruz. Peki öyleyse bu iki disiplini birbirinden farklı kılan şey nedir?

Evet her iki disiplin de devlet ve toplum yönetimi olgusuna yaklaşmaktadır. Ancak; her iki disiplinin bu olguya yaklaşımları, yöntemleri farklıdır. Siyaset felsefesi felsefenin alt dalı olması sebebiyle devlet ve toplum yönetimi olgusunu incelerken felsefi bir bakış açısıyla yaklaşır ve olanı değil olması gerekeni ele alır. İncelemesini yaparken nesnel kaygılar taşımaz ve iyi - kötü gibi değer yargılarında bulunur. Siyaset bilimi ise bilim olmasından hareketle devlet ve toplum yönetimine, siyasal olgulara bilimsel olarak yaklaşır. Yani siyaset felsefesi gibi ideal düzenler bulma çabasına girmez; olanı olduğu gibi inceler, olması gerekene göre hareket etmez. Siyaset alanına giren tüm kavramları bilimsel yöntemlerle araştırır ve genel sonuçlara ulaşmaya çalışır.

örnek soru

Siyaset biliminin de siyaset felsefesinin de konusu siyasettir. Ancak bu iki bilgi dalının siyasete yaklaşımları farklıdır. Siyaset bilimi; siyasal kurumları, bu kurumların ve rejimlerin oluşmasında ve işlenmesinde rol oynayan tutum ve davranışları, diğer toplum bilimlerinin yararlandıkları bilimsel yöntemlerle araştırır. Siyaset felsefesi; siyasal otoritenin kaynağını nereden aldığını, gücünü nasıl sürdürdüğünü inceler, bunların daha "iyi" ve "adil" bir duruma gelip gelemeyeceğini araştırır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- Siyaset bilimi, siyasal kurumların nasıl oluştuğunu, siyaset felsefesi, nasıl işlediğini araştırır.
- Siyaset bilimi, belli bir toplumdaki siyasal kurumların yapısını analiz ederken, siyaset felsefesi genel olarak "siyaset" olgusu üzerinde durur.
- Siyaset bilimi yerel, siyaset felsefesi evrensel sorunlarla ilgilenir.
- Siyaset bilimi öznel, siyaset felsefesi nesnel yöntemler kullanılır.
- Siyaset bilimi olanı, siyaset felsefesi olması gerekeni inceler.

çözüm

Siyaset felsefesinin siyasal kavramları nasıl incelediğinin anlatıldığı paragrafa tekrar baktığımızda "bunların daha "iyi" ve daha "adil" bir duruma gelip gelemeyeceğini araştırır." ifadesi ile olması gereken ideal bir şekle yönelik çalışmalar yapan bir disiplin çıkıyor karşımıza. Bu anlamda diyebiliriz ki siyaset felsefesi olması gerekeni incelerken siyaset bilimi olanı inceler.

Siyaset bilimi ve siyaset felsefesi aynı araştırma nesnesine (devlet ve toplum yönetimi olgusu) farklı bakış açıları ve yöntemlerle yaklaşan iki ayrı disiplindir.

Cevap E

7.2 Siyaset felsefesi belli kavramlarla yapılır.

Birey: Toplumda yaşayan, sorumluluk ve bilinç sahibi olan insanlardan her biridir.

Toplum: Birbirleriyle karşılıklı ekonomik ve kültürel ilişki içinde olan, belirli toprak parçası üzerinde yaşayan insanlardan oluşan, belirli sosyal grupları barındıran, tarihi ve kültürel bir mirasa sahip olan insanların oluşturduğu bir sosyal birliktir.

İktidar: Yönetimi elinde bulundurma gücüdür.

Devlet: Toplum yönetimi ile ilgili en geniş siyasal organizasyon ve toplumsal kurumdur.

Yönetim: Devlet ve toplumu yönetmektir.

Meşruiyet: Hukuka, yasaya uygun olma durumudur.

Egemenlik: Devletin iktidar gücünü içte ve dışta kullanabilmesidir.

Hak: Bireyin yasalara uygun olarak istediği şeylerdir.

Hukuk: Toplumsal yaşamı düzenleyen yazılı kuralların tümüdür.

Yasa: Yaptırım gücüne sahip yazılı kuralların tümüdür.

Bürokrasi: Devlet işlerinin yürümesini sağlayan hiyerarşik biçimde örgütlenmiş, görev yapanlardan oluşan siyasal ve toplumsal yapıdır.

Adalet: En genel anlamıyla "herkese hak ettiğini vermek"tir. İnsan hakları; ırk, din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği, tüm insanların hak ve saygınlık bakımından eşit ve özgür olduğu anlayışına dayanan değerlerdir.

Demokrasi: Tüm üye veya vatandaşların, devlet politikasını şekillendirmede eşit hakka sahip olduğu, çoğulculuğa ve hukuk üstünlüğüne dayanan yönetim anlayışdır.

Laiiklik: Devletin, vatandaşlarıyla olan ilişkilerinde inançlara göre ayırım yapmaması ve inanç hürri-

yetinin güvence altına alınmasını temel alan yönetim anlayışdır.

Sivil Toplum: Sivillerin yönetiminde, siyasi iktidarın etki alanı dışında bulunan ve kendi dinamiğini oluşturarak varlığını sürdüren toplumsal grupların oluşturduğu örgütlerin tümüdür.

Bir konuyu iyi anlamak ve özümsemek için o konunun kavramlarını iyi bilmek gerekir.

örnek soru

Geometri kuralları belirlenirken nasıl nokta, çizgi, uzay gibi temel kavramlardan yola çıkılıyorsa hukuk kuralları da hak, adalet, etik gibi temel kavramlara dayandırılır; yasalar bu kavramlardan türetilir. Tarih boyunca ister teokrasiyle, ister otokrasiyle, ister demokrasiyle yönetilsin, tüm devletler hukuka gereksinim duymuşlardır. Bir devletin hukuk sistemi, o devletin yapısının biçimlenmesinde etkilidir. Devletlerin hukuk sistemleri arasındaki farkı belirleyen de yasa yaparken gerekli temel kavramları hangi ilkelere aldıkları ve o kavramları nasıl kullandıklarıdır.

Bu parçada, hukukun hangi yönünden söz edilmektedir?

- A) Belirli kavramları temel aldığından
- B) Her tür devlet düzeni için gerekli olduğundan
- C) Devlet düzeni üzerinde etkili olduğundan
- D) Yapısının, dayandığı temel kavramlara göre değiştiğinden
- E) Bilimsel kurallarla uyumlu olması gerektiğinden

(ÖSS 2002)

çözüm

Parçaya bakıldığında hukukun bilimsel kurallara uyumlu olması gerektiğinden söz edilmediği görülecektir.

Cevap E

7.3 Siyaset felsefesinin temel soruları nelerdir?

İnsanın her koşulda toplum içinde hayatını sürdürmesi ve bu toplumda sosyal ilişkilerin, otorite kullanımının var olması filozofların ilgisini siyasete yönlendirmiştir. Geçmişten günümüze siyasetle ilgilenen filozofların sorduğu bir takım temel sorular vardır. Düşünürlerin ilgilendiği başlıca sorular şunlardır:

- İktidarın kaynağı nedir?
- Meşruiyetin ölçütü nedir?
- Egemenliğin kullanılış biçimleri nelerdir?
- Sivil toplum nedir?
- Bürokrasiden vazgeçilebilir mi?
- Bireyin temel hakları nelerdir?

Şimdi bu soruların bir kısmına verilen yanıtlara bakalım.

İktidar kaynağını nereden alır?

İktidar yönetme gücü demektir. Her toplulukta bir iktidar problemi ortaya çıkar. Her grupta yöneten ve yönetilen ilişkisi vardır. Aileden tutun millete kadar her toplulukta iktidar, bir güç tarafından elde tutulur. Toplumlarda üst düzey iktidarı kullanma gücü devletindir. İktidarın dolayısıyla da devletin kaynağına ilişkin düşünceler üç ana grupta toplanabilir.

- ▶ **Korunma ihtiyacı:** İnsanlar dışarıdan gelen tehlikelere karşı kendilerini muhafaza edebilmek için devleti oluşturmuşlardır. Platon ve Aristoteles tarafından bu görüş savunulmuştur.
- ▶ **Tanrı anlayışı:** İktidar/devlet, Tanrı'nın eserdir. Dolayısıyla devlet, yeryüzünde Tanrı'nın simgesidir/temsilcisidir.
- ▶ **Ortak irade:** Devletin kaynağı, toplumu oluşturan insanların ortak iradesidir. Bilinçli bir varlık olarak insanlar bir araya gelerek, ortak irade oluşturarak devleti meydana getirmişlerdir. Bu görüşün temsilcileri T. Hobbes ve J. J. Rousseau'dur.

örnek soru

Aristoteles, yönetim biçimlerini anlatırken şöyle demektedir: "Devlet birçok kişi tarafından yönetilirse bu ona, tıpkı giderleri toplulukça karşılanan bir şölenin tek kişinin hazırlayacağı bir şöleden daha üstün olması gibi bir üstünlük sağlar. Onun içindir ki çoğunluk, birçok durumda, her kim olursa olsun tek bir kişiden daha iyi bir yargıdır. Ayrıca çokluk daha güç bozulur ya da kısıtlanır. Kötü bir anında olan ya da konuya ilişkin çok güçlü duyguları bulunan bir kişinin yargısı ister istemez çarpık olacaktır. Öte yandan bir kitlenin yargıda bulunması durumunda, kitleyi oluşturan her kişinin aynı anda aynı duygulara kapılması ve yargısını çarpıtmasını ayarlamak güçtür."

Aristoteles, bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

- Yönetim yetkisinin birçok kişiye dağıtılmasının iktidar kavgasını önleyeceğini
- Devlet işlerinde işbölümünün, halk arasındaki dayanışmayı artıracaklarını
- Yönetim sorumluluğunun bir gruba paylaştırılması gerektiğini
- Kişilerin grup içinde, yalnız başlarına olduğundan daha duygulu davrandıklarını
- İnsanın, mutluluğa ancak topluluk içindeyken erişebileceğini

(ÖSS 2000)

çözüm

Aristo'nun paragrafta ifade edilen görüşleri, devletin yönetim sorumluluğunun bir gruba paylaştırılması gerektiğidir.

Cevap C

Meşruiyetin ölçütü nedir?

Bir toplumu yöneten güç/iktidar, ancak toplumun onayını aldığı ölçüde meşru olarak nitelendirilebilir. İktidar, meşru sayıldıkça yönetim ilişkileri bir düzene girer. Bu meşruiyetin farklı gerekçeleri olabilir. Bunlar;

- ▶ **Teokratik (Dinsel) Meşruiyet:** Bazı toplumlarda din ve devlet aynı bütünün parçalarıdır. Bu nedenle devlet başkanı, dini açıdan da muteber bir kişiliktir. Bu algılayış tarzı iktidara dinsel bir

meşruiyet sağlar. Eski çağlarda da bu görüntü "tanrı-kral" olarak ortaya çıkar. Birçok krallıkta da devlet başkanları iktidar güçlerini Tanrı'dan aldıklarını ifade etmişlerdir.

- **Demokratik Meşruiyet:** Demokratik toplumlarda meşruiyetin kaynağı, halkın özgür iradesidir. Bu, iradenin yasalara yansımış şeklidir. Egemenlik gücü yalnızca millete aittir. Yöneticiler de millet gibi yasal zorunluluklara uyarlar. Halk seçimler yoluyla iktidarı, temsilcilerine teslim eder.

Egemenliğin kullanılış biçimleri nelerdir?

Egemenliğin kullanılışı ile ilgili temel yaklaşımlar Weber'de düzenli olarak ifadesini bulmuştur.

Weber'e göre egemenlik üç çeşittir.

Geleneksel Egemenlik:

Toplumda geçerli geleneklere, örfelere ve adetlere dayalı egemenliktir. Yöneticiler gücünü geleneklerden ve inançlardan alır.

Karizmatik Egemenlik: Diğer insanlara oranla, üstün niteliklere sahip olduğu düşünülen insanların otoritesine dayanan egemenlik tarzıdır. Karizmatik kişilik, kişiliği sayesinde iktidarı kullanır.

Rasyonel/Yasal Egemenlik: Demokratik toplumlarda görülen egemenlik tarzıdır ve temelinde hukuk vardır. Aklın egemen olduğu bir anlayıştır. Bu egemenlik anlayışında kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği yasama, yürütme ve yargı güçleri ayrı ellerde bulundurulur.

örnek soru

Hukuk kurumunun var olmasının benim yararına olduğunu biliyorum. Ayrıca bu kurumun, insanların genel olarak ona saygı duyması sayesinde var olabilğini de görüyorum. Bu durumda, benim bu kuruma saygı gösterip göstermememin pek de önemli olmadığı düşünülebilir. Ancak, özçıkarak gerektiğinde, herkes benim gibi düşünür ve bu kuruma saygı duymayarak onu zedellersa, yararımıza olan bu kurum yıkılır. Ben bu zedelenmeyi, dolayısıyla kurumun yıkılmasını istemem.

Bu parçaya göre, hukuk kurumunun varlığını sürdürmesi aşağıdakilerden hangisine bağlıdır?

- Toplumsal denetim mekanizasının varlığına
- Evrensel hukuk kurallarının geçerliliğine
- İnsanların bu kurumun gereğine inanıp onu korumalarına
- Özçıkıkların bu kurumun isteklerinden farklı olmasına
- Devletin güvence vermesine

(ÖSS 2003)

çözüm

Parçada hukuk kurumunun varlığını sürdürmesi, insanların genel olarak ona saygı duyması durumunda mümkün olabileceği ifade edilmektedir.

Cevap C

Bürokrasiden vazgeçilebilir mi?

Bürokrasi, daha önce de tanımlandığı gibi devlet işlerinin yürütmesini sağlayan, hiyerarşik biçimde örgütlenmiş kişilerden oluşan yapıdır. Günümüzde yaygın olan bürokratik sistemlere devlet, silahlı kuvvetler, hastaneler, bakanlıklar, okullar ve büyük şirketler örnek olarak gösterilebilir. Tüm bu bürokratik sistemlerde, sistem içindeki memurlar ast - üst ilişkisi içindedir. Örneğin hastanelerde en üst düzey memur başhekimdir, sonra başhekim yardımcısı, sonra ayrı ayrı bölümlerin bölüm baş-

kani olan doktorlar, o doktorların altında hizmet veren diğer doktorlar vardır ve bu memurlar arasında ast - üst ilişkisi bulunur.

Bu yapılanmalarda herkes bir üstteki amirinin yasalara uygun emirlerine uymak zorundadır. Sahip olunan bu yetkileri sadece görevde kaldığı müddetçe kullanabilir ve bir başkasına devredemez.

Bürokrasi, yasal kural ve yaptırımlara dayanması, devamlılığı sağlanmış bir görevli kadrosunun olması, yazılı belge ve işlemlere dayalı çalışıyor olması, iş bölümü esasına dayanıyor olması ve ciddi bir kontrol sağlaması bakımından devlet örgütlenmesi içerisinde vazgeçilmez bir yere sahiptir. Ancak günümüzde bürokrasiye karşı eleştiriler de yok değildir. Zira başlangıçta devletin işlerini yerine getirmesinde yardımcı olan bürokrasi günümüzde bir amaç haline almış ve devletin işleyişini hantallaştırmıştır.

Sivil toplumun anlamı nedir?

Sivil toplum genel anlamıyla; "bir toplumun kendisini ve eylemlerini, devlet iktidarının baskısı ve denetimi altında olmayan gönüllü örgütler yoluyla örgütlemesidir. Dolayısıyla devlet erkinin hiçbir şekilde baskı göstermediği bu örgütlenmeler ancak özgürlüklerin, demokrasinin, çoğulculuğun hoşgörünün olduğu yönetimlerde kendine yaşam alanı bulabilir.

Sivil toplum özel alan ve devlet arasında duran aracı bir varlıktır.

Sivil toplum kuruluşları kamuoyu oluşturarak bireylerin isteklerinin, ihtiyaçlarının dikkate alınmasına yardımcı olurlar. Bir bakıma toplumun sesi olurlar. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşları sayesinde toplum sürekli aktif durumda tutularak belirli konularda bilgilendirilir. Sivil

toplumun geliştiği toplumlar bu anlamda demokrasinin geliştiği toplumlardır. Çünkü bireylerin toplumla ilgili problemler hakkında bilgi sahibi olup, ihtiyaçlarının duyurulduğu, bireylerin aktif olarak toplumsal hayata katıldıkları toplumlar demokratikleşmiş toplumlardır. Demokrasiler ancak halkın katılımı ile varlık bulurlar. Halkın katılım ise sivil toplumla kendini daha belirgin bir şekilde ortaya koyar.

Çevre çalışmaları yapan sivil toplum kuruluşları çocuklara fidan dikmenin önemini aşıyor.

Bireyin temel hakları nelerdir?

Siyaset felsefesinin bir diğer temel sorusu bireyin temel hak ve özgürlüklerinin ne olduğu sorusudur. Bu soru uzun yıllardır çok yoğun bir şekilde tartışılmış ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde yer alan bazı haklarla da güvence altına alınmıştır.

İnsanın insan olması sebebiyle doğuştan sahip olduğu dokunulmaz, devredilemez ve vazgeçilemez haklarına temel haklar denir.

Bu temel hakları kişisel haklar, sosyal ve ekonomik haklar ve siyasal haklar olmak üzere üç grupta toplayabiliriz.

Kişisel Haklar: Bu haklara bir diğer ifadeyle koruyucu haklar da denilmektedir. İnsanları başka güçlerin baskı ve ihlalinden korumaya yönelik haklardır. Bunlardan bazıları, yaşama hakkı, özel yaşamın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü gibi haklardır.

Din ve vicdan özgürlüğü kişisel haklardır.

Sosyal ve Ekonomik Haklar: Kişinin devletten kendi adına gerçekleşmesini istediği haklardır. Başlıcaları; ailenin korunması, eğitim - öğretim hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı gibi haklardır.

Kişinin sağlık hizmetinden yararlanması önemli sosyal haklarından.

Siyasal Haklar: Demokratik yönetimin gerçeği olan kişinin yönetime katılımını olanaklı kılan haklardır. Seçme ve seçilme hakkı, siyasi etkinliklere katılma hakkı, siyasi parti kurma, partilere girme ve ayrılma gibi haklar başlıcalarıdır.

7.4 Devlet nasıl ortaya çıkmıştır?

Siyaset felsefesinde devletin nasıl ortaya çıktığı tartışma konusudur. Bu konuda farklı düşünceler ileri sürülmüştür.

Sonuçta, tarih boyunca insanlar farklı yapılarda, niteliklerde olsa da devlet adı verebileceğimiz kurumlar oluşturmuştur. Bu kurumlar bazı toplumlarda daha ilkel bir yapıdayken bazılarında modern nitelikler taşımaktadır.

Devlet, kendi toplumu içindeki bireylerin bir arada yaşamasını sağlarken, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı da koruma sağlar. Bunlar için gerekli gücü elinde bulundurur.

Bir kısım düşünür devletin doğal bir varlık olduğunu ileri sürerken, bir kısım düşünür de devletin yapay bir varlık olduğunu ileri sürer. Şimdi bu görüşleri açıklayalım.

Devletin doğal bir varlık olduğunu savunan görüş

İlk Çağ'ın önemli filozoflarından Platon ve Aristoteles bu görüşün savunucularındandır.

Platon'a göre devlet, büyük bir organizmadır. İnsan küçük çaplı bir devlet, devlet büyük çaplı bir

insan gibidir. Nasıl ki insanda beslenme güdüsü, irade yetisi ve akıl yetisi bulunmaktadır. Tıpkı bunun gibi devlette de beslenme güdüsüne yani üretmeye ve çalışmaya karşılık işçi sınıfı, irade yetisine yani koruyucu güce karşılık askerler, savaşçılar sınıfı ve akıl yetisine karşılık yöneticiler sınıfı bulunmaktadır. Bu anlamda devlet doğanın bir devamı olarak sanki büyük bir insandır.

Platon'a göre ya filozoflar devlet adamı olmalı ya da devlet adamları filozof olmalıdır.

Aristoteles'e göre de, insan doğası gereği toplumsal bir varlıktır. İnsan ancak toplum içinde varlığını sürdürür, geliştirir. Devlet de bu doğal akışın bir parçasıdır.

İnsan nasıl bazı biyolojik ve ruhsal yetilerle dünyaya geliyor ve sonra yaşamı boyunca bunları geliştiriyorsa aynı şekilde devlet de bir toplumsal yaşam yetisiyle dünyaya gelir sonra yaşamı boyunca bunu geliştirir ve gerçekleştirir. Aristoteles devletin doğanın bir devamı olduğu görüşüne katılır ve devletin, bir toplumsal canlı olan insanda temel bulduğuna inanır.

İnsanlar doğal ve zorunlu olarak devlet erkine ihtiyaç duyarlar.

örnek soru

Toplumsal varlık olarak bir arada yaşamak zorunda olan insanlar arasında, çeşitli istek ve amaçların bir noktada çatışacak şekilde toplanması nedeniyle bir çekişme durumu ortaya çıkar. Eğer ortada uyumsuzlukları önleyecek bir erk olmazsa çatışmalar insanlığın yok olmasına yol açar. Böyle durumlarda kural koyucuya sahip olma ve ona boyun eğme gereği duyulur. Bu ihtiyacı giderecek kurum da devlettir. Üstün bir otoriteye sahip olan devlet ve onun koyduğu kurallar, bireyi diğer insanların saldırı ve eziyetlerinden korur.

İbn-i Haldun'un görüşlerini yansıtan bu parçadan aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Devlet, toplumu baskı altında tutabilmek için sınırsız yetkiyle donatılmalıdır.
- B) Devletin varlığı doğal ve zorunludur.
- C) Devlet toplumsal iradenin ürünüdür.
- D) Devlet, bireylerin ve kurumların karşılıklı güveniyle varlığını sürdürür.
- E) Devlet, mutlak bir güç değil toplumun amaçlarını gerçekleştirmek için bir araçtır.

(YGS 2011)

çözüm

İbn-i Haldun'a göre insanlar ihtiyaçlarını karşılamak adına doğal olarak toplumsal bir hayat sürerler çünkü birbirlerine muhtaçtırlar. Ancak bu toplumsal hayat insanın hayvani yönü dolayısıyla çatışmalara sahne olacağından insan yine doğal bir süreç olarak varlığını korumak adına bu kez de devlete muhtaçtır. Bu anlamda devletin varlığı hem doğal bir süreçten gelmektedir hem de zorunludur.

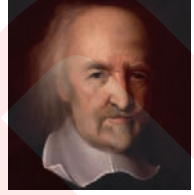
Cevap B

Devletin yapay bir varlık olduğunu savunan görüş

Bu görüşü savunanların başında T. Hobbes, J. Locke ve J. J. Rousseau gelmektedir. Bu üç düşünür toplumsal sözleşme teorisyenleri diye de anılmaktadır.

Hobbes'a göre, doğuştan bencil olan insan, sürekli kendi çıkarlarını koruma eğilimindedir. Kendi

değişikle, insan insanın kurdu-
dur. İnsanlar bunun doğurdu-
ğu çatışmadan kurtulmak için
devleti oluşturmuştur. Bu bir
çeşit sözleşme yaparak, güç-
leri üçüncü bir tarafa bırak-
maktadır. Devlet, iradi olarak
meydana getirilmiş yapay bir
kurumdur.

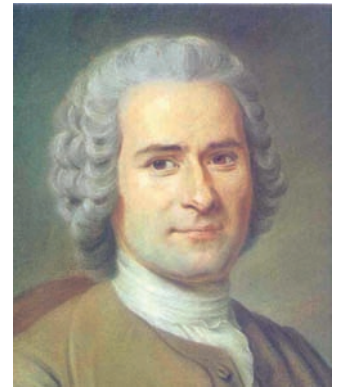

J. Locke'da T. Hobbes gibi devletin varlığını toplumsal sözleşmeye dayandırmaktadır. Ona göre insanlar doğa durumunda özgür ve eşittir. Ancak bu haklara sahip olmakla birlikte bu hakların kul-

lanımında güvenli-
likten uzaktırlar.
Çünkü her zaman
başkalarının saldırı-
larına uğrayabilir-
ler. Bu nedenle in-
sanlar mülkiyetleri-
nin korunması
amacıyla devletler-
de birleşmiş ve
kendilerini yöne-
timlerin altına sok-
muşlardır.

J. J. Rousseau da,
"Toplum Sözleşmesi"
adlı eserinde özgür
toplumların akıl ve ira-
de yoluyla ortak ka-
nunlar oluşturduğun-
dan söz eder. Bireyler
kendi mutluluğunu ve
haklarını korumak için
böyle bir sözleşmeye
ihtiyaç duyarlar. Bu
sözleşme devlet dedi-
ğimiz kurumu oluşturur.

Bu yaklaşımda devlet, insanları birbirlerine karşı koruyan ve yine insanların kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayan yapay, yani sonradan oluşturulmuş bir araç olarak karşımıza çıkar.

örnek soru

- Hobbes'a göre, insan bencildir ve onun bütün eylemleri bu bencil doğasının arzularını tatmin etmeye yöneliktir. Bu durum, çıkar çatışması yüzünden insanların birbiriyle sürekli savaş halinde olmasına yol açar. İnsanları bir arada tutabilmek için, devlet tek bir gücün egemenliğine dayanmalıdır.
- Locke insanların, doğaları gereği iyi olduğunu; bunun sonucu olarak, ilişkilerinin iyi niyet, yardımlaşma ve işbirliğine dayandığını ileri sürer. İnsanlar arasındaki iyi ilişkilerin sürdürülebilmesi, tek bir gücün değil, çoğunluğun egemen olduğu bir devlet düzeniyle mümkündür.

Bu bilgilere göre, Hobbes ve Locke'un devlet anlayışlarındaki fark, aşağıdakilerden hangisinin farklı olusundan kaynaklanmaktadır?

- A) İnsanlığın geleceğiyle ilgili beklentilerinin
- B) İnsanın psikolojik yapısı ve özelliklerine ilişkin görüşlerinin
- C) Yaşadıkları çağa egemen olan siyasi görüşlerin
- D) Toplumsal düzenlemelerin gerekli olup olmadığı konusundaki inançlarının
- E) Çevrelerindeki insanlarla karşılıklı ilişkilerinin

(ÖSS 1999)

çözüm

Hobbes, görüşlerini insanın bencilliği üzerinde bina etmektedir. Locke ise insanların doğaları gereği iyi olduğunu ifade eder. Her iki filozof da devlet anlayışlarını insanın psikolojik yapısı ve özelliklerine ilişkin olarak ortaya koymuştur.

Cevap B

örnek soru

Brian Redhead'e göre, siyasal düşünce tarihi, belli bir soruyu yanıtlama çabalarının tarihidir. Soru aynen durmakta yalnızca yanıtlar değişmektedir. Verilen yanıtların başlıcaları şunlardır:

- Çünkü, varlığım devletin varlığına bağlıdır.
- Çünkü, devlet Tanrı'nın iradesidir.
- Çünkü, devlet ve ben bir anlaşma yaptık.
- Çünkü, devlet ahlâki düşüncenin gerçekleşmesidir.

Buna göre, siyasal düşünce tarihi aşağıdakilerden hangisinin sorgulanmasına dayanır?

- A) Bürokrasinin gereğinin
- B) Devlet-ekonomi ilişkisinin
- C) Devlete itaat nedeninin
- D) İdeal düzenin olabirirliğinin
- E) Bireyin devlet için vazgeçilmezliğinin

(ÖSS 2003)

çözüm

Verilen yanıtlara bakıldığında devletin birey için taşıdığı anlam ve devlete itaat nedenleri öne çıkmaktadır.

Cevap C

7.5 Herkesin mutlu olabileceği bir toplum olabilir mi?

Toplumlar da yaşanan bazı rahatsızlık, huzursuzluk ve siyasi sistemlerden memnuniyetsizlikler, ideal düzen arayışlarına neden olmuştur. Bu noktada ideal düzenin olabileceğini reddeden ve bunu kabul eden filozoflar vardır.

İdeal düzenin olabileceğini reddedenler

İdeal devlet düzeninin olamayacağını, herkesin mutlu olabileceği bir toplum tasarlamının müm-

kün olmadığını savunanları iki başlıkta toplayabiliriz. Bunlar;

Sofistler: Septik (şüpheli) bir anlayışa sahip olan sofist düşünürler, devletin yapay bir kurum olduğunu ifade ederler. Onlara göre mutlaklık/gerçeklik insana göre değişen bir değerdir. Bu yüzden de ideal bir düzene ulaşmak söz konusu değildir. Genel geçer bilgiler olmadığı gibi, ideal düzen de olamaz.

Nihilistler: Bu görüşü savunanlar her türlü sistem, inanç ve ahlâk öğretisini reddederler. Onlara göre toplumsal düzen anlayışı, insan doğasına aykırıdır. Anarşizmle aynı görüşü paylaşarak devlet kurumunu reddederler. Onlar mutluluğun ancak bu tip sistemler ortadan kalktığında mümkün olabileceğini iddia ederler.

örnek soru

- Anarşizm, insan doğasının devlet ve toplumsal kurumlar tarafından bozulduğunu, insanların devlet düzeni olmadan da adil ve uyumlu bir biçimde yaşayabileceğini ileri sürer.
- Sofistler, insanın her yerde ve her zaman bağlanabileceği yasaların doğa tarafından konulmuş olduğunu, insan eliyle kurulmuş düzenlerin güçlüye ve egemen olana yaradığını, doğal durumda var olan güç dengesini bozduğunu savunmuşlardır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi anarşizm ve sofizmin ortak özelliğidir?

- A) İnsan doğası ile uyum içinde olan bir devlet biçimi önermeleri.
- B) Toplumsal kural ve düzenlerin insanın özüne aykırı olduğu görüşünü benimsemeleri.
- C) Devletin görevinin bireylere hizmet etmek olduğunu öne sürmeleri.
- D) İnsanlar için her yerde ve her zaman geçerli olan temel toplumsal kuralları araştırmaları.
- E) İnsan uygarlığının her türlü ürününü değersiz bularak reddetmeleri.

çözüm

Anarşizm devlet ve toplumsal kurumlar insan doğasını bozduğunu savunur. Sofistler de insan tarafından kurulan düzenlerin doğal düzendeki dengeyi bozmaktadır. Bu iki görüşde insan eliyle oluşturulan kural ve düzenlerin insan doğasına aykırı olduğunu savunmaktadır.

Cevap B

İdeal düzenin olabileceğini kabul edenler

İnsanların ideal düzen arayışları, yani herkesin mutlu olabileceği bir toplum modelinin olup olmadığını aramaları İlk Çağ'a kadar uzanmaktadır. Özellikle sanayileşme süreciyle birlikte 19. yy.'da ortaya çıkan siyaset, toplumsal ve ekonomik değişimler, daha fazla insanın refah ve mutluluğunu sağlayacak ideal bir düzen arayışına hız kazandırmıştır.

Bu arayışlar neticesinde ideal düzenin olup olmayacağı sorusu özgürlük, eşitsizlik ve adalet temeline dayanan yaklaşımlarla kendini ortaya koymuştur. Şimdi bu yaklaşımları açıklayalım.

Özgürlüğü Temel Alan Yaklaşım: Bu anlayışa göre, ideal düzenin var olması için toplumda bireysel özgürlüklerinin tam olarak yerine getirilmesi gerekir. Böyle bir ortamda ideal düzen kendiliğinden oluşur. Ekonomik planda ise, bireylerin ekonomik çıkarlarının tatmini sağlanınca toplumun bütünüün çıkarı da gerçekleştirilmiş olacaktır. A. Smith ve St. Mill gibi liberalist düşünürler bu yaklaşımı temsil ederler.

Eşitliği Temel Alan Görüş: Bu görüşe göre ideal düzenin var olabilmesi için bireylerin başkaları ile eşit olarak yasama hakkına sahip olması gerekir. Bunun gerçekleşmesi ise üretim araçlarının kişi veya grup mülkiyetinden çıkarılıp herkese ait olması ile mümkündür. Sosyalist S. Simon, L. Blanc ve K. Marx bu görüştedirler.

Adaleti Temel Alan Yaklaşım: Bu yaklaşıma göre ideal düzen için hem özgürlüğü hem de eşitliği içine alan bir adaletin sağlanması gerekir. Böylece hukuksal kurum ve kurallar işleyecek, bireylerin temel hak ve özgürlükleri korunmuş olacaktır.

7.6 Ütopyalar, gerçekte yaşanma ihtimali olmayan tasarımlardır.

Düşünürlerin bir kısmı, içinde yaşadıkları toplumlardaki sorunlar, adaletsizlikler, yetersizlikler ve diğer yönetim sorunlarına karşı, yeni toplum tasarımları kurgulamışlardır. Gerçekte yaşanma ihtimali bulunmayan bu tasarımlara ütopya adını veriyoruz.

Ütopyalar genellikle bütün insanların mutluluğunu sağlayabilecek tasarımları içerirler. Platon'un "Devlet"i, Farabi'nin "Medinetü'l Fazıla"sı, Thomas More'un "Ütopya"sı, Campanella'nın "Güneş Ülkesi", Francis Bacon'un "Yeni Atlantis"i bu tür ütopyalara örnek olarak verilebilir.

Bu ütopyalarda çeşitli yönetim ve toplum biçimlerinden söz edilir. Bu sistemler en mükemmel sistemlerdir ve tüm insanların mutluluğunu amaçlarlar.

Bunların dışında, her şeyin daha da kötüye gideceği öngörüsüne dayanan korku ütopyaları vardır. **Ters ütopya** adı verilen bu eserlerde, yönetici güç, sözde, insanların mutluluğu için her türlü yöntemi ve baskıyı kullanabilir. Bu toplumlar, özgürlüklerin sınırlandırıldığı toplumlardır ve toplumda korku ve endişe hakimdir. Aldous Huxley'in "Yeni Dünya"sı ve George Orwell'in "1984"ü bu tür ütopyalara örnektir.

Ütopyalar istenilen ütopyalar ve korku ütopyaları olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Şimdi ütopyalardan birkaçını özetleyelim.

Istenilen Ütopyalar

Platon "Devlet"i

İdeal devlet anlayışından "Devlet" adlı eserinde bahseder. Bu devlette üç grup vardır: işçiler, bekçiler ve yöneticiler. İşçiler sadece çalışır, itaat ederler. Bekçiler (yani savaşçılar) devleti içten ve dıştan gelecek tehlikelere karşı korur. Yöneticilerin amacı toplumda adaleti hakim kılmaktır. Ona göre, böyle bir devlet en mükemmel devlettir.

Farabi'nin "Erdemli Şehir"i

Halkının etkin akılla bağlantı kurduğu ve erdemli kişilerce yönetilen bir toplum modelidir. Bir erdemli kişi veya erdemli bir meclis, toplumu yönetir.

Thomas More'un "Ütopya"sı

Thomas More ütopyasında mülkiyetin bireysel olduğu ve her şeyin parayla ölçüldüğü yerde adaletin ve mutluluğun olmayacağını söyler ve insanların mutlu olabilecekleri bir düzen önerir. Bu düzende mülkiyet yoktur, sınıf yoktur ve insanlar eşittir. Aile, toplumun temelini oluşturur. İnsanlar para ve altına değer vermezler; herkes mutludur. Yöneticiler, halkı çok iyi yönetir. Yasaların sayısı çok azdır. Savaş yoktur, barış hakimdir. Değişik dine inanan insanlar arasında hoşgörü vardır ve bu insanlar ruhun ölümden sonra yaşayacağına inanırlar.

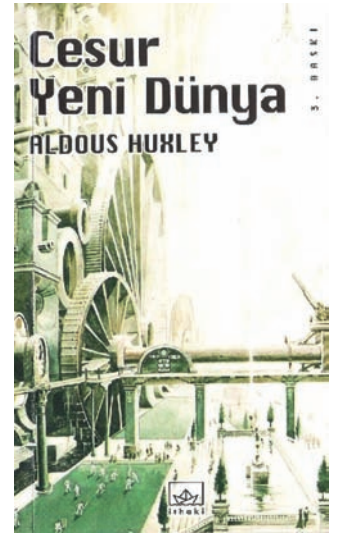
Campanella'nın "Güneş Ülkesi"

Campanella ütopyasında var olan her şeyin ortaklaşa paylaşıldığı, tam bir eşitliğin yaşandığı bir ülke hayal etmiştir. Mülkiyet ortak, zorunlu çalışma süresi ise azdır. Güç, akıl ve sevgi ilkesine dayanan yöneticilerin yetkileri ise çok geniştir.

Korku Ütopyaları

A. Huxley'in "Cesur Yeni Dünya"sı:

A. Huxley, "Cesur Yeni Dünya"sını teknolojinin gelecekte toplumu nasıl yok edeceğini göstererek, bilim ve teknolojiye karşı insanı uyarmak amacıyla yazmıştır. Yeni dünyada yapay yöntemle üretilen insanlar alfa, beta, epsilon adı verilen sınıflardan oluşmuştur. Kimse hastalanmaz ölmez, bu toplumda yalnız çalışma ve eğlence olduğundan, insanlarda duygulanma ve düşünme yoktur. Ayrıca toplumların ve bireylerin geçmişi tümüyle silinmiştir.

G. Orwell'in "1984"ü

G. Orwell totaliter devlet anlayışına karşı insanları uyarmayı amaç edindiği 1984 adlı bir eser kaleme almıştır. 1984 dünyanın üç bloğa bölündüğü ve toplumların acımasızca yönetildiği bir dönemdir. Baskı nedeniyle herkes korku içindedir. İnsanların davranışları ve düşünceleri sürekli izlendiği için kimsenin özel hayatının olmadığı bir dünyadır.

7.7 Siyaset felsefesi açısından birey – devlet ilişkisi çok önemlidir.

Birey, temel hak ve özgürlüklerini kullanan bir varlıktır, devlet ise toplumda bireylerin bu hak ve özgürlüklerini en ileri derecede ve sürekli olarak kullanabilmeleri için oluşturulmuş siyasi bir otoritedir. Birey tek başına yaşamadığına göre devlet, toplum düzeninin devamlılığı için zorunlu bir koşuldur. Çünkü insanlar aralarındaki çatışmaları ortadan kaldıracak ve kendilerini yönetecek bir otoriteye ihtiyaç duyduklarında devlet kurumunu oluşturmuşlardır. Dolayısıyla devlet toplum üyeleri ve gruplar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkabilecek olası çıkar çatışmaları durumunda oluşacak düzensizlikleri, karmaşayı hukuk kuralları ile düzene koyar.

Sonuçta birey devletle varlığını korur ve devlet de birey sayesinde var olur. Yani diyebiliriz ki birey ve devlet biri olmadan diğeri de varolamayacak iki temel unsurdur.

Birey uğruna devletin feda edilmesi kabul edilemeyeceği gibi bireyin devlet için bile temel hak ve özgürlüklerinden vazgeçmesi düşünülemez.

Birey – devlet ilişkileri eski çağlardan günümüze oldukça farklılık göstermiştir. Tarihsel süreçte 18. ve 19. yüzyıllara kadar birey – devlet ilişkisi tek yanlıdır ve devletin lehinedir. Ancak 18. ve 19. yüzyıllarda bireyci düşüncenin gelişmesiyle bu belirleyicilik tek yanlı olmaktan kurtulmuştur.

Günümüzde milli egemenlik ve demokratik rejim anlayışının yerleşmesiyle birey temel hak ve özgürlüklerine kavuşmuş ve bu haklarını kullanarak demokratik rejimin yerleşmesine katkı sağlamıştır. Devletin tanıdığı bu haklara karşılık birey de yurttaşlık görevini yerine getirmekle yükümlü olmuş ve birey – devlet ilişkisi çift yönlü olmuştur.

Bireyin yurttaşlık görevleri arasında, askere gitmek, vergi vermek, yasalara uymak gibi görevler bulunmaktadır.

Şimdi felsefe tarihinde birey – devlet ilişkisini incelemiş farklı filozofların bu konuya nasıl yaklaştıklarını inceleyelim.

1. Yusuf Has Hacip : Kutadgu Bilig (Mutluluk Veren Bilgi) adlı eserinde hükümdarın görevinin halka hizmet etmek ve adalet dağıtmak olduğunu savunur.

2. K. Popper : "Açık Toplum ve Düşmanları" adlı eserinde özgürlük öğretisini savunurken aslında bireyin vazgeçemeyeceği haklarını savunur. Bireyin haklarını ortadan kaldıran totaliter (baskıcı) yönetimlerin eleştirisini yapar.

3. Montesquieu : "Kanunların ruhu" adlı eseriyle tanınmıştır. İnsanın üç temel duygusundan söz eder. Bunlar erdem, şeref ve korku. Bir de bu duygulara karşılık gelen üç yönetim biçimi sayar: Cumhuriyet, monarşi ve istibdat. Düşünür, bireylerin haklarının korunduğu, bireylerin yasalara uyduğu, devlete ve topluma bağlı kaldığı bir toplumsal düzen özlemi duyar.

örnek soru

Montesquieu'ye göre, her toplum için amaç, bireylerin özgürlüğüdür. Kimdir bu özgürlüğün düşmanı? Despotluk. O halde, özgürlüğü gerçekleştirmek için despotluktan sakınılmalıdır. Onun da yolu, devlette özellikle yasama, yürütme ve yargıyı birbirinden ayırmaktır.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisi söylenemez?

- A) Yasama ve yargı gücü beraber hareket ederken, yürütme gücü bağımsız hareket eder.
- B) Bireysel özgürlükler sağlıklı toplumun ön koşuludur.
- C) Demokratik yönetimlerde güçler ayrılığı ilkesi vazgeçilmezdir.
- D) Güçlerin tek elde toplandığı yönetimlerde bireysel özgürlüklerden söz edilemez.
- E) Devlet yönetiminde özgürlükler temel olmalıdır.

çözüm

Montesquieu'ye göre devlet despot bir rejim uyguladığında bireyin özgürlüklerini kısıtlayan bir hal alır. Bu durumu kaldırmak için yasama, yürütme yargı birbirinde ayrılmalıdır. Bu ise kuvvetler ayrılığı demektir.

Cevap A

KAVRAMA TESTİ 1

(7.1 - 7.4)

1. Siyasetten kaçınmanın kendisi olsa olsa kötü bir siyaset olabilir. Hayatımızın büyük bir bölümünün siyasi kurumlar ve süreçler tarafından belirlendiği günümüz dünyasında siyasetten kaçmak hayattan kaçmaktır.

Parçada, aşağıdakilerden hangisi dile getirilmektedir?

- A) Siyasetin güç ve yorucu olduğu
- B) Pek az insanın siyasetle uğraştığı
- C) Siyasetle uğraşmanın her yurttaş için kaçınılmaz olduğu
- D) Mevcut siyasetçilerin bireyleri siyaset kurumundan soğuttuğu
- E) Siyasetle uğraşmanın insanı mutlu ettiği

Siyaset insanın ve toplumun olduğu her yerde olmak zorundadır.

2. Aşağıdakilerden hangisi "siyaset felsefesinin" konusu kapsamında **yer almaz**?

- A) Sivil toplum nasıl gelişmiştir?
- B) İktidar kaynağını nereden alır?
- C) Egemenlik meşruiyetini nereye dayandırır?
- D) En gelişmiş yönetim biçimi hangisidir?
- E) Ahlaki olan doğaya uygun mudur?

3. Siyaset Bilimcisi Max Weber'e göre, çağdaş toplumların bürokratikleşmeleri kaçınılmazdır. Bürokrasi, örgütlenmenin en akılcı örneklerinden biridir.

Max Weber, bürokrasinin hangi özelliği nedeniyle, çağdaş toplumların bürokratikleşeceğini öngörmektedir?

- A) Hantal bir yapı arzemesi nedeniyle, işlerin uzamasına sebep olması
- B) Herkesin görevinin belli olduğu, örgütlü bir hiyerarşik yapı arzemesi nedeniyle işlerin düzenli olarak yürütülebilmesi
- C) Sivil toplumun girişimiyle ortaya çıkmış bir kurum olması
- D) Hükümetlerin değişim politikalarına direnmesi
- E) Toplumda ayrıcalıklı bir yere sahip olması

Bu soruyu çözemediyse 7.2 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

4. Yönetenlere itaat, onun hukuka uygun olarak kullanıldığı inancından doğar. Yöneticilerin iktidara geliş yolları, anayasa ve kanunlarla açıkça belirlenmiştir. Yönetilenler, yöneten şahıslara değil, hukuki düzene itaat ederler.

Burada ifade edilen egemenlik biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kaynağı akıl ve hukuk olan demokratik egemenlik
- B) Sosyal sözleşmeye dayalı egemenlik
- C) Gücünü geleneklerden alan geleneksel egemenlik
- D) Liderin karizmatik özelliklerinden alan karizmatik egemenlik
- E) İlahi kuralların hakim olduğu Tanrısal egemenlik.

5. Toplumsal düzeni sağlayan kurallar benzerleriyle uyumlu ya da hukukcular tarafından benimsendiği için meşru değildir. Toplumdaki bireylerin rızasını kazanabilirdi ve bireyler bu normları kendi normlarıymış gibi algılayabiliyorlarsa işte o zaman bir meşruiyetten söz edilebilir.

Parçaya göre meşruiyetin ölçütü, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Devletin devamlılığını sağlaması
- B) Bireysel farklılıklar gözetmesi
- C) Normların bilimsel bir heyetçe hazırlanması
- D) Çoğunluğun iradesini yansıtması
- E) Normların genel - geçer özellikler taşıması

6. Kimi düşünürler bürokrasinin devleti hantallaştırdığı, kurumlararası işleyişi yavaşlattığı düşüncesindedirler. Oysa ki ben bürokrasiyi devletin yılmaz bekçisi olarak görürüm. Toplumsal düzenin sarsıldığı, siyaset kurumunun işlevini yerine getirirken zorlandığı dönemlerde boşlukları dolduran hep bürokrasi olmuştur.

Bu açıklama, aşağıdaki sorulardan hangisine bir yanıt niteliği taşır?

- A) Bürokrasiden vazgeçilebilir mi?
- B) Bürokrat - siyasetçi ilişkisi nasıl olmalıdır?
- C) Bürokrasideki hiyerarşik yapı nasıl oluşturulur?
- D) Bürokrasi gücünü nereden alır?
- E) Bürokratik kurumlar nasıl yapılmalıdır?

7. Bazı toplumlarda devletin yürütme gücünü elinde bulunduran iktidarlar, keyfi uygulamalarla yurttaşların temel haklarını ihlâl edilebilecek noktaya gelebilirler. Çağdaş toplumlarda demokrasinin gereği olarak kendi yasal haklarını aramaya çalışan yurttaşlar bu mücadeleyi yürütebilmek için bir araya gelerek çeşitli organizasyonlar oluştururlar. Bu mücadele sayesinde, toplumdaki farklı meslek kuruluşlarının ya da bir toplumsal ihtiyacı karşılayabilecek çözümler arayan kurumların ortaya çıkmasını sağlarlar.

Parçada iktidarın keyfi uygulamalarını engelleyebilmek için aşağıdakilerden hangisinin önemi vurgulanmaktadır?

- A) Meclisteki muhalif partilerin
- B) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin
- C) Bağımsız yargı organlarının
- D) Kamuda görev yapan sosyal hizmet kurumlarının
- E) Sivil toplum örgütlerinin

Demokratik toplumlarda kişiler, hak ve özgürlüklerini kendi kurdukları örgütlenmelerle savunabilir, koruyabilirler.

8. Cumhuriyet rejimlerinde iktidar, seçim sonucunda halkın oylarıyla iktidara gelir. İktidarın tek bir kişi ya da ailede toplandığı, devleti bu kişinin yönettiği monarşi, iktidarın seçimle iş başına geldiği cumhuriyetten ayırt edilebilir. Bu iki biçimi birleştiren devletler de vardır. Örneğin, seçimle iş başına getirilmiş organların iktidarda büyük bir rol oynadığı meşruiyette, kralın veya imparatorun yetkisi bir anayasa ile sınırlandırılmıştır.

Buna göre devletle ilgili aşağıdakilerden hangisi vurgulanmamıştır?

- A) Monarşik rejimlerin özellikleri
- B) Devlet yönetimlerinin oluşum biçimleri
- C) Egemenliğin kullanılış biçimi
- D) Ekonominin devletin oluşumundaki belirleyiciliği
- E) Cumhuriyet rejiminin özellikleri

9. J. J. Rousseau devletin meşruluğu ile ilgili düşüncelerini "Toplum Sözleşmesi" adlı yapıtında toplamıştır. Burada bireylerin toplum yaşamına geçmeden önceki durumlarını genel bir mutluluk durumu olarak görmektedir. Ancak mülkiyet kavramının ortaya çıkmasıyla beraber bu durumun bozulduğunu ifade etmiştir. Bu noktadan sonra insanların eski mutlu günlere dönmelerinin olası olmadığını ifade etmiş ve birlikte yaşayabilmelerinin temelinde ortak sözleşmeler yapmaları gerektiğini savunmuştur. Böylece günümüz devlet yapısının bu ortak sözleşmelere dayandığını dile getirmiştir.

Buna göre, devletin oluşumundaki süreç aşağıdaki durumlardan hangisiyle açıklanabilir?

- A) Özel mülkiyet kavramının toplum yaşamında etkin kılınmasıyla
- B) İnsanların toplumsal yaşam içinde bir araya gelip anlaşmalarıyla
- C) İnsanların toplumsal düzenin kurulmasında elitleri görevlendirmesiyle
- D) Zenginleşen burjuva sınıfının özgürlükleri devletin temeline oturtmasıyla
- E) Devlet yönetimiyle tek bir kişinin yönetiminin kabulüyle

10. Hobbes'a göre insan doğası gereği bencil bir varlıktır. Kendi deyişiyle, "İnsan, insanın kurdudur." İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkları giderecek güçlü bir düzene ihtiyaç vardır. Bu düzeni sağlayabilmek için insanlar bir araya gelerek devlet kurumunu oluşturmuşlardır.

Parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi devletin ortaya çıkma şeklini vurgular?

- A) İnsanların anlaşarak meydana getirdikleri suni bir varlıktır.
- B) Doğal akışın bir parçası olarak belirmiştir.
- C) İlahi bir gücün kaynaklığında oluşturulmuştur.
- D) Ayrıcalıklı bir zümrenin iradesiyle kurulmuştur.
- E) İnsanlar arasındaki ekonomik anlaşmazlıkları gidermek için meydana getirilmiştir.

KAVRAMA TESTİ 2

(7.4 - 7.7)

1. Machiavelli'nin düşünsel dünyasında devletin, Antik Çağ ve Rönesans düşüncelerinin sentezi sonucunu oluşturduğunu görmekteyiz. Bu düşüncede devlet belirli bir ulusa dayanmalıdır. Bunu yapamıyorsa yeterliliği ve gücü yok sayılacaktır. Burada devlet tüm gücünü kendine temel oluşturan ulustan alır. Ulustan daha üst ya da ulusun karşısında dinsel öğretiler devlette yer bulamazlar. Devletin hukuk kuralları kendisini ulusa ve devlete dayandırmalı dinin buyruk ve dogmalarından kurtarmalıdır. Devlet yöneticisinin tek amacı, devletin bekası ve gücünü yükseltmek olmalıdır. Bunu yaparken de her türlü yöntem ve aracı kullanması meşru olacaktır.

Parçaya göre düşünürün devlete dair yaklaşımında aşağıdaki görüşlerden hangisine ulaşamaz?

- A) Devletin laik temele dayandığı
- B) Devlet yöneticisinin amacının devletin devamını sağlamak olduğu
- C) Devletin ulus birlikteliğine dayandığı
- D) Devletin varlığı söz konusuysa yasa dışı yöntemlerin meşru olduğu
- E) Hukuk sisteminin temelinde dinsel öğretilerin varlığı

2. Platon'a göre, insan küçük, devlet büyük bir organizmadır. Devlette görülen sosyal sınıflar, insandaki belirli yetilerin karşılığıdır. Örneğin, devletteki işçi sınıfı, insandaki irade yetisine; yöneticiler sınıfı, akıl yetisine karşılık gelir. Kısaca, devlet, büyük bir insandır.

Buna göre, Platon'un devlete ilgili görüşü için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) İnsan gibi, devletin varlığı da tabiidir.
- B) Devlet, güçlülerin zayıfları ezme aracıdır.
- C) İnsanın özgürlüğü önünde engel teşkil ettiğinden, devlet olmamalıdır.
- D) Genel geçer doğrular olamayacağından, devletin varlığı gereksizdir.
- E) Devlet, insan ürünü, yapay bir kurumdur.

3. Liberal öğretinin temelinde özgürlük prensibi vardır. Liberalizmi tek cümleyle özetlemek gerekirse Adam Smith'in dediği gibi "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" olurdu. Burada da belirtildiği gibi girişimci özgürlük sınırsızca özendirilip teşvik edilmiş ve bunun sonucunda mutlu zengin bir azınlık ile onlara hizmet eden yoksul çoğunluktan oluşan sosyal sınıfların zeminini hazırlamıştır.

Buna göre zenginliğin ve fakirliğin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özgürlüğün eşitlik temelini dayanmaması sonucunda güçlünün lehine işlemesi
- B) Zenginliğin toplumda hak edişe göre dağıtılması
- C) Serbest girişimin diğer hak ve özgürlüklerinde temelini oluşturması
- D) Liberal devlet örgütlenmesinde temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye alınmış olması
- E) Toplumsal uzlaşının, ulusa ve eşitlik ilkesine dayalı gerçekleşmesi

Bu soruyu çözemediyse 7.5 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

4. • Marx'a göre toplumsal düzen ancak üretim araç ve gereçlerinin ortak kullanımıyla ve bireyler arasındaki eşitliğin sağlanmasıyla gerçekleştirilebilir.
- Platon'a göre toplumsal düzen, yurttaşların yasaları benimseyip bu yasalara uygun yaşamalarıyla mümkün olacaktır.

Buna göre iki düşünür arasındaki farklılık, aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Sivil toplumun görevlerini belirlemede
- B) Bürokrasinin sınırlarını belirlemede
- C) Devletin işlevinin belirlenmesinde
- D) Toplumsal ihtiyaçları karşılama önceliklerinde
- E) Doğal düzen arayışlarını gerçekleştirirmede

5. A. Huxley'in "Yeni Dünya" yapıtında yaşadığımız dünyaya farklı bir bakış getirilmektedir. Teknoloji hayatımızın her alanına ulaşmış, aile kurumu yok olmuş, nüfusun artışı gen biliminin yöntemlerine bırakılmıştır. Yeni Dünya'da düşünmeye yer yoktur. Geçmiş silinmiş, tarihi eserler yok edilmiştir. Böyle bir dünyada normal bir doğumla dünyaya gelen ve anne, babası olan bir çocuk vardır. Bu çocuk için yaşam zor ve tatsız olacaktır.

Korku ütopyası olarak bilinen Huxley'in "Yeni Dünya"sı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Ahlâk tabularını yıkmıştır.
B) Birey özgürlüğünü öne çıkarmıştır.
C) O günkü olumsuzluklara bakarak geleceği tasarlamıştır.
D) İdeal bir düzenin nasıl olması gerektiğini düşünmüştür.
E) Bilim adamlarının toplumu yönlendirmeleri sağlanmıştır.

Korku ütopyaları toplumda korku ve endişenin hakim olduğu toplum tasarılarıdır.

6. Kelime olarak "Hiçbir yerde olmayan" anlamına gelen ütopyalarda düşünürler gerçek dünyada kuramayacakları ideal devlet düzenini hayali bir dünyada gerçekleştirmişlerdir. Birçok ütopyanın Ortaçağ'ın baskıcı yönetimlerinden sonra aydınlanmacı Rönesans döneminde yazılmış olması anlamlıdır.

Buna göre ütopyaların çoğunun Rönesans döneminde yazılmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Siyasi alandaki karışıklıkların etkisi
B) Dinsel öğretilerin yaşamı zorlaştırması
C) Özgürlük akımlarının felsefi yaklaşımları etkilemesi
D) Modern tıbbın gelişmesi
E) Edebiyat ve yazın dünyasının gelişmesi

7. Thomas Moore içinde yaşanan devlet düzenindeki eşitsizliğin temeli olarak özel mülkiyet görmüş ve ütopyasındaki devlet biçiminde özel mülkiyete yer vermemiştir. Toplumsal yaşamda üretim araçları ortak olduğu gibi özel mülkiyet edinmekte yasaklanmıştır. Bu devlet düzeninde para kullanılmadığı için devlet, yurttaşlarının tüm ihtiyaçlarını gidermekle yükümlüdür. Buna karşın yurttaşların zorunlu çalışma süreleri 6'şar saat olarak belirlenmiştir. Bu ülkede kişiler geri kalan zaman diliminde kendilerini yenileyici spor sanat vb. faaliyetlerde bulunur.

Buna göre, T. Moore'un ütopyasına dayanarak oluşturulan durum aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Toplum - devlet yönetiminin uzlaşmacı yapıda olması
B) En uygun devlet yönetiminin demokratik cumhuriyet olması
C) Devlet yönetiminin anayasal temele dayanması
D) Kişilerin kendilerini geliştirici faaliyetlerde bulunması
E) Devletin temeline özel mülkiyetin alınması

8. Yusuf Has Hacıp'e göre, devletin mükemmel bir devlet olabilmesi için akla ve adalete, uygun olarak düzenlenmiş yasalarla, idaresini gerçekleştirilmesi gerekir. Devlet, insanların bireysel olarak gelişmelerine ve mutlu olmalarına hizmet etmelidir. Buna karşılık, yönetilen konumundaki bireyler de Tanrı'nın buyruklarına uygun yaşamalı erdemli olmaya çalışmalıdır.

Yusuf Has Hacıp'e göre devletin mükemmel olması neyle mümkündür?

- A) Bireylerin eleştiri yapabilme özgürlüğüne sahip olmasıyla
B) Yöneten ve yönetilenlerin sorumluluklarını gereğince yerine getirmesiyle
C) Seçkin bir idari kadroya sahip olmasıyla
D) Bireylerin taşkın davranışlarına karşı önlem alabilmesiyle
E) İdarecilerinin seçimle iş başına gelmesiyle

08 BİLİM FELSEFESİ

- Bilim felsefesi nedir?
- Bilimle felsefe karşılıklı etkileşim içindedir.
- Bilimin tarihsel yolculuğuna çıkıyoruz.
- Bilim simgelerin formülleştirdiği bir üründür.
- Bilim bir etkilik sürecidir.
- Bilimsel bilginin özellikleri
- Bilimsel yöntemin özellikleri
- Bilimin değeri hayatın içinde saklı!

8.1 Bilim felsefesi nedir?

Bilim, düzenli, sistemli ve yöntemli olan bir bilgidir. Başka bir ifadeyle bilim, olayların oluş kanunlarını ve olaylar arasındaki bağlantıları belirli bir yöntemle inceleyen genel bir disiplindir. Amacı, insanın içinde yaşadığı evreni anlamak ve evrende meydana gelen olayları açıklamaktır.

Bilim felsefesi ise bilimi anlamayı ve açıklamayı amaç edinen felsefi çalışmalardır. Bu anlamda bilim felsefesi felsefenin bir alt dalıdır ve bilimden farklı olarak bilimin kendisini inceleme nesnesi yapan, bilimsel bilginin tarihini, kapsamını, sınırlarını, bilimsel bilginin yapısını ve özelliklerini felsefi bir bakış açısıyla inceleyen bir yapısı vardır.

Bilimin felsefenin inceleme nesnesi haline gelmesi durup dururken olmamıştır. Ortaçağ anlayışının sona ermesiyle bilimsel alandaki gelişmeler büyük bir ivme kazanmıştır. Bu gelişmeler toplumsal alanda da hızlı değişimlere neden olduğundan felsefe bilimsel faaliyetin kendisini konu edinmek zorunda kalmıştır.

Bilim felsefesinin ne olduğuna açıklık getirdikten sonra bilim felsefesi ile birbirine sıklıkla karıştırılan bilimsel felsefeye de açıklık getirelim.

Bilim felsefesinin amacı bilimin mantıksal işleyişini çözümlmek, niteliğini aydınlatmak iken bilimsel felsefenin amacı felsefeyi bilimselleştirmek yani felsefeyi metafizikten arındırmaktır. Bir bakıma bilimsel felsefe, felsefeye çağdaş bilimlerin yöntemini uygulama çabasıdır.

örnek soru

Bilim felsefesi, felsefeye özgü düşünme ve çözümleme yönteminden yararlanarak bilimin yapı ve işleyişini aydınlatmayı amaçlayan felsefe dalıdır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bilim felsefesinin konusu değildir?

- A) Bilimsel ilke ve yöntemlerin neler olduğu
- B) Hangi uğraş alanının bilim olup olmadığı
- C) Bilgilerimize nelerin kaynaklık ettiği
- D) Bilim insanının nasıl bir tutum takınması gerektiği
- E) Toplumun bilimsel gelişmeyi nasıl etkilediği

çözüm

Bilim felsefesi genel olarak bilgiyle değil, özel olarak bilimsel bilgiyle ilgilidir. Bilimsel bilginin nasıl oluştuğunu, hangi yöntemlerle elde edildiğini, nelerin bilgiyi etkileyeceğini inceler.

Ancak genel olarak bilgilerimize nelerin kaynaklık ettiğiyle ilgilenmez. Bu alan bilim felsefesinin değil bilgi felsefesinin inceleme alanı ve problemidir.

Cevap C

Bilim felsefesi bilimle ilgili olarak "Bilim nedir?, Bilimsel yaklaşım nedir?, Bilimsel yöntem nedir?, Bilimsel düşüncenin işlevi nedir?, Bilimsel faaliyeti diğer etkinliklerden ayıran özellikler nedir?, Bilimsel faaliyet her zaman olumlu sonuçlar mı doğurur?" gibi sorular sorar.

Bilim felsefesi, bilimin felsefesini yapan yani bilimi ve bilimsel faaliyeti sorgulayan felsefe iken bilimsel felsefe; bilimselleştirilmiş, bilime benzetilmiş, bilim gibi bir felsefidir. (Yöntem bakımından)

8.2 Bilim ile felsefe karşılıklı etkileşim halindedir.

Felsefe ve bilim ulaşmak istedikleri hedef bakımından birbirine paralellik göstermektedirler. Pe ki bu ne demektir?

Biz biliyoruz ki felsefe ve bilim kavram ve soyutla malar kullanarak genel ilkelere ve sonuçlara ulaş mak isterler ve bu bakımdan benzerlik gösterirler. Ancak her ikisinin de bu amaca ulaşırken farklı yöntemler izlediklerini görürüz. Zaten aynı nesne ye aynı yöntemle yaklaşırsanız birbirlerinden farklılıklar kalmazdı. Bu bakımdan diyebiliriz ki felse fe ve bilim konuları bakımından benzer, yöntemle ri bakımından birbirinden farklı özellikler sergiler ler.

Benzer konulara yaklaşmış, onu araştırma nesne si yapmış iki disiplinin birbirini etkilemesi kadar doğal bir şey yoktur. Diyelim ki iki kadına aynı ye mek malzemelerini veriyorsunuz ve aynı mutfak ta aynı yemeği yapmalarını istiyorsunuz. Sonuçta elbetteki ortaya çıkan tatlar birbirinin aynı olma yacaktır. Çünkü kadınlardan her biri farklı bir yön tem, farklı bir usul tercih edeceğinden ortaya koy dukları yemek de farklı bir lezzetle ortaya çıkac taktır ama ne varki yapılan yemek aynı yemek ol duğundan birbirine benzer yönler de olacaktır. Tıpkı bunun gibi aynı nesneye yönelmiş (varlık alanı) bilim ve felsefenin ortaya koyduğu ürünle rin etkileşim halinde olması da muhtemeldir.

Felsefe ve bilimin inceleme nesnesinin varlık alanı olduğunu ve bu bakımdan da ortak özellik taşıdı klarını belirtmiştik. Her iki disiplinin varlık alanına yaklaşımlarını değerlendirdiğimizde iki disiplin arasındaki ilişkiyi de daha iyi anlayacağız.

Felsefe ve bilim varlığa yaklaşım bakımından farklılık gösterirler.

Felsefe varlığı genel olarak değerlendirirken bilim varlığın kendi alanına bakan yönüyle ilgilenir. Bu bakımdan felsefe daha kuşatıcı bir yöne sahiptir. Örneğin psikoloji bilimi "Öğrenme nedir?", "Hatır lama nasıl olur?" gibi özel sorulara yanıt ararken felsefe "Evren nedir?" Varlığın kaynağında ne vardır?" gibi daha genel sorular sorar ve bilimin el attığı konularla da ilgilenir. Yani felsefe hem olgu sal hem de değer alanına ait bilgiler üretirken bi lim sadece olgusal alanda hareket eder.

Felsefenin bu kuşatıcı hali bilimlere destek olma sını, sorduğu sorularla bilime yeni sorgulama alanları açmasını sağlamakta ve bilimle etkileşimi

ni başlatmaktadır. Yine hakeza bilimsel faaliyetin sonuçları da felsefe için yeni sorgu alanları doğur duğundan bilim de felsefeyi etkilemektedir.

Merak ve hayret duygusunun doğurduğu açlık çocuklarda net bir şekilde görülür.

Dolayısıyla diyebiliriz ki varlık var oldukça insan merak ve hayret duygusunun doğurduğu açlığı gidermek için bilime ve felsefeye koşacak bilim ve felsefe de bu ortak nesnelerini birbirlerini destekleyerek açıklamaya çalışacaklardır.

örnek soru

Aşağıdakilerden hangisi felsefe ve bilimin ortak özelliği olamaz?

- A) Gerçeği anlamaya çalışma
- B) Kesin yargılara ulaşma
- C) Merakı giderme
- D) Sistemli ve düzenli olma
- E) Eleştiriye açık olma

çözüm

Felsefe ve bilim insanın merak duygusundan doğan sistemli ve düzenli, eleştiriye açık, dogmalara kapalı, gerçeği arama çabalarıdır. Fakat bilim gerçeği arama gayretinde kesin sonuçlara ulaşmayı hedef edinirken felsefenin böyle bir kaygısı yoktur. Zira felsefe kendi içinde sistemli bir bilgidir ancak aynı zamanda öznel bir yapıya da sahiptir. Bu da ortaya konan bilgilerin birbirinden farklı olmasına neden olduğundan kesin yargılara ulaşmak mümkün değildir. Felsefenin asıl amacı sadece sorgulamaktır. Yani bir bakıma sorgulama felsefe için cevaplardan daha önemlidir.

Cevap B

8.3 Bilimin tarihsel yolculuğuna çıkıyoruz.

Bilimsel çalışmaların ilk izlerini Mezopotamya ve Mısır'da görüyoruz. Nehir kenarları uygarlıkların ilk yerleşim alanlarıdır. Dolayısıyla bu bölgelerdeki Dicle, Nil, Fırat gibi nehirlerin kenarında büyüyen uygarlıklar ilk bilimsel etkinliklerin gerçekleştirildiği toplumlardır.

Mezopotamya'da yaşayan Sümerler tarım, hayvancılık ve matematik alanlarında önemli gelişmeler göstermişlerdir. Bu arada bakır ve bronz kullanarak ilk teknoloji deneyimlerini geliştirmişlerdir. Aynı dönemde Mısırlılar da, başta tıp olmak üzere çeşitli alanlarda bilimsel çalışmalar yapmışlardır. İlk Çağ Yunan uygarlığında Thales, Anaksimandros, Anaksimenes gibi filozoflar aynı zamanda bilimsel çalışmalar yaparak, mitolojiden bağımsız düşünce biçiminin yaygınlaşmasına öncülük etmişlerdir.

Sekizinci yüzyıldan sonra üç yüzyıl boyunca İslam coğrafyasında gerçekleştirilen çalışmalar bilimsel ilerlemenin temel dinamiği olmuştur. Bu dönemde İlk Çağ Yunan filozoflarının eserleri tercüme edilmiş ve bunlara şerhler yazılmıştır. Ayrıca Harezmi, Cabir, İbni Sina, Razi gibi önemli isimler, matematik, astronomi, tıp, kimya gibi alanlarda çalışmalar yapmışlar ve bu alanların ilerlemesine katkı sağlamışlardır.

Dünya tıp tarihinde en önemli bilim insanlarından biri olan İbn-i Sina batılılar tarafından Avicenna olarak bilinir.

Avrupa'da Rönesans'ın ardından özellikle doğa bilimleri alanında teorik anlamda bilimsel çalışmalar hızlanmıştır.

15. yüzyıla kadar genel anlayış yerküre merkezli bir evren sistemiyken Kopernik (1473-1543) bu dönemde güneş merkezli evren anlayışını ifade eden sistemi kurmuştur. Daha sonraki dönemde Kepler (1571-1630) ve Galileo (1564-1642) gezegenlerin hareketi ve fizik alanında önemli çalışmalar yapmışlardır. Bu gelişme modern fiziğin doğuşuna neden olmuştur. Newton bu çalışmaları daha ileriye götürerek çekim kanunu ortaya koymuştur.

17. yüzyıl yöntem konusunda gelişmelere sahne olmuştur. Descartes, Bacon, S. Mill gibi isimler bilimde yöntem arayışlarına katkı sağlamışlardır.

örnek soru

Günümüzün bilim adamları, genellikle bilimin en son süremleriyle ilgilenirler; bugün yararını yitirmiş birçok bilimsel buluşu önemsemezler. Oysa bilim tarihçisi, sadece en yeni ürünlerle değil, bunlardan önceki bütün gelişmelerle ilgilenir. Bilimin son ürünleri bir ağacın taze meyveleri gibidir. Meyveler acil ihtiyacımızı karşılar; ama ağaç olmaksızın meyveler de varlık bulamaz. Bilim tarihçisi, bilgi ağacını kökleriyle ve dallarıyla bütün olarak bilmek ister. Bugünün meyvelerini de ihmal etmez.

Bu parçaya göre, bilim tarihinin temel amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilimsel çalışma alanlarını, içinde bulunduğu koşullar çerçevesinde değerlendirmek
- B) Bilimsel buluşların çeşitli alanlardaki etkilerini karşılaştırmak
- C) Bilimsel anlayışın doğuşunu ve gelişme sürecini incelemek
- D) Bilimsel çalışmaların içinde bulunduğu koşulları iyileştirerek bilimsel gelişmeleri hızlandırmak
- E) Bilimsel anlayışın dışında kalan konuları belirleyerek ayıklamak

(ÖSS – 1999-ıpt)

çözüm

Parçada bilim adamı ve bilim tarihçisinin farkı vurgulanmaktadır. Parçaya göre bilim tarihçisi bilim adamının aksine sadece bilimin sonuçlarıyla ilgilenmez. O sonuç ortaya çıkana dek ki süreçle de ilgilenir. Yani bilimsel anlayışın doğuşunu ve gelişme seyrini de ele alır.

Cevap C

Bilime Farklı Yaklaşımlar

Bilim felsefesi, bilimlerin yöntemlerini, kavramlarını, mantıksal yapısını inceleyen bir felsefe alanıdır.

Zaman içinde felsefeden koparak bağımsız bir alan haline gelen bilim, ilerlemesini sürdürerek kendi içinde de farklı uzmanlık alanlarına bölünmüştür. Bilimin baş döndürücü ilerleyişi, insanın hayatında oldukça önemli bir yere yerleşmesine neden olmuştur. Bu durum ayrıca bilimin bir prob-

lem olarak felsefenin sorgulama alanına girmesi gibi bir sonucu doğurmuştur.

Buna bağlı olarak bilimin yapısını, kavramlarını, yöntemlerini incelemek amacıyla çalışmalar yapan filozoflar, bilime temel olarak iki farklı bakış açısıyla yaklaşmışlardır:

1. Bilimi ürün olarak ele alan yaklaşım
2. Bilimi etkinlik olarak ele alan yaklaşım

8.4 Bilim simgelerinin formülleştirildiği bir üründür.

Bu yaklaşıma göre, bilimi anlayabilmek için bilimsel eserlere, yazılı bilimsel metinlere, bilim adına ortaya konmuş ürünlere bakmak gerekir. Çünkü bilimsel çalışmalar yazılı veya sözlü olarak ifade edilir. Bunun için bilimsel ifadeler felsefi bir bakışla ele alınmalıdır.

Mantıkçı Pozitivistlerden Reichenbach, Rudolf Carnap ve Hempel bu anlayışın en önemli temsilcileridir.

Reichenbach'a göre, bilimsel bilgilerin analitik bir çözümlenmeye ihtiyacı vardır. Bu da ancak sembolik mantık yoluyla yapılabilir. Sembolik mantık sayesinde, önermeleri sembollerle ifade etmek ve matematiksel kesinlikle bilimsel önermelere açıklık getirebilmek mümkündür.

Carnap'a göre ise bilimsel önermeler, deneysel önermelerden hareket ederek, mantıksal olarak doğrulanabilirse anlamlı olabilir. Ona göre iki türlü doğrulama yöntemi vardır;

1. Doğrudan doğrulama
2. Dolaylı doğrulama

Doğrudan doğrulama: Bir önermenin doğruları, bir takım deneysel etkinlikleri ve araştırma tekniklerini gerektirmeden, sadece bir gözlemlerle kanıtlanabiliyorsa bu önerme doğrudan doğrulanabilir bir önermedir.

Örneğin "Sınıfta hiç gözlüklü öğrenci yoktur." gibi bir önerme gözlem yoluyla doğrulanabilirse bu önerme doğrudan doğrulanabilir bir önermedir.

Doğrulama yöntemi, ürün olarak bilim anlayışını savunanların bilim için kabul ettikleri genel yöntemdir.

Dolaylı doğrulama: Doğrudan deney ve gözlemlerle bir önermeyi doğrulamanın mümkün olmadığı durumlarda yardımcı alet ve gereç kullanılarak yapılan doğrulama dolaylı doğrulamadır. Örneğin bir elektrik prizinde elektrik olup olmadığını çıplak gözle bilemeyebiliriz. Bunu bir kontrol kalemi vasıtasıyla öğrenebiliriz. Bu durumda elektriğin olup olmadığını doğrudan değil dolaylı olarak doğrulamış oluruz.

Bu yaklaşıma göre bilimsel kuramlar tümevarım yoluyla gerçekleşirler. Yani tek tek olguları, deney ve gözlemden gelen doğrulamalarla genellemele- re ulaştırabiliriz. Yukarıda açıkladığımız doğrudan doğrulanabilir ve dolaylı olarak doğrulanabilir

önermelerin anlamlı olduğunu ileri süren bu görüşü savunan filozoflar doğrulanabilirlik üzerinden tümevarımı temel yöntem kabul ederler.

Ancak doğrulanabilirlik üzerinden tümevarımı temel yöntem olarak kabul eden bu anlayışa karşı çıkanlar olmuştur. Bu duruma karşı çıkan filozofların temel tezi tam anlamıyla doğrulama yapmanın imkansızlığıdır.

Örneğin tüm kuğuların beyaz olduğunu ileri süren bir önermeyi doğrulayabilmek ve bu sonucu genelleylebilmemiz için yeryüzünde bizden önce ve bizden sonra, gelmiş geçmiş tüm kuğuları görmemiz gerekir. Çünkü var olarak bir tane beyaz olmayan kuğu önermemizi yanlışlamaya yeterli olacaktır ve bizim böylesi bir durumun olmadığını ispatlamamız gerekir.

Peki ama gelmiş geçmiş tüm kuğuları nasıl gözlemleyebiliriz?

K. Popper'a göre yeryüzündeki tüm kuğuları gözlemleyerek her birinin beyaz olduğunu göstermek (yani bu durumu doğrulamak) mümkün değildir. Bilim adamı önermesini doğrulamak yerine yanlışlamayı tercih etmelidir. Bir önermenin yanlışlanabilirliği yoksa doğruluğunu kaybetmez.

K. Popper

Popper'a göre, bilimsel kuram yanlışlanabilirlik tezi ile ileri sürülmelidir. Bir kuram yanlışlanıncaya kadar doğrudur. Kuram ne zaman yanlışlanırsa o zaman terkedilir ve yeni bir kuram kabul edilir.

örnek soru

Bilimi bir ürün olarak kabul eden düşünürlere göre bilim, düzenli bir bilgi türüdür. Bu yaklaşıma göre bilgiler önerme denilen dil ifadelerinde yer aldığından, bilim bir bakıma bu önermeleri inceleme, eleştirme ve çözümlenme demektir. Önermeleri oluşturan terim ya da kavramları anlatma, kavramlar arası ilişkileri belirleme bu yaklaşımın başlıca özelliğidir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bilime ürün olarak bakan düşünürlerin savunduğu görüşlerden biridir?

- A) Bilimin ortaya koyduğu sistemli bilgileri taşıyan önermeler açıklanmalı ve mantıksal bir düzen içinde gösterilmelidir.
- B) Bilimde yeni paradigmlar yeni bir algılayış ve açıklamalar sistemidir.
- C) Bilim, birtakım davranış ve zihin işlemlerinin bir örgüsüdür.
- D) Bilim statik değil, sürekli değişen dinamik bir süreçtir.
- E) Bilimi anlamak için onun içinde filizlendiği kültür ortamını değerlendirmek gerekir.

çözüm

Paragraf içinde yer alan "... bilim bir bakıma bu önermeleri inceleme, eleştirme ve çözümlenme demektir." ifadesi A seçeneğine karşılık gelmektedir. Ayrıca B, C, D ve E seçeneklerinde yer alan ifadeler bilimi ürün olarak değerlendiren yaklaşıma değil bilimi etkinlik olarak değerlendiren yaklaşıma aittir.

Cevap A

8.5 Bilim bir etkinlik sürecidir.

Etkinlik olarak bilim şeklinde ifade edilen bu yaklaşım ürün olarak bilim yaklaşımına karşıt ve onu eleştiren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre bilimi sadece bir üründen (teknolojik aletler, kitaplar, akademik makaleler, tezler vs.) ibaret görmek ve

bilimi anlayabilmek için sadece bu ürünleri incelemek yetersiz ve eksik bir anlayıştır. Çünkü bilim bir insan ürünüdür ve insanı yaptığı üründen bağımsız ya da ürünü onu yapandan bağımsız düşünmek yanlış bir tutumdur.

Bilim; bilim insanlarının oluşturduğu topluluğun, ortak etkinliğidir.

Bu bakış açısının en önemli temsilcileri T. Kuhn ve Touimin'dir.

T. Kuhn'a göre bilim adamlarının sosyo-kültürel özellikleri ortaya koydukları bilimsel çalışmalarda belirleyici bir özellik taşır. Kuhn bu durumu açıklarken, bilim adamlarının sahip oldukları bilim anlayışını "paradigma" kavramıyla açıklar. Paradigma, bilim adamlarının kabul ettiği temel varsayımlar, yöntemler üzerinde anlaşmaları üzerine ortaya çıkan kavramsal çerçevedir.

T. Kuhn

Paradigma bilim adamlarının olayları yorumladıkları penceredir. Nasıl ki bir Marxist olayları yorumlarken Marx'ın görüşlerinden yola çıkarak açıklama getiriyorsa, bilim adamları da kabul ettikleri anlayış çerçevesinde meselelere izah getirirler. Örneğin Newton'cu paradigmaya sahip bir bilim adamı olayları Newton'un yaklaşımıyla açıklar, Einstein'cu paradigma bakış açısına sahip bir başka bilim adamı da Einstein'ın temel görüşlerini baz alarak açıklama getirir.

Bilim adamları karşılaştıkları sorunları sahip oldukları ya da kabul ettikleri paradigmaya bağlı olarak çözmeye çalışırlar. Ancak bazı durumlarda öyle bir an gelir ki doğada ve toplumda meydana gelen olaylar kabul edilen paradigma ile açıklanamaz hale gelir. Böyle bir durumda paradigmaya duyulan güven sarsılır. Çünkü bilim adamlarının sahip oldukları bakış açısı (paradigma) olaylara açıklama getirmemekte ve toplumu bunalıma sürüklemektedir.

Bunun sonucunda bilim adamları olayları açıklayacak başka paradigmlar geliştirirler. Böylece bir paradigmadan başka bir paradigmaya geçiş gerçekleşmiş olur. Bu geçiş öyle kolay bir geçiş değil, sancılı bir geçiştir. Zira paradigmayı savunan kişilerin kendi savundukları görüşün devamının sağlanmasında menfaatleri vardır ve bu durumun değişmesini istemezler.

Bu durum bize açıkça bir şeyi göstermektedir ki bilimsel faaliyeti gerçekleştiren kişilerin ideolojileri bilimsel faaliyete yön vermektedir. Dolayısıyla bilimsel faaliyeti sadece ürün olarak değerlendirmek yanlış olacak, bilim adamını bilimi değerlendiren merkeze almak gerekecektir.

Kuhn'a göre bilimsel devrimler döngüsel ve devrimseldir. Yani bilimsel gelişmeler düz bir çizgi boyunca ilerlemezler. Bilimde bir birikimden çok değişmeden söz etmek gerekir. (Paradigmaların değişimi) Peki bu değişim nasıl gerçekleşmektedir?

Değişimin seyrini anlayabilmek için öncelikle bilimsel dönemleri tek tek açıklayalım.

Bilim öncesi dönem: Bu dönemdeki bilim insanlarının belirli bir bilimsel bakışı, anlayışı (paradigması) yoktur.

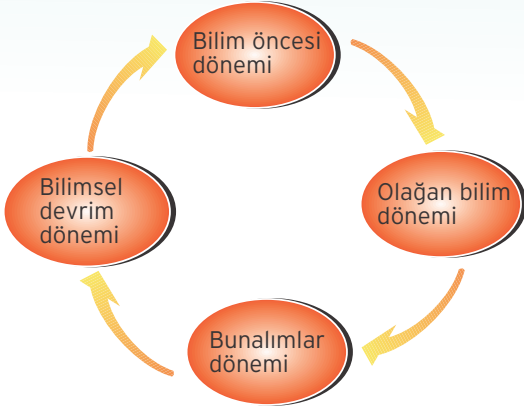
Olağan bilim dönemi: Bir paradigma etrafında toplanmak araştırma yapan bilim insanlarının hemen hemen her alanda var olan problemleri çözüme çabasına girdikleri bir dönemdir.

Bunalımlar dönemi: Kuhn'a göre olağan bilim döneminde yapılan araştırmaların çoğalmasına karşın çözülemeyen problemlerin varlığı bunalımların oluşmasına sebep olur. Bu dönem kuramdan (paradigmadan) sapmaların olduğu bir dönemdir.

Bilimsel devrim dönemi: Bunalım döneminde içinde bir bilim adamı çıkar ve yeni bir bakış açısı (paradigma) öne sürer.

Önceleri büyük tepkiler alan bu bilim insanı sonraları kendisine taraftar bulur ve eski topluluğun savunucularına rağmen önerdiği yeni paradigmayı kabul ettirir. Yeni paradigma eski paradigmayı savunanlardan daha fazla taraftar bulduğu an bilimsel devrim olur.

Bilimsel değişimin seyri ise bilimsel devrimin gerçekleşmesinin ardından tekrar bir olağan bilim dönemine geçişi getirir. Ardından tekrar bunalım ve devrim olur. Dolayısıyla bu değişim döngüsel bir hareketle kendisini sürdürür.

Uzun yıllar Aristoteles paradigmasıyla sorunlara çözüm üreten bilim insanları Rönesans'la birlikte ortaya çıkan bunalımların ardından Newton paradigmasına geçmiş ve problemlere çözüm aramıştır. Bugün ise 20. yüzyılda Newton paradigmasının açıklayamadığı olaylara yeni bir paradigmayla yanıt aramaktayız. Artık dünya, Einstein paradigmasıyla (Kuantum ve görelilik) problem çözmektedir.

örnek soru

Bir paradigmanın açıklayamadığı olgular, sorular, durumlar yani anomaliler ortaya çıktığında o paradigmanın taraftarları ya bu durumu görmezden gelir ya da hâlâ olguları bu paradigmayla açıklama çabasını sürdürürler. Ama asla bu paradigmadan vazgeçmezler. Bu durum, gece kaybettiği anahtarını arayan adamın, anahtarını, düşürdüğü sokağın karanlık köşesinde değil de ışığın daha iyi olduğu sokak lambasının altında aramasına benzer.

Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi paradigma değişimini güçleştiren etmendir?

- A) Olgulardaki niceliksel değişimi fark edememe
- B) Olguları kurama uydurmaya çalışma
- C) Benimsenen kuramların yetersiz oluşu
- D) Nesnel bakıştan yoksun olma
- E) Ölçüm araçlarının kurama göre hazırlanmış oluşu

(YGS 2010)

çözüm

Ya bu durumu görmezden gelir ya da hala olguları bu paradigmayla açıklama çabasını sürdürürler." ifade-si paradigma değiştirmek yerine var olan paradigmayla sıkı sıkıya bağlı olmak; olguları var olan kurama uydurmaya çalışmak anlamını taşımaktadır.

Cevap B

örnek soru

Proust, kitapları için şöyle der, "Kitabımı dışarıya yönelmiş bir gözlükmüş gibi alın. Size uygun değilse, uyanı bulun; tökezlememek için kullanmak zorunda olduğunuz aracı, yani kendi gözlüğünüzü bulmayı size bırakıyorum." Proust'un bu görüşü bilimsel kuramlar için de kullanılabilir ilgilendiğiniz konuları, olayları açıklamada yetersiz kalan bir kuramı oradan buradan çekiştirip uygun hâle getirmeye çalışmak yerine, yeni bir kuram oluşturmak gerekir.

Bu parçaya göre, bir bilimsel kuram aşağıdaki koşullardan hangisini karşılamıyorsa yenisini oluşturmak gerekir?

- A) Olgularla tutarlı olma
- B) Ekonomik olma
- C) Geniş kapsamlı olma
- D) Yaygın olarak benimsenme
- E) Basit açıklamalar getirme

(ÖSS 2005)

çözüm

Eğer bir kuram olayları açıklamada yetersiz ise yani kuram ve olgular arasında tutarlılık yok ise bu kuram değiştirilip yenisini oluşturulmalıdır.

Cevap A

Bilimsel Yöntem

8.6 Bilimsel bilginin özellikleri

Şimdi bilimsel bilginin özelliklerini inceleyelim;

- ▶ Bilimsel bilgi bizim dışımızdaki nesnel bir gerçeğe dayanır yani **olgusaldır**. Bir şeyin olgusal olması onun deney ve gözleme tabi tutulabilir, somut bir şey olması demektir.
- ▶ Bilimsel bilgi bilim insanının inanç, ön yargı, fikir ve isteklerinden bağımsız yani **objektiftir**.
- ▶ Bilimsel bilgi **akıl ilkelerine dayalıdır** ve mantığın kullanılmasıyla elde edilir.
- ▶ Bilimsel bilgi farklı bilimlerin farklı alanlarda ulaştığı sonucu **birleştirici** bir özelliğe sahiptir.
- ▶ Bilimsel bilgi **genelleyicidir**. Bilim, elde ettiği sonuçları genel bir biçimde ifade eder. Örneğin "Her cismin bir hacmi vardır."
- ▶ Bilim kendi içinde **eleştireldir**. Çünkü her bilimsel kuramda yanılma payı vardır.
- ▶ Bilimsel bilgi önceki bilgilerin üzerine yenilerinin inşasıyla oluşur yani **birikimlidir**.
- ▶ Bilimsel bilgi hiçbir millete bağlı değildir, hiç bir millete maledilemez.
- ▶ Bilim tarihi tüm ulusların katkısıyla oluştuğundan bilim ulusal (bir ulusa bağlı, bir millete bağlı) değil **evrensel**dir.

örnek soru

Bilim adamları olayları gözlerken çoğu zaman inançlarının, benimsedikleri düşüncelerin etkisinde kalmışlardır. Örneğin, bazı astronomlar, "Çember mükemmel bir şekildir. Öyleyse gezegenlerin, yıldızların yörüngeleri çember biçiminde olmalıdır." düşüncesiyle hareket etmiştir. Tycho Brahe, 7 sayısının kutsallığına inanmış, 7 gezegen olduğunu düşünerek gözlem yapmıştır.

Bu parçada sözü edilen bilim adamlarının, bilimsel çalışmayla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine sahip olmadıkları kesinlikle söylenebilir?

A) Açıklık	B) Nesnellik
C) Dakiklik	D) Düzenlilik
E) Seçicilik	

(ÖSS 2004)

çözüm

Bilim adamlarının bilimsel çalışmayla ilgili olarak neye sahip olmadıkları sorgulanmaktadır. İnançların, kut-salların, benimsenen düşüncelerin kaybettirdiği olgu "nesnellik"tir.

Cevap B

örnek soru

Kopernik kuramı, Dünya'nın gerçekte nasıl olabileceğinin bir tasviri gibi ele alınmalıdır. Bu kuram, Dünya'nın gerçekten Güneş'in etrafında döndüğünü öne sürmez. Daha çok, bir gözlenebilir gezegen sisteminin diğer sistemlerle bağlantısını kurmayı mümkün klan tahmin cihazdır. Eğer gözlenebilir sistem, Güneş merkezdeymiş gibi ele alınırsa tahminler kolaylaşır.

Parçadaki yoruma göre, kuramda aşağıdaki özelliklerden hangisinin bulunması zorunlu değildir?

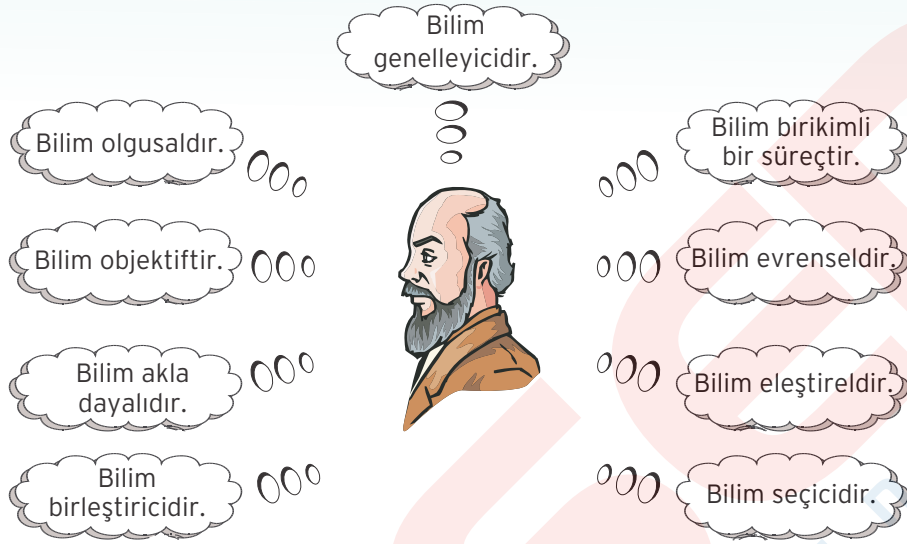
- A) Gerçeği açıkladığını iddia etmesi
- B) Ön deyide bulunmaya olanak sağlaması
- C) Gözlemlere dayanması
- D) Açıklama yapmada yardımcı olması
- E) Bilgilerin tutarlı olması

(ÖSS 2006)

çözüm

Kuramda hangi özelliğin bulunmasının zorunlu olmadığı sorulmuştur. Parçada "Kopernik kuramı, Dünya'nın gerçekte nasıl olabileceğinin bir tasviri gibi ele alınmalıdır." denilerek, kuramın bir açıklama taslağı olduğu vurgulanmakta, dolaylı olarak, gerçekliği açıklama iddiası taşımadığı ifade edilmektedir.

Cevap A

8.7 Bilimsel yöntemlerin özellikleri

Bilimlerde belli bir amaca ulaşmak için bir plana göre izlenen yola **bilimsel yöntem** denir. Bilimsel yöntemin diğer bilgi edinme yöntemlerinden farkı ise eleştiriye açık olmasıdır.

Bilimsel yöntemin bu özelliği bilimdeki olası yanlışların düzeltilmesini ve bilimin sürekli ilerleyerek gelişen bir disiplin olmasını sağlamaktadır.

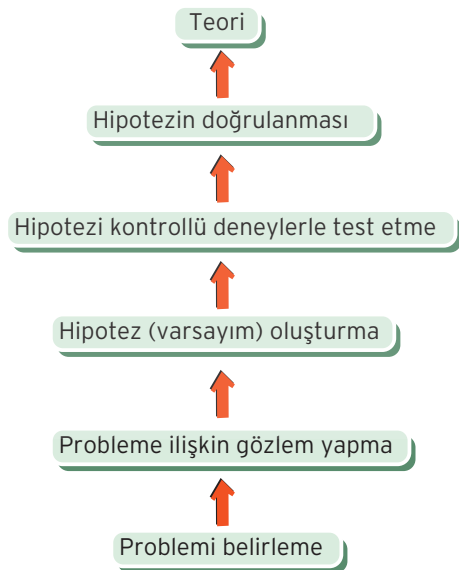
Şimdi bilimsel yöntemin aşamalarını açıklayacak olursak genel olarak, problem belirlenmesi, probleme ilişkin gözlem yapılması, varsayım oluşturma, varsayımı kontrollü deneylerle test etme, kuram ve bilimsel yasalara ulaşma aşamalarından oluştuğunu söyleyebiliriz.

Bunları açıklayacak olursak eğer;

- ▶ Bilimsel çalışma bir problemin, yani sebebini bilmediğimiz bir olayın bilim insanının ilgisini çekmesiyle başlar.
- ▶ Problemi tam olarak tanımlayabilmek, sınırlarını anlayabilmek için gerekli gözlemlerin yapılmasıyla devam eder.
- ▶ Bilimsel çalışma problemin nedeni olarak gözlemlenen olayların bir fikir etrafında toplanması yani varsayımın oluşturulması ile gelişir.

- ▶ Yapılan deneylerle hipotezin (varsayımın) doğruluğu kontrol edilir.
- ▶ Yapılan deneyler hipotezi doğruluyorsa varsayım teori adını alırken, yapılan deneyler hipotezi doğrulamıyorsa terk edilir.

Bilimsel Araştırmanın Aşamaları

örnek soru

Bir araştırmayı tamamladığım zaman, sonuçlarımı ve dayanaklarımı önce, meslektaşlarımla katıldığım bilimsel toplantılarda sunarım. Eğer bir yanlış ya da eksiklik bulunmazsa, çalışmamı makale haline getirip bir dergiye yollarım. Derginin editörler kurulu makalemi uygun görürse, iki ya da üç hakemden görüş ister. Her hakem ayrı ayrı, makalemin yayımlanması hakkındaki görüşünü derginin editörüne bildirir. Hakemler araştırmamda yanlış bulursa, editör, bu yanlışları bana yazılı olarak iletir. Ben bu yanlışları düzeltebilirim süreç yeniden başlar. Ancak bunları düzeltemezsem, aylarca uğraşarak bulduğum sonuçları unutup çalışmaya yeniden başlarım.

Bilimsel çalışmanın bu parçada anlatılan evresi, aşağıdakilerden hangisiyle özetlenebilir?

- A) Bilimsel bilgi, bilimsel yönetime uygun biçimde yapılan deneyler sonucunda elde edilir.
- B) Farklı bilim dalları arasındaki dayanışma, bilimsel gelişmeyi hızlandırır.
- C) Bilim adamının sahip olduğu dünya görüşü, ne tür bilimsel çalışma yapacağını ve bulgularını nasıl yorumlayacağını etkileyebilir.
- D) Bir bilginin bilimselliğinin yetkili bilim çevresince denetlenip onaylanması gerekir
- E) Bugün birtakım olguları açıklamada yararlanan bir bilimsel görüş, zamanla yerini başka bir bilimsel görüşe terk edebilir.

(ÖSS 2000)

çözüm

Parçaya göre bilim adamı yaptığı araştırmayı ve sonuçlarını kolaylıkla kabul ettiremez. Tüm bu araştırmalar eğer doğru ise başkaları da aynı aşamaları geçtiğinde aynı sonuçları vermelidir ve bunun kanıtlanması için de diğer bilim adamlarınca denetlenip onaylanmalıdır.

Cevap D

8.8 Bilimin değeri hayatın içinde saklı!

Bilim, insanın tüm etkinliklerinden biri olarak çok yönlü bir varlık alanına sahiptir. Bu bakımdan bilimin hayata da etkisinin olması çok normaldir. Çünkü yaşadığımız hayat bilimin ilgilendiği bu çok yönlü varlık alanının içinde cereyan etmektedir.

Bilimin insan hayatına etkisini ve insan için değerini inceleyecek olursak eğer bilimin değerini üç farklı alana yayabiliriz. Bunlar; bilimin pratik, entelektüel ve ahlaki değer alanlarıdır.

Öncelikle bilimin insanoğlu için entelektüel bir değeri vardır. Yani bilim insanın bilme isteğini ve merakını tatmin eder. Bilimle evreni, toplumu kısaca insanla ilgili her şeyi anlama ve bilme çabasına gireriz. Böylece insan bilim sayesinde bir dü-

şünsel etkinliğe girer ve doğal ve toplumsal gerçekliği anlayabilir.

İkinci olarak diyebiliriz ki bilimin ahlaki bir değeri de vardır. Bilim, insanlara belirli bir dünya görüşü oluşturma, belli ilkelere göre düşünme, dünyaya bilim açısından bakma ve anlama olanağı verebilir. Yani bilim insanlara bilimsel bir zihniyet kazandırır. Bilimsel zihniyet ise olaylara dürüst ve tarafsız bir şekilde yaklaşmayı, problemleri sabırlı, ayrıntılı ve ileri görüşlü bir biçimde ele almayı öğretir ki bunlar ahlak ve erdemin en önemli özellikleri arasındadır. İnsanlar böyle bir bakış açısıyla toplumsal ve kişisel yaşayışını düzenleyebilir ve bu sayede içinde yaşadığı toplumu daha ileri bir konuma getirebilirler.

Teknolojik ürünler hayatımızın içinde çok fazla yer almaktadır.

Bilimin insan hayatına bir başka katkısı da pratik alana uygulanabilirliğidir. Başka bir deyişle bilim teknoloji vasıtasıyla hem kişisel hem de toplumsal hayatımıza kolaylıklar sağlar. Bilim sayesinde teknoloji üreten insan doğayla olan mücadelesini zafarla noktalayabilir, temel problemlerini çözebilir, yaşamını niteliksel olarak geliştirebilir.

Uluslararası platformda modernleşmenin, gelişmenin, ileri gitmenin ve saygın olmanın en önemli koşulu bilim ve bilimin uygulama alanı olan teknolojiye sahip olmaktır.

Ancak bilimin teknoloji vasıtasıyla insana kattığı bu pratik değer her zaman olumlu sonuçlar doğurmaz. Teknoloji öylesine büyük bir güçtür ki onu kullananların niyeti kötü olduğunda tüm insanlık adına tehlikeli bir silah haline gelir. Bu anlamda bilim olumlu sonuçlar doğurduğu gibi olumsuz sonuçlar da doğurabilir.

örnek soru

Akşam karanlığında eve girdiğinizde her zamanki gibi elektrik düğmesine basıyorsunuz; ama beklediğinizin tam tersine lambanız yanmıyor. Bir an için şaşkınlık içindesiniz. İster istemez çok geçmeden kafanızda birtakım olasılıklar belirecek, şaşkınlığınızı giderecek bir açıklama bulmaya girişeceksiniz. Sigorta atmış olabilir, ampul gevşemiş olabilir vb. Bu olasılıklardan birinin doğru çıkması halinde şaşkınlığınızı giderilmiş olacak, beklenmeyen durum sizin için artık beklenen bir sonuç niteliği kazanacaktır. Demek oluyor ki açıklama çabası şaşkınlığımızı giderme, beklentilerimizle olup bitenler arasındaki uygunluğu sağlama ihtiyacımızdan doğmaktadır. Bu, günlük düşünme düzeyinde olduğu gibi bilimde de böyledir.

Bu parçaya göre "açıklama" eylemi aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Her sorunun cevaplanabilmesi için yeterli bilgiye sahip olduğu inancından
- B) Beklenmeyen bir durumun yarattığı huzursuzluğu giderme isteğinden
- C) Bilimsel bilginin başkalarına da aktarılması gerektiği düşüncesinden
- D) Günlük düşünce düzeyinden, bilimsel düşünce sürecine geçilmesi gereksiniminden
- E) Çeşitli alanlardaki bilgileri birbiriyle ilişkilendirme çabasından

(ÖSS 2001)

çözüm

Nasıl ki günlük hayatta beklentilerimizle olup bitenler arasında bir uyumsuzluk ortaya çıktığında bizde oluşan şaşkınlığı giderme çabasına girerek olayları anlamdırma ve açıklama gayreti gösteriyoruz bilimler de insanların bilme isteğini, merakını gidererek olayları anlama imkanı verir.

Cevap B

KAVRAMA TESTİ 1

(8.1 - 8.4)

1. Bilime konu olacak varlık alanı geniştir. Bu nedenle bildiklerimiz arttıkça bilmediklerimiz de bir balon gibi şişerek artar.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi ileri sürülebilir?

- A) Bilimsel çalışmalar sınırlı bir olgu alanını içerir.
B) Bilime her dönem problem olacak bir dış dünya vardır.
C) Bilim her sorunu mutlaka çözebilecek güçtedir.
D) Bilim adamı içinde bulunduğu toplumdaki etkilerdir.
E) Bilimsel çalışmalarda deney ve gözlemlerle sınanabilirlik aranmalıdır.

2.

Bilim	Felsefe
I. Birikimseldir.	Yığılımsaldır.
II. Nesneldir.	Özneldir.
III. Tümeldir.	Sınırlayıcıdır.
IV. Sonuçları kesindir.	Sonuçları eleştireldir.
V. Deneysel yöntem vardır.	Deneysel yöntem yoktur.

Yukarıdaki bilim ve felsefe özelliklerinin eşleşmelerinden hangisi yanlış verilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. Eski Yunan'ın insanı ve dış dünyayı anlamaya çalışan filozofları aynı zamanda fizik, astronomi, matematik gibi disiplinlerin ilk çalışma yöntem ve ürünlerini ortaya koymuşlardır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Modern bilimin ortaya çıkmasında Eski Yunan düşünürlerinin katkıları büyüktür.
B) Bilimin gelişebilmesi için felsefi sorgulamanın ortaya çıkmış olması gerekir.
C) Felsefi bir tavır ortaya koyabilmek için bilimsel düşünce ilkelerine bağlı kalınmalıdır.
D) Eski Yunanlı düşünürlerde filozof ve bilim adamı kimlikleri neredeyse örtüşür.
E) Dönemin bilim adamları felsefi bakış açısından kopuk ürünler ortaya koymuşlardır.

4. Dimitri Mendeleev'in 1869 yılında kimyasal elementlerin "Periyodik Cetveli'ni hazırlaması ve bu sınıflandırmanın daha sonra geliştirilmesi, yeni elementlerin keşfini mümkün kılmıştır. Bu cetvel ayrıca daha sonra, kuantum fiziğinin gelişmesine ve atomun yapısının incelenmesine de yardımcı olmuştur.

Burada aşağıdaki yargılardan hangisi daha çok vurgulanmaktadır?

- A) Bilimin sonuçlarından yararlanabilmek belli bir bilgi birikimi gerektirir.
B) Yeni bilimsel gelişmeler karşısında bilim ve bilimsel kuramlar sorgulanmaya başlamıştır.
C) Bilim sürekli gelişerek mutlak doğrular ortaya koymaktadır.
D) Her çağın bilim adamı ürettiği bilim ve kültürüyle bir bütündür.
E) Bir bilimsel gelişme zamanla başka bilimsel gelişmelere zemin hazırlayabilir.

Bu soruyu çözemediyse 8.3 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

5. Eski Mısırlılar, zamanı hesaplamaya, diğer eski toplumların hepsinden daha çok önem vermişlerdi. Bu durum Nil Nehri'nin belirli zamanlarda taşarak arazi sınırlarının bozulması ve ödenmesi gereken vergiler ile uğraşmak zorunda kalan büyük bir yönetimin varlığından kaynaklanmıştır. Böylece ilk takvim çalışmalarlarıyla birlikte astronomi bilimi gelişmeye başlamıştır.

Buna göre Eski Mısır'da astronomi biliminin gelişmesi aşağıdakilerden hangisine bağlıdır?

- A) Teorik nitelikte sonuçlar ortaya çıkarma
B) Salt bilgi tutkusıyla doğayı inceleme
C) İhtiyaçlara cevap arama
D) Merak ve hayret duygusunu giderme
E) Doğayı neden-sonuç bağı kurarak açıklama

6. Carnap'a göre "Ağaç yeşildir." önermesi, gözlem yoluyla doğrulanabilir bir önermedir. Gözlem sonucunda ağacın yeşil olduğu anlaşılırsa, bu önerme, hem bilimsel hem de anlamlı bir önerme olacaktır. Bu örnekte görüldüğü gibi bilimsel önermeler bu şekilde doğrulanabilir. Oysa metafizik, estetik ve etik önermeler bu şekilde doğrulanamaz. Çünkü bunlar nesnel olguları değil, kişisel inanç, özlem ve duygusal beklentileri dile getirir.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Bilimsel olsun ya da olmasın hiçbir önermenin doğruluğu kanıtlanamaz.
- B) Bilimsel bilgiler kesin olsa bile onlara sürekli bir kuşku ile bakılmalıdır.
- C) Bir önerme, olgusal olarak doğrulanabildiği ölçüde anlamlıdır.
- D) Bilim; önermeleri, doğrulama süreci değil, yanıtlamaya açık tutma sürecidir.
- E) Doğrunabilirlik bilimselliğin ölçütü olamaz.

7. Bazı bilim felsefecilerine göre bir tavla zarını arka arkaya pek çok kez attığımızı düşünelim. İlk atışımızda onun altı yüzünden herhangi birinin, örneğin üçün gelme ihtimali altıda birdir. İlk atışımızda üçün gelmediğini, dördüncü, beşinci ve altıncı vb. atışlarımızda da üçün gelmediğini farz edelim. Peki ellinci atışımızda üçün gelme olasılığı nedir? O zamana kadar üçün hiç gelmemesinden ötürü ellinci atışta üçün gelme olasılığı, üçün veya beşin gelme olasılığından daha mı düşüktür? Hayır, o gene altıda birdir. Çünkü pek çok gözlemimiz bize belli bir sonucu verebilir ama bu sonucun bir sonraki gözlemde sakatlanması imkanı daima vardır.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Bilimsel olsun ya da olmasın her önermenin doğruluğu kesinlikle kanıtlanabilir.
- B) Bilim tutarlı bilgiler ortaya koymaya çalışır.
- C) Yapılan gözlem sayısı arttıkça varılan sonucun kesinliğinin artacağı söylenemez.
- D) Bilimsel kuramlar deney ve gözlem yoluyla kesin sonuçlara ulaştırılabilir.
- E) Bilimsel önermeler objektif bir şekilde incelenir.

8. Bilim adamı, doğruyu arama çabasında bir problemle ilgilenirken, o probleme ilişkin verileri kaydederken kişisel eğilim, istek ve ön yargılarının etkisinde kalmamaya çalışarak tarafsız olmayı amaçlar.

Burada bilim adamının vurgulanmak istenen yönü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öngöründe bulunması
- B) Nesnel (objektif) olması
- C) Çalışmalarında belli bir yöntemle dayanması
- D) Tutarlı bilgiler ortaya koyması
- E) Eleştirel bir bakışla olaylara yaklaşması

9. Bazı bilim dallarında ne deneyin ne de gözlemin sözü konusu olmadığını görüyoruz. Örneğin; dünyanın evrende nasıl meydana geldiğini, hangi aşamalardan geçtiğini ne deneyebiliriz, ne de gök cisimlerinin hareketlerini gözlemlediğimiz anlamda gözleyebiliriz. Burada olsa olsa o zamandan kalma bazı veriler (fosilleri vb.) incelemek suretiyle dolaylı bir gözlemde bulunduğumuzdan söz edebiliriz. Evrenin tarihi ile alakalı bu durum, bütün diğer tarihsel disiplinler, insanın tarihini inceleyen bilim dalı veya dalları için de geçerlidir. Bu nedenle zihnimize yerleştirmemiz gereken şey doğrulama safhası veya işleminin her bilim dalı için zorunlu olmasına karşın bunun nasıl gerçekleştirildiğinin bilimden bilime farklılık arz ettiğidir.

Burada anlatılmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilimsel doğrulama, ulaşılan genel açıklamaların olgulara uygunluğunu denetlemektir.
- B) Bilimsel açıklamalar mutlak önermeler olmadığı, eleştirel olduğu için her zaman için yanlışlanma potansiyeli taşırlar.
- C) Bütün bilimler için tek bir doğrulama yöntemi ya da usuller topluluğundan bahsetmek mümkün değildir.
- D) Her bilim dalı araştırma yaparken aynı araştırma tekniklerini uygular ve genel bir bilimsel yöntemden yararlanır.
- E) Bilimsel bilgiler, kendi içinde tutarlı, çelişkiler taşımayan doğrulanmış bilgilerdir.

KAVRAMA TESTİ 2

(8.5 - 8.6)

1. Bilim adamları çoğumuzun bilmediğini bilen, keşif ve icatlarıyla hayatı bizim için biraz daha yaşanılır kılan seçkin insanlardır. Ancak unutmayalım onlar da bizim gibi "insanlardır." Acıktıkları zaman yemek yiyen, üşüdükleri zaman giyinen, hasta oldukları zaman doktora giden...

Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilim adamları seçkin insanlardır.
B) Bilim adamlarının keşif ve icatlarının hayatımızda önemli bir yeri vardır.
C) Bilim adamları biraz kendini beğenmiş insanlardır.
D) Bilim adamları toplum içinde önemli bir yere sahip olsalar da diğer insanlarla "insan olma" ortak paydasında buluşurlar.
E) Bilim adamlarının çalışmalarının her zaman yararlı sonuçlar verdiği söylenemez.

2. R. N. Hanson'a göre "Görmede, göz küresine çarpan dan her zaman biraz daha fazla bir şeyler bulunur. "Örneğin, ben sismograf (deprem ölçer) aletine baktığım zaman birbirleriyle gizemli bir şekilde birleştirilmiş tuhaf metal ve tel parçalarının anlamsız karmaşasından başka bir şey göremezken; aynı şeye bakan bir jeofizik mühendisi aletin farklı parçaları arasındaki ilişkiyi anlayacak ve bağlantı düzeneklerini görecektir. Bu nedenle benim ve mühendisin aynı görsel deneyime sahip olmamızdan asla söz edilemez.

Bu durum, aşağıdakilerden hangisiyle açıklanabilir?

- A) Bilgilerimizin ve beklentilerimizin gözlemlerimiz üzerinde bir etkisi vardır.
B) Bütünüyle tarafsız ve ön yargısız deney yapmak mümkündür.
C) Görebildiklerimiz yalın bir biçimde retinalarımız üzerindeki suret ya da imgelere indirgenebilir.
D) Bilim adamları çalışmalarını sürdürürken akıl ve mantık ilkelerini göz önünde bulundururlar.
E) Bilim eleştirel bir bakışla olaylara bakar.

Bilimsel faaliyeti gerçekleştiren kişilerin ideolojileri bilimsel faaliyete yön verebilir.

3. Bilimi etkinlik olarak gören düşünürlerden biri olan Thomas Kuhn, bilim tarihini, kesintisiz bir birikim halinde değil, aksine, büyük kesintilere hatta kopmalara uğrayan dönüşümlerle geliştiğini söyler. Ona göre bilim, birbiriyle çatışma halindeki birçok karşıt ilim görüşünden, sonunda galip gelenlerin oluşturduğu bir etkinliktir. Bu nedenle uzun süren duraklamalardan sonra, devrim denilebilecek sıçramalar gözlemek mümkündür.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Bilim adamları duygularını ve ön yargılarını araştırmalarına yansıtmaazlar.
B) Bilim düz bir çizgi üzerinde ilerlemez.
C) Bilime göre niceliksel olarak ifade edilemeyen hiçbir şey bilimsel olamaz.
D) Bilim birikimsel olarak ilerler.
E) Bilim, bilim adamlarının ortaya koyduğu olmuş bitmiş bir üründür.

4. İçinde yaşadığımız dünyayı anlamak için verilen mücadeleye insanoğlunun ortaya çıktığı ilk günden beri devam etmektedir. Bugünkü bilim sentezimiz, evreni daha geniş ve etraflı olarak tanıma yolunda atılmış bir diğer adım ise de, son adım değildir. Bugün elimizde mevcut olan paradigmarımız, gün gelince yerlerini yeni, geliştirilmiş ve düzeltilmiş paradigmalara bırakacaklardır.

Burada, aşağıdaki yargılardan hangisi vurgulanmaktadır?

- A) İnsanın mutlu ve anlamlı bir yaşam sürdürebilmesi için bilimsel bilgiyi diğer bilgi türleriyle tamamlaması gerekir.
B) Tarihsel süreç içinde birikimli olarak ilerleyen bilim, zamanla değişme ve gelişme özelliğine sahiptir.
C) Bilimsel modeller tarih içinde birbirlerinden kopuk özellikler taşırlar.
D) Tek tek olaylar yerine olgularla ilgilenen bilimin ortaya koyduğu sonuçlar, aynı türden birçok olayı kapsar.
E) Bilim araştırma amacına uygun, cevabını aradığı sorulara ilişkin olguları saptamaya çalışır.

5. Dünyayı evrenin merkezine yerleştiren Batlamyuscu evren görüşü, güneşi evrenin merkezine yerleştiren Kopernikus'un evren görüşü tarafından aşılmıştır.

Bu durum, aşağıda verilen yargılardan hangisiyle açıklanabilir?

- A) Bilimsel düşünme doğa olaylarını doğa üstü güçlerle değil yine doğa olaylarıyla incelemeye dayanır.
- B) Bilim adamı iyi bir gözlemci olarak, çevresinde olup bitenlere karşı duyarlı olur.
- C) Bilimsel bilgi, zamanla değişme ve gelişme özelliğine sahiptir.
- D) Bilimin ulaştığı sonuçlar genel-geçer yargılardır.
- E) Bilimsel önermelerin doğruluğu ve kesinliği yüzde yüzlük bir değere sahiptir.
6. Stephen Toulmin bir paradigmanın yerine yenisinin gelmesini Darwin'in evrim teorisinden yararlanarak açıklar. Doğal koşullara ayak uydurabilen canlı yaşamını sürdürür, diğeri doğal seleksiyona yani elemeye uğrayıp yok olduğu gibi paradigmalardan da sorunları çözdüğü sürece varlıklarını devam ettireceğini savunur. Fakat Toulmin değişimi; bir evrimsel süreç biçiminde değil devrim olarak açıklar. Evrimde geçmiş öğeler şimdinin içinde şu ya da bu şekilde barındırılır. Oysa ona göre yeni paradigma eskisinin bir devamı değildir.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılmaz?

- A) Önceki paradigmaya ait bir soruna yeni paradigma içinde yanıt aranmaz.
- B) Yeni paradigma yeni bir algılayış ve açıklamalar sistemidir.
- C) Her paradigmanın sorunları ve onların çözümleri kendi içinde analiz edilmelidir.
- D) Yeni paradigma döneminde eski paradigmaya ait bir soru bulunmaz.
- E) Önceki paradigma bir sonrakiyle değerlendirilebilir.

7. Yanlışlamacılığın klasik bilim görüşü karşısında büyük bir avantajı bulunmaktadır. Bu avantaj da, bir teoriyi doğrulamak üzere yaptığımız gözlemlerin sayısı ne kadar çok olursa olsun, bütün bunların teorinin gelecekteki tüm gözlemler için de geçerli olacağı konusunda yüzde yüz kesinlik sağlamaya asla yeterli olmadığı yerde, tek bir yanlışlayıcı bir teorinin yanlış ya da yetersiz olduğunu göstermeye yetmesi olgusundan meydana gelir. Örneğin "Bütün kuğular beyazdır." denildiği zaman tek bir siyah kuğu gözlemi teoriyi çürütmeye yeter. Ancak gözlenen kuğu sayısı iki milyon dahi olsa, bundan sonra görülecek ilk kuğu siyah olabilir.

Burada, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabılır?

- A) Bilim dışı teoriler doğruluk değerine sahip olmadığı için bilimsel olamaz.
- B) Bilimsel bilgilerin doğruluğu yüzde yüzlük bir kesinliğe sahiptir.
- C) Bir teoriyi çürütmek genellemeyle kıyaslandığında, çok daha kolaydır.
- D) Bilimsel kuramlar veya genel açıklamalara ulaşılan olgulardan hareket edilir.
- E) Olgulardan elde edilip tekrar olgularla denetlenemeyen teoriler bilimsel teoriler olamaz.

8. Bilim, birbirleriyle çelişen iki önermenin aynı zamanda doğru olabileceğini kabul etmez. Ulaştığı sonuçların her türlü çelişkidenden uzak olmasını ister.

Burada bilimsel bilginin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Sürekli değişme, gelişme ve ilerleme içinde olması
- B) Belli bir yöntemle sahip olması
- C) Sonuçlarını sayılarla ifade edebilmeyi amaçlıyor olması
- D) Tek tek olaylarla değil olgularla ilgileniyor olması
- E) Tutarlı ve mantıklı olması

Bu soruyu çözemediyse 8.6 nolu alt başlığa dönebilirsiniz.

KAVRAMA TESTİ 3

(8.6 - 8.8)

1. I. Deney ve gözleme dayanma
II. Tümdengelim yöntemini kullanma
III. Eleştirel bakabilme
IV. Tutarlı bilgiler ortaya koyma
V. Olgulara seçici yaklaşma

Verilenlere göre, aşağıdakilerden hangisi pozitif bilimlerin bir özelliği değildir?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) III ve IV
D) I, III ve IV   E) II, III ve V

2. Bilimsel yasalar aynı türdeki olguların ortak özelliklerini dile getirir.

Bu durum bilimsel yasaların, aşağıdaki hangi özelliğe olduğunu gösterir?

- A) Öngörüsül   B) Genellenebilir
C) Birikimsel   D) Nesnel
E) Mantıksal

3. Bilim, doğada aynı koşullar altında her zaman ve her yerde aynı olayların meydana geleceği, nedenler belli ise sonucun da önceden belli olacağı ilkesini temel alır. Örneğin, serbest düşmenin nedeni yer çekimi ise yer çekiminin olduğu her yerde serbest düşmenin olacağını söyler.

Burada bilimin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Sonuçlarında yanılma olasılığının en alt düzeyde olması
B) Araştırma amacına uygun, cevabını aradığı sorulara ilişkin olguları saptamaya çalışması
C) Neden-sonuç ilişkisinin varlığını kabul etmesi
D) Öne sürülen her konu hakkında elıştırıcı bir tutum sergilemesi
E) Mantıklı düşünme ve çıkarım kurallarından yararlanması

4. Yıllardan beri gerek kanser, gerekse AIDS hastalığı üzerinde binlerce bilim adamı tarafından binlerce bilimsel araştırma ve çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu bilimsel araştırmaların en azından bir kısmının bir ürün olarak bilimsel bir başarıyla taçlanma imkânını bulamamış olduğunu görüyoruz.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Bilimi, bilim yapan şey insanlar için yararlı sonuçlar ortaya koymasındır.
B) Bilimsel bilgi insanı mutlak doğrulara götürmede yararlı olan bilgidir.
C) Bilimsel düşünme, bir anlama, bulma ve doğrulama yöntemidir.
D) Her bilimsel araştırma mutlaka bilimsel bir başarıyla sonuçlanamayabilir.
E) Bilimsel bilgi, yasa ve kavramlardaki düzeltmeler nedeniyle insanı şüpheye düşürmektedir.

Bilim adamlarının ortaya koydukları hipotezler yapılan kontrollü deneyler neticesinde doğrulanmamış olabilir.

5. Bir bilim araştırmacısının yetişmesi için sadece kendisinin çabası yeterli olmaz. Genç araştırmacı elbette çalıştığı alanda kullanması gereken bilgi ve yöntemler hakkında malûmat sahibi olmalıdır.

Bununla birlikte, araştırmacının bulgularını gözden geçirecek, eleştiride bulunacak, araştırma esnasında karşılaşılabileceği güçlüklerle karşı uyaracak, yetkin ve tecrübeli bilim adamlarının desteği de gereklidir.

Bu parçada bir bilim araştırmacısının yetişmesinde neyin önemi üzerinde durulmuştur?

- A) Araştırmacının yeterli bilgi donanımına sahip olmasının
B) Araştırmacının çalıştığı alanın popüler olmasının
C) Araştırmacının, elde ettiği bulguları, teorik bir dille ifade edebilmesinin
D) Araştırma sırasında kullanılan yöntemlerin araştırmaya konusuna uygunluğunun
E) Araştırmacının, kendisinden kıdemce önde olan başka araştırmacıları gözardı etmesi

6. Bilim sürekli gelişmekte, hayatımızı kolaylaştırmaktadır. Ancak buna dayanarak, bir gün bilimin bütün sorunları çözeceği şeklindeki ifadeler sadece temenniden ibarettir. Çünkü bilim belli bir alanda belli yöntemlerle elde edilen bilgidir. Evrende bilmeye konu olan şeyler ise sınırsızdır.

Bu parçaya dayanarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Bilim, hayatımızda önemli bir yere sahip olmakla birlikte sınırlı bir alanda faaliyet gösterir.
B) Bilimin kullandığı yöntemler sürekli değişen fiziki şartlar karşısında yetersiz kalmaktadır.
C) Bilimin gelişmesi bazı alanları olumsuz etkilemektedir.
D) Bilim insanların sadece bilme ihtiyacını karşılar.
E) Bilimin verileri yeterince objektif değildir.

Bilimlerin henüz üzerine yoğunlaşıp bilgi üretememiş oldukları baki - varlık alanları mevcuttur.

7. Bilim bize teleskop sayesinde gökyüzünü inceleme, verem, tifo, difteri, tetanoz gibi hastalıkları tedavi etme, elektrik motorlarını, treni tramvayı, asansörü, radyoyu, televizyonu, telefonu, bilgisayar ve hayatımızı değiştiren başka pek çok aleti icat etme imkanı vermiştir. Bununla birlikte bütün bilimsel icatlar insan varlığı için pek de hayırlı olmamıştır. Çünkü bilimsel gelişmeler insan hayatını iyileştirmek için olduğu kadar ortadan kaldırmak için de kullanılmıştır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Her yeni çağın bilimi bir öncekinden daha ilerdedir.
B) Evrende bilinmeyen hiçbir şey kalmayacaktır.
C) İnsanlık geliştikçe bilim ve teknolojiye olan gereklilik daha da artmaktadır.
D) Teknolojinin kötüye kullanılmasını engellemek insanın elinde olmayan bir şeydir.
E) Bilime bağlı olarak gelişen teknolojinin yerini olumlu ya da olumsuz değerlendirmek mümkündür.

8. Uzayı anlama ve bu amaçla uzaya insan gönderme fikri ortaya atıldığında; "Oksijen olmadığı bir ortamda insan nasıl yaşayabilir? İnsanı uzaya göndermek için neler gerekmektedir?" gibi çok sayıda pratik problemle karşılaşmıştır. Bu ve benzeri sorunları çözmek için fizik bilimi gibi alanlarda yapılan araştırma bulgularına ve bu bulguların bir biçimde karşılaşılan sorunlara uygulanabilmesi çalışması başlamıştır. Sonuçta fizik bilimi vb. alanlardaki bilimsel bilgilerin bu problemlere uygulanması neticesinde uzay mekiği, füze, ileri telekomünikasyon araçları gibi somut ürünler ve güvenlik teknikleri, olasılık planları gibi çok da somut olmayan ürünler geliştirilmiştir.

Parçada, aşağıdaki yargılardan hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Teorik düzeyde oluşturulan köklü düşünme değişiklikleri bilimin olumsuz yönde gelişmesini sağlar.
B) Bilimsel araştırmalarla elde edilen sistematik bilgilerin pratik alanlara uygulanması sonucu teknolojik ürünler ortaya çıkar.
C) Bilimsel bilgiye dayalı teknolojinin çok hızlı gelişmesi insanın geleceğe karamsar bakmasına neden olmaktadır.
D) Bilimsel ve teknolojik gelişmeler çeşitli insani değerlerin hızla kaybolmasına yol açmaktadır.
E) Bilimin getirdiği teknik olanaklar insan yaşamında olumsuz bir yer tutmaktadır.

9. Bilim insana sorgulayıcı bir düşünce yapısı kazandırır. Bu sayede insan gerek kendi deneyimleriyle elde ettiği gerek başkalarından öğrendiği bilgiyi hemen kabul etmez. Eğrisini, doğrusunu birbirinden ayırır.

Parçadan hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Bilim, verileri değerlere göre yorumlamayı salık verir.
B) Bilim, olaylara eleştirel bakmayı sağlar.
C) Bilim insanlığın ortaya koyduğu en önemli değerdir.
D) Bilimle ilgilenen toplumlar belli düşünüş kalıplarını aşamazlar.
E) Bilim insanlığın tüm sorunlarını çözer.

